

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLETİŞİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
İLETİŞİM BİLİMLERİ BİLİM DALI

**MEDYADA KADIN VE EYLEM: “DAYAĞA HAYIR
KAMPANYASI” (1987)**

DOKTORA TEZİ

İŞİL RUACAN SİLAHTAROĞLU

Danışmanı Prof. Dr. Nurçay Türkoğlu

İstanbul, 2009

Marmara Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Tez Onay Belgesi

İLETİŞİM BİLİMLERİ Anabilim Dalı İLETİŞİM BİLİMLERİ Bilim Dalı Doktora
öğrencisi İŞİL R. SİLAHTAROĞLU'nun tez çalışması .Enstitümüz Yönetim
Kurulunun 19.06.2008 tarih ve 2008-10/26 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından oy
birliği / oy çokluğu ile Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

Öğretim Üyesi Adı Soyadı

İmzası

Tez Savunma Tarihi : 18.7.2009

- 1) Tez Danışmanı : PROF. DR. NURÇAY TÜRKÖĞLU
2) Jüri Üyesi : PROF. DR. AYŞE NİLÜFER NARLI
3) Jüri Üyesi : PROF. DR. ESRA BİRYILDIZ
4) Jüri Üyesi : PROF.DR.ÖZDEN CANKAYA
5) Jüri Üyesi : PROF.DR.ŞÜKRAN ESEN

ÖZET	viii
ABSTRACT	ix
GİRİŞ	1
SORUNSAK VE AMAÇ	2
YÖNTEM	4

I. BÖLÜM

İDEOLOJİ VE MEDYA

1. İdeoloji Kavramının Tanımı	10
2. İdeolojilerin Özellikleri	16
3. Ataerkil İdeolojinin Özellikleri	18
4. Cinsiyet Rollerinin Oluşumu	22
5. Söylemin İdeolojik Yapısı	25
6. Medyada haber Söylemi	27
a) Medyada Haberin İşlevi ve Söylemi	27
b) Haber Söyleminin Çözömlenmesi; Söylem Çözömlemesi ve Eleştirel Söylem Çözömlemesi	30
i. Makro Yapılar	37
ii. Mikro Yapılar	38
7. Kitle İletişim Araçlarında Haber Sunumu Yöntemleri	39
a) Dramatik/Kurgusal Anlatım	41
b) Magazinsel ve Sansasyonel Anlatım	43
8. İdeolojinin Haber İçeriğine Etkileri	44

9. Haberde Cinsiyetle İlgili İdeolojilerin Ortaya Çıkışı	46
10. Medyada Ataerkil İdeolojinin Görünümleri	49
a) Haber Metinlerinde Kadınların Yer alış Biçimleri	50
b) Yazılı basında Kadın	53
c) Sansasyonel Habercilik ve Kadın Bedeninin Sömürülmesi	56
d) Farklı kadın tiplerinin "dişilik" temelinde ortaklanması: Medyadan kadınlara öğütler	60

II. BÖLÜM

TOPLUMSAL CİNSİYETİN DAĞILIMI

1. Osmanlı Döneminde Kadınların Durumu ve İlk Feminist Hareketler	66
a) Osmanlı Döneminde Kadın Dernekleri ve Kadınlara Yönelik Yayınlar	70
i. Osmanlı Kadın Derneklerine Bir Bakış	71
ii. Kadınlara yönelik yayınlar	77
(a) Kadın Derneklerinin İletişim Yöntemleri: Süreli Yayınlar	77
(b) Kadın Dergileri	78
(c) Gazeteler	80
2. Milli Mücadelede Türk Kadını	80
3. Cumhuriyet Dönemi	83
a) Cumhuriyet döneminde Kadınların Kazandığı Haklar ve “Yeni Kadın”	84

b) Verilerle Türkiye’de Kadın	88
i. 1935-1980 Arası Dönem ve Sonrası	88
ii. Aile İçinde Cinsiyete Dayalı İlişkiler	90
iii. Çalışma Hayatında Kadının Statüsü	94
iv. Kadınların Yönetimde Temsil Oranları	103

III. BÖLÜM.

1980 SONRASINDA KADIN HAREKETİ VE KADINLARCA YÜRÜTÜLEN KAMPANYALAR VE PROTESTO HAREKETLERİ

1. 1980 Sonrası Kadın Kuruluşları ve Yayın Organlarına

Genel Bakış	105
a) 80’li Yıllar: İkinci Dalga kadın hareketi	105
b) 90’lı yıllar; 3. Dalga: Kadın Kimliği ve Diğerleri	111
c) 90’larda Kadın Hareketinin Kurumsallaşmasının Üç Örneği: Kadın Eserleri Kütüphanesi, Ka-Der, Uçan Süpürge.	113
i. Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı:	113
ii. KA-DER: Kadın Adayları Eğitim ve Destekleme Derneği	115
iii. 1990’lar sonrası kadın sivil toplum kuruluşu: Uçan Süpürge	116
d) 1980 Sonrası Kadın Örgütlerince Yürütülen Kampanyalar Ve Eylemler	120
i. Dayığa Karşı Kadın Dayanışması Kampanyası: Bağır Herkes Duysun	120

ii	Dayağa Karşı Dayanışma Kampanyası'nın Sonucu:	
	Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı ve Faaliyetleri	127
iii.	Cinsel Tacize Karşı Kampanya	129
iv .	438. Madde Karşıtı Eylemler	131

IV. BÖLÜM.

“DAYAĞA HAYIR KAMPANYASI” (1987) VE MEDYADAKİ YANSIMALARI

1.	18 Mayıs 1987 Tarihli Gazetelerde “Dayağa Karşı Kampanya Yürüyüşü” Haberleri	133
	a. Cumhuriyet Gazetesi	138
	b. Türkiye Gazetesi	139
	c. Bulvar Gazetesi	141
	d. Güneş Gazetesi	142
	e. Günaydın Gazetesi	144
	f. Hürriyet Gazetesi	146
	g. Milliyet Gazetesi	148
	h. Sabah Gazetesi	151
	i. Tercüman Gazetesi	154
2.	Kampanyanın Ardından Yayınlanan Gazete Haberlerinin Karşılaştırmalı Analizi	155
3.	Gazetelerde Farklı Tarihlerde Konuyla İlgili Çıkan Haberlerin İncelenmesi	166
4.	Dergilerde “Dayağa Karşı Kampanya Yürüyüşü” Haberleri	174
	a. Nokta	175
	b. Tempo	180

c. Elele	180
d. Kadınca	181
e. Sosyalist Feminist Kaktüs	187
SONUÇ	192
EK 1: YAZILI BASINDA “DAYAĞA KARŞI YÜRÜYÜŞ” HAKKINDA 1 MAYIS-30 HAZİRAN TARİHLERİ ARASINDA ÇIKAN HABER VE KÖŞEYAZILARININ LİSTESİ	201
EK 2. DAYAĞA KARŞI KAMPANYA İLE İLGİLİ GAZETE VE DERGİ KÜPÜRLERİ	203
EK 3: TABLOLAR LİSTESİ	232
KAYNAKÇA	233

ÖZET

Ülkemizde en belirgin toplumsal ideoloji ataerkil ideoloji olarak ortaya çıkmaktadır. Her ne kadar kadın ve erkek işgücünde birlikte yer alsalar da kadının ev dışındaki çalışma hayatı her zaman ikinci planda olmakta, asıl işinin evi işleri ve çocuk bakımı olduğu görüşü çoğunluk tarafından paylaşılmaktadır.

Egemen düşüncenin etkisi altındaki bütün ideolojik aygıtlarca onaylanan bu düşünce medyada da etkinliğini sürdürmekte ve kadının medyadaki sunumu da bu nedenle taraflı olmaktadır. Bu nedenle medyada temsil edilen kadınlar ya kaza-cinayet kurbanları, ev kadınları ya da magazin malzemesi olan eğlence kültürüne ait kadınlardır.

Bu tez çalışmasında 1987 tarihli “Dayağa Karşı Kampanya Yürüyüşü” kadın hareketiyle ilgili haberleri analiz ederek basının kadınlarla ilgili haberlerdeki bu yanlı tutumu ve bu tutumun kaynağı olarak egemen ideolojinin etkileri saptanmaya çalışılmıştır.

Bu amaçla incelediğimiz gazete ve dergilerde de gördüğümüz gibi kadınlarca düzenlenen ataerkil ideoloji karşıtı eylem ve kampanyalar ya medyada hiç yer almamakta ya da esas amaçlarından saptırılarak okuyucuya sunulmaktadır.

Feministlerce düzenlenen eylemleri tarafsız bir şekilde yansıtmaya çalışan az sayıdaki ciddi gazeteler ve dergiler dışındaki popüler basın, eylemi düzenleyenleri ve katılımcıları dramatik ve sansasyonel bir anlatımla okuyucuya sunmaktadır. Bu tür temsiller nedeniyle feminist düşünce ve eylemlerin etkinliğinin kitlelere yayılması engellenmektedir.

ABSTRACT

Patriarchy appears to be the most influential ideology in our culture and society. Although women participate in the work force with men, her role as a working women is always undermined and secondary to men's role as a breadwinner. According to the social consensus, the basic responsibility of a woman is her role of a homemaker and child-care.

Being influenced by the dominant ideology, this concept of women who are inferior to men is approved by all the ideological devices of state, including the media; therefore the representation of women in media is always biased. Consequently, women in media are usually presented as victims of accidents or murder, housewives or the ones who appear as agents of show business.

The aim of this study is to find evidence for above mentioned biased attitude of the media by examining the news articles published in various newspapers and magazines related to the campaign that took place in 1987 "Dayağa Hayır Kampanya Yürüyüşü". The reason for this campaign was to condemn the beating of women and Also it is aimed to find how patriarchal ideology affects the representation of this campaign and the participants in the media.

As seen in the findings of this study, the campaigns and protestations organized by feminist women against the dominant ideology either may go unnoticed or are represented differently than their original purpose by the mainstream media. Few serious newspapers and magazines publish objective news, while most of the popular press

present dramatic or sensational portrayals. Because of this kind of representations, the press stands as an obstacle in front of the spreading of the feminist idea to the masses.

GİRİŞ

Endüstri devrimiyle birlikte çalışan insan gücünün artmasına duyulan gereksinme, kadının çeşitli iş kollarına girmesini sağlamıştır. Bunun sonucunda kadınların asırlarca erkeklerin yararlandığı sosyal özgürlük, politik etkinlik, kazanç ve ünvan edinme gibi haklardan birçok toplumda yoksun kaldığı görülmüştür. Tepki olarak geliştirilen kadın hakları, kadın-erkek eşitliği gibi düşünceler çeşitli eylemlerin, kurumların ve yayınların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Fakat bu da kadınların özgürlüklerini kazanmaları için yeterli olmamış, kadınların verdikleri büyük mücadelelere ve feminist hareketlere rağmen cinsler arasındaki eşitsizlikler her alanda devam etmiştir.

Günümüzde ileri endüstri ülkelerinde dahi, halen erkekler merkezi ve üstün cinsiyet olarak görülürler. Erkekler kadınların ve çocukların refahından sorumludurlar, kadınlardan cinsel ve duygusal hizmet görmeye hakları vardır.

Ataerkil ideolojinin öngördüğü üzere erkekler ve kadınlar, işgücü içinde farklı konumlarda bulunacak biçimde yetiştirilirler; yani erkekler çalışma dünyası, kadınlar da aile için yetiştirilirler. Toplumdaki cinsel işbölümünde görülen bu farklılığın anlamı, erkeklerin üretimle olan ilişkilerinin kadınlarınkinden farklı olduğudur. Erkek açısından toplumsal ilişkiler ve meta üretimi değerleri ağırlıklı konumdadır. Ev ise yakınlık ortamına kaçıştır. Kadınların gözünde genel çalışma dünyası erkeklere aittir ve onların mülkiyeti altındadır. Kadının aile içinde yaptığı iş erkeğinkinden farklı bir nitelik taşır. Kadının gerçekleştirdiği üretim (ev işi, çocuk bakımı vb.) dolaysız

kullanım amacı taşır. Ev dışında bir işte çalışan kadınlar gözönüne alınırsa, bu kadınların ana sorumluluğu yine de ailedir.¹

SORUNSAK VE AMAÇ

Ataerkil ideolojide erkeklerin kadınlar üzerindeki egemenliğı doğuştan kazanılmış bir hak olarak görölmektedir. Bugün kadın-erkek eşitliğı varmış gibi görölnesine karşın cinsel egemenlik hala dünyadaki en yaygın ideolojisi olarak sürmekte ve temel güçlölük kavramını meydana getirmektedir. Askerlik, endüstri, teknoloji, bilim, politika, ekonomi, polis kuvvetleri de dahil bütün güçlerin erkeklerin elinde olduğı düşünölürse bu gerçek daha belirgin olarak ortaya çıkar.²

Kadınlar tam gün çalışıyor olsalar bile kamusal alanda kadınlara en uygun görölen iş türü içeriğı ve statüsü açısından kadınların ev içi rollerinin bir uzanımıdır. Sonuç, sekreter, hemşire, çocuk bakıcısı olarak her yerde hazır kadın imgeleridir. Kadınların tamgün işe sahip olduğı durumlarda bile bu iş, kadınların asıl eviçi faaliyetlerine yalnızca bir ek olarak görölür. Kadın haklarını savunmak için kurulan birçok dernek, gerek yazılı basın yoluyla gerekse düzenledikleri protesto ve gösteriler aracılığıyla seslerini kitlelere duyurarak eşitlik sağlamaya çalışmaktadırlar. Ancak ilerki bölümlerde de göreçeğimiz gibi ataerkil ideolojinin etkisiyle bu çabalar kolay sonuç vermemektedir.

Kadın haklarını savunmak için yapılan etkinliklerin yeterince ses getirememesinin nedenlerinden birisi kampanyaların ve protesto hareketlerinin kitle iletişim araçlarında yer bulamaması veya yerleşik önyargılar yüzünden gerçeklerin çarpıtılarak sunulmasıdır.

¹ Sheila Rowbotham, Kadın Bilinci Erkek Dünyası, Çev. Şükrü Alpagut, Payel yay. İstanbul 1998, s. 88

² Kate Millett, Cinsel Politika, Çev. Seçkin Selvi, Payel Yay. İstanbul: 1987, s.47.

Kadınların yaşamları ve deneyimleri medyada çok iyi bir biçimde yansıtılamamaktadır. Medyanın ima ettiğinden daha fazla kadın çalışmakta, çok az kadın pembe dizilerdeki baştan çıkarıcı kadınlara benzemekte ve kadınların arzuları aşk, ev ve aileden çok daha fazlasını içermektedir.³

Kitle iletişim araçlarında kadının sunumu genellikle toplumdaki önyargıların etkisinde olmakta ve haberler çoğu zaman erkek bakış açısı ile verildiğinden gerçek hayattaki görünümlelerinden farklı olabilmektedir.

Bu tez çalışmasında bu sorun ele alınacak, tüm dünyada ve 80’li yıllarla birlikte Türkiye’de de varlık gösteren feminist hareketin toplumdaki kadın tanımını değiştirip değiştirmediği sorusu basında yer alan 1987 tarihli “Dayağa karşı Yürüyüş” kadın hareketiyle ilgili haberlere bakılarak cevaplanmaya çalışılacaktır. Çalışmanın amacı basının kadınlarla ilgili haberlerde objektif olup olmadığı ve ataerkil ideolojinin etkisinde kalarak gerçeğin aktarılmasında bir saptırmanın söz konusu olup olmadığının incelenmesi olacaktır.

Bu amaçla cevaplanmasına çalışılacak bazı sorular şunlardır:

- Kadınlarla ilgili haberin başlığı haber konusu ile uyum içinde midir?
- Kadınlarla ilgili haberin bakış açısı ile egemen ideolojik söylem arasında paralellik var mıdır?
- Kadınlarla ilgili haberde kullanılan dil bu ideolojiyi olumlamakta mıdır?

³Liesbet van Zoonen, “Medyaya Feminist Yaklaşımlar”, Medya Kültür Siyaset, Ark yay., Ankara:1997 s.317.

YÖNTEM

Toplum bilimciler ve iletişim araştırmacıları özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısından sonra gündem koymayı anlamak, toplumsal kümelerin ve olayların temsiline yapısını incelemek ve kamunun toplumsal gerçekliği algılaması üzerinde iletişim araçlarının nasıl bir etki yaptığını değerlendirmek için *içerik çözümlemesi* tekniğini uygulamışlardır.⁴

“*İçerik çözümlemesi*” toplumsal bilim araştırması yöntemleri arasında kitle iletişim araçlarındaki içeriğe yönelik kullanılan bir yöntemdir. Bu yöntem kitle iletişim metinlerinin belli içerik kategorilerine ayrıştırılarak sayılabilir verilere dönüştürülebilmesi işlemini dile getirmektedir. Böylelikle bu kategorilerin metin içindeki sıklığı saptanabilir dahası elde edilecek nicel değerler başka metinlerle ve gerçek dünyadaki kategorilerle karşılaştırılabilir.⁵

İçerik çözümlemesi, iletişim içeriğinin genellikle önceden belirlenmiş sınıflamalar çerçevesinde sistematik olarak gerçekleştirilmesini sağlayan bir araştırma tekniğidir. İçerik, gazete haberleri veya yazıları olabileceği gibi televizyon haberleri, filmleri gibi farklı türler de olabilir.

İçerik çözümlemesi iletişim araçlarında en fazla şu amaçlarla kullanılmaktadır:

1. *Resmetme*: Medyanın kişileri ve kümeleri resmetme eğilimlerinin ortaya çıkarılması. Örneğin kadınlar gazete haberlerinde nasıl resmediliyor?

⁴ Haluk Geray, Toplumsal Araştırmalarda Nicel ve Nitel Yöntemlere Giriş, Siyasal Kitabevi, Ankara: 2004, s.134.

⁵ Erol Mutlu, Televizyonu Anlamak, Gündoğan Yay. Ankara, 1991, s. 23

2. *Sahiplik Politikaları*: Medya içerik üreticilerinin amaçları ve politikalarıyla ilgili denencelerin test edilmesi.

3. *Gerçek Dünyayla Karşılaştırma*: Medya içeriğinin gerçek dünyanın göstergesi sayılan içeriklerle karşılaştırılması.

4. *Temsil*: Toplumdaki belli kümelerin nasıl temsil edildiklerinin belirlenmesi. Yoksullar, etnik kimlikler cinsiyetler v.b. gibi. Temsil çözümlemeleri resmetmeden daha ayrıntılıdır.

5. *Medya Etkisi Araştırmalarına Destek*: İzleyici ya da okuyucunun medya içeriğinden ne kadar etkilendiğini saptamak için.⁶

Biz bu çalışmada uygulayacağımız içerik çözümlemesinde gazetelerde yer alan araştırmamızın konusuna uygun haberlerde gazetenin ideolojik eğiliminin ne ölçüde belirleyici olduğuna bakacağız. Ayrıca haberde kadınları ve içinde yer aldıkları olayları tanımlamakta kullanılan dilin söylem analizini yapmaya çalışacağız. Erol Mutlu'nun "İletişim Sözlüğü" adlı kitabında tanımladığı üzere, "Eleştirel söylem çözümlemesi", dilin veya dil benzeri diğer temsil sistemlerinin toplumsal ve ideolojik boyutlarını çözümlemeyle ilgilenir. Bu yaklaşım eşitliksiz iktidar düzeninin gündelik dil kullanımına nasıl tecavüz ettiğini ön plana çıkararak, dil içindeki toplumsal eşitliksizliklerin pekiştirilme, yarışma, çatışma veya müzakere edilme tarzına önem verir."⁷ Bu yöntemle gazete haberlerinde kadının sunumunun nasıl ataerkil bakışın etkisi altında olduğu ispatlanmaya çalışılacaktır. Konunun çerçevesini daraltmak amacıyla basındaki kadınlarla ilgili tüm haberler yerine yalnızca kadın hareketini ilgilendiren örnek bir olayın (1987 yılında başlayan Dayağa Hayır Kampanyası) gazetelerdeki

⁶ Geray, a.g.e., s. 135.

⁷ Erol Mutlu, İletişim Sözlüğü, Ark Yay., Ankara: 1998, s.311.

yansımaları incelenecektir. İncelemeye dahil edilecek gazetelerin sayısı da geniş okuyucu kitlelerine ulaşan ve birbirlerinden farklı ideolojik eğilimlere sahip gazetelerle sınırlandırılacaktır.

Duverger'nin de belirttiği gibi basın olayları gerçek görünümlerinden farklı olarak verdiği inkar edilemez, ama bunu genellikle haberdeki maddi içerikle değil de yazılış ve sunuş biçimiyle yapmaktadır. Gerçek çoğu kez farklı görüşteki gazetelerin karşılaştırılması ile anlaşılabilir. ⁸

Basın kamuoyu konusunda en önemli belgedir. Kamuoyunu yansıttığı kadar biçimlendirme eğilimi de taşır. Bununla beraber bilinen bir gerçektir ki insanlar kendi düşüncelerine en uygun düşecek gazeteleri almaktadırlar. Siyasi gazetelerin coğrafi ve sosyal dağılımı siyasal görüş birliği içindeki grupların dağılışına denk düşmektedir. Her gazete ve bunların yönetimi, her gazetenin arkasındaki mali destek çevrelerinin incelenmesi ilgili gazetenin kamuoyunu etkilemekte taşıdığı amacı aydınlatmada yararlı olabilmektedir. ⁸ İşte bu nedenle birden fazla gazete seçilerek karşılaştırma yapılacaktır.

Bu çalışmanın birinci bölümünde önce kavramsal çerçeve çizilecektir. İdeolojinin medyanın içeriğinde ne gibi etkileri olduğu araştırılacaktır. Medyanın ideolojiyi yaymadaki rolü ve ideolojinin doğasını belirleyen güçler nelerdir soruları cevaplanmaya çalışılacaktır. Çünkü Stuart Hall' a göre medyanın en önemli işlevi anlamın toplumsal inşasında üstlendiği ideolojik işlevdir. Bu ideolojik işlevi gözardı eden hiçbir araştırma medyanın toplumsal süreçte oynadığı rolü tam olarak ortaya koyamaz. ⁹

⁸ M. Duverger, Sosyal Bilimlere Giriş, çev. Ünsal Oskay, Bilgi Yay. Ankara:1999, s. 99.

⁹ Stuart Hall, "İdeoloji ve İletişim Kuramı", çev. Ahmet Gürata, Medya Kültür Siyaset, der. Süleyman İrvan, Ark yay. Ankara:1997, s. 77

İlk bölümde ayrıca ataerkil ideolojinin temel özellikleri aktarılmaya çalışılacak ve ardından ideolojilerin söylem üzerindeki etkileri araştırılacaktır. Ardından haber söylemi üzerinde durulacak, haber söyleminin çözümlenmesinde kullanılan yöntemler van Dijk'in "eleştirel söylem çözümlemesi" yöntemine özel vurgu yapılarak açıklanmaya çalışılacaktır. Son olarak daha önce bahsi geçen ataerkil ideolojinin medyada, özellikle de haber metinlerinde ne şekilde ortaya çıktığı tartışılacaktır.

İkinci bölümde ise, tarih boyunca Türk kadınının toplumdaki statüsü ve günümüze dek yaşadığı değişimlere değinilecektir. Ayrıca Tanzimat döneminde ve Jön Türklerin düşünceleriyle filizlenen ilk feminist harekete bakılarak Türk feminizminin kaynakları belirlenmeye çalışılacaktır.

Yine bu bölümde Türkiye’de kadınların kurdukları dernekler ve kadınlara yönelik yayınlara genel bir bakış atılarak Osmanlı dönemindeki kadın örgütlenmeleri ve bu örgütlerin iletişim yöntemleri tartışılacaktır. Ardından Cumhuriyet döneminde kadınlara verilen hakların kadın sorununun çözümünde ne gibi katkıları olduğu gözden geçirilecektir.

İkinci bölümün sonunda kadınların Türk toplum yapısı içindeki konumlarına bakılarak ataerkil ideolojinin toplumumuzdaki etkileri saptanacaktır. Bu amaçla ilk olarak toplumsal cinsiyet rollerinin nasıl oluştuğu açıklanmaya çalışılacaktır. Gerek geçmişte, gerekse günümüzde, ataerkil kültür ve kadının kültürel ortamın bütün alanlarında kendini ortaya koyuş biçimi erkek ve kadın dünyaları arasında büyük farklılıklar olduğunu göstermektedir. Sonrasında ise aile içinde ve çalışma yaşamında kadının nasıl konumlandırıldığı incelenerek sonraki bölüme geçilecektir.

Üçüncü bölümde ise öncelikle 1980 sonrasında ülkemizde başlayan ikinci Dalga Feminist Hareketi tartışılacak, ardından 1990’larda hareketin nasıl kurumsallaştığı

örneklenecektir. Bu amaçla 1990’larda kurulan kadın kurumları, dergi, internet sitesi gibi oluşumlardan örnekler verilecektir. Bu bölümün ikinci kısmında ise 1980 sonrası feminist hareketlere odaklanarak belli başlı ses getiren kampanyalar ve protestolar ele alınacaktır. Bunlardan birincisi “Dayağa Hayır” kampanyası, bir diğeri “Tacize Karşı Mor İğne” ve sonuncusu da “438. Madde” protesto hareketidir.

Dördüncü ve son bölümde ise yukarıda adı geçen kadın hareketlerinden “Dayağa Hayır Kampanyası”nın medyadaki yansımaları araştırılacaktır. Bunun için ideolojileri birbirinden farklı gazeteler ve dergiler seçilerek bahsedilen eylemin bu yayın organlarında nasıl haberleştirildiği, haberdeki kadınların nasıl sunulduğu ve haberin söylemi tartışılacaktır.

Bu bölümde, haber medyasının “Dayağa Hayır Kampanyası” haberlerini sunarken kullandığı habercilik anlayışının ne olduğu ve haberde yer alan unsurlar tespit edilmek üzere, halkın belli kesimlerini temsil ettiği düşünülen dönemin anaakım gazetelerinden Cumhuriyet, Hürriyet, Bulvar, Güneş, Günaydın, Milliyet, Sabah, Türkiye ve Tercüman gazeteleri örneklem olarak alınacak, bu gazetelerin 1987 yılının Mayıs ve Haziran aylarında çıkan bütün sayıları taranarak adı geçen kampanya ve yürüyüşle ilgili haber ve makaleler toplanacaktır. Bu tarihler arasında konumuzla ilgili çıkan haber ve makaleler bu bölümde nitel ve nicel içerik analizi yöntemleri kullanarak incelenecektir.

Bu çalışmada ele alınan araştırma malzemesinde iki tip yayıncılık gözlemlenmektedir. Bunlardan ilki haberlerini olayları olduğu gibi aktarmaya çalışan, gerçeğe en yakın anlatımı olan ciddi habercilik yaptığı iddia edilen basın yayın organlarıdır. Cumhuriyet, Milliyet, Türkiye, Tercüman, Hürriyet ve Sabah gazeteleri o dönemdeki yayınları ile bu gruba dahil olmaktadır. Diğeri ise okuyucunun dikkatini çekmek, haberi satmak üzere, haberlere renkli, magazinел unsurlar da katarak popüler habercilik yapan,

genellikle bulvar gazeteleri olarak adlandırılan basın yayın organlarıdır. Bulvar, Günaydın, Güneş gazetelerini bu gruba katabiliriz.

Günlük gazeteler dışında, bahsedilen dönemde aylık periyodlar halinde yayınlanan kadınlara yönelik *Elele ve Kadınca dergilerinin üçer aylık sayıları* (Mayıs, Haziran, Temmuz 1987), yayın hayatına 1 yıl sonra başlamasına rağmen çalışmamızın konusunu kapsayan içeriği dolayısıyla *Sosyalist Feminist Kaktüs* dergisinin ilk sayısı da çalışma kapsamına dahil edilmiştir. Ayrıca haftalık haber dergileri *Nokta* ve *Tempo*'nun da aynı dönem içerisinde çıkan sayıları taranarak eleştirel söylem çözümlemesi yöntemi uygulanacak ilişkili haberler bulunmaya çalışılacaktır.

Bu çalışmada basında yer alan “1987 “Dayağa Karşı Kampanya” ile ilgili haberlerde yansıtılan kadın imajlarının verili yapıyı destekleyici yönde olduğu, medyanın gerçeği yansıtmak yerine gerçeğin yeniden inşası adına ataerkil ideolojiyi olumlamak için ileriki bölümlerde değinilecek olan çeşitli yöntemler kullanarak araştırma konumuz olan kampanya ile ilgili haberlerde yanlı bir tutum sergilediği ispatlanmaya çalışılacaktır.

I. BÖLÜM

İDEOLOJİ VE MEDYA

1. İdeoloji Kavramının Tanımı:

İdeoloji terimi ilk kez Fransız Devrimi'nin ardından yazılmış olan metinlerde kullanılmıştır. Eğitsel ve toplumsal reformların niteliğine ve yaygınlaştırılmasına yönelik tartışmaların yapıldığı bu dönemde Fransız düşünürler kendi felsefelerini ve ideallerini tanımlamak üzere ideoloji kelimesini kullanmaya başlamışlardır. İdeoloji kelimesiyle karşılık bulan düşünce biliminin o dönemdeki amacı, düşüncelerimizin doğal kökenlerini araştırmak, yanılsamaları ve yanılgıları açığa çıkararak toplum hakkındaki doğruları toplumsal reformların hizmetine sunmaktır.¹⁰

İdeoloji teriminin bu ilk kullanımı olumlu çağrışımlara sahiptir. Kendilerini “ideologlar” olarak adlandıran Fransız materyalistleri, doğruluğundan kuşku duyulmayacak, aklın onayladığı fikirlerin geliştirilmesi için araştırmalar yaptılar ve devrimci geleneğe dayanan entelektüel bir altyapı hazırlayarak reformları sürdürmeyi hedeflediler. Ancak Napolyon'un başa geçişiyle siyasal desteklerini yitirdiklerinde ideolog ve ideoloji sözleri artık ülkenin yaşadığı çalkantılardan sorumlu oldukları suçlamasının bir ifadesi olarak kullanılmaya başlanmıştı. Napolyon ideologların kamuoyu üzerindeki etkisini kendi yönetimine bir tehdit olarak algıladı ve 1812'de Moskova'da aldığı yenilgiden ideologları sorumlu tuttu.¹¹

Günümüzde ise ideoloji farklı şekillerde tanımlanabilmektedir. İdeoloji, bir grubun, sınıfın ya da diğer toplumsal oluşumların üyeleri tarafından paylaşılan bir

¹⁰ Nur Betül Çelik, İdeolojinin Soykütüğü Marx ve İdeoloji, Bilim ve Sanat yay., Ankara: 2005, s.27-28.

¹¹ Çelik, ag.e., s.35-37.

toplumsal biliş biçimidir. Bu tanımın gereği olarak ideoloji toplumsal önyargılar da dahil olmak üzere bilgi, fikir, tutumlar gibi diğer toplumsal bilişlerin de oluşumunu ve uygulanmasını denetleyen bir sistemdir.¹²

Mardin'e göre gerçekler insanlara ulaşma yolunda içinden geçtiği ortamların etkisiyle değişime uğramakta ve insanlarda yanlış biliş ve düşünceler uyandırmaktadır. Bu şekilde yaratılan yanlış izlenimler doğru gerçeği gizlemekte ve bu sürecin oluşması toplumda egemen olan ideolojinin sayesinde olmaktadır.¹³

Shoemaker ve Reese'in aktarımına göre Raymond Williams ise ideolojiyi "bir dünya görüşü, bir sınıf bakışı olarak soyutlanabilecek anlamlar, değerler ve inançlar sistemi" olarak tanımlamaktadır. Samuel Becker'e göre ideoloji "dünyayı ve kendimizi algılama biçimimizi yönetir, doğal ya da aşîkar diye gördüklerimizi kontrol eder."¹⁴

İdeoloji, birey, toplum ve evren hakkındaki inançların kapsamlı kalıpları olarak tanımlanabilmektedir. Kısacası ideoloji, sosyal, ekonomik, ahlaki, siyasal ve dini yaşam faaliyetlerini kapsamaktadır.

Marksist perspektife göre ideoloji toplumsal ilişkilerle bağlantılandırılmaktadır ve yönetici sınıf, ideolojiyi aktaran araçları kontrol ettiğinden, işçi sınıfının yanlış bilinçlenmesine neden olmaktadır. Böylece işçi sınıfı ikincil konumunu normal ve doğal olarak görmeye başlamaktadır. Marks'a göre çok önemli olan bu "yanlış bilinç kavramı", kapitalist toplumlardaki çoğunluğun kendilerini ikincil konuma iten toplumsal sistemi niçin kabullendiklerini açıklamaktadır.

¹² Teun van Dijk "Söylemin Yapıları ve İktidar Yapıları", Medya, İktidar, İdeoloji, Der. Mehmet Küçük, Bilim ve Sanat yay. Ankara:1999. s. 120-121.

¹³ Şerif Mardin, İdeoloji, İletişim yay. İstanbul:1997, s.43.

¹⁴ P. Shoemaker, D.S. Reese, "İdeolojinin Medya içeriği Üzerindeki Etkisi", Medya Kültür Siyaset, Der. Süleyman İrvan, Ark.Yay. Ankara, 1997, s.100.

“Egemen sınıfın fikirleri her dönemde egemen fikirlerdir; yani toplumdaki maddi gücü yöneten sınıf aynı zamanda entelektüel gücü de yönetmektedir. Maddi üretim araçlarını ellerinde tutan sınıf aynı zamanda zihinsel üretim araçları üzerinde de kontrole sahiptir. Bu nedenle zihinsel üretim araçlarından mahrum kalanların fikirleri, egemen sınıfın fikirlerinin etkisi altında kalır.”¹⁵

Marx’ın “Her dönemin egemen sınıfının düşünceleri o dönemin egemen düşüncesidir.”, vurgusu toplumsal bütünün bir düzeyi olarak ideoloji ile yanlış tanıma, yanlış bilinç biçimi olarak ideoloji kavramlarını birbirine bağlamaktadır. Bireyler ve onların maddi yaşam koşulları düşüncelerin kaynağıdır. Bu koşullar değiştikçe çağa egemen olan düşünceler de değişecektir. Marx ideoloji kelimesini toplumun kalıcılığı için gerekli toplumsal rızanın kendiliğinden elde edilmesinin mümkün olmadığı durumlarda bile toplumun varlığını korumada etkili olan belli bilinç biçimleri anlamında kullanan ilk yazardır.¹⁶

Toplumun varlığını sürdürmesine yardımcı olması, eşitsiz ve adaletsiz rejimlerin sürekliliğinin dayanağı olması anlamında yanlış bilinç ideoloji kuramlarında önemli bir yere sahiptir. Örneğin Platon halkı yarı-kast sistemine razı etmek için bütün yurttaşların geçmiş deneyimlerinin aslında bir düş olduğu mitini uydurur. Buna göre bütün yurttaşlar toprak altında doğup büyürler ve hazır olduklarında toprak anneleri onları farklı ruhlarla (Filozoflar için altından, askerler için gümüşten ve çiftçi ve zanaatkarlar için bronzdan) yeryüzüne çıkarır. Siyasal düşünürlerin çoğu iktidarın sürekliliği açısından halkın ikna edilmesinin önemini vurgulamıştır. Bu düşünürler yanlış ve doğru bilgi arasında bir ayrım yapmakta ve doğru bilgiye sahip olanlarla olmayanlar arasındaki yöneten/yönetilen ilişkisini doğal, haklı ve meşru bir ayrım olarak göstermişlerdir. Bu

¹⁵ P. Shoemaker, D.S. Reese, a.g.m., s. 108.

¹⁶ Çelik, ag.e., s. 102-104

ayrımın gerçek bir temeli olmadığını kabul ettikleri durumlarda bile düzenin ve iktidarın sürekliliği açısından bunun “doğal” olduğu “yalanına” halkın inandırılması gerektiğini savunmayı sürdürmüşlerdir.¹⁷

Althusser, daha gelişkin bir ideoloji kuramı geliştirerek ideoloji kavramını neden-etki ilişkisinden özgürleştirmiştir. Althusser, ideolojiyi “tüm sınıfların süregiden ve her yana yayılmış pratikler dizgesi” olarak yeniden tanımlamaktadır. İdeolojiyi bireylerin gerçek varoluş koşulları ile aralarındaki imgesel ilişkilerin bir temsili şeklinde tanımlar. Yani Althusser’e göre ideoloji, insanların gerçek dünya ile ilişki kurduğu temaları ve temsilleri ifade eden maddi bir varlığa sahiptir.¹⁸

Althusser’in “devletin ideolojik aygıtları” (DİA) kavramı, Marksist teoriye göre devlet aygıtı anlayışından farklıdır. Marks’ın devletin aygıtı olarak kabul ettiği hükümet, yönetim, polis, ordu, mahkemeler, hapishaneler vb. Althusser’e göre devletin baskı aygıtlarıdır ve kamu alanında yer almaktadırlar. Yine Althusser’e göre devletin ideolojik aygıtları kiliseler, eğitim sistemi, aile, sendikalar, siyasi partiler, hukuk, medya vb. dir ve daha çok özel alanda yer almaktadırlar. Devletin “baskı” aygıtı zor kullanarak işlerken, DİA’lar ideoloji kullanarak işlemektedirler.¹⁹

Althusser’e göre; ideoloji bireyleri özne olarak adlandırır. Althusser bu görüşünü açıklarken Lacan’ın ayna evresini temel almaktadır ve ideoloji kavramını bir toplumsal seslenme, çağırma süreci olarak açıklamaktadır. Bu seslenme ikinci tekil şahıs söylemi içermektedir: “Hey Sen!” Bu seslenişe cevap veren bireyler somut özne olmaktadır. Bu bağlamda seslenme ideolojinin anahtar ögesi konumuna gelmektedir. Seslenme ve

¹⁷ Çelik, ag.e., s. 162-163.

¹⁸ Marina Camargo Heck, “*Medya İletilerinin İdeolojik Boyutu*”, Çev. Barış Çoban, *Söylem ve İdeoloji*, Der. B.Çoban; Z. Özarslan, Su yay. İstanbul:2003, s.299.

¹⁹ Louis Althusser, *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları*, Çev. Y.Alp, M. Özışık, İletişim yay. İstanbul: 1994, s.60.

ona verilen yanıt öznelerin, kendi toplumsal dolayısıyla da ideolojik inşalarına katılımı olarak yorumlanmaktadır.

Avrupalı bir Marksist olan Antonio Gramsci, ideolojiyi topluluk halinde yaşayan insanları ve toplumun çeşitli düzeylerini bir araya getiren siva olarak görmektedir. İnsanlar aynı ideolojiyi paylaştıkları ölçüde bir arada bulunabilmekte ve birlikte iş yapabilmektedir. İdeoloji bir arada bulunan insanlara ortak kimlik duygusu vermektedir. İdeoloji biz duygusuna hitap ederek bireyleri gruplaşmaya davet etmektedir. Grup içindeki öznelere de kuvvet ve güç duygusu vermektedir.

Gramsci'nin "*hegemonya*" kavramına göre ideoloji sürekli bir mücadele olarak tanımlanmaktadır. Burada vurgulana iki öge direnç ve istikrarsızlıktır. İkincil grupların yaşamları egemen sınıfın çizdiği pembe tablo ile sürekli olarak çelişmektedir. Bu yüzden başat ideoloji iletilmeye çalıştığı toplumda sürekli bir dirençle karşılaşmaktadır. Bu direnç kırılabilen, ancak tümüyle yok edilememektedir. Bu sebeple hegemonyanın kazandığı zafer de istikrarsızdır. Sürekli yeniden kazanılması ve mücadele edilmesi gerekmektedir.

Stuart Hall, ideolojiyi anlamlar çerçevesinde yer alan mücadele alanı olarak görmektedir. Bunu ileri sürerken Gramsci'nin "hegemonyanın sürekli mücadele işe üstünlük kazanması" fikrini temel almaktadır. Hall, ideolojinin kökenlerini bulmaktan ziyade, somut etkilerini belirlemeye çalışmaktadır.

Hall'un medyanın ideolojik işlevini çözümlemek için geliştirdiği eleştirel araştırma biçimi önemlidir. Bu çözümleme izleyiciler açısından üç tip konumlanımı tanımlamaktadır: *Baskın-hegemonik*, *karşıt* ve *müzakereci*. 1973 yılında yazdığı "Kodlama ve Kodaçım" (Encoding-Decoding) adlı makalesinde izleyiciyi hem alıcı hem de kaynak olarak görmektedir. **Baskın okuma** doğal ve kaçınılmaz olarak hegemonik

bakış açısına uygun düşerken, izleyiciler yananlamı bir televizyon haber bülteni, ya da güncel olaylara ilişkin bir programdan tam ve doğrudan alımladıklarında, iletiyi kodlandığı gönderge kodlarıyla kodaçımrlarsa bu kusursuz şeffaf iletişimin ideal bir örneğidir. **Karşıt okuma**, kodlayan kişinin istediği anlama tamamen zıt bir şekilde mesajın anlamının yorumlanmasıdır. **Müzakereci okuma** hegemonik anlamların kısmen benimsenmesi ile birlikte, yaşanan ayrıcalıklı bir durum nedeniyle daha müzakereci bir yorumu izleyicinin kendine saklamasıdır.²⁰

Hall’a göre, medyaya ideolojik gücünü veren şey durum tanımı yapma yeteneğidir. Medyanın temel işlevlerinden birisi bir kültürdeki sınırları korumaktır. Toplumsal çıkarları bütünleştirebilmek için bazı görüş ve değerler kabul edilebilirlik sınırları içinde kalırken diğerlerinin meşru olmayanlar biçiminde tanımlanması zorunludur.

Bu meşru olmayan “sapkın”lık sürekli olarak tanımlanan ve yeniden müzakere edilen bir koşuldur. Toplumsal bir denetim aktörü olan medya, ilk önce statükoya yapılan tehditleri belirlemek zorundadır. Medya sapkın fikirleri dışlamak yerine onları sapkınlıklarının altını çizmeye yarayacak şekilde sergiler, ideolojik statüko sapkın fikirler aşağılanarak yeniden onaylanır.²¹

Sapkınlık ve toplumsal değişme bağlamında medya toplumdaki temel denetim mekanizması olarak hareket eder. Normal, sürekli biçimde sapkınla yan yana gösterilerek yeniden onaylanır.

²⁰ Stuart Hall, “*Kodlama ve Kodaçım*,” Çev. Barış Çoban, *Söylem ve İdeoloji*, Der. B.Çoban; Z. Özarslan, Su yay. İstanbul: 2003, s. 311-312.

²¹ P.Shoeemaker, D.S.Reese, a.g.m., s.104-105.

2. İdeolojilerin Özellikleri

İdeolojilerin toplumsal boyutu ideolojilerin yeniden üretiminde ve gelişmesinde gruplar ve kurumlar arasında ne tür grup ve ilişkilerin yer aldığını açıklar. İdeolojilerin söylem boyutu ise ideolojilerin günlük konu ve konuşmalarımızı nasıl etkilediğini, ideolojik söylemi nasıl anladığımızı ve toplumda ideolojinin yeniden üretiminde söylemin nasıl yer aldığını açıklar.²²

Van Dijk'e göre ideolojilerden etkilenen son derece önemli toplumsal pratiklerden biri de sırasıyla ideolojileri nasıl edindiğimizi, öğrendiğimizi ve değiştirdiğimizi de etkileyen dil kullanımı ve söylemdir. Söylemimizin çoğu, özellikle de grupların üyeleri olarak konuştuğumuzda, ideolojik temelli görüşlerimizi ifade eder. İdeolojik fikirlerimizin çoğunu, ebeveynlerimizden ve akranlarımızdan başlayarak diğer grup üyelerini dinleyerek ve okuyarak öğreniyoruz. Daha sonra ideolojileri bir yığın konuşma ve metin biçimleri arasından televizyon izleyerek, okulda okutulan kitaplardan, reklamlardan, gazetelerden, romanlardan ya da dostlarımızla yaptığımız günlük konuşmalardan öğreniyoruz.

Nasıl ki bireysel dilleri konuşmuyorsak, bireysel ideolojilerimiz de yoktur. Öyleyse ideolojiler kişisel düşüncelerden değil, ortak toplumsal inançlardan oluşmaktadır. Çoğunlukla da önemli toplumsal ve politik konularla, yani bir grubu ve onun varlığını ilgilendiren konularla ilgilidirler. İdeolojiler tıpkı kürtaj ve ötenazi ile ilgili çelişkili tutumların ortaya koyduğu gibi yaşam ve ölümle, doğum ve yeniden üretimle ilgilidir. İdeolojiler sosyalist ya da komünist ideolojilerin açıkça ifade ettiği gibi sınıfla, zengin ya da fakir olmakla, iktidara sahip olmakla, servetin ve kaynakların

²² Teun Van Dijk, "Söylem ve İdeoloji, Çok Alanlı Bir Yaklaşım", Çev. Barış Çoban, Söylem ve İdeoloji, Der. B.Çoban; Z. Özarslan, Su yay. İstanbul: 2003, s.13.

yeniden dağıtımıyla ilgilidir. İdeolojiler, feminist ya da cinsiyet ayrımcı ideolojilerin ortaya koyduğu gibi temelde cinsiyetle ya da kadın ya da erkek olmakla ilgilidir.

Özetle, ideolojiler bir grubun kimliği, toplumdaki yeri, ilgileri ve amaçları, diğer gruplarla ilişkileri, yeniden üretimleri ve doğal ortamları gibi karakteristik özellikleriyle ilişkili olan toplumsal olarak paylaşılan inançlardan oluşmuştur. Burada incelememiz gereken farklı inanç türleri vardır. Bunlardan birisi inançlar kişisel olduğunda ve tecrübelerle dayandığında ortaya çıkan *olaysal bellekler*'dir. Bu bellek kişisel deneyimlerimizi kaydeder.

İnsanlar yalnızca kişisel deneyimleriyle ilgili kişisel inançlara sahip olmakla kalmazlar aynı zamanda aynı grubun diğer üyeleri ya da başka tüm insanlarla daha genel inançlar da paylaşırlar. *Sosyokültürel bilgi* insanoğlunun doğumdan ölüme kadar kendi dilleri ve etkileşim yöntemlerinden başlayarak etkileştikleri insanlar ve gruplar, çevrelerindeki nesneler, toplumun kurumları, ve daha sonra da kitle iletişim araçlarının çeşitli biçimleri veya eğitsel söylem sayesinde dünyanın geri kalanı hakkında devasa boyutlarda bilgi edinir. Bu da *toplumsal bellek* denen şeyi oluşturur ve sosyokültürel bilgi toplumsal bellekteki zihinsel temsillerin ana sistemidir.

Bilgi ya da inanç olan şey, farklı gruplar veya kültürlerde, aynı zamanda aynı kültür içersinde de farklılık gösterse de, insanlar genellikle bilgi ve inanç gerçek ve düşünce arasında bir ayrım yaparlar. Toplumun tüm üyeleri tarafından kabul edilen bilgi bütünü, bir kültürün ya da grubun *toplumsal ortak alanı* olarak adlandırılabilir. Bunlar günlük etkileşimde ve söylemde herkesçe bilindiği varsayılan bu yüzden de ifade edilmelerine gerek duyulmayan türden inançlardır.

Aynı toplum ya da kültür içinde pek çok ideoloji bulunduğundan ortak alan bilgisinin aksine ideolojiler sosyokültürel değildir ve herkes tarafından kabul edilmeyi

varsaymazlar. Tam tersine ideolojiler düşünce farklarına, çelişki ve mücadeleye neden olurlar. Bununla birlikte aynı ideolojik grup -sosyalistler, feministler ve ırkçılık karşıtlarında olduğu gibi- üyelerinin aşağı yukarı aynı ideolojiyi paylaşması ile kesin biçimde gruplar olarak tanımlanabilir. Elbette genel ideolojiden farklı olan alt gruplar vardır ve bir grubun tek tek üyeleri bazı konularda bireysel fikirlere sahip olabilir.²³

3. Ataerkil İdeolojinin Özellikleri

Kadın ile erkek bebekliklerinden itibaren yaşadıkları sosyalleşme süreci sonucunda iki farklı cins olarak toplumdaki yerlerini alırlar. Ancak bugün artık irdelenmeye başlayan ama hiçbir çözüme ulaşmamış olan uygulama ve törelere göre kadının toplum içindeki varlığı erkeğinkinden çok başkadır. Erkeğin varlığı, kendinde saklı “yetkellik” umuduna bağlıdır. Bir erkeğin varlığı o erkeğin yapabileceklerini gösterir. Üretilebilir bir varlıktır onun varlığı; çünkü erkek gerçekte yapamayacağı şeyleri yapabilecek yetkedeymiş gibi davranır. Bunun tersine, bir kadının varlığıysa, onun kendine karşı olan tutumunu gösterir; o kadına karşı nelerin yapılp nelerin yapılamayacağını belirler. Kadın olarak doğmak, erkeklerin mülkiyetinde olan özel, çevrelenmiş bir yerde doğmak demektir.²⁴

Ataerkil toplumlarda “zayıf cins” diye adlandırılan kadın, erkekler tarafından daima ‘ikinci sınıf insan’ muamelesi görmektedir. Her ne kadar kadın ve erkeğin birbirini tamamlayan bir bütün olduğu baştan kabullenilmiş olsa bile. Ama ne yazık ki, kadının yalnızca ‘tenini’, ‘yumuşaklığını’ seven ‘erkeksi’ toplumlarda, birbirini

²³ Teun Van Dijk, “Söylem ve İdeoloji, Çok Alanlı Bir Yaklaşım”, a.g.e., s.20-21.

²⁴ John Berger, Görme Biçimleri, Çev. Yurdanur Salman, Metis yayınları, İstanbul,1995, s. 45-47.

tamamlama gereksinimi için hep ‘erkeksi’ ahlak prensipleri uygulanmaktadır. Ve prensipler bu toplumlarda hep erkeğin lehine tek taraflı işletilmiş, ve işletilmektedir.²⁵

Toplumların kültür ve eğitim durumları yükselse de, kadın ve erkek ilişkilerinde düzelme de olsa, bu ilişkilerde kadın yönünden, yüzyıllara rağmen, hala bugün de olumsuz bir yönelme vardır. Kadını kendi malı gibi gören ataerkil toplumlarda sevgi ve aşk yerini sahiplik anlayışına bırakmış ve namus anlayışının saptırılması yüzünden dayaktan cinayete kadar uzanan davranışlarla kadınlara acı çektirilmektedir. Bu katı ‘mala sahip çıkma’ anlayışı içindedir ki malın saklanması, örtülmesine, kadının kadınsı yönlerinin ortaya çıkmamasına çalışılmaktadır. Kadının kendine güveninin artması, kadının başarılı olması erkeği rahatsız etmekte ve terazinin dengesini eşitlemesi istenmemektedir. Bu yüzden kadının iş hayatına girmesi pek arzu edilmemektedir.

Kapitalizmden önce, yani üretimin ev dışına çıkmasından önce kadınların fazla bir baskı görmedikleri görüşü yaygındır. Geçmişte kadınlar üzerindeki erkek egemenliği bugünkünden daha belirgin bir mülkiyet ilişkisiydi. Üretimin ancak geçinmeye yetecek kadar olduğu bir toplumda erkek evlendiği zaman, durumunu iyileştirmek için emeğine gereksinim duyduğu bir ‘yardımcı’ ile evlenmiş oluyordu. Kadının doğurgan olması önemliydi çünkü daha çok çocuk daha çok işçi demekti. Kadının üretimdeki rolü çok büyüktü çünkü üretimin çoğu evde gerçekleştiriliyordu. Kadınlar evdeki üretimi denetliyorlardı. Aile ortaklaşa çalışan bir gruptu. Ailenin ekonomik ve toplumsal bütünlüğü aile içindeki bireylerin istek ya da dileklerinden daha önemliydi.²⁶

XIX.yüzyılda kapitalizmin gelişmesiyle aile formlarında meydana gelen değişiklikler, kadının konumunu etkileyen çelişkili eğilimlere yol açmıştır. Bir yanda

²⁵ Fevzi Aksoy, “Kadın Erkek ilişkilerinde Davranış Problemleri”, Kadın Gerçeklikleri, Haz. Necla Arat, Say yay.,İstanbul, 1996, s.87-88

²⁶ Sheila Rowbotham, Kadın Bilinci Erkek Dünyası, Çev. Şükrü Alpagut, Payel yay. İstanbul 1998, s. 152

evle işyerinin ayrılması, kadınlarla aile hayatı arasındaki birliğin güçlenmesine yardımcı olmuştur. “Kadının yeri evinin içidir.” düşüncesi, toplumun değişik düzeylerindeki kadınlara göre farklı anlamlar taşır. Daha varlıklı olanlar hizmetçilerin, çocuk bakıcılarının ve evdeki diğer hizmetlilerin hizmetlerinden yararlanıyorlardı. Orta tabakadakiler için sonuç kadının görevlerinin çocuklara ve eve bakmak gibi ev işlerine dönüşmesi biçiminde olmuştur; oysa bunlar en azından üretim alanında ücret karşılığı çalışmayla karşılaştırıldığında artık “iş”ten sayılmıyordu. Ancak fabrikadaki işine ek olarak ev işlerinin çoğu ile de başetmek zorunda kalan işçi sınıfı ailelerindeki kadınların omuzlarındaki yük çok ağırdı.²⁷

Bireysel ücretin uygulanmaya başlaması ve insanlar üzerindeki mülkiyetin sona ermesi, erkeklerin kadınlar üzerindeki denetimini ortadan kaldırmadı. Erkek ailenin başı olmaya devam ediyordu ve mülkiyetin babadan oğula geçmesi ilkesi uyarınca, ailenin malvarlığının denetimini elinde tutuyordu. 19. yüzyılda kadınları üretim süreci dışında bırakan kapitalizm iş ile evi tamamen birbirinden ayırdı. Kadınların iş hayatına girmesiyle birlikte özgürleştikleri düşünülse bile, ataerkillik gerektiğinde kullanılacak bir araç olarak varlığını sürdürdü. Kapitalist düzende ücret sistemi, kadın emeğinin pazardaki değerinin erkek emeğinin yarısı kadar olduğu varsayımına göre düzenlenmiştir. Böylece kadınlar, özgür emekçiler olarak değil, daha çok erkeklerin ekonomik bütünleyicileri olarak görülmektedirler.

Kadınlar ilk ekonomik özerkliklerini sanayi devrimiyle elde etmiş olmalarına ve bugün fabrikalarda çalışan işçilerin düşük ücret alan büyük bölümünü meydana getirmelerine karşın teknoloji ya da üretime dolaysız olarak katılamazlar. Ürettiklerinin (ev işi, çocuk bakımı gibi) piyasa değeri yoktur ve bu nedenle de sermaye öncesi üretim

²⁷ Anthony Giddens, Sosyoloji: Eleştirel Bir Yaklaşım, Çev.M.R.Esengün-İ.Öğretir, İstanbul: Birey Yayıncılık, 1998, s. 123-124.

biçimidir. İş yerinde çalışarak üretime katıldıkları zaman da katıldıkları üretim sürecine sahip olamazlar, bunu denetleyemezler ve hatta kavrayamazlar çünkü yüksek teknolojiye uzaktırlar.

Kadınların bağımlı durumunu yaratan en önemli öğelerden birisi ataerkil düzenin kadınları bilgisiz bırakmasıdır.²⁸ Eskiden ataerkil düzen çok az sayıda kadının okuma yazma öğrenmesine izin verir ve yüksek öğrenim yollarını kadınlara kapatırdı. Çağdaş ataerkil düzenler, ancak yakın tarihte kadınlara bütün öğrenim düzeylerini açmışlarsa da genellikle ayrımcı bir eğitim programı uygularlar. Bu eğitim programının sonucunda kadınlara yazınsal ve toplumsal bilimler, erkeklere de bilim, teknoloji, meslek kolları, iş alanları ve mühendislik gibi dallar açılır.

Yönetimler ya gönüllü destek ya da baskı yardımıyla ayakta durur. Bir ideolojiye şartlanmak, gönüllü desteği meydana getirir. Ataerkil politika her iki cinsin temel ataerkil ideolojiye göre toplumsallaşmasıyla gönüllü destek kazanır. Türkoğlu'nun Görü-Yorum adlı kitabında da bahsettiği gibi, medyada reklamlarda, özendirilen yaşam ortamında erkeğin egemen olduğu toplumsal düzendeki en çekici kadın aynaya bakınca kendini çok beğenen ve o anda erkek olmayı ve kendisiyle evlenmeyi isteyecek bir erkek olmayı isteyerek kendini ancak bu şekilde anlamlandıracak olan kadındır. Çünkü kadın kendini iktidar ilişkileri içinde bulunduğu erkeğe göre konumlandırmaktadır. Kadınlar kendilerini ifade ederken, ya da dünyayı yorumlarken ataerkil bir gözlükle bakmaktadır.²⁹ Toplum içindeki durum konusunda erkeğin üstünlüğünü kabul eden önyargı yüzünden erkek daha üstün, kadın daha aşağı bir yere konulur. Erkeklerde saldırganlık, zeka, güç ve etkenlik özellikleri öne çıkarken kadınlarda ise edilgenlik,

²⁸ Millett, a.g.e., s. 74-75.

²⁹ Nurçay Türkoğlu, Görü-Yorum- Gündelik Yaşamda İmgelerin Gücü, Der yay. İstanbul: 2000. s. 84.

bilgisizlik, güçsüzlük ve iffet nitelikleri öne çıkar. Her cinsin davranış, hareket ve tutumunu değişmez biçimde belirleyen cinsel roller de bu temeli pekiştirir.³⁰

Gönül Demez'in Şirin Tekeli'den alıntıladığına göre kadınlar, pek arzulanmayacak statülerine başkaldırmak için fazla hevesli görünmemektedirler. Yapılan araştırmalar, eğitimle durumun değiştiğini gösterse de kadınların çoğunun geleneksel değerleri benimseme eğiliminde olduklarını ortaya çıkarmıştır. Bazı kadınlar yaygın olan kadınların temizliğe yatkın olduğu, sanata ve duygulara düşkün olduğu, erkeklerin ise daha cesur, matemetiğe yatkın, zeki ve el işlerinde daha yetenekli oldukları düşüncesine katılmakta hatta savunmaktadırlar. Bu kadınlar kadınları değerlendirirken erkek bakışıyla hareket etmektedirler.³¹

4. Cinsiyet rollerinin oluşumu

Toplumsal cinsiyetin algılanışı ve sunuluşu kültürel bir olgudur. Cinsiyeti bilindiği andan itibaren, sosyo-kültürel dünya bebeği eril ya da dişi rollerine uygun olarak sosyalleştirmeye girişir. Başka bir deyişle yeni doğan çocuğun biyolojik bir cinsiyeti vardır, ama henüz toplumsal bir cinsiyete sahip değildir. Çocuk büyürken toplum da çocuğun önüne cinsiyete uygun kurallar, şablonlar ya da davranış modelleri dizisi koyar. Belirli toplumsallaştırma etkenleri -özellikle aile, medya, arkadaş grupları ve okul- sözkonusu bu beklentileri ve modelleri somutlaştırarak çocuğun bunları sahipleneceği ortamlar hazırlar.³²

³⁰ Millett, a.g.e., s.49.

³¹ Gönül Demez, "Yeni Türk Erkeği Nerede-Nasıl Yetiştiriyor?", Kültürel Üretim Alanları Renkli Atlas, Der. Nurçay Türkoğlu, Babil Yay., İstanbul: 2004, s.181-182.

³² R.W. Connell, Toplumsal Cinsiyet ve İktidar, Çev. Cem Soydemir, İstanbul: Ayrıntı yayınları, 1998, s.255.

Toplumsal değerler, birey farkında olsun ya da olmasın onu biçimlendiren, denetleyen, yönlendiren bir özelliğe sahiptir. Bu davranış ve düşünce biçimleri bireyin dışında olmakla kalmaz, zorlayıcı ve buyurucu bir güce de sahiptirler. Bireyler bu kurallara gönüllü olarak uyduğu zaman bu zorlama kendini hissettirmez ama birey bu kurallara direnmeye kalkışrsa hemen toplumsal yaptırımlarla güçlerini gösterirler.³³

Çocuklara cinsiyet rollerinin öğretilmesinde en etkili kurum ailedir. Bazı aileler çocuklarına cinsiyetle ilgili kalıpları öğretmekten kaçınarak, kız ve erkek çocuklarına eşit davranmaya çalışırlar. Diğer bazı ailelerde ise cinsiyet rolleri çocuk yetiştirme nin merkezi durumundadır.

Aileler her ne kadar kız ve erkek çocuklarına eşit davranmaya çalışırsa çalışsın, bazı cinsiyet ayrımları kaçınılmazdır. Örneğin çoğu anne ve baba için kız bebekler zayıf, yumuşak ve narindirler. Buna karşın erkek bebekler ise güçlü, sert, keskin hatlı olarak değerlendirilirler. Ayrıca bir yabancı tarafından bebeklerinin cinsiyetinin yanlış teşhis edilmesi aileyi rahatsız eder.

Çocukların cinsiyetleri ile ilgili davranışları benimsemeleri için ailelerin bu konudaki fikirlerini açığa vurmaları şart değildir. Anne-babanın yansıttığı davranış modelleri çocuğun düşüncelerini oluşturmak için yeterlidir. Örneğin annesi dışarıda çalışmayan ve evde geleneksel rollerini sürdüren (temizlik, alışveriş, yemek pişirme gibi) bir çocuğun cinsiyet rolleri ile ilgili düşünceleri daha katı ve kalıplaşmıştır. Kısaca çocuğun düşünceleri sadece ailenin ona öğrettikleri değil aynı zamanda anne ve babanın gözlemlenen davranışları tarafından da şekillendirilir.³⁴

³³ Emile Durkheim, Toplumbilimsel Yöntemin Kuralları, Çev. C. Bali Akal, Bilim Felsefe Sanat Yay. İstanbul: 1985, s.42.

³⁴ Calhoun, Light, Keller, Sociology: The McGraw-Hill Companies, Inc. 1997, s. 134

Cinsiyet rollerini pekiştirmek, aileden sonra okulun görevidir. İlkokulda erkeklerden çoğunlukla tahtayı silmeleri ya da sıraları düzeltmeleri istenirken, kızlar kurabiye dağıtmak ya da kürsüyü silmek gibi işlerle meşgul olurlar. Anaokulunda bile kızlar itaatkarlıkları ve yardım severlikleri ile dikkat çekerken, erkekler yaramazlıkları ile ön plana çıkarlar. Çocuklar büyüdükçe, kızlar sosyal becerileri ve düzenli olmaları ile övgü alırken, erkekler derslerdeki başarıları ile övülürler.

Okulların yapılanmasındaki cinsiyet dağılımı da çocukların düşüncelerini etkileyen faktörlerden biridir. İlkokul öğretmenlerinin çoğunun kadın oluşuna karşın okul müdürlerinin genellikle erkek olması çocukların cinsiyet rolleri hakkında daha katı düşüncelere sahip olması sonucunu doğurmaktadır.³⁵

Cinsiyet rollerinin edinimi açısından bakarsak çocukların cinsel konulardaki bilgilerin büyük bir kısmını arkadaş çevresinden ve eğitim kurumlarından aldığını görürüz. Yukarda Althusser'in de söylediği gibi eğitim kurumları de devletin ideolojik aygıtlarından biridir ve ideolojilerin öğrenilerek yaygınlaşmasını sağlarlar³⁶.Çünkü okul ve aile gibi kurumlar kalıplaşmış değerleri temsil ederler ve yasaklanmış konuların öğrenilmesini engellerler. Arkadaş kümeleri içinde cinsel eğitim ailedekinden çok daha yaygındır.

Cinsiyet rolleri ile ilgili bilgileri aileden, okuldan ve medyadan edinen bireyler bu bilgilerin uygulamasını arkadaş kümelerinde davranışlarıyla yaparlar. Örneğin kızlar ve erkekler aileden herhangi bir yönlendirme olmamasına rağmen aralarına görünmez bir sınır koyarlar. Tercih hakları olduğunda kendi cinslerinden olan bireylerle oynamayı, oturmayı tercih ederler. Hatta bu sınırı aşmaya yeltenen bireyi

³⁵ Calhoun, Light, Keller, a.g.e., s. 134

³⁶ Althusser, a.g.e.,s. 60

aşağılayarak gruplarından uzaklaştırırlar. Örneğin ip atlamak isteyen bir erkek çocuğun ‘sen kız mısın’ denilerek alay konusu edilmesi gibi.³⁷

5. Söylemin İdeolojik Yapısı

Toplum, söylem alanı dolayısıyla dil ve düşünceye dayanan diğer alanlarla ilintilenir. Bu bağlamda ideoloji söylem alanıyla etkileşim içerisinde olan alanlardan bir tanesidir. Bu anlamda söylem yansız ya da iktidar ilişkilerinden soyunuk bir yapılanımda değildir. Toplumsal kültürün dil ve dil dışı tüm alanları toplumun söylemini, dünyayı anlamlandırma biçimini yansıtır. Toplum söylem alanında kendi dünyasını kurgular, iktidarın topluma dışsal bir güç olarak ortaya çıkması ile beraber temel belirleyen iktidar olmaya başlar ve toplumun anlamlandırma biçimleri de kendi denetiminden çıkmış olur.

İktidar kendi anlamlandırma biçimini ve ideolojisini tüm toplumsal pratiklerde yeniden üretecek bir yapılanıma sahiptir. Söylemin çelişkiler bağlamında ele alınması onun ideolojik bir mücadele alanı olarak da görülmesini beraberinde getirir. İktidar ideolojik aygıtlarını, temel olarak iletişimsel olanları, etkin bir şekilde kullanarak söylem alanının temel belirleyici olan noktalarını elinde tutar ve toplumsalın söylemini belirler ve tüm toplumsal söylemsel pratiklerde kendi ideolojik söylemini tam olarak gerçekleştirmeye de yeniden üretir.³⁸

Van Dijk’e göre temel olarak çoğu ideolojik söylemin stratejisi aynıdır:

- Bizim hakkımızda olumlu şeyleri vurgula
- Onlar hakkında olumsuz şeyleri vurgula

³⁷ Calhoun, Light, Keller, a.g.e., s.138

³⁸ Ünsal Oskay, “Önsöz”, Söylem ve İdeoloji, a.g.e., s. 9-10.

- Bizim hakkımızda olumsuz şeyleri vurgulama
- Onlar hakkında olumlu şeyleri vurgulama

Bu dört olasılık “ideolojik kare” olarak adlandırabileceğimiz kavramsal bir alan oluşturur. Bizim iyi, onların kötü şeyleri hakkında uzun uzadıya, kısaca, belirgin ya da üstü kapalı bir biçimde abartılarla ya da örtmecelerle, büyük ya da küçük manşetlerle vb. konuşabiliriz.

İdeolojiler söylemin her yerinde ortaya çıkabilirler yine de ideolojik içerik en dolaysız olarak söylemin anlamında ifade edilir. Söylemin anlamı ise söylemde yer alan sözcük ve tümcelerin anlamlarıyla sınırlı değildir. Söylemin konular ya da temalar gibi küresel anlamları da vardır. Böyle konular söylemin en önemli bilgisini temsil ederler. Konular bir söyleme ait en iyi hatırlanan bilgidir. Konuların ideolojik işlevleri doğrudan yukarda sözü edilen genel ilkeleri izler: kendimizin iyi, onların kötü şeylerini vurgulamak istiyorsak yapacağımız ilk şey böyle bir bilgiyi konulaştırmaktır.

Konu bir kez seçildikten sonra bir olay hakkında çok ya da yetersiz sayıda ayrıntı vermek ya da olayı biraz soyut ya da genel veya özel düzeyde tanımlamak seçeneğine sahip oluruz. Konulaştırmada olduğu gibi genellikle “Biz” olarak tanımlanan kamplaşmada iyi şeylerimiz hakkında daha belirli ve daha ayrıntılı, kendi hatalarımıza gelince oldukça belirsiz ve genel davranacağımız açıktır.

Özetle insanların seçtikleri ya da kaçındıkları konular, hangi bilginin üstü kapalı bırakıldığı ya da açıkça ifade edildiği, hangi anlamların ön plana ya da arka plana alındığı, hangi ayrıntıların tanımlanıp tanımlanmadığı söylemin ideolojik anlamını oluşturur. Ayrıca sözcük ve tümcelerin tonlama ve vurgusu, sayfa düzeni, genişliği ve

yazı karakteri, renk fotoğraflar veya film gibi görsel yapıların yaratabileceği etki anlamları vurgulayabilir ya da vurgulamayabilirler.

6. Medyada Haber Söylemi

a) Medyada Haberin İşlevi ve Söylemi

Medya, devlet ve özel sektör etkinliklerine ve çıkarlarına destek sağlama işlevini yerine getirmekte ve bu amaçla eşik bekçiliği dediğimiz filtreleme sistemi ile propaganda yapmaktadır.

Medya ve siyasal süreci birbirini etkileyen iki karşıt güç olarak ele alan ve nesnelliğin mümkün olduğunu savunan liberal çoğulcu yaklaşım günümüzde kabul görmemektedir. Onun yerine medyayı, siyasal, askeri ve ekonomik seçkinlerin söylemlerinin yeniden kurulduğu bir yer olarak alan eleştirel yaklaşım, eleştirel dilbilim ve eleştirel söylem çözümlemesi ile gelişerek temsil sorunu üzerinde yoğunlaşmıştır.³⁹

Halka mesajlar ve simgeler ileten bir sistem oluşturan medya, bireyleri eğlendirmek, bilgilendirmek ve toplumun kurumsal yapısı ile bütünleştirecek değerleri, inançları ve davranış biçimlerini onlara aşılamaktadır. Devlet bürokrasisinin iktidar aygıtlarını elinde tuttuğu ülkelerde, medya üzerinden uygulanan sistemli propaganda, egemen seçkinlerin çıkarına hizmet etmektedir.⁴⁰

Neyin haber olarak seçileceğine ve nasıl yayımlanacağına karar veren medya, diğer kâr amaçlı kurumlardan farklı değildir. Onun da satacağı bir ürün vardır. Hiçbir gücün sonsuza kadar zor kullanarak devam edemeyeceğini gerçeğinden dolayı yönetici

³⁹ M. Ayşe İnal, Haberi Okumak, Temuçin yay., İstanbul:1996, s.45.

⁴⁰ Necla Mora, “Haber ve Haber Söylemi”, <http://www.dorduncukuvvetmedya.com/dkm/article>, (çevrimiçi) 15.09.2007.

sınıfın iktidarını ve gücünü sürdürmek için kamu rızası ancak ikna yoluyla alınabilir. Medya bu rızayı üreten en önemli kurumdur. Medya metin üretimi aşamasında haber toplama, haber seçimi, yazımı gibi boyutları kurumsal kararlar çerçevesinde değerlendirilir. Haber olarak seçilmesindeki tek ölçüt nesnellik olmayan olaylar, dünyayı olduğu gibi yansıtmaya kaygısından uzak, oluşturulmak istenen dünyayı resmeden, duyurulan olaya ilişkin belli bilgi ve inancı oluşturmak amacıyla üretim sürecine alınmaktadır.⁴¹

Gazeteci bir yandan kullandığı dil ve farklı kodların taşıdığı çok anlamlılık dolayımı ile mesajını oluştururken, diğer yandan dengelilik ve olaysal olma kaygısıyla haber kaynaklarının söylemlerinin bir yeniden üreticisi konumundadır. Haber bir söylemdir ama bu söylemin ne olduğu sadece haber metinlerinin yapısal özelliklerinin sistematik çözümlemesi ile anlaşılamaz. Haberin söylemi ancak içinde olduğu bağlamla ilişkilendirildiğinde anlaşılır.⁴²

İnal'a göre haber metinlerinin oluşumunun temelinde dört unsur vardır:

1. Haberin söylemi, gazeteciliğin günlük pratikleri içinde oluşur. Diğer bir deyişle habercilik zamansal, mekansal ve mali sınırlılıkları aşmaya yönelik bir iş olarak örgütlenmiştir.
2. Haberin söylemi gazetecilerin profesyonel ideolojileri içinde oluşur. Diğer bir deyişle basının ticari bir işletmeye dönüşümü ve daha sonra oluşan yatay ve dikey tekelleşme olgusu ile birlikte gelişen gazetecilik normları, söylemi biçimlendirir.

⁴¹ Mora, a.g.m.

⁴² Ayşe İnal, a.g.e., s.22.

3. Haberin söylemi haber metnlerinin üretildiği somut tarihsel koşullar ve üretim anı ile belirlenir. Toplumsal formasyon içinde kesitsel olarak oluşan siyasal, ekonomik güç/iktidar ilişkileri metinlere yansır.
4. Haberin söylemi medyanın ekonomi politikası içinde yapılır. Diğer bir deyişle karlılık kaygısı, daha fazla kişiye yönelik içeriklerin hazırlanmasını gerektirir. Bu da çeşitliliği sınırlarken, benzeşmeye yol açan ve daha çok satan konuların seçilmesine neden olur.

Yukarıda sıralanan unsurlar birbirlerinden bağımsız değildirler. Hepsi belli bir oluşumun başka yönlerine dikkati çeker. Haberi bir söylem olarak ele almak, bu söylemin içinde bulunduğu toplumsal yapı ve söylemsel yapıyı sorgulamayı gerektirir. Söylem analizi metinleri bağlamından yalıtmaz, bağlama ilişkin bir analizdir. Varolan güç ve iktidar ilişkilerinin söylem içinde nasıl kurulduğunu açıklamaya çalışırken, bu ilişkilerin eleştirisinden yola çıkar. Diğer bir deyişle çıkış noktası metinler değil toplumsal yapıdır.⁴³

Kurgusal metin olan haberlerin diğer kurgusal metinler gibi bir söylemi bulunmaktadır. Bu söylem içinde, bir yandan haberin söyleminin içinde yer alan anlatımla olaylar-gerçekler kurulup canlandırılmaktadır. Diğer yandan ise, haberlerin söylemi içinde egemen söylemler doğallaşıp, egemen ideoloji yeniden kurulmakta ve haberler anlatıcı tarafından kurgulanmaktadır. Gazetelerde, başlıklar, alt başlıklar, flaş/özet girişler, cümleler, spotlar, fotoğraflar, haberde anlatıcının ideolojisini yansıtmaktadır. Haber, iktidar seçkinlerinin görüşlerini yansıtmamasının yanında, aynı zamanda bir söylem olarak, haber kaynakları, anlatıcı ve hedef kitle arasında kurulan bir bağdır. Bir basın organının habere verdiği **önem, o haberin hangi sayfada, ne kadar**

⁴³ İnal, a.g.e., s. 95-96.

yer aldığı ile anlaşılmaktadır. Yazılı basında birinci sayfada, kat yerinin üstünde verilen haber, haberi yayımlayan organ için önemli bir haber mesajı taşımaktadır. Haber sağ tarafta ve sürmanşetten verildiyse çok önemli mesajı içermektedir. Ayrıca habere ayrılan yer ve kullanılan fotoğraf da haberin içeriğine bakılmadan bize ilk bakışta bu önemli mesajı vermektedir.

b) Haber Söyleminin Çözümlemesi; Söylem Çözümlemesi ve Eleştirel Söylem Çözümlemesi:

Haber, toplumun bilgi ve ilgisini geliştirecek, dönüştürecek, gerçekliğin, kurgusal olarak yayımlanacak organizasyonun yapısına, teknolojisine ve ideolojisine göre yeniden kurgulanmasıdır. Medya içerik türlerinden biri olan haber, yazım tekniğiyle kapalı bir yapıt olmasına rağmen, metin olarak çok katmanlı okumaya ve analize tabii tutulduğunda içerdiği söylemle açık yapıta dönüşmektedir. Haberin yazılması sırasında kullanılan evrensel kodlar, aktarım biçimleri ve klişeler haber metnini oluşturmaktadır. Bu dil yapısının ve işlevlerinin incelenmesi ile ortaya çıkan haber söylemi; bilginin seçimi, işlenmesi ve dolayımlanması aşamalarında kullanılan kodlamalarla oluşturulan aktarım biçiminin, alımlanma süreci dikkate alınarak kurgulanmasıdır.⁴⁴

Mora'nın makalesinde alıntıladığı Kemal Aslan'ın Haber Nasıl Okunur adlı kitabında belirttiği üzere, haberde, ele alınan konuya nereden bakıldığının ipuçları bulunmaktadır. Buna bakış açısı diyoruz. Bakış açısı doğrudan ortaya konulduğu gibi, dolaylı olarak da haber metninde yer alabilmektedir. Haber ortalama insanın önyargılarını çoğaltarak, gerçekliği olduğu gibi görmesini engellemekte ve kurulu düzeni kabullenmeye yöneltmektedir. Haberlerde, olaylar, olgular, söylemler tek tek

⁴⁴ Nurdoğan Rigel, Haber, Der yay., İstanbul:2000, s. 177-183.

birbirinden kopuk bir yaşamın görünümüleri olarak yer almaktadır. Böylece haberlerle betimlenen yaşam bütünlük ve tutarlılık içinde değil, rastgele olaylar, durumlar olarak sunulmaktadır. Bir söylem olan haberde, anlam üretimi, olayların, olguların ikili karşıtlıklarla “biz-onlar, yerli-yabancı, elitist -popülist” şeklinde sunulmasıyla gerçekleştirilmektedir. Haber söyleminde geleneksel değer yargıları egemen olduğundan, iyi-kötü kavramı egemen değer yargılarının çerçevesini aşmamaktadır. Dış politika haberlerinde ise söylem, biz-onlar, dostlar-düşmanlar çerçevesinde kurulmaktadır. Haber söyleminde yeniden oluşturulan verili hayat, hedef kitleye, efendi-köle diyalektiği içinde ve yaşanan gerçekliği haklılaştıracak şekilde sunulmaktadır.⁴⁵

Mora'nın adı geçen makalesinde anlatıldığı gibi haber metin çözümlemelerinde iki eğilimden yararlanılmaktadır. Birincisi haberi açık bir metin olarak gören anlayıştan yola çıkan içerik çözümlemesi tekniğidir. Bu teknikte, görünen anlam üzerinden yola çıkılmaktadır. İkinci eğilim ise, haberi söylem olarak ele alan eleştirel eğilimdir. Bu ikinci eğilim, eleştirel dilbilim ve eleştirel söylem çözümlemesi yaklaşımları ile birlikte gelişmiştir. Söylem çözümlemesi bağlama ilişkin bir çözümlemedir. Varolan güç/iktidar ilişkilerinin söylem içinde nasıl kurulduğunu açıklamaya yönelirken, bu ilişkilerin eleştirisinden yola çıkmaktadır. Çıkış noktası medya metinleri değil, toplumsal yapıdır. Bu ilişkilerin dil ve söylem içinde kurulma biçimlerinin açığa çıkarılmasını hedeflemektedir. Bu amaçla özneyi bir anlamlandırma süreci olarak ele almakta ve özne konumlarının da iletişimsel süreç içinde oluştuğunu vurgulamaktadır. Söylem, belli bir kültür topluluğunun üyelerinin verili bir duruma bağlı olarak otomatik olarak kullanıma soktukları dile getirme biçimlerini kastetmekte ve verili toplumsal bağlamda kullanılabilen anlamsal ilişkilerden söz etmektedir. Her söylemsel olay, yani metin olarak incelenebilen her dil kullanımı ya da toplumsal pratik, belli bir toplumsal yapının ürünü olan kurumsal ve durumsal ilişkiler ağı içinde yer alan özneler arasında gelişen

⁴⁵ Aktaran Necla Mora, a.g.m.

bir eylem olarak anlaşılmalıdır. Özneler, toplumsallaşma süreci içinde bulunduğu topluluğu yöneten inançlar, değerler ve tutumlardan oluşan ideolojiyi, söylem aracılığı ile içselleştirmektedir. Böylece bireyler, kendilerine açık tutulan ve ulaşılabilir kılınan söylemler tarafından özneleştirilirler. Verili durumlarda güçlü olanlar, güçsüz olanların neyi nasıl söylemeleri konusunda kısıtlamalar getirerek belirleyici bir rol üstlenmektedir.⁴⁶

Bu durumda temel sorun medya ve haber analizlerinde toplumsal güç ve iktidar ilişkilerinin kurulma sürecinde medya ve haberlerin oynadığı role ilişkin eleştirel bir yaklaşımın seçilmesi gerektiğidir. Haber medyası daha önce de belirttiğimiz gibi, toplumsal olayları bize yansıtan araçlar olmayıp, toplumsal güç ve iktidarın kurulduğu araçlardır. Günlük pratikler, zamansal ve mekansal sınırlamalara karşı haber üretimi, profesyonel ideolojinin sınırlarını çizdiği “gerçeklik” sorunsalı içinde kalmakta ve kapitalist ekonomi içinde kar eden kuruluşlar olarak haber medyası, toplumda dördüncü güç olmak yerine, var olan güç ve iktidar ilişkilerinin sürdürülmesinde güç ve iktidar sahibi kişi ve kurumlara bağımlı kalmaktadır.⁴⁷

Haber söylemi, öyküden farklı olarak zamansal bir sıralamaya değil, bağıntıya dayalı, kategorisel, en önemlinin en üst bilgi olarak yer aldığı bir söylem türüdür. Öyküde neden sonuç ilişkisi baskınken, haber söyleminde özel bilgi verme, genelleme, zıtlıklar, açıklama, zamansal, nedensel ve koşulsal olan işlevsel bağlar yoğun olarak kullanım bulmaktadır. İletişimin alt yapısı olan oluşturulmuş bilgi ve inançlar bütünü, önermeler arasındaki ilişkilerin konu bütünlüğünü sağlamadaki rolüne önemli ölçüde katkıda bulunurlar. Kalıplaşmış bilgiler ve senaryolar biçiminde zihinde temsil edilen bu bilgiler, uzun süreli bellekte yer almakta ve gerektiğinde canlanıp kullanıcının bağıntı

⁴⁶ Mora, a.g.m.

⁴⁷ M, Ayşe İnal, a.g.e., s.75.

süzgecinden geçerek aktif hale gelmektedir. Bir olayı oluşturan seri eylemler olan scriptler, van Dijk tarafından soyut, şematik ve hiyerarşik olarak düzenlenmiş, değişik durumlara uyarlanabilecek biçimde özel bilgiyle tamamlanabilecek ve metin yorumlarken başvurulabilecek bilgi olarak tanımlanmıştır. Bu bilgi, okuyucu ile yazarın, dinleyici ile konuşmacının paylaştığı bilginin önemli bir kısmını oluşturur. Sosyal olay ve yapıları değerlendirici inançların şematik temellerini tutum olarak niteleyen van Dijk, bunun uzun süreli bellekte düzenlenmiş bilgiyle ilişkilendirilerek girdi olan metnin anlamlandırılmasının yapıldığını, bu kısa süreli belleğin kontrolündeki işlemin daha sonra uzun süreli bellekte bağıntılı olabileceği yerde temsili olarak yer alacağını ileri sürmektedir. Bunun sonucu olarak her olay ya da durum, öznel bir model olarak temsil edilir. Bu model, dil kullanıcıları tarafından metnin yorumunun bilişsel boyutunda temel dayanak olarak rol alır. Söylemin planlama, uygulama, anlama, saklama ve yeniden oluşturulmasını sağlayan bilişsel şema büyük ölçekli yapıların psikolojik bir karşılığıdır. Çerçeve bilgi, genel bilginin kavramsal sistemlerin düzenlenmesi sonucu oluşmuş dünya bilgisinin de yer aldığı metindeki önermelerin yorumlandığı son derece karmaşık bir süreç ürünü, ait olduğu kültüre ilişkin bilgiler taşıyan zihinsel temsillerdir.⁴⁸

Yine Ülkü'nün adı geçen makalesinde anlattığı gibi, söylem çözümlemecileri çalışmalarını kendi yorumlarına dayandırmaktadır buna karşın eleştirel söylem çözümlemesi uygulamacıları, medya söyleminin kitleler üzerindeki etkilerini de çalışmalarına yansıtmışlardır. Benzer metinleri farklı okuyucuların farklı biçimlerde okuyacaklarını savunan araştırmacılardan Fairclough, okuyucunun yorumu olmaksızın metinlerin kendi başlarına bir anlamları olmadığını ileri sürmektedir. Van Dijk ise, metin yorumlarının bu konuda daha önceden edinilmiş bilgiye dayandığını ileri sürse de bazı sosyal ve politik olayların yorumlanmasında ve bazı inançların yerleşmesinde haber

⁴⁸ Güler Ülkü, "Söylem çözümlemesinde Yöntem Sorunu ve Van Dijk Yöntemi", Dursun, Ç. (Der.), Haber Hakikat ve İktidar İlişkisi, Elips Yayınları, Ankara, 2004, s.376-379.

medyasının birincil derecede etkili olduğunu belirtmektedir. Haber söylemi, öyküden farklı olarak zamansal bir sıralamaya değil, bağıntıya dayalı, kategorisel, en önemlinin en üst bilgi olarak yer aldığı bir söylem türüdür.

Ülkü'ye göre söylem çözümlemesinde ana amaç, anlamlandırma ya da yorumlamadır. Eleştirel söylem çözümlemesinde ise, söylemin dünyayı temsil eden bir sosyal uygulama olması; zaman yer, sosyal, kültürel ve ideolojik bağlam içinde anlam kazanması dilbilgisel özellikler ve yapıların bilinçli seçilmiş ya da seçilmemiş olmasına bağlı olmaksızın amaçlı olması, yanlılık, güç, direnme gibi sosyal uygulamaların temsil edilmesi yanı sıra bunların oluşumunu sağlaması, güç ilişkilerinin üretimi, uygulanması ve söylem yoluyla yeniden üretilmesi nedeniyle yorumlama düzeyinin ötesine geçilip, sözü edilen faktörler değerlendirilmeye alınarak açıklanmalıdır. Bu nedenle, medyanın egemen gücü ve iktidarı elinde bulunduran seçkinlere, egemen ideolojiye nasıl hizmet ettiği ve bu çerçevede haberlerin oluşturulmasında neleri öne çıkardığı, neleri, göz ardı ettiği, hedef kitlede hangi önyargıları yeniden ürettiği, hangi konularda kamuoyu oluşturmak istediğinin saptanması için eleştirel söylem çözümlemesi yaklaşımı en uygun araştırma yöntemidir. Eleştirel söylem çözümlemesinin özellikleri şunlardır:

1. Güç ilişkileri söylemseldir.
2. Söylem toplum ve kültürü tesis eder.
3. Söylemsel olarak tesis edilen hayatın üç büyük belirleyicisi; dünyanın temsilleri olarak “temsiller”, insanlar arasındaki “ilişkiler” ve insanların sosyal ve kişisel kimlikleri olarak “kimlikler”dir.
4. Söylem ideolojik olarak çalışır; ideolojiler, eşitsiz güç ilişkilerini, hakimiyet ve istismar ilişkilerini üreten toplumu tesis ve temsil etmenin tikel yollarıdır.

5. Söylem tarihseldir. Söylem bağlam olmadan üretilemez ve bağlam hesaba katılmadan anlaşılamaz. Bağlam daima tarihseldir. Söylem, kültüre, ideolojiye ve hayat tarzlarına içkin olmak durumundadır. Söylem yalnız şimdiye atıfta bulunmaz, tarihe de atıfta bulunur. Çünkü dil tarihseldir.

6. Metin ve toplum arasındaki bağ, makro olanla mikro olan arasındaki bağdır. Eleştirel söylem çözümlemesi, bir yandan sosyal ve kültürel yapılar ve süreçler arasında, öte yandan metinler arasında bağlantılar kurar.

7. Söylem çözümlemesi yorumlayıcı ve açıklayıcıdır; eleştirel okuma, sistematik metodoloji ve bağlamın mükemmel bir biçimde araştırılmasına ihtiyaç duyar. Sadece ekonomik temele değil, toplumun kültürel boyutlarına, ideolojik kültüre ve kapitalist sosyal ilişkilere de vurgu yapan eleştirel söylem çözümlemesi, sosyal problemlere yönelmekte ve sosyo kültürel süreçler ve sosyal yapıların linguistik karakterine odaklanmaktadır.

8. Eleştirel söylem çözümlemesinde, en güçlü anlam kavramlarından biri imadır.

Kelimeler, cümleler ve diğer metinsel açıklamalar, bilginin haberdeki gösteren kavramları ya da önermeleri ima etmektedir. İma ediş, ideolojik etki açısından çok önemlidir.⁴⁹

Haber Söylem Çözümlemesinde 1980'lerden itibaren en sık başvuru alan yöntemlerden birisi olan Van Dijk Yöntemi'nin yaratıcısı Teun Van Dijk'e göre dil, toplumsal ve sistematik bir olgu olarak, geniş toplumsal simgesel düzenin bir parçasıdır. Ancak, dil ve ideolojik sistem birbiri ile etkileşen, birbirini oluşturan bir döngü içinde bulunmaktadır.

⁴⁹ Güler Ülkü, a.g.m., s. 376-379

Van Dijk'ın söylem çözümlemesi, yazılı metinleri önmeler açısından ele alan bir çözümlemedir. Söylemi ideolojik olarak inceleyen van Dijk, özellikle sosyal kognisyonlar üzerinde durmaktadır. Bunlar; bilinçlilik, anlam üretimi ya da sezgi terimlerine karşılık gelmektedir. Van Dijk, kognisyonları eylem olarak gördüğü için üzerinde durmaktadır. Eylem olan kognisyonlar, mikro ve makro yapılar arasında ilişki kurmaya yardımcı olmaktadır. Mikro yapılar, gazeteciler, göstericiler, azınlıklardır. Mikro yapılarla ilişkiye giren gazete, hükümet, mahkeme gibi kurumlar da makro yapılardır. Van Dijk'ın haber söylem çözümlemesinde, nicelik ve nitelik çözümlemelerini birleştirerek, haber metinlerini, haber metni çözümlemesi, metin anlambilimi, yerel ve küresel bütünlük, etkiler, üst yapılar, haber şemaları, üslup ve retorik, sosyal kognisyon ve sosyo-kültürel bağlamları çerçevesinde incelemektedir.⁵⁰

Van Dijk'e göre;

1. Dünyada ne olup bittiğine dair sosyal ve politik inançların ya da bilgilerin çoğu gündelik haberlerden gelir.
2. Haberi yazan muhabir, okuyan okur ve çözümleme yapan araştırmacı, birincil olarak haberin anlamı ile ilgilidir.
3. Van Dijk, çalışmasına bir bütün olarak bakar.
4. Aynı haberin farklı kelimelerle anlatılarak metne dönüştürülmesi ile sosyal ve ideolojik etkiler açığa çıkarılmaktadır.
5. Söylem çözümlemesi ile anlamlar, fikirler ve ideolojiler de açığa çıkarılmaktadır.

⁵⁰ Edibe Sözen, Söylem, Paradigma Yayınları, İstanbul, 1999, s.124-132.

6. Van Dijk’a göre, hafızada temsil edilen bilgi, metni anlamaya yarayan zihinsel yapılanmadır. Bilginin hafızadaki temsili, sadece metinde temsil edilen anlamları değil, aynı zamanda metne ilişkin ayrıntıları da kapsamaktadır. Bağlam modeli diye adlandırılan bu spesifik zihni modele göre, söylemin sosyal durum ve yapı ile bağlantısı kurularak, söylemin iletişime ve etkileşime dayalı görünüşünü düzenlenmektedir.⁵¹

Van Dijk, söylemin oluşumuyla ilgili olarak şöyle der:

*“Gazeteciler, yazarlar, yönetmenler ve akademisyenlerin oluşturdukları sembolik seçkinler eşitsiz toplumsal yapının eklemlenmesinde önemli bir konuma sahiptirler. Bu grupların kendi iktidar bölgeleri içinde söylem türleri hakkında karar verme konusunda göreceli özgürlükleri ve böylece göreceli güç/iktidarları vardır ve söylemin başlıklarını stilini ve sunumunu belirlerler.”*⁵²

Van Dijk’e göre haber çözümlemesinde dikkate alınacak yapılar aşağıdaki gibidir⁵³:

i. Makro Yapılar

Makro yapılar iki aşamada çözülür. Bunlardan ilki “Tematik Çözümleme”dir. Üst başlık, başlık, alt başlık, spot ve haber girişleri; başlık ve haber girişi, özetlemenin yanı sıra özet görevi görür. Başlık, spot ve haber girişinden oluşan standart haberin incelenmesi, haberde genelden özele, en önemli bilginin önce verilmesinden, önemsiz ayrıntılara doğru bir hiyerarşi olduğunu gösterir.

⁵¹ Edibe Sözen, a.g.e., s.125-127

⁵² Aktaran M. Ayşe İnal, a.g.e., s. 68.

⁵³ Aktaran Necla Mora, “Haber Söylem Çözümlemesinde Van Dijk Yöntemi” 30.01.2007, IV. Kuvvet Medya, www.dorduncukuvvetmedya.com, (çevrimiçi 09.10.2007)

İkinci aşama ise “Şematik Çözümleme” olarak adlandırılır. Haber olayı hakkındaki bilgileri içerir ve ana olayın ele alınış biçimini değerlendirir. Bağlam ve artalan bilgilerini içerebilir (Durum).

Haber kaynakları ve olayın taraftarlarının sözlü tepkilerine yer verilir. Mikro yapılarla ilişkiye giren gazete, hükümet, mahkeme gibi kurumlar da makro yapılardır (Yorum).

ii. Mikro Yapılar

- Sözdizimsel yapı
- Kelimeler arası bölgesel uyum; ardarda gelen cümlelerin ve cümleciklerin birbiri ile ilişkileri incelenir.
- Kelime seçimleri; seçilen kelimeler özelde muhabirin, genelde ise, gazetenin ideolojisini yansıtır.
- Haberin retorik çözümü; haberde kullanılan cümlelerin kısa, uzun, basit ya da bileşik, etken ya da edilgen olması, fotoğraflar ve haberin inandırıcılığını artıran grafik, rakam ve sayısal verilerden oluşan haber retorik haberin ideolojik yapısını ortaya koymaya başlar. Mikro yapılar, gazeteciler, göstericiler, azınlıklardır.

Yine Ülkü’nün yukarıda adı geçen makalesine göre Van Dijk’ı diğer araştırmacılardan farklı kılan, haber çözümlemelerini ele alış biçimidir. Haberleri yalnızca metinsel ve yapısal açıdan incelememiş, anlama ve üretim düzeylerinde çözümleme ve açıklama getirmiştir. Çeşitli düzeylerdeki yapıların betimlenmesinden

söz edildiğinde, bu, dilbilgisel düzey ötesinde bağdaşıklık, haber metnlerinin genel tema ve konularıyla birlikte şematik yapı ve retorik boyutları gibi üst düzey nitelikleri de kapsamaktadır. Van Dijk'a göre, bu yapısal çözümleme yeterli değildir, çünkü söylem bağımsız bir yapıya sahip olmaması nedeniyle, üretim ve yorumlama süreçleri açısından da sosyal bir bağlam içerisinde incelenmesi gereken karmaşık bir iletişim olgusudur. Haber bilgisinin anlamlandırılması, ezberlenmesi ve yeniden üretimi okuyucu açısından ele alınmakta ve haber metni üretimi yapısal, üretim ve anlama düzeylerinde çözümlenmektedir. Bütün bu ilişkilerin daha geniş bir sosyal bağlam içerisinde yer aldığı düşünüldüğünde, van Dijk'ın çözümlemelerinde küçük ölçekli ve büyük ölçekli yapıların yer alması olağandır. Konu, en belirgin biçimde haber başlığı ve başlangıç paragrafında yer alır. Söylemin anlamsal bütünlüğünü yansıtan haber başlıkları ve ilk paragraf, van Dijk tarafından öznel olarak değerlendirilmektedir. Bir olayda en önemli sunulan bilgi, gazetecinin zihinsel modelinde en önemli olandır. Tersine bir bilgi ya da inanca sahip olmayan okuyucu, bu haber olayını gazetecinin gördüğü ve tanımladığı biçimde kabul edecektir. Haber metninin iskeletini teşkil eden üst yapı, yani haber şeması, anlatı kalıbının kategorilerinden oluşmaktadır. En genel bilgiler özet, başlık ve giriş paragraflarında yer almaktadır. Van Dijk'a göre, okuyucuların en iyi hatırladıkları bilgiler bu kategorilerde yer almaktadır.⁵⁴

7. Kitle İletişim Araçlarında Haber Sunumu Yöntemleri

Daha önce de söylediğimiz gibi haber sunumunda anlatılmak istenen, bir olayın bir basın organında nasıl yer aldığıdır. Bu yer yazılı basında satır/sütun, görüntülü ve sesli medyada ise ayrılan zaman ile birlikte haberin içeriğidir. Haber asla basit ve saf 'olgulardan ibaret olmayıp, zorunlu bir seçme bir çözümleme ve özellikle de gerçekliğin

⁵⁴ Güler Ülkü, a.g.m., s. 376-379.

bir değerlendirmesidir. Haber çözümlemesi gerçekleştiren hemen bütün çalışmalar da bunu vurgulamaktadır.

Hall’a göre 20. yy’da medya, toplumsal bilginin, kültürün oluşturulması, yeniden üretilmesi ve tüketilmesi ve sınıflandırılması kavramlarına dayanılarak açıklanmaktadır. Medya kendisini ve başkalarını tanımlama çerçevesi sunarken, aynı zamanda çerçeveyi oluşturan yargılayıcı ve seçici yapılanmaları verir. İdeolojik işlevinin asıl etkisine modern toplumun karmaşıklığında ve çeşitliliğinde oluşturur. Medya, bu çeşitlilik içinde kabul edilebilirliğin sınırlarını çizerken, ideolojik işlevlerinden biri olan toplumsal düzene tehdit oluşturan öğeleri dışta bırakır. Hall, medyanın muhalif görüşleri kapsarken parçalayıp tekrar başka bir şekilde birleştirmesini bütünleştirici ideolojik işlev olarak ifade etmektedir. Hall’a göre, seçme sürecinde “seçen”, yani belirleyici olan medya profesyonelleri değildir. Söz konusu seçimin belirlenmiş olan çerçevede yapılması gerekmektedir. Çünkü egemen söylemin kodları evrenselleştirilmiş ve doğallaştırılmıştır. KİA’da çalışanlar, bütün bunları gerçekleştirirken kendileri de bunların farkına varamazlar. Bu, profesyonel ideolojilerin maskeleme işlevi ile sağlanır. Muhalif görüşeler yer verilse de bu görüşler egemen söylemi kullanıp, çizilen çerçevede hareket etmek durumundadırlar.⁵⁵

Hall görüşlerini şu şekilde ifade etmektedir:

“Medyanın yansıtıcı rolünü kuşkuya düşüren ve sorgulayan bir saptamaya göre, gerçeklik basitçe verili olgulardan farklı bir şeydir. Gerçek, gerçekliğin belirli bir tarzda kurulmasıydı. Medya, gerçekliği yalnızca yeniden üretmiyor, aynı zamanda tanımlıyor da. Gerçeklik, dilsel pratikler yoluyla desteklenip üretilmekte ve temsil edilmektedir.

⁵⁵ Stuart Hall, “İdeolojinin Yeniden Keşfi: Medya alışmalarında Baskı Altında Tutanın Geri Dönüşü”, Medya, İktidar, İdeoloji, Der. M.Küçük, Ark Yay., Ankara, 1994, s. 57-97, 340, 341.

Ama temsi etme aktif bir seçme, sunma, yapılandırma ve biçimlendirme işini ima eder. Bir anlam üretme ve anlamlandırma pratiğidir. Bu nedenle medya ile verilen mesajların sadece açık anlamları bazında değil, aynı zamanda ve daha da önemlisi, ideolojik yapılanışı bazında analiz edilmesi gerekir. Çünkü bu mesajların yaptığı aslında tamamen ideolojik bir biçimlendirmedir; yani şeylerin evrensel, doğal ya da gerçekliğin kendisiyle bitişikmiş gibi gösteren bir temsil tarzıdır. Dünyaya ilişkin kısmi ve yanlı açıklamalara evrensel bir geçerlik ve meşruluk kazandırma ve bu kısmi kurmacaları gerçeğin sorgulanmaksızın oturtmaya yönelik biri hamle, aslında ideolojik alanın karakteristiği ve tanımlayıcı mekanizmasıdır”.

a) Dramatik/Kurgusal Anlatım

Dram sözcüğü bir hareketi işaret eder. Bu hareket, bir öznesi, amacı ve etkisi olan eylemdir. Sevda Şener, dram sanatının üç özelliğini vurgular: dramatik olanı içermesi, içeriği en etkili bir biçimde yansıtacak özel bir yapısı olması, seyirci önünde oynanmak üzere hazırlanıp seyirci önünde oynanarak tamamlanmasıdır.

Bir dramada her olay, bir öncekinin sonucu, bir sonrakinin nedeni olacak biçimde birbirine zincirlenmiş, böylece mantıklı bir gelişim sağlanmıştır. Klasik kurgulamada olaylarla oyunun kişilerinin ilişkisi serim, düğüm, çözüm aşamaları içinde geliştirilir.

Serim ile seyirci sahnede yer almayan olaylar, durumlar hakkında bilgilendirilmiş olur. Klasik dram yapısında çatışma birkaç aşamada sürdürülür; çünkü her çatışma ortaya yeni bir düğüm çıkarmış, her düğüm yeni bir çatışmayı gerektirmiştir. Bu gelişim bir gerilim yaratır. Düğümlerin ve çatışmaların birbirini izlemesi heyecan uyandırır. Çatışmaların nasıl sonuçlanacağı merak konusu olur. Gerilimin hızlı bir artış gösterdiği, merakın kişiyi zorladığı yerlere kriz noktaları denir. Kriz noktaları bir yıkıma

işaret ettiği durumlarda ortaya çıkar. Gerilimin tırmandığı noktaya ise doruk denir. En büyük kriz de dorukta gerçekleşir. Doruk genellikle olayların son bölümünde yer alır. Olaylar doruktan sonra hızlı bir biçimde sonuca yönelir ve aynı zamanda bu bütün düğümlerin çözümü demektir. Böyle bir dram yapısı içinde olaylar birbirini neden sonuç ilişkisi içinde izler. Bir önceki olay bir sonrakinin nedenini oluşturur.⁵⁶

Şener, dramatik olanın ne olduğunu şöyle tanımlamaktadır: bir değer taşıyıcı olarak insanın, eylemi, davranışı, tavrı, tutumu ile ortaya çıkan, eylem öncesi tahmin ya da umut edilenle daha sonra gerçekleşen arasındaki uyumsuzluk yüzünden düş kırıklığı yaratan, düşündürücü ve etkileyici insanlık gerçeği dramatiktir.

Erol Mutlu bu konuda şöyle demektedir:

“KİA’nın gerçeği olduğu gibi yansıtıp yansıtmadığı konusu hep tartışıla gelmiştir. Sorgulamanın nedenleri şöyledir: KİA’nın gündem oluşturma sırasında konuları seçme sürecine tabii tutmaları: Öncelikle konu seçilir, sonra konunun hangi öğelerinin içerikte yer alacağı belirlenir, alıcının zihninde oluşan dünya, birçok olay ve görüntü arasından seçilmiş olanların yeniden kurgusundan başka bir şey değildir”. KİA, yaşanmakta olan dünyayı kendi söylemine çevirerek yansıtmaktadır. Televizyon, yapısının sonucu olarak gerçeğe en yakın görünen haberlerde bile, haberle gerçeğin arasındaki fark çoktur. Bu bağlamda genel olarak KİA, yasama, yürütme ve yargıdan sonra toplumda dördüncü güç olarak işlev görmektedirler.⁵⁷

⁵⁶ Sevdâ Şener, Yaşamın Kırılma Noktasında Dram Sanatı, YKY, İstanbul: 1997, s. 13-25, 38-40.

⁵⁷ Erol Mutlu, Televizyonu Anlamak, Gündoğan Yay., Ankara: 1991, s. 77-80.

b) Magazinsel ve Sansasyonel Anlatım

Haber içeriğinde ya da sunumunda meydana gelen bozulmalar içerisinde en önemlilerinden biri haber içeriğinin magazinelleşmesidir. Haberin magazinsel bir içeriğe bürünmesi olgusu özellikle son yıllarda sorgulanmaya başlamıştır.

Tokgöz, artık düz haberlerin her yönden renkli haberlerle kuşatıldıklarını söyler. Tokgöz’e göre, artık olaylar haber yapılırken, kamuoyunca kişisel bir anlatım ve renkli terimler ve tanımlar kullanılırsa, daha iyi anlaşılacağı görüşü egemen olmuş gibidir. Görülen bu biçim ve içerik değişikliği, haberi tanımlama şekillerini de değiştirmiştir. Düz ve renkli haber ayrımının yerini insan üzerinde etkisini çabuk göstermeyen iç, dış politika, eğitim, ekonomi, işçi ve iş sorunları haberlerinin yer aldığı “ciddi” haber ve insanda etkisini çabuk gösteren, algılaması kolay, genellikle glendirici haberler olan polis haberleri, sosyete, dedikodu, magazin haberlerinin yer aldığı “tatlı” haber ayrımı almıştır.⁵⁸

Gazetecilikte insanın ilgisini çeken konuların artması içerik ve sunuş şekillerine de değişiklik getirmiştir. Ciddi haberlerle tatlı haberler birbirine karışmıştır. Başlıklarda veya haberin girişinde bile bir renkli haber girişi kullanıldığı ölçüde başarılı olunabilmektedir. Değişen gazetecilik anlayışı dolayısıyla olayda yer alan insanları aktörler olarak düşünmek, değerlendirmek artık muhabirler için zorunlu hale gelmiştir. Ayrıca muhabirler, bunlara kişisel yönler, yorumlarda eklemek durumundadırlar. Yazdıklarını değerlendirirken, gerekirse ilginç kılmak için renkli malzeme bulup, açıklayıcı noktalar katmaktadırlar. İnsanın ilgisini çekmenin, gazetecilikte izleyiciyi çekmekle beraber, haber değerlerini saptırdığı, karıştırdığı, basitleştirdiği üzerinde durulmaktadır. Tokgöz, ikisinin de hatalı olduğunu belirtir.

⁵⁸ Oya Tokgöz, Temel Gazetecilik, İmge Kit. Yay., Ankara: 2003, s. 106-241.

Tokgöz'e göre, bu yönden insanın ilgisini çekmenin belirli sınırları olmalıdır. Gerektiğinde insanın ilgisini çekme iyi bir biçimde, zevkli bir biçimde kullanıldığında haberi yapan olayı aydınlığa kavuşturabilir. Dikkatsizce kullanıldığında ise her şeyi berbat edebilir. Haberi yazarken, insanın ilgisini çekme yönünden haber değerleri için doğru bir bakış açısı yakalamak temel alınmalıdır.

Meslekte bilgi, deneyim kadar haber üzerinde hüküm verme ve yorumlama çok önemli olmaktadır. Bu yönden haber değerini belirlemede kullanılacak ölçütleri, ilgililik, ilginçlik eksenine üzerine değil de, önemlilik, anlamlılık eksenine oturtmak, gazetecilikte sansasyonel haberlere kaymayı önlemede büyük bir güvencedir. Magazin haberinde, haber değerini, genel olarak insanın kendisiyle yüzleşmesini engelleyen, çevresiyle gerçek anlamda tanışmasını da olanaksız kılan bir yanılsama dünyasını yansıtır. İnsan kendisini bu yanılsama dünyasına gönüllü olarak bırakır, ancak magazin haberine gerçekte inanmaz.⁵⁹

8. İdeolojinin Haber İçeriğine Etkileri

Çalışmamızın birinci bölümünde de bahsettiğimiz gibi, ideolojiler, dil kullanımı yolu ile edinilmekte ve dil kullanımı yolu ile aktarılmaktadır. İdeolojik fikirlerin birçoğu ya aileden, arkadaşlardan başlayarak diğer grup üyelerinden ya da dinleyerek, okuyarak ve izleyerek öğrenilmektedir. Böylece ideolojiler, söylemler yolu ile ifade edilmekte ve toplumda yeniden üretilmektedir⁶⁰. Söylem, anlamın dil içinde hareket etmesi ile ortaya çıkmaktadır. İdeoloji ise, bu anlamın belli kişi ve gruplar lehine nasıl harekete geçirildiği ile ilgilenmektedir. İdeoloji, mesajları üretmek için kullanılan göstergesel kurallardır. İdeolojiyi okumak demek mesajların görünmeyen yüzünü okumak demektir.

⁵⁹ Tokgöz, a.g.e.

⁶⁰ Teun Van Dijk, , “ *Söylem Ve İdeoloji Çokalanlı Bir Yaklaşım*”, *Söylem ve İdeoloji*, Su Yayınları, İstanbul: 2003, s. 18.

Söylem, mesajın söylediği, ideoloji ise söylenebilecek olanı belirleyen kodlamadır. Mesajın kodlanması, kodlama ve kod açım edimlerini içermektedir. Kodlama, düz anlamı, kod açımı ise yan anlamı belirtmektedir. Kod açımı, farklı grupların bu koda yüklediği anlam çerçevesinde oluşmaktadır. İdeolojinin yarattığı etki, söylemdeki mesajın belli bir yönde kodlanmasını sağlamaktadır.

Devletin ideolojik aygıtlarından olan kitle iletişim araçları, ideolojiyi kullanarak işlemektedir. Bunlar, diğer devletin ideolojik aygıtları gibi aynı hedefe yönelmektedir. Üretim ilişkilerinin yeniden üretimi, yani kapitalist sömürü ilişkilerinin yeniden üretimi, her biri bu tek hedefe doğru kendine özgü yoldan katkıda bulunmaktadır. Siyasal aygıt, bireyleri devletin siyasal ideolojisine uydururken, haber aygıtı, tüm yurttaşları, basın, radyo, televizyon ile günlük milliyetçilik, şovenizm, liberalizm, ahlakçılık vb. dozları ile beslemektedir. Kapitalist düzeni sürdürmeye hizmet eden aygıtlar, evrensel olarak egemen burjuva ideolojisi ile örtülmüş ve gizlenmiştir. Böylece, kapitalist toplumsal formasyonun yeniden üretim ilişkileri, yani sömüren ve sömürülen ilişkilerinin yeniden üretimi, egemen sınıfın ideolojisinin zihinlere yerleştirilmesi sağlanmaktadır. İdeoloji, bireyleri özne diye adlandırmaktadır. Özne aracılığı ile ve özneler için olmayan ideoloji yoktur. Ancak somut özneler için ideoloji vardır ve ideolojinin bu gerçekleşmesi ancak özne aracılığı ile mümkün olabilmekte ya da olmamaktadır.⁶¹

Özneler, toplumsallaşma süreci içinde bulunduğu topluluğu yöneten inançlar, değerler ve tutumlardan oluşan ideolojiyi, söylem aracılığıyla içselleştirmektedir. Bu nedenle bireyler, kendilerine açık tutulan ve ulaşılabilir kılınan söylemler tarafından özneleştirilmektedir. İdeolojik bir bütün oluşturan güçlerin baskın hale geçerek hegemonya oluşturabilmeleri için yazılı ve sözlü iletişimin yapısal özelliklerini denetim altına alabilmeleri yaşamsal önem taşımaktadır. Verili durumlarda, güçlü olanlar, güçsüz

⁶¹ Louis Althusser, İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları, s. 35-60.

olanların neyi nasıl söylemeleri konusunda kısıtlamalar getirerek, belirleyici bir rol üstlenmektedir. Bu nedenle toplumsal gerçekliği belli bir ideolojiye göre düzenleyen söylem, en önemli siyaset aracıdır. Çünkü her söylemsel olay, bağlamı oluşturan koşullara bağlı olarak oluşurken durumları, bilginin nesnelerini, toplumsal kimlikleri, öznelerarası ve gruplararası ilişkileri varetmektedir. Söylemin bu var edici niteliği, tarihin belli bir anında, belli grupların çıkarı doğrultusunda sunulan gerçeği ya da ideolojiyi söz dışı davranışlarda düzenleyerek her söylemsel olayda yeniden üreterek sürdürülmesini sağlayabileceği gibi karşıt söylemsel pratikler aracılığı ile toplumsal dönüşümlere katkıda bulunmaktadır.

9. Haberde Cinsiyetle İlgili İdeolojilerin Ortaya Çıkışı:

Yine ilk bölümde konu edildiği gibi, dünyanın değişik ülkelerinde yaşayan bütün kadınlar, ister yoksul ve siyah, isterse zengin ve beyaz bir kadın olsun, medyada ayrımcılığa uğramaktadır. Ananakım medya bütün format ve anlatı biçimleri içerisinde yine farklı kesimlerden kadınları farklı biçimlerde, gündelik hayata egemen olan ayrımcı, eşitsizlikçi, kadını yok ve/veya ikincil statüde sayan erkek egemen söylemi, sürekli yenileyerek üretmektedir. Bunun en çok, ancak bir o kadar da örtük olarak ortaya çıktığı anlatı türü ise haberdir. Öncelikle, objektif, yansız, adil olmak gibi iddialara sahip olan haber "erkek" bir türdür. Zaten "akıl" erkeğe "duygu" kadına ait özellikler olarak görüldüğünden, "objektif, yansız ve adil olmak" gibi "erdemler" akıl ile ilişkilendirilen sıfatlar oldukları ölçüde, erkeği işaret eder.⁶²

Alankuş'a göre haberi "erkek" bir metin kılan başka özellikler de vardır. Haber kapalı ve sıkı örülmüş bir metindir ve hiyerarşik/otoriter olarak örgütlenir. Çünkü, haber yazmanın kuralları bellidir ve bu kurallar okuyanda, dinleyende ya da görende "doğru"

⁶² Sevda Alankuş, "Kadın Hak(lı) Habercilik", 25.09.2005 tarihli Radikal Gazetesinin Radikal 2 ekinde yayınlanan yazısı.

ve "gerçek" olduğu sanısını yaratma işlevi görür. Nitekim "mişli" geçmiş zaman kullanarak bir trafik kazasını anlatamaz: "Dün akşam saat 19 sularında gerçekleşen trafik kazasında, beş kişi yaralanmış, bir kişi ölmüş" diyemezsiniz. Çünkü "mişli-geçmişli" dil "masalın ya da dedikodunun" dilidir. Peki "masal anlatanlar" ile "dedikodu yapanlar" kimdir? Ayrıca haber yazarken çok anlamlılığa yol açan vurgulardan, sözcük seçimlerinden sakınılması gerekir. Yani yine kazada birisinin öldüğünü anlatmak için seçtiğiniz sözcük, diyelim farklı okunması mümkün olduğu ve de kesinlik taşımadığı için "göçüp gitti" olamaz.

Aslında gazeteci ne yaparsa yapsın, okuyucu haberdan dilediğini anlamak konusunda belli bir serbestliğe sahiptir. Ancak, belki başka bir "tür", örneğin mizah bundan rahatsız olmazken, haber kendisinden başka anlamlar çıkarılması riskini göze alamaz. Gündelik hayatın dilinde "özü sözü bir olmak", "sözüne güvenilir olmak" gibi "değerler" erkeğe atfedilir. Bunun için de haber, kendini olabildiğince kapatır.

Dahası ifadenin ve kimliğimizi kurmanın yegane aracı olan dil(ler)in "evrensel" bir niteliği varsa o da, "fallus-merkezli" olması, yani eril bir dil kullanmasıdır. Dolayısıyla bu "eril dil" içerisinde, haberin haber olmasını sağlayan söylemsel özelliklerin otoriter ve hiyerarşik niteliği katlanır. Böylelikle haber "doğru, güvenilir ve sahici(ymiş)" gibi okunabilsin diye, söyleyeceğini sadece belli bir "nizam ve intizam" içinde söylemez, aynı zamanda nizam ve intizama saygılı sözcüklerle söyler: "Devlet girdi", "gündeme bomba gibi düştü", "barış operasyonu" der. "Polis dur ihtarına uymayan bir kişiyi öldürdü" demez, "Dur ihtarına uymayan bir kişi öldürüldü" der. Kısacası eğer dil "erkek merkezli ve erkek referanslı" ise, "en erkek" medya formatı da haberdır.

Haberin söylenişi gibi, konusu da erkektir. Habere en çok erkekler konu olur. İşadamı, işçi, uzman, varıl, yoksul kim oldukları fark etmez, en çok erkekler hakkında

haber yazılır. Tabii varsıl erkekler hakkında yoksul erkeklerden daha çok haber yapılır, ancak yoksul kadın yoksul erkekten de az haber değerine sahiptir.

Peki kadınlar haberde nasıl temsil ediliyorlar? Medya Takip Merkezi'nin 2005 yılında, kadının haberlerde hangi özelliklerle yer aldığını anlamak için 23 ulusal televizyon kanalı ve 800 üzerinde dergi, ulusal ve yerel gazeteyi takip ederek yaptığı bir çalışmaya göre yüzde 28'lik bir oranla ilk sırada töre cinayetleri ve toplumsal sorunlar var. İkinci sırada yüzde 21'le kadına yönelik şiddet ardından yüzde 8'le genel kadın sorunları, yüzde 7'le boşanma, yüzde 5'le cinsel taciz ve tecavüz geliyor. Başarılı kadın haberlerinin oranı ise yüzde 12.⁶³

Kadınlar, haberciliğin "köpek insanı ısırduğında değil, insan köpeği ısırduğunda haber olur" altın kuralına uygun olarak, "sıra dışı" bir şey yaptıklarında haber olabilirler. Örneğin, "erkek mesleği" diye bilinen bir meslekte yükseldiklerinde, "İlk kadın Anayasa Mahkemesi Başkanı" olduklarında ya da uluslararası bir şirketin başına getirildiklerinde (gene de bu ikincilerin "işadamları" arasında sayılmaları esastır).

Habere konu olan bir diğer "varsıl" grup kadınlar ise, "yıldız" kadınlardır ama onların da ayakları her an kayabilir, poz vermedikleri anlar yakalanıp selülitli kalçaları gösterilebilir. Ya da daha kötüsü eski sevgililerinin hışmına uğrayanların, en özel anlarına ait kasetler ile fotoğraflar birdenbire dolaşıma sokulabilir. Ya yoksul kadınlar? Onlar zaten "hiç yok" gibidirler. Ya "töre cinayetine kurban gittiklerinde" -ki kimilerinin bu durumda bile basılacak/gösterilecek fotoğrafları yoktur-, "tecavüze uğradıklarında", "kocaları tarafından sokak ortasında yüzlerce yerinden bıçaklandıklarında", "cani anne (üvey) anne olarak çocukları üzerinde şiddet uyguladıklarında" habere konu olur ve "gösterime sokulurlar". Aslında bütün bu "ayağı kayan kadınlar" ile "ayağa zaten hiç

⁶³ Edibe Sözen, "Medya Kadına Buyuruyor: Kendin Olma Başkası Ol" Yeni Şafak Gazetesi, 14.03.2006 , aktaran Fadime Özkan, www.yenisafak.com.tr (çevrimiçi 21.11.2007).

kalkmamış olan kadınlar"ın, habere değil, "teşhire konu olduklarını" söylemek mümkündür.

Alankuş'a göre, kadınlar daha az -ya da hiç- haber oldukları gibi, haber kaynağı da az olurlar. Çünkü gazeteciler, haberlerini doğrulayacak, iddialar ortaya atacak, atılan iddiaları güçlendirecek, literatürün "birincil tanımlayıcılar" dediği kaynak ya da referans kişi aradıklarında akıllarına daha çok "erkek uzmanlar" gelir. Medyaya bakılırsa örneğin Türkiye'de depremler üzerine çalışan kadın mühendis, akademisyen yok sanılabilir. Sanki bütün stratejistler, komplo teorisyenleri, genetik mühendisleri erkek, falcılar, medyumlar -Medyum Memiş hariç- kadındır. Ya da kadın uzmana en iyimser durumda kadınlarla, beslenmeyle, çocuk eğitimiyle, sağlıkla ilgili fikir sorulur.

Sözün kısası yaygın medyanın kadınlarla ilgili hak ihlallerini haberleştirmemesini ya da kadınlarla ilgili haber yaparken hak ihlalinde bulunmasını bir yana bırakırsak, bizzat haber, bir kadın hakları ihlalcisidir. Bu ihlalden kurtulabilmek için de, iletişim için tek imkanımız olan bu eril dil değil, genelgeçer gazeteciliğin haber söylemi, kurgusu ve uygulamalarının da sorgulanması gerekir.

10. Medyada Ataerkil İdeolojinin Görünümleri

Kültürel metinlerin üretim alanı olarak medya toplumda varolan her türlü eşitsizlik ilişkilerini, hakim gerçeklik tanımlarını en kolay ve akışkan biçimde dolaşıma sokmakta ve yeniden üretmektedir. Çünkü, medya metinleri toplumsal uzlaşımlara temellenir ve bu uzlaşımsal mekanizmalardan beslenen kültürel metinlerin anlam kurucu/üretici öğeleri, metinleri tüketenler tarafından doğal ve verili olarak kabul edilirler. Anakım medya olarak tanımladığımız ve hakim liberal kapitalist medya sistemi içinde konumlanan medya kurumlarının dolaşıma soktuğu metinleri özellikle toplumsal uzlaşımların ve hakim temsil pratiklerinin yeniden ve yeniden üretildiği alanlardır. Bu

bağlamda, anaakım medyanın neden haber metinlerinde kadın ve bedenini cinsiyetçi bakış açısını pekiştiren, kadınlık rollerine ilişkin egemen tanımları üreten, kadınlığı belli imge ve yaşam tarzları içinde konumlandıran söylem pratikleri ile dolaşıma soktuğu kavranabilir hale gelmektedir. Bu şekilde cinsiyetçi söylemlerin üretilmesi verili ve doğal temsil pratiklerinden beslendiği, üstelik alternatif ve/ya farklı anlamlandırma pratiğine yol açmadan tüketilmesi de kolay metinler olduğu için medya endüstrisi tarafından da bilinçli bir şekilde tercih edilmektedir.⁶⁴

a) Haber Metinlerinde Kadınların Yeralış Biçimleri

1995 yılında, Türkiye’yi de içine alan “Global Media Monitoring Project” (Dünya Çapında Medya İzleme Projesi) araştırmasında aynı gün içinde radyo, televizyon ve yazılı basında yer alan haberlerde, kadınların ne kadar ve hangi bağlamda yer aldığı belirlendi. Buna göre kadın, gazeteci, televizyon ve radyo programcısı, yapımcısı olarak medyada etkin bir rol üstlenirken haberlerde adı bile geçmiyordu. Yani kadınlar haberin mutfağında yer alırken, ev dışı dünyada erkeklere ait kamusal alanlarla ilgili haberlere konu olabilecek denli ciddi işler yapmıyor izlenimi ediniliyordu. Hafif magazin haberlerinde ise durum çok farklıydı. Özellikle gazetelerde fotoğraf, televizyon ekranlarında görüntü gerekiyorsa kadın estetik ve gizemli varlığıyla güvenli yerini alıyordu.⁶⁵

Anaakım medyanın haber metinlerinde kadın ve kadınlık durumunu farklı kadınlık durumlarını dışlayarak, adeta görmezden gelerek ikili bir temsil kurgusu içinde sunduğunu söylebiliriz. Kadınlar ya örnek-özverili anne-eş rolleri ya da fettan-kötü kadın rolleri içinde sıkıştırılmışlardır. Haber metinlerinde “Türk” kadına uygun ve örnek

⁶⁴ Mutlu Binark, “*Anaakım Medyanın Haber Metinlerinde Kadın Bedeninin Par(ç)alanması*” www.ucansupurge.org/newhtml/130204/130204medya2.php?PHPSESSID=58b. (Çevrimiçi 15.02.2004)

⁶⁵ Nurçay Türkoğlu, *Görü-Yorum- Gündelik Yaşamda İmgelerin Gücü*, Der yay. İstanbul: 2000. s. 84.

biçilen/kurgulanan anne-eş rolleri bir çok şekilde karşımıza çıkar: örneğin kadın A'nın eşi, B'nin annesi olarak örnek davranışları ile haber metinlerinde yer alır. Buna karşı, bu haber metinlerinde anne ve eş olarak kadınların özel alanda çeşitli biçimlerde karşılaştığı ezilme pratikleri gündeme gelmez. Bu örnek anne ve eş kadınların, aile içinde yaşadıkları sorunlar ve iş bölümündeki eşitsizlikler haber metinlerinde görmezden gelinirken, ailenin uyumu, mutluluğu ve birlikteliği ön plana çıkartılır. Bu şekilde özel alanın politikleştirilmesi engellenir. Türkiye'deki toplumsal, siyasal ve ekonomik dinamiklere koşut olarak ortaya çıkan farklı sınıf, etnik vb. kimlik temsilleri kadın öznenin haber metinlerindeki temsiline taşınmamaktadır.

Anaakım medyanın haber metinlerinde kadınların çalışma yaşamına dahil olma pratiklerinin de kadına uygun iş ya da kadın işi tanımına koşut bir şekilde sunulduğu görülmektedir. Kadına uygun iş tanımının dışına çıkan kadınların çalışma pratikleri hakim temsil pratiklerinde kolaylıkla marjinalleştirilmektedir. Nasıl farklı kadın kimlikleri haber metinlerinde yeterince yer bulamıyorsa, kadına uygun iş tanımlarının haricinde, kamusal alanda kendi emek güçleri ile varolan kadınların haber metinlerinde var olma biçimleri de sansasyonel habercilik pratiğinin bir uygulaması şeklinde ortaya çıkmaktadır. Çünkü, toplumsal uzlaşımlardan beslenen anaakım medya haber metinlerinde tüm kadınlar cinsiyetçi ideolojinin dayattığı belli bir "dişilik" paydasında ortaklanmaya çalışmaktadır.

Bunların dışında, haber metinlerinde kadına yönelik her türlü şiddet eyleminin, sözlü şiddetten, dayığa, cinsel tacize ve tecavüze değin, yaygın olarak kadınların "müsait" oldukları, bir şekilde bu eyleme "olanak sağladıkları", erkeği "kışkırttıkları" veya erkeğin "cinsel dürtülerini gemleyememesi" vb. açıklamalar çerçevesinde sunulduğu gözlemlenmektedir. Burada dikkat edilmesi gereken iki husus vardır: ilki, şiddet eyleminin hedefi olan kadınların bu eylemin gerçekleşmesine ne şekilde zemin

hazırladıklarına ilişkin haber söyleminde yapılan vurgudur. Örneğin, gecenin geç bir vakti sokakta dolaşan ya da arabasını park eden kadının o saatte kamusal alanda işi nedir ki? Örneğin bu kadın niye bu kadar gençtir, tecrübesizdir ve o kadar da güzeldir? Ya da niye bu kadar kadersizdir? Böylece kadınların şiddet eylemine maruz kalmalarının nedenleri ön plana çıkartılır, şiddet eylemi haklılaştırılır ve eylemin baş aktörü olan erkek ve onun içinde yetiştiği erkek egemen ideoloji sorgulanmaz.

Bir diğer husus ise, cinsel dürtülerini gizleyemeyen erkeklerin nedense alt sınıflardan ve eğitimsiz erkeklerden oluşmasıdır. Bu kez kadınlar ve kızlar “zavallı kurbanlar” iken, şiddet eyleminin aktörleri erkekler “sapkın”, “sapık” ve “canavar”dır. Bu şekilde anaakım medyanın haber metinlerinde cinsiyetçi söylem ve sınıfsal ayrımcılık iç içe geçerek işler, şiddet eyleminin toplumsal, siyasal ve ekonomik kökenleri haber söyleminin sorgusunun dışında kalır. Kadınlara yönelik şiddet eylemlerinin haber söyleminde nasıl kurgulandığı üzerinde önemle durulması gereken bir konudur. Binark’ın Fairclough’tan aktardığına göre söylem, toplumsal pratiklerde üç şekilde işler: ilk olarak, pratikteki toplumsal etkinliktir: ikincisi olarak, temsillerde kendini gösteren pratiktir: üçüncü olarak, kimliklerin oluşma-oluşturulma ve varolma biçimleridir. Fairclough’a göre söylemler, “...sabitlenmiş toplumsal yaşamın farklı temsilleridir -farklı olarak konumlandırılmış toplumsal aktörler toplumsal yaşamı değişik şekillerde ve değişik söylemlerde “görür” ve temsil eder.” Dolayısı ile, söylem ve toplumsal-siyasal ve kültürel pratikler arasındaki ilişki diyalektik bir ilişkidir ve anaakım medyanın haber metinlerinde kadınlara yönelik psikolojik, sembolik, ekonomik veya fiziksel şiddetin haber söylemindeki kurgulanışı kaçınılmaz olarak ataerkil ideoloji ile cinsiyetçi söylemin yeniden üretimini pekiştirmektedir. Örneğin, anaakım medyanın polis-adliye haberleri köşesine yansıyan çok sayıdaki tecavüz olayının kurgulanmasında, kadının onurunun zedenlenmesine, yaşanan psikolojik travmaya ve fiziksel acıya değil,

“namusun kirlenmesine” ve “ailenin onurun zedelenmesine” vurgu yapılarak, hakim cinsiyetçi ideoloji ve temsil pratikleri desteklenir.⁶⁶

b) Yazılı Basında Kadın

Türkiye'deki kadınların yoğun biçimde en başta ev içinde olmak üzere şiddete maruz kalmaları yazım içeriğinde de uzantısını bulur. Haberlerde şiddete maruz kalanların öyküsü yazılırken bu kadınların kimliklerine, işlerine vs. gönderme yapmak yerine yine onların güzelliği, gençliği, eş ve anne olmaları, 'kadersizliği' vurgulanır. Şiddete maruz kalma nedenleri zaman zaman ön plana çıkarılarak şiddet haklılaştırılır. Şiddet eyleminin aktörü erkek ve erkeğin içinde yetiştiği toplumun erkek egemen değerleri sorgulanmaz. Medya haberleri bu olayları ev içinde yaşanabilecek küçük tatsızlıklar şeklinde, ailenin iç işleri olarak kavrayarak kadınların özel hayatlarının politik olduğunu görmezden gelir. Şiddet aile içinde değilse de bu sefer medya kadını kurbanlaştırmaya, şiddet uygulayanı ise canavarlaştırmaya, sapkınlaştırmaya çalışır. Bu da okuyucuyu/ izleyiciyi kadına yönelik şiddetin kökenlerini ve yaygınlığını sorgulamaktan alıkoyar. Haberlerdeki kadına yönelik şiddet film ve dizilerde de sürer gider. Örneğin pek çok Türk filminde ve dizilerde olduğu gibi, örneklerimizde de kocanın otoritesinde simgelenen kutsal 'aile ocağı' kadınların bireysel varoluş haklarını siler. Öte yandan filmlerde bize anlatılan daha çok erkek karakterlerin şiddet eylemlerinin haklılığıdır: Filmlerde ev kadınlığı ve annelik 'görev'lerini yerine getirmeyen kadınların cezayı 'hak ettikleri', ya da dik başlı küstah davranışlarıyla erkekleri 'kışkırttukları' mesajı verilir. Kadının kendisine çizilen rol ve görevlere karşı çıkmayı denemesi durumunda koca ya da babanın şiddeti devreye girer. Kadınlar her tür davranışlarının hesabını vermek zorunda bırakılırlar. Böylece ekranlarımızı ağlayan, acı çeken, dövülen ve öldürülen kadınlar doldurur.

⁶⁶ Binark, a.g.m.

Kadınların haber programlarında temsil ediliş biçimlerine baktığımızda kadınların neden haber programlarına karşı ilgisiz olduklarını anlamak zor olmayacaktır. Kadınlar hakkında olan pek az haber vardır ve onlar da erkek perspektifi ile verilmiştir. Dolayısıyla bu eril anlatılar içinde kadınların nadiren konuşan öznelere olarak yer almaları şaşırtıcı değildir. Kadın spikerler ise dekoratif bir oyunculuğa davet gibidir. Kadın spikerlere ve sunuculuk yapan erkek yayın yönetmenlerine (anchorman) bakıldığında bu kadınların erkek fantezisini süsleyen nesneler olarak diğer kadınlardan hiçbir farkının bulunmadığı görülmektedir.⁶⁷

Kaypakoğlu'nun Rakow ve Kranich'in "Televizyon Haberlerinde Gösterge Olarak Kadın" isimli makalesinden aktarına göre, kadınların otorite ya da uzmanlık statüsünde olmadıkları gibi kamusal alanda da yer almayışları, haber medyasına kadınların haberlerde yer almayışlarını açıklamak için mazeret sunar. Bir kadın haberlerde konuştuğunda ya cahil kamuoyunun isimsiz bir örneğidir, ya ev kadını, bir tüketici ya da komşudur, ya habere konu olan bir erkeğin annesi, kız kardeşi, karısı ya da bir suçun, doğal afetin, siyasal politikanın kurbanıdır. Böylece nadiren konuşmakla kalmazlar, konuştuklarında da kamusal olayların etkin katılımcıları olarak değil, pasif tepki verenleri ve tanıkları olarak konuşma eğilimi gösterirler.

Medyanın nicelik olarak kadına çok az yer verdiğini saptadıktan sonra hangi sayfalarda ne kadar yer aldığına bakmak gerekir. Bütün kitle gazetelerinde birinci sayfada kadın görüntüsü olmasına önem verilir. Genelde sağ üst köşe, sağ alt köşe, etek tabir edilen gazetenin altı ya da göbek tabir edilen ortası genelde kadın fotoğrafı yerleştirilmesi için uygundur.

⁶⁷ Rakow ve Kranich, "Televizyon Haberlerinde Gösterge Olarak Kadın" aktaran Serdar Kaypakoğlu, Medyada Cinsiyet Stereotipleri, Naos yay., İstanbul: 2004, s. 124-125.

Dünyanın birçok yerinde bulvar gazetelerinin de vazgeçemediği bir ilke olan bu yöntemde, gülümseyen bir kadın fotoğrafının birinci sayfada yer alması için haber içeriğinin çok önemli olması gerekmez. Birinci sayfada vitrinde gülümseyen bir malzeme olarak kullanılan kadın, üçüncü sayfada artık ağlatan bir malzemedir. Üçüncü sayfalar ikinci bir haber sayfası olarak işlenir ve burada daha çok polis, adliye haberleri yer alır. En çok kadın fotoğrafı ve haberi bu sayfalarda yer alır. Buradaki kadınlar mağdur kadınlardır, ya trafik kazası geçirmiş, ya öldürülmüş ya tecavüze uğramışlardır. Albümlerinden alınmış bakımlı fotoğraflarının yanında, perişan haldeki ve mümkünse dekolte fotoğrafları yer alır. Bu sayfalarda yer alan kadınlar eğer mağdur değilse “canavar kadınlar”dır. Bunlar da ya kocalarını öldürmüş, ya da intihar etmeden önce çocuklarını öldürmüşlerdir. Hikayelerinin bir nedeni niçini yoktur. Düz ve yargılayıcıdır.

İkinci sayfalar genellikle aktüalite ve magazine ayrılır. Burada yer alan kadınlar daha çok mankenler, sanatçılar ve şarkıcılarıdır. Genellikle fotoğrafları için o sayfalarda yer bulmuşlardır ve resim altı haberlerden oluşan bu sayfalarda haberler incir çekirdeğini doldurmaz. Kadınların hemen hiç olmadıkları sayfalar tahmin edileceği gibi spor ve politika sayfalarıdır. Buralarda kadınlar ancak eş durumundan ötürü yer alırlar.

68

Gazetelerde üstsüz, mayolu ya da iç çamaşırılı genç kadınlarının fotoğraflarının yer alması artık alışıldık bir durum haline gelmiştir. Avrupa ve Amerika’da 3. sayfa kızları, bizde ise arka sayfa güzeli olarak adlandırılan bu kızların o sayfalarda görünme nedeni ilginç olmaları değil, kadın cinselliğini çekici ama tehlikesiz bir biçimde sunmalarıdır. Arka sayfa güzelinin yaşamının ayrıntıları önemli değildir çünkü orada bir birey olarak durmazlar. Dostça, sevimli, gülümseyen, çocuksu tazeliğe sahip, temiz

⁶⁸ Serdar Kaypakoglu, a.g.e., s.126-127.

yüzleri ama anaç doyurucu göğüsleri vardır. Vücutları olabildiğince cinsellikle kodlanmıştır ve bir tüketim unsurudurlar. Bu resimlerin kadınlar tarafından aşağılayıcı bulunmasının sebebi kadınların asıl gerçekliğinden o kadar uzak ve farklı olmalarıdır. Bunlar gazetelerin başında bulunan erkeklerle güç dengesinin hala kendilerinden yana olduğunu hatırlatan bir alışkanlıktan başka bir şey değildir. Bu kızları eleştiren kadınlar sıkıcı, rüküş, ahlak kumkumaları ve bu kızların harika vücutlarını kıskanan kadınlar olarak basında aşağılanıyorlardı.⁶⁹

c) Sansasyonel Habercilik ve Kadın Bedeninin Sömürülmesi

Türkiye'de Günaydın, Posta, Star gibi bulvar gazeteleri, Şamdan, Hafta Sonu gibi "sosyete yayınları" ile ortaya çıkan, Fanatik, Asabi gibi spor gazeteleriyle devam eden, ana akım gazetelerine "üçüncü sayfa güzelleri" olarak taşınan ve 1990'lı yıllarda özel televizyon kanalları ile ekranlara da taşınarak yaygınlaşan paparazzi veya sansasyonel habercilik anlayışı ise kadın bedeninin sömürülmesinin en uç örneğidir.

Popüler kültürün bir ürünü olan magazine haberlerinde kadın bedeni sömürülmekte ve kişilik haklarına saldırılmaktadır. Magazin gazetecisinin veya paparazzinin izlemeye gittikleri bir olayı kendi kültürel birikimleri, kendi dünya görüşleri çerçevesinde, kendi fotoğrafçılık becerileriyle ve en önemlisi çalıştıkları kurumun ideolojisini göz önünde bulundurarak görüntüledikleri bilinmektedir. Aslında bu sadece magazin gazetecileri için değil; gazeteciliğin tüm alanları için geçerli bir sıralamadır. Gazeteci ya da haber fotoğrafçısı izlemeye gittiği olayı eğitimi, kültür düzeyi ve dünya görüşü doğrultusunda izler ve görüntüler. Fotoğraf editörü ise yine gazetenin ideolojisi doğrultusunda masasına getirilen haber fotoğraflarını değerlendirir ve sayfaya uygun olanını seçer (çoğu zaman bunun için kadrajlama yapar) ve kullanır.

⁶⁹ Teresa Stratford, "Kadınlar ve Basın", Medya ve Gazetecilikte Etik Sorunlar, Der. A.Belsey, R. Chadwick, Çev. Nurçay Türkoğlu, Ayrıntı yay. İstanbul:1998, s. 163-165.

Demek ki bir haberin ya da fotoğrafın etik değeri önce gazetecinin sonra editörün seçiminden geçmektedir. Bu da tamamen gazetenin ve gazete sahibinin ideolojisine paralel bir seçim olacaktır şüphesiz.

Ancak basında dijital teknolojinin yaygınlaşması ile birlikte birtakım etik sorunlar ortaya çıkmıştır. Fotoğrafa eklenen ve çıkarılan görüntülerle yalan ve uydurma haberler üretilmekte en önemlisi fotoğraflar manüpülasyon amacıyla kullanılmaktadır.

Bir kişi görüntülenecekse ve mekan veya ışık uygun ortamı vermiyorsa bu kişinin yerini bilgisayar ortamında değiştirmek mümkündür. Böylesi durumlar basın fotoğrafçısını gerçekten uzaklaştırmaz ama gerçek andan uzaklaştırır. Affedilmeyecek olan ise basın fotoğrafçısının kurmaca olayları photoshop ile yaratmasıdır. Yalan ve kandırmaca ortamlar veya kafada kurgulanan haberleri kullanmaktır.

Fotoğrafçılığın ilk yıllarında okuyucu gazetesinde gördüğü her fotoğrafa inanmaktaydı. Fotoğrafın bire bir gerçekleri yansıttığına inanılıyordu. Ancak günümüzde sunulan görüntünün gerçekliğinden emin olunamamaktadır. Okuyucu bundan böyle "acaba bu görüntü gerçek mi?" diye düşünmelidir.

Özel hayata dair düzenlemelerin tüm dünyada ve ülkemizde aynı kriterleri taşıdığı görülmektedir: Birincisi şu ya da bu nedenden dolayı kamuya mal olmuş kişilerin özel hayatlarını bilmek kamuoyunun hakkıdır. Ancak mahremiyet alanlarına basın giremez. Buna karşılık sıradan bir vatandaşın fotoğrafını çekerken bile izin almak gerekmektedir. İkincisi ise eğer "kamu yararı" taşıyorsa özel alandan dahi fotoğraf alınabileceğidir . Ancak teori ile pratik her zaman uyumlu olmamaktadır.

Örneğin 25 Nisan 2000 tarihli Sabah Gazetesi'nin "Tuba Önal'ı üzen kapak "Ben böyle bir poz vermedim"" başlıklı haberinde şarkıcı Tuba Önal'ın fotoğrafının bilgisayar

teknolojisi kullanılarak fotoğraf üzerinde ciddi değişiklikler yapıldığı duyurulmaktadır. Şarkıcı Tuba Önal çıplak poz vermemesine rağmen böyle bir poz verilmiş gibi Pasha adlı dergiye kapak yapıldığı vurgulanmaktadır. Haberde Tuba Önal'ın dekolte kıyafetli bir fotoğrafının yanında Pasha dergisinin kapağında yer alan çıplak fotoğrafı yan yana okuyucuya sunulmaktadır. Bu haber fotoğrafında Tuba Önal'ın hem kişilik haklarına saldırılmış ; hem doğruluk ve nesnellik ilkesi hiçe sayılmış hem de haber yanıltıcı yöntem kullanılarak (bilgisayar teknolojisi) yapılmıştır.

23.Nisan.2000 tarihli Milliyet Gazetesi'nin Pasha ekinde manşetten "Tuba'yı hiç böyle görmediniz!" haberi verilirken derginin iç sayfalarında Tuba Önal'ın çıplak sayılmayacak fotoğrafları yer almıştır. Kapaktaki pozunda ise belden yukarı tamamen çıplaktır. Dergide "bu fotoğrafın bir bilgisayar oyunu olduğu metnin içinde yazılı" denilmesine karşın, tahrifat Önal'ın izni ve haberi olmadan yapılmıştır. Kaldı ki kapakta "Nasıl soyundu?" diye okuru yanıltıcı bir ifadeye yer verilmektedir. Metni okumayan bir kişi kapak resminin içyüzünü bilmesine imkân yoktur. Tahrifat eylemi izinli yapılırsa da sunumu yanlıştır, yanıltıcıdır. Pasha Dergisi'nin yaptığı bu tahrifat Sabah Gazetesi tarafından haber yapılarak ağır bir eleştiri konusu yapılmaktadır.⁷⁰

Çok satan tabloid gazete Star her gün kadını aşağılayan, cinsel bir nesne olarak sunan, maço ve cinsiyetçi bir dil kullanan haberlerle doluydu. Bunlara bir örnek, 2000 yılının Nisan ayında yayınlanan 'YAVRUM' manşetli haberdur. Aslında Güney Kıbrıs'ta tatbikat yapan Rum kadın askerler ile ilgili olan haber, kadınların mesleği ya da tatbikat hakkında bilgi vermek yerine, 'erkekler harıl harıl tatbikat yaparken onların 'bir köşede sessiz sedasız izlediğini' vurgulamış, onların kadınlıklarını öne çıkarmış, bunu milliyetçilikle de birleştirerek Rum kadın askerleri aşağılamıştır. Hep yaptığı gibi büyük harfler kullanarak manşette Rum sözcüğünün yer aldığı 'Yavrum' sözcüğünü kullanması

⁷⁰ Şebnem Soygüder, "Basında yer alan magazin haberlerinde kullanılan fotoğraflarda etik sorunu", <http://www.dorduncukuvvetmedya.com/dkm/article.php?sid=90>, (çevrimiçi 22.12.2007).

Star gazetesinin cinsiyetçiliği ve şovenliğinin tipik göstergesidir. Kadın askerler için 'son derece temiz ve bakımlı', 'gür kızıl saçlarını zapt edebilmek için özenle örmüş' şeklinde dış görünüşlerine ilişkin tanımlamaların kullanıldığı haberde 'göz korkutmaktan öte güzellikleriyle göz kamaştırmaları', 'güzelliğiyle dikkatleri üstünde toplamaları', 'kadınlığının yanında görevine de son derece bağlı' ifadeleri cinsiyetçiliği iyice arttırmaktadır.

Televole, Pazar Keyfi gibi paparazzi programlarında ise ünlülerin özel hayatları kamunun önüne çıkarılıp, bu insanların yaptıkları her hangi bir şey haber olarak sunulur. Örneğin bu programlardan birinde Seren Serengil'in, Hülya Avşar'ın tatilde bikini ile güneşlenmeleri ya da denize girmeleri "acaip, anormal, sansasyonel bir durum" olarak televizyon kameraları tarafından yakalanır. Kameranın merceği ile kadınların bedenlerine "zoom" yapılırken, fondaki erkek sesiyle ("yakaladık", "yakalınız") görsel sarkıntılık dillendirilir, altyazıyla da bu haberin cinsiyetçi bir şekilde okunması gerektiği söylenir: Örneğin, "voleybolu bırak, mankenlere bak" altyazılı haberde, ünlü modellerin plaj voleybolu oynayarak bir marka tanıtımı yapmaları sırasında, hem kameranın bedenlere yakın çekimi ile hem de oyunu izlemeye geldiği varsayılan erkeklerin "aç bakışlarının" çekilmesi ile oyunun kendisi değil mankenlerin bedenleri öne çıkarılır. "Bodrum plajlarından seksi manzaralar" başlıklı haberde de dans eden kadınları izleyen "aç bakışlı" erkekler çerçeveye dahil edilerek, kadın bedeninin erkeğin cinsel arzularının nesnesi olması şeklindeki hakim fikir pekiştirilir. Bu tarz programlarda yapılan cinsel özgürlüğün savunulması ya da tartışılması değil, erkek egemen değerler içerisinde cinselliğin pazarlanması, ticari metaya dönüştürülmesi, sömürülmesi, kadın ve erkek arasındaki eşitsizliklerin pekiştirilmesidir.

Metinler birbirleriyle konuşarak birbirlerine gönderme yaparlar. Her metin bir diğeriyle ilişkilidir. Bir metinden mesajlar yayılır ve tüm diğer metinler üzerinde bir etki

yaratır. Cinsiyetçilik de böyledir, gündelik hayattan bir medya programına, oradan da bir başka medya programına yayılır. Örneğin, Zaga adlı talk show programında Okan Bayülgen, Show TV haber programı sunucusu Reha Muhtar böyle yapar diyerek, aslında benzeri bir tarzı kendi programında da kullanır. 'Köylü Güzeli Yürek Hoplatıyor' başlıklı Televole görüntüsünü sözde analizle tekrar ekranlara taşır. Burada şarkıcı konuğun Televoleciler tarafından hamamda 'basılması' olayı ve kadının bedeninin yakın çekimlerle teşhiri söz konusu edilir. Bayülgen müstehcen bir görüntüyü eleştiriyor gibi davranırken bu görüntüleri yeniden kullanarak aslında aynı şeyi yapar ve kendi programının izlenirliğini artırır. Konuk kadın da bu sistemde popüler olmak için Paparazzi ve benzeri programlarda bedeni ile yer almaktan hoşnuttur.⁷¹

d) Farklı kadın tiplerinin "dişilik" temelinde ortaklanması: Medyadan kadınlara öğütler:

Binark ve Bek'in Medya ve Cinsiyetçilik adlı makalelerinde belirttikleri gibi medyada kadının temsili en çok anne, eş ve cinsel nesne olarak karşımıza çıkar. Ancak, az olmakla birlikte kadının medyada meslek sahibi olarak farklı yaşantılarla temsil edildiği durumlar da vardır. Bu durumlarda bile genellikle medya farklı kadın tiplerini ve farklı kadın yaşamlarını "dişilik" paydası altında ortaklayarak, erkek egemen ideolojinin "ideal" kadın imgesini yeniden üretir. Bu kadının en önemli özelliği, dış görünüşüdür. Binark ve Bek, farklı medya metinlerinde, haberlerde, talk showlarda, reklamlarda, magazin programlarında, dizilerde kadınlara sürekli olarak şu öğütlerin verildiğini söylemektedirler:⁷²

"Vücudun formda, saçların dolgun olmalı"

⁷¹ Mutlu Binark, Mine Gencel-Bek, "Medya ve Cinsiyetçilik", KADER için Eğitim El Kitabı, A.Ü. Kadın Sorunlarını Araştırma Merkezi, 2000., s. 8

⁷² Mutlu Binark, Mine Gencel-Bek, a.g.m., s.8-9.

Daha çok reklamların ve kadın programlarının ana mesajı olan bu öğüt, kadının özgüvenini bedenine bağlı kılar. Mesleğinde başarılı olması bile kadının dış görünüşünün iyi olmasıyla ilişkilendirilir.

"Başarılı olmak için çok çalışmalısın"

Kadınların iş yaşamlarındaki başarıları "sıradışı" "olağanüstü" örnekler olarak, kadının kendisi de "süper kadın" olarak sunulur. Bu kadınlara bir yandan "hiperaktif" "otoriter" "çabuk" "titiz" "çalışkan" "ilkeli" "girişken" "yürekli" gibi erkeklere özgü görülen nitelikler atfedilirken, bir yandan da "son derece bakımlı" "göz alıcı" "canlı" "özenli" "ama her şeyden önce dost" "içi sevgi dolu" gibi kadınlara özgü görülen nitelikler atfedilir. Medyadaki kadın başarılı olma statüsüne ancak bu iki konumu dengelediğinde ulaşır. Meslek sahibi başarılı kadınlar aynı zamanda kameraların önünde çay yaparlar, bahçeyle uğraşırlar, hayvanlarını severler. Hatta anne ve eş olarak da "dört dörtlük kadın" oldukları gösterilir. Böylelikle, başarılı kadınların toplumdaki görünürlülüğü nerdeyse bir istisna olarak, başarı ise elde edilmesi güç bir şekilde sunulur. "Başarılı olmak için çok çalışmalısın" öğüdü, medyada ele alındığı tarzı ile kadınları cesaretlendirici değildir.

"Erkeğin desteğini arkana almalısın"

Medyada kadınlara sıklıkla verilen öğütlerden biri de "kadının erkeğin desteğini arkasına alması"dır. Reklamlarda, haberlerde, dizilerde ve magazin programlarında kadınlar bulundukları konumları, geldikleri mevkileri kocalarının desteği ile açıklamaktadır. Kocaların desteği çoğu zaman kadının "o işi yapmasına engel olmamak" ya da "izin vermek"le sınırlıdır. Kadın erkek ilişkisinin eşitlikçi dönüşümü, örneğin ev işi ve çocuk bakımının adilce paylaşımı şeklindeki bir destek medyada pek karşımıza çıkmaz.

"Ne yaparsan yap, erkeklerden geride olmayı kabul etmelisin"

Kadınların iş yerinde gösterildiği dizilerde, reklamlarda ve magazin haberlerinde kadın işi erkek işi ayrımı devam ettirilmekte, kadınlar iş yerlerinde kapı açmak, telefona bakmak, çay-kahve servisi yapmak, toz almak gibi ikincil işleri yaparken gösterilmektedir. Bu kadınlar kendi yetenekleri ve becerileri yerine erkeklerin yardımcıları olarak temsil edilmektedir. Buna ek olarak, medya kadınları sekreterlik, öğretmenlik, terzi, temizlikçilik, çocuk bakıcılığı, banka memureliği vb. toplumsal olarak kadına uygun görülen meslekleri icra ederken gösterir. Bilim kadını olsun, avukat olsun, gazeteci olsun, iş yaşamında kariyer sahibi başarılı kadınların medyada temsili, onların başarı öykülerinden çok "bedenlerinin güzelliği" "kadınsı/dişi nitelikleri" ile gerçekleşir.

"Erkeği memnun etmelisin"

Son kertede, medyanın kadınlara öğütleri tek bir öğüdün çatısı altında birleşir: "kim olursan ol, erkeği memnun etmelisin".

Farklı kadın tipleri eğitilmiş, iyi meslek sahibi, ünlü olsalar da basmakalıp kadın rolünü de yerine getirmekle sorumlu olarak görülürler. "Erkeğin memnun edilmesi" öğüdü, yemek, temizlik, bakım, cinsel gereksinimler ve şefkat gibi psikolojik rahatlatmayı da içine alan geniş bir erkek ihtiyaçları ve istekleri listesinden oluşmaktadır. Medya da bu listeyi kadınlara her gün hatırlatmaktadır.⁷³

Roger Smith'e göre basında kadının bağımlılığını ve ikincil durumunu pekiştiren basmakalıp imgelerin kullanımının engellenmesi oldukça zor görünmektedir. Bunun ilk

⁷³ Mutlu Binark, Mine Gencel-Bek, a.g.m., s. 10

sebebi ulusal basının hem çalışanlar hem de mesleki değerler açısından ağırlıklı olarak erkek egemen bir kurum olmasıdır. Belli uzmanlık alanlarında ve gazete içindeki politika oluşturuıcı görevlerde kadınların görece yokluğu gazete üreticilerin çok sevdiği basmakalıp kadın yargılarına karşı koymak için çok az dayanak bulunduğu anlamına gelmektedir. Yönetici konumundaki kadınların büyük çoğunluğu kadın alanı olarak nitelendirilebilecek alanlarda (kadın sayfası editörlüğü, mutfak sayfası, moda sayfası editörlüğü gibi) istihdam edilmişlerdir. İkinci olarak ise basının reklam gelirlerine bağımlılığı mevcut ekonomik sistemi sürdürmede gerekli olan kadın imgelerini kullanmak zorunda olduğu söylenebilir. Reklamlar medyayı toplumun aldatıcı bir görüntüsünü çizmeye zorlar. Bunun bir örneğı de kadınlarla ilgili basmakalıp yargıların kullanılmasıdır. Batı toplumlarında tüketime harcama paranın %80'i kadınlar tarafından harcanmaktadır. Dolayısıyla kadınlar reklamcıların ana hedefidir ve korkuları, endişeleri, ihtirasları, ilgi alanları, hırsları, yaşam biçimleri ve yetenekleri onları satın almaya itecek yollar keşfetmek için en ince ayrıntısına kadar araştırılmaktadır. Bu yüzden kadınlara profesyonel tüketici rolü yaratılması ve sürdürülebilmesi önemlidir. Profesyonel ev kadını imgesi reklamcıların sürdürmek zorunda olduğu bir imgedir. Kadına yönelik, evle ilgili ve tüketim mallarının reklamlarında ev kadını alıcı rolünde ev içi uzmanlığının ve tüketici rasyonelliğinin ima edilmesi cinsiyetler arasındaki işgücü ayırımını pekiştirmektedir. Dişil ürünlerin reklamlarında (giyecek, kozmetik vb.) erkekler tarafından ciddiye alınmak isteyen kadınların cinsel çekicilikleri üzerinde yoğunlaşmaları gerektiğı vurgulanmakta, böylece kadınların erkeklere bağımlılığı pekiştirilmektedir.⁷⁴

Medyadaki cinsiyetçiliğe karşı toplumsal hareketler bu sorunun çözümünün “kadının kendi sözüyle ve sesiyle yer almasını sağlamak” olduğuna dikkat çekerek.

⁷⁴ Roger Smith, “İmgeler ve Eşitlik, Kadınlar ve Ulusal Basın”, Medya Kültür Siyaset, Der. S. İrvan, Ark.Yay., Ankara: 1997, s.338-354.

Bunun için medyaya nasıl ve ne şekilde ulaşabileceğimizi bilmemiz gerekmektedir. Medyanın işleyiş mantığı pazar ekonomilerinde "haber değeri" olan ve "tüketilen" ürünlerin sunulması üzerine kurulmuştur. Bundan ötürü, kadınların kendi seslerini ve sözlerini duyurma istemleri de bu yerleşik değerler sistemi içerisinde yanıt bulur. Bu durumda, kadınların medyanın işleyiş kuralları çerçevesinde bir çok engeli aşması gerekmektedir. Bu engellerden ilki neyin haber olup olmadığına karar veren eşik bekçisi (gatekeeper)dir. Eşik bekçilerinin görevi kısaca mesajları süzmektir. Muhabirler, editörler ve yapımcılar eşik bekçileridir. Eşik bekçilerinin kararını ise, yani mesajın, iletinin ya da yazının yayınlanıp yayınlanmamasını, konunun ilgi çekiciliği, güncel olması, toplumun yararı vb. ölçütler ile o medyanın kendi yayın politikası belirler.⁷⁵

Türkiye'de medyanın içeriğine ilişkin en önemli sorunlardan birisi, genelde, yazılı ve görsel haber organlarının sansasyonel haberleri yayınlamayı tercih etmeleridir. İkinci bir sorun ise, medya sektörünün egemen toplumsal sistemin ve değerlerin "sözcüsü" olarak işlemesidir; dolayısıyla alternatif kimlik talepleri ve toplumsal talepler ana akım medyada temsil edilmemekte, temsil edilseler bile bir şekilde "öteki" ve "sapkın" olarak konumlanmaktadırlar. Türkiye'de kadın hareketinin ve feminist taleplerin ana akım medyada temsili de bu çerçevede gerçekleşmektedir. Kadınların kendileri için toplumsal, ekonomik, kültürel ve siyasal istemleri ile bu istemlerin içini dolduran nedenler, kısacası olayın arka planı değil, olayın sansasyonel kısmı medyada haber olarak yer alabilmektedir: "Kadınlar mor iğne batırdılar"; "Kadınlar kahve bastılar"; "Lezbiyenler İzmir'i bastı"; "Kadınlar yürüdü" vb. bir çok haberde olduğu gibi. Üstelik kadınların yaşamları üzerinde doğrudan etkisi olan konular "tatlı haber" şeklinde tanımlanan duyguları harekete geçiren, magazin ve sansasyon haberleri içerisinde görülür. Haberlerin dünyasında siyasi, ekonomik ve kültürel haberler ise

⁷⁵ Mutlu Binark, Mine Gencel-Bek, a.g.m., s. 10

"ciddi haberler" olarak adlandırılarak, bu haberlere daha fazla yer ve zaman ayrılır. Bu tür haberlerin aktörleri ise çoğunlukla ve genellikle erkeklerdir. Haber medyasında, kadınlar üzerine sözün sansasyonelleştirilip üretilmesi ve sunulması duyguları harekete geçirebilir, ama sonuç olarak demokratik bir toplum idealine pek hizmet etmez.⁷⁶

⁷⁶ Mutlu Binark, Mine Gencel-Bek, a.g.m., s. 18.

II. BÖLÜM

TOPLUMSAL CİNSİYETİN DAĞILIMI VE TÜRKİYE

1. Osmanlı Döneminde Kadınların Durumu ve İlk Feminist Hareketler

Kadının statüsü Osmanlı devletinde Tanzimat Fermanı'na dek konu edilmemiştir, fermanla birlikte kadınlara bazı hakların verildiği ve kadının yavaş yavaş tartışmaya açıldığı görülmektedir.⁷⁷

Cumhuriyet öncesi Osmanlı toplumu, zaman zaman sultanın örfi hukukuyla da tamamlanan şeriatın egemen olduğu bir toplumdur. Şeriat, kadınların erkeklere göre “doğal” olarak ikincil, aşağı konumda olduklarını varsayıyordu. Evlilik ve aileye ilişkin yasalar erkeğin çokeşliliğine izin veriyordu. Ayrıca boşanma da erkekler için kolaylaştırılmış durumdaydı ve çocukların velayeti babanın üzerindeydi. Cariyelik sistemi de yürürlükteydi ve erkekler köle kadınlarıyla birlikte yaşayabilirdi. 1857’de köle ticaretinin yasaklanmasına rağmen kadınların aile içindeki yasal durumu 1917’ye kadar düzelmedi.⁷⁸

Osmanlı Kadınları mülkiyet ve miras hakkına sahiptiler, ancak şeriatın onları ikincil kabul etmesiyle uyumlu olarak erkeklerin yarısı kadar pay alırlardı. Önemle

⁷⁷ Yasaların başlıcaları; 1841 kadı izniyle evlenme fermanı, 1854-1857 esir pazarlarının kapatılması, 1856 veraset hakkı, 1862 ilk kız rüştiyesi, 1869 kız çocukları için zorunlu sıbyan okulu, 1870 ilk kadın müdire atanması, 1870 kız öğretmen okulu .

⁷⁸ Fatmagül Berktaş, “Türkiye’de Kadın Hareketi, Tarihsel Bir Deneyim”, Kadın Hareketinin Kurumlaşması Fırsatlar ve Rizikolar, Çev. M.Akkent, Metis yay. İstanbul: 1994, s.19

belirtilmesi gereken bir başka konu toplumda kaç-göç uygulaması ve kadının tecrididir. 19. yüzyıl sonu ve 20. yüzyıl başlarında biraz hafiflese de özellikle yüksek sınıflarda geçerli olan bu kurala göre kadınlar, evden dışarı çıktıklarında peçelenmek zorundaydılar ve yine orta ve üst sınıf evlerinde kadınlar için ayrı bölümler vardı. Kadının ikincil kabul edilip ailenin ayrı ve özel alanına sürülmüş olması kadınların hiçbir hakkı olmadığı anlamına gelmemektedir. Kadınlar hukukun ve göreneklerin sınırladığı alan içinde zevcelik, özellikle de dinsel olarak yüceltilen annelik rolleri sayesinde otorite ve etki uygulama olanağına sahiptiler.

19. yüzyıl sonlarından itibaren ekonomik baskılar, batının etkisi ardarda patlayan savaşlar gibi etkenler nedeniyle kadınlar evlerinden çıkıp kamusal alana girmeye başladılar. Köle olmayan kadınlar da zengin evlerinde ücretli işçilik yapmaya başladılar. I. Dünya Savaşı sırasında kadınlar askere giden erkeklerin yerine postahanelerde ve çeşitli memuriyetlerde görev aldılar. Birçokları da evlerinden çıkıp sosyal yardım işiyle uğraştılar.

Kadınların kamusal alana çıkışlarına, kadın haklarına ve kadının statüsüne ilişkin tartışmalar eşlik etti. Bu tartışmaların bazıları erkekler tarafından başlatılmış olsa da Jön Türkler döneminde bir kadın hareketinin varlığı açıktır. Jön Türklerin kadın hareketine olan ilgilerinin nedeni var olan geleneksel kadın-erkek ilişkileri ve görücü usulüyle evlenmeye karşı duydukları hoşnutsuzluktur.⁷⁹

Bu erkek reformcular, öyle anlaşıyor ki artık yaşlı kadın akrabaları tarafından ayarlanan ve denetlenen görücü usulü evlilik istememektedirler, romantik ilişki ve aşk özlemi çekmektedirler, karşılıklı düşünce alışverişinde bulunabilecekleri, eğitilmiş zevceler istemektedirler, iki cinsin rezalet ya da dedikodu korkusu olmadan birarada

⁷⁹ Berktaş, a.g.m., s.20

bulunabilecekleri bir sosyal yaşamı özlemektedirler, kısacası, geleneksel Osmanlı hayatının baskıcı kurallarından kurtulmak, özgür olmak derdindedirler. Bu, ailedeki Osmanlı ataerkil düzene erkek baş kaldırısıdır. Kadın ve aileye ilişkin yeni ideolojinin tam bir biçim alması bu dönemden sonraya rastlar.⁸⁰

Tanzimat'tan II. Meşrutiyet'e kadar Osmanlı toplumunun düşünce dünyasına sert ana hatlar taşıyan bir ikilem egemendi. Bir uçta batıdan esinlenen yeniliği arayanların, diğer uçta ise Doğu'nun geleneksel değerlerine bağlı kalmak isteyenlerin istekleri toplanmıştı. Bu tartışmada kadının toplumsal konumu her iki taraf için odak noktası olmuştur. Batılılaşma yanlılarından Şemsettin Sami “Kadınların eğitilmesiyle bütün insanlık eğitilmiş olur”, fikrini savunmuştur.⁸¹

Bu dönemde radikal batıcı düşünce akımında medeniyet kavramı dinden ve gelenekten bağımsız olarak tanımlanmaya çalışılmıştır. Bu akımı savunanlara göre uygarlık çağdaş ve evrensel hümanist değerlerin ürünüdür. İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin kurucularından Abdullah Cevdet, Osmanlı İmparatorluğunun çöküşünden “dinsel kuralları ve dejenere gelenekleri” sorumlu tutmaktadır. Batıcılar kadının dişilikten kurtarılması ve insanlık mertebesine eriştirilmesi gerektiğini savunmuşlardır. Nilüfer Göle'nin “Modern Mahrem” adlı eserinde de belirttiği gibi Batılılaşmanın da İslamcı görüşün de mihenk taşı kadındır. Gelenekçilere göre kadına serbestlik tanımak “sefiş bir toplum” düzeni yaratacaktır.⁸²

20. yüzyılın başlarında kadın konusu da diğer konular gibi üç ayrı fikir çemberinde (İslamcılar, batıcılar, Türkçüler) değerlendiriliyordu. İslamcılar çok eşlilik, boşanma ve örtünme konularında yenilik istemiyorlardı. Mehmet Akif gibi çokeşliliğe

⁸⁰ Kandiyoti, a.g.m., s.174.

⁸¹ Nermin Abadan-Unat, “Söylemden Protestoya: Türkiye’de Kadın Hareketlerinin Dönüşümü”, 75 Yılda Kadınlar ve Erkekler, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul: 1998, s. 324.

⁸² Nilüfer Göle, Modern Mahrem-Medeniyet ve Örtünme, Metis Yayınları, İstanbul: 2001, s. 49-53.

prensipte karşı çıkan ve kadınlara eğitim verilmesini isteyen daha ılımlılar da vardı. Ama bu kesim de kadınların ev dışında çalışmasına karşı çıkıyorlardı. Batıcıları “radikaler” ve “uzlaşımıcılar” olarak iki ayrı şekilde değerlendirmek doğru olur. Bu iki ayrı gurubun ortak düşünceleri kadınların kamu hayatına katılabilmeleri, eğitim ve boşanma haklarının olmasıydı. Radikaller buna ek olarak tesettüre de karşıydılar. Radikallerden olan Selahattin Asım örtünmeyi toplumda kadını dişi olarak görmeyi hem sebebi hem de sonucu olarak görüyordu. Ona göre kadının toplumda şehvetten başka bir amacı yoksa tesettüre tabii tutulurdu, toplum kendi vicdanını örtemiyorsa çareyi kadını örtmekte bulurdu. Yine radikallerden olan Abdulah Cevdet islamı uygarlaşma yolunda bir engel olarak görüyordu ve “Hem Kuran’ı aç, hem kadını aç” şeklinde ifade ettiği aile reformu İslamcılarının protestolarına neden olmuştu. Uzlaşmacı Batıcılar ise İslam’ı kadını daha serbest bırakmak için meşrulaştırıcı bir aracı olarak kullanıyorlardı. Rıza Teyfik ve Celal Nuri’nin de aralarında bulunduğu bu grup kadınlarının ezilmesinin nedeninin İslam olmadığını dinin özünü bozan dış etkenler olduğunu söylüyorlardı. Mesela Rıza Teyfik çokeşliliğin toplumsal koşulların dayatması olduğunu ve çocukların ilk öğretmenleri oldukları için kadınların eğitilmeleri gerektiğini savunuyordu. Ahmet Hikmet Müftüoğlu, Ahmet Ağaoğlu ve Halide Edip’in de aralarında oldukları diğer gurup Türkçülerdi. Bu gurubun düşüncesinin en net ifadesi Ziya Gökalp’ın yazılarında kendini gösterir. Gökalp’e göre Osmanlı toplumunda aile hayatının olmaması olumsuz sonuçlara neden olacaktır. Yine Türk kadını Bizans Arap ve İran etkilerinden arındırılarak Türk uygarlığının ideal durumuna ulaştığında erkeklerle eşit olabilir. Yani Türkçülere göre Türk kadını ulusal kimliğini koruyarak modernleşmeliydi.⁸³

⁸³ İpek Yosmaoğlu, “Yüzyıl Başında Bir Kısım Osmanlı Hanımı Ve Talepleri, Öncü Feministler”, Toplumsal Tarih dergisi, sayı 27, İstanbul: Mart 1996, s. 12-17.

II. Meşrutiyetin ilanı ile başlayan liberalleşme rüzgarları kadın konusunda da yenilikler oluşturmıştır. Bu dönemin bir önceki döneme göre farkı kadınların kendi hak mücadelelerini kendilerinin vermeye başlamasıdır. İttihat Ve Terakki Cemiyetinin kadının toplumsal hayata katılması için yaptığı girişimlerin de etkisiyle –Darülfünun’un edebiyat fakültesindeki genel derslere kız öğrencilerin erkeklerle devamı, kadın cemiyetlerinin kurulması, Türk Ocaklarındaki kadın konulu konferanslar vb- kadınların feminist içerikli istekleri başlamıştır. II. Abdülhamid döneminde kadınların okur-yazarlık oranında meydana gelen artış feminist hareket ve örgütlenmenin kaynaklarından birisini oluşturmıştır.

Görüldüğü gibi erken Türk feminizminin doğuşu, Türk milliyetçiliğinin gelişmesine paralel bir süreç izlemiştir. Türk milliyetçi ideolojisi, kadınların kurtuluşunu daha geniş bir toplumsal devrimin önkoşullarından biri sayıyor , buna karşılık Jön Türkler’in kadın-erkek eşitliğini savunan devrimci düşünceleri Osmanlı feminizminin yolunu açıyordu.

a) Osmanlı Döneminde Kadın Dernekleri ve Kadınlara Yönelik Yayınlar

Demokrasi ile yönetilen toplumlarda tüm bireyler kendilerini ve toplumu ilgilendiren konularda siyasal yaşama katılırlar. Demokrasi özünde bireyi amaç olarak kabul eder ve bireyin kendini var etmesi, özgürleşmesi, özne olarak seçme hakkını kullanabilmesini gerektirir. Böylece birey kendi kaderini kendisi belirleyecek, kendi tarihini kendisi yazabilecek konuma gelir.

Demokrasi, toplumda varolan çeşitli farklılıkları (sınıfsal, cinsel, ırksal, vb.) ortadan kaldırmaya yönelmez ama bunların siyasal katılım ve temsilini sağlamak zorundadır. Kişilerin yurttaşlara dönüşmesi, farklılıklarını unutmalarını zorunlu kılmaz.

Bu nedenle kadınların siyasal katılımı ve temsilini artırmaya yönelik kuruluşların varlığı önemlidir ve Türkiye’de kadınların artık siyasal-kamusal alanda kendileri olarak yer almak istediklerinin belirgin bir göstergesidir.⁸⁴

Kadınların bir araya gelip kadın dernekleri kurup örgütlenmesi önemli bir adım sayılır. Kadın dernekleri kadınlara kendi evlerinden çıkıp kamusal alana girme imkanı verdi. İlk kadın dernekleri ayrıcalıklı sınıf kadınları tarafından kurulmuştu. Bu kadınlar dini inançları gerekçesiyle ve kadınların ahlaki üstünlüğünü savunarak hayırsever dernekler kurdular. Dernekler kurarak tartışmak, bir amaca varmak için pazarlık etmek, bir seyirci kitlesi önünde konuşmak, erkek yetkililerle iş yapmak gibi tecrübeler edindiler. Bu tecrübeler daha çok kadınlara ait bir çevrede edinildiği halde kadınların erkek egemen dünyaya girişlerini kolaylaştırdı.⁸⁵

i. Osmanlı Kadın Derneklerine Bir Bakış

Osmanlı’da kadınlar tarafından biçimlendirilen ilk örgütsel hareketler, gayrimüslimlerin oluşturdukları çoğunlukla dinsel tabanlı hareketlerdi. Hristiyan ve Yahudi cemaatlerine mensup, kilise ve sinagoglar çevresinde bir araya gelmiş kadınlar, kendi yardım ağlarını kurarak fakir ve yardıma muhtaç kimselerle ilgileniyorlardı. Ayrıca İstanbul’da yaşayan yabancı uyruklu kişilerden oluşan cemaatler kendi gruplarını oluşturmuşlardı. Bir yardım ağında ortak bir harekete girişen ilk Müslüman kadın grubu ya da Müslüman kadınların önderliğinde bir araya gelmiş kadınlardan oluşan ilk dernek 1876’da Mithat Paşa’nın eşi tarafından “yaralı kişilere destek olacak bir yardım komitesi” olarak kurulmuştur. Bu ve benzeri dernekler tek bir amaç için kurulmuş ve varlıklarını uzun sürdürememişlerdir. Müslüman kadınların egemen olduğu demeklerin

⁸⁴ Fatmagül Bertay, “Cumhuriyet’in 75 yıllık Serüvenine Kadınlar açısından Bakmak”, *75 Yılda Kadınlar ve Erkekler*, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 1998, s.2-3.

⁸⁵ Nicole A.N.M. Van Os, “Geçmişten Gelen Kaynaklar, Gelecek İçin Kaynaklar”, Çev. Kaya Genç, *Toplumsal Tarih*, sayı 99, İstanbul 2002, s.7.

sayısı 1908'e kadar sınırlı kaldı. Ancak Sultan II. Abdülhamit'in mutlak yönetimini sonlandıran 1908 Jön Türk Devrimi'nden sonra gerçek anlamda sivil kadın örgütleri kurmak resmen mümkün oldu. Cemiyetler Kanunu 1909 yılında bu dernekleri varlıklarını resmileştirmeye ve kaydolmaya zorladı. Kurulan bu derneklerin çoğu yardımsever örgüt niteliklerine sahipti ama hedefledikleri yardım türleri dernekten derneğe değişiyordu. Askerlerin ve ailelerinin, fakir kadın ve çocukların durumlarını iyileştirmek, eğitim için olanaklar yaratmak ve kadınları aydınlatmak bu derneklerin hedefinin önemli bir bölümünü oluştuyordu.

Tanzimat dönemiyle birlikte çeşitli kadın gazetelerinin ve dergilerin de yayın hayatına girdiğini görmekteyiz.⁸⁶

Bu dergilerin bazıları -kadınların erkeklerle eşit haklara sahip olduğunun kabulüne dek- dergide erkeklerin yazılarının yayınlanmaması kararını ilke olarak kabul etmişti. Kadınlar Dünyası isimli dergi dönemin en önemli kadın içerikli yayınıdır. Derginin sahibi olan Ulviye Mevlan aynı zamanda Osmanlı Müdafaa-i Hukuk-ı Nisvan - Osmanlı Kadınının Hakkını Savunma Derneği- cemiyetinin de kurucusudur. Bu cemiyetin amacı kadınların çalışma hayatına girebilmeleri, eğitim alabilmeleri toplumsal yaşamda yer alabilmeleri vs. konularında çalışmalar yapabilmektir.⁸⁷ Cemiyet yaptığı çalışmalarla Belkıs Şevket hanımın 18 kasım 1913 tarihinde uçağa binmesini sağlamış, böylece İslam dünyasında ilk kez uçağa binen kadın olmuş ve resmi yayınlanmıştır. Yine cemiyet telefon idaresine kadın eleman sokulmasını sağlamıştır.

Kadın örgütleri bu dönemde sekiz farklı koldan kamusal alana girdiler. Birincisi Müdafaa-i Hukuk-u Nisvan Cemiyeti gibi kurucuları kadın olan ve kadın haklarını

⁸⁶ Terakki-i Muhadderat, Vakit yahut Mürebbi-i Muhadderat, Aile, İnsaniyet, Hanımlar, Şüküfezar, Mürüvvet, Parça Bohçası, Hanımlara Mahsus Gazete, Hanımlara Masus Malumat

⁸⁷ Serpil Çakır, "Kadın Tarihinden İki İsim: Ulviye Mevlan- Nezihe Muhittin", Toplumsal Tarih, Ekim 1997, Sayfa; 6-13

gerçekleştirmek amacına yönelik feminist örgütlenmelerdir. İkincisi yine kadınların kurdukları fakat toplumsal yardımı amaçlayan Şefkat-i Nisvan Cemiyeti gibi örgütlerdir. Üçüncüsü, yardımın ötesinde kadının eğitime önem veren, çalışabileceği iş yerleri açmayı, böylelikle kadının geçim sorununa çözüm oluşturmayı amaçlayan Cemiyet-i Hayriye-i Nisvaniye gibi derneklerdir. Dördüncüsü ise Kültür amaçlı, kadınları bilgilendirmek, geliştirmek için kurulan derneklerdir. Asri Kadın Cemiyeti bu derneklere örnektir. Beşinci tür siyasal partilerin kurduğu kadın dernekleridir. Bunlar var olan örgütlenmeler içinde “Kadın Kolu” ya da “Hanımlar Heyeti” adları ile oluşturulmuşlardır. Örneğin İttihat ve Terakki Cemiyeti kendi ideolojisi doğrultusunda kadın şubeleri ve dernekleri açmış, konferanslar düzenlemişti. Altıncı grup ülke sorunlarına çözüm bulmayı amaçlayan derneklerdir. Yerli üretimi yaymak, yerli malı kullanımını teşvik için kurulan Ma’mulat-ı Dahiliyye İstihlakı kadınlar Cemiyet-i Hayriyyesi buna örnektir. Yedinci grup ülke savunmasına yönelik kadın dernekleridir. Bunların bir örneği “Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti Hanımlar Heyeti”dir. Sonuncu grup ise siyasal amaçlı kadın dernekleridir. Toplumsal yaşamdan soyutlanmış olsalar da 1900’lerin başında Türk kadını siyasetle bir hayli ilgili idi. Kadınlar Halk Fırkası yer yer ortaya çıkan kadın varlığının ve kişiliğinin kitlevi bir şekle dönüştürülmesidir.⁸⁸

Bu dönemde bahsetmemiz gereken bir diğer kadın hareketi de “Beyaz Konferansalar” isimli 1911 yılında gerçekleşen en az on defa yapıldığını bildiğimiz kadınlarla ilgili bir konferanslar bütünüdür. İstanbul’da ki bir konakta bir paşa yahut bürokrat kızı olduğu zannedilen P.B.’nin (kimliği tespit edilememiş) çabalarıyla düzenlenen bu konferansları Fatma Nesibe Hanım vermiştir. Konferanslar isimini, yapıldığı yerin özellikleri üzerine almıştır. Konağın bir salonu bu çalışma için baştan aşağı beyaz renge boyanmış, iskemleden perde ve döşemelere dek her yer yine aynı renge büründürülmüştür. Konferansı dinlemeye gelen kadınlar da beyaz renk giyinip

⁸⁸ Serpil Çakır, Osmanlı Kadın Hareketi, Metis Yayınları, İstanbul: 1996, s. 43-75.

yine beyaz renk başörtüsü takıyorlardı. Konferansların içeriği ise kadının erkek karşısındaki durumu, kadın haklarının kazanılması için neler yapılması gerektiği vb. feminist içerikli konulardı. Bu konferanslara dinleyici olarak katılanların sayılarının bazen üçyüze çıktığı bilinmektedir.⁸⁹

II. Meşrutiyet döneminde farklı amaçlar doğrultusunda pek çok kadın derneği kurulmuştur.⁹⁰ Bu derneklerin sayısı I. Dünya Savaşıyla başlamasıyla artmış ve kadınlar daha faal hale gelmişlerdir. Aslında I. Dünya Savaşına katılan tüm toplumlarda olduğu gibi bizde de kadınların daha faal hale gelmeleri çok normaldi. Erkeklerin cepheye gitmeleriyle boşalan memuriyetlere ister istemez kadınlarla doldurulmaya başlanmıştı. Kadınların iş gücüne gereksinim duyulmuştu. Postahanelere, telgrafhanelere, hastahanelere kadınlar işçi olarak girmeye başladı. Böylece kadınların iş hayatına girmemeleri gerektiğine dair olan fikir ister istemez geri plana itildi. Fakat bir zamanlar kadınların toplumsal hayata dahil olup olmaları konusundaki fikir ayrılıkları bu gelişmeyle kutuplaşmaya döndü. Bu yöndeki tartışmalar devam ederken 1917 yılında kabul edilen bir karamameyle evlenme din adamlarının yetkisinden alındı ve devlete bağlandı. Yine bu kararnameye göre boşanma hakkı kadınlara da verildi ve çok eşlilik kadınların rızası doğrultusunda gerçekleştirildi. Bu kararnamenin oluşmasında savaş koşullarının etkili olduğunu söylemek yanlış olmaz.

⁸⁹ İpek Yosmaoğlu, a.g.m. sayfa 12-17

⁹⁰ Kültür amaçlı; Asr-ı Kadın Cemiyeti, Osmanlı Kadınları Terakkiperver Cemiyeti, Teali-i Nisvan Cemiyeti, Selanik'te açılan Kırmızı- Beyaz Kulubu, yardım ve eğitim amaçlı; Şefkat Cemiyet-i Hayriyesi, İttihad Ve Terakki'nin kendi ideolojisi doğrultusunda açtığı dernek ve şubeler; İttihad Ve Terakki Kadınlar Şubesi, Tealiyi Vatan Osmanlı Hanımlar Cemiyeti. Ülke savunmasına yönrlük;Nisvan-i Osmaniye İmdad Cemiyeti, Hilal-i Ahber Cemiyeti Hanımlar Heyeti, Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan cemiyeti. Feminist yönü ağır basan yani kadın haklarını savunma amaçlı Müdafaa-iHukuk-ı Nisvan Cemiyeti vb.

Osmanlı devleti I. Dünya savaşına Almanya'nın yanında katıldı. Savaş bizde de Avrupa ülkelerinde olduğu gibi düzeni önemli ölçüde değiştirdi. Bu değişiklikler kendini kadın alanında da belirgin bir biçimde belli etti. Osmanlı topraklarında kadın belli ölçüler dahilinde de olsa bu dönemde kamusal alana girmiştir. Genellikle hayır işlerinde, fabrika işçiliğinde, ücretli ev işçiliğinde görülen kadın artık zorunluluk sonucu da olsa devlet dairelerinde görülmeye başlamıştır. I.Dünya Savaşı sırasında kadınlarla ilgili oluşumların en ilginçlerinden biri de Osmanlı ordusundaki kadın askerlerdir. Osmanlıdaki Müslüman kadınlar savaşla birlikte birbirinden farklı çalışma alanlarına girmişlerdir. Fakat başından beri erkeklerin olduğu ve bu konuda taviz verilmediği bir orduya kadın taburu sokma girişimi oldukça ilginçtir. Tahmin edileceği gibi kadınlarında -işsizliğin hat safhada olmasına rağmen- pek ilgisini çekmeyen bu tabur kısa ömürlü olmuştur. Almanya'dan esinlenerek ve kadınlara daha çok iş imkanı açmak için gerçekleştirilen bu oluşumu anlamak için önce yine Osmanlı kadınları için önemli bir kurum olan “ Kadınları Çalıştırma Cemiyet-i İslamiyesi” ne bir göz atalım. Bu ve benzeri birkaç dernek kadınları çalıştırmak amacıyla erkekler tarafından kurulmuş kadın dernekleridir.⁹¹ (sırasıyla: Kadınları Çalıştırma Cemiyeti İslamiyesi(1916), İslam Kadınları Çalıştırma Cemiyeti (1918), Harb Malulleri ve Şehid Kadın ve Çocukları Çalıştırma Cemiyeti (1926).) Başkumandan Vekili ve Harbiye Nazırı Enver Paşa ile eşi Naciye Sultan'ın uğraşları sonucunda 1916 yılında kuruldu Kadınları Çalıştırma Cemiyet-i İslamiyesi. Osmanlıdaki Müslüman kadınların çalışma hayatına girmesi noktasında önemli bir yere sahip olan cemiyet kuruluşunu gündelik gazetelerde ilan ettiği gibi yoğun ilgiyle karşı karşıya kaldı. Öyleki kuruluşundan iki buçuk ay sonra iş için müracaatta bulunan Müslüman Osmanlı kadınlarının sayısı on dört bine ulaştı. Cemiyet bir yıl gibi bir sürede 8.860 Osmanlı Müslüman kadını çalışmaları için çeşitli kurumlara yerleştirdi. Kuralları arasında iş bulduğu kadınların maaşlarından yüzde

⁹¹ Yavuz Selim Karakışla, “*Harb Malulleri ve Şehit Kadın ve Çocukları Çalıştırma Cemiyeti*”, Toplumsal Tarih, sayı 99, İstanbul: Mart 2002

onbeşlik bir pay alma ilkesine sahip cemiyet bir müddet sonra kuruluş amacının dışına çıkan kimi faaliyetlerde bulundu. Yönetiminin aldığı bir karar sonucu cemiyet erkek ve kadınlarını birbirleriyle evlenmeye teşvik etti ve bu sebeple gündelik gazetelere evlenme ilanları bile verdi. Böylece Osmanlı da ilk kez gazete ilan sonucunda evlenmeler oldu ve bu çiftler yine cemiyet tarafından gazetelere verilen ilanla kamuoyuna takdim edildi. Cemiyet yine Ermeni Tehciri sonunda kimsesiz kalan çocuklara sahip çıktı ve onlara yeni aileler ayarladı. Zor durumda ki kadınlar için cemiyet şubelerinde yatakhaneler, yemekhaneler kuruldu, giyecek ve yiyecek yardımı yapıldı. Fakat ne kadar uğraşılsa uğraşılsın savaş geriye hep daha çok aç ve işsiz kadın bıraktığı için cemiyetin yeni bir şeyler üretmesi gerekti. Ve cemiyet o ana kadar yaptığı çalışmaların en ilgincini gerçekleştirdi.

Osmanlı ordusuna dahil olan Amele Taburları içinde deneme amaçlı bir Kadın Amele Taburu kurulması fikrini ortaya atan cemiyet yaptığı çalışmalar sonucu 10 eylül 1917 günü bu kadın taburunu resmen kurdu. Tabura girebilmek için kimi şartlar öne sürülerek ilanlar verilmesi sonucunda kurulan tabur kadınların pek rağbetine mahzar olmadı. Yol yapımı siper kazımı vb. işlerde pek başarılı sonuçlar veremeyen taburun üretim aşamasında pek olumlu sonuçlar verdiğini söyleyemeyiz. Taburun kısa süreli bir deneme olarak tarihte kaldığını söylemek bile mümkün. Yinede Osmanlı'da gerçekleşmiş çok ilginç bir kadın deneyimi olması açısından önemli bir oluşum Kadın Amele Taburu.⁹²

⁹² Yavuz Selim Karakışla, "Osmanlı Ordusundaki Kadın Askerler", Toplumsal Tarih Dergisi, sayı 66, Haziran 1999, Sayfa;15-20

ii. Kadınlara yönelik yayınlar

(a) Kadın Derneklerinin İletişim Yöntemleri: Süreli Yayınlar

Dernekler tarafından yapılan yayınların en başta geleni doğrudan dernekçe yapılan yayınlardır. Bunlar arasında nizamnameler, yıllık faaliyet raporları, derneğin yayın organı olarak işlev gören süreli yayınlar sayılabilir. Ben burada süreli yayınları ele almayı uygun buluyorum çünkü bazı kadın dernekleri kendi haber bültenleri olarak yayınladıkları dergileri sadece üyelerine değil, kamuoyuna da açık yayınladılar. Bu süreli yayınlar kadın derneklerinin düzenlediği toplantılar, konferanslar, açtıkları sergiler ve kurslar, geziler gibi derneğin günlük faaliyetleri hakkında bilgi içeriyor ve öte yandan daha genel bilgiler veren makaleleri de kapsıyordu.⁹³

Kendi süreli yayınına sahip ilk dernek Teal-i Vatan Osmanlı Hanımlar Cemiyeti oldu. Bu derneğin himayesi altında 1908 Jön Türk Devrimi'nden önceki dönemde en uzun soluklu Osmanlıca kadın dergisi *Hanımlara Mahsus Gazete* 1910 senesinde yeniden yayın hayatına başladı. Fakat bu güne kadar çok az kopyası ulaşabildiği için bu ikinci dönemin ne kadar sürdüğü belli değildir.

Ayrıca Ma'mulat-ı Dahiliye İstihlaki Kadınlar Cemiyeti kendi süreli yayını olan *Sıyanet*'i yayınladı.

Birinci Dünya Savaşı sırasında birçok kadın süreli yayını ortadan kayboldu. Bu yıllarda yayınlanmaya başlayan dergilerden birisi *Bilgi Yurdu Mecmuası*'ydı. Bilgi Yurdu derneği tartafından yayınlanıyordu. Bu dernek bir kadın dergisi olmasa da amaçları kadınlara eğitim imkanları sağlamaktı ve dergiyi de kadınları eğitmekte araç olarak kullanıyorlardı.

⁹³ Van Os, a.g.m., s. 10-11.

Çerkes kadınları Teavün Cemiyeti de *Diyane* dergisiyle haftada iki kere hem Osmanlıca hem Çerkezce yayın yapıyordu.

1935'e kadar olan dönemde süreli yayın çıkartan son demek Türk Kadın Birliği'di. Dernek *Kadın Yolu* dergisini kendi faaliyetleri ve okuyucunun ilgisini çekecek diğer konular hakkında bilgilendirmek için kullanıyordu.

(b) Kadın Dergileri

Kendi süreli yayınları olmayan bazı kadın dernekleri başka yayınları kullandılar. Özellikle *Kadın* ve *Kadınlar Dünyası* isimli dergiler kadın dernekleri hakkında önemli bilgi kaynaklarını oluştururlar.

Kadın 1908 devriminden sonra yayınlanan ilk kadın dergisidir. Selanik bölgesindeki Cemiyet-i Hayriye-i Nisvaniye, Osmanlı Kadınları Şevkat Cemiyet-i hayriyesi ve Kırmızı-Beyaz kulübü faaliyetleri hakkında bilgileri bu dergide yayınladılar.

Kadınlar Dünyası, Osmanlı Türk Kadınları Esirgeme Derneği ve Ma'mulat-ı Dahiliye İstihlakı Kadınlar Cemiyeti'nin düzenli bülteni olmuştur.

Kadın derneklerinin bülten olarak belirlediği kadın derneklerinde okuyuculara sundukları bilgiler oldukça kısa ve farkedilmesi kolay bir niteliğe sahiptiler, çünkü hepsi kendi başlıkları altında yayınlanıyordu.

Yavuz Selim Karakışla "Osmanlı Hanımları Ve Hizmetçi Kadınlar"adlı makalesinde⁹⁴ 1869-1926 yılları arasında yayımlanan 38 kadın dergisinin her birinin

⁹⁴ Yavuz Selim Karakışla, "Kadın Dergilerinde Osmanlı Hanımları ve Hizmetçi Kadınlar", Toplumsal Tarih, sayı 63, İstanbul: Mart 1999, s.15-23.

cins ve mezhep farklılığı gözetmediği iddiasını taşıdığını söyler. Fakat bu dergiler incelendiğinde hitap edilen kesimin sadece müslüman Türk ve üst tabaka kadınları olduğu görülür. Şöyle ki 19.yy sonları ve 20yy. başlarında Osmanlı Devletinde yaşayan müslüman nüfusun okuma yazma oranı yüzde tek haneli rakamlarla ifade edilirken okuma yazma bilen kadın nüfusunu binde bir yahut on diye ölçmemiz gerektiğini ifade eder Karakışla. Böylece çıkan kadın dergilerinin hedef kitlesinin orta halli müslüman kadınlar yahut gayrimüslüm kadınlar olmadığını görürüz. Hedef kitle okuryazar varlıklı Türk müslüman kadınlardır. Mesela gayri müslüm bir yazarın imzasını taşıdığı bir yazıyı bu dergilerde görmek mümkün değildir. Yine “Milli Kıyafet” yahut “Tesettür”le ilgili olarak yazılar dergilerde göze çarparken gayrimüslüm kadınları ilgililendiren şapka modelleriyle ilgili yazılar görülmez. Karakışla makalesinde kadın dergilerinde ki yazıların hep Osmanlı Hanımları diye başladığına dikkat çeker. Hitap sadece madden iyi durumda ki müslüman kadınlar içindir. Çünkü gayrimüslim kadınlarına medeni durumlarına göre madam yahut matmazel denirdi, müslüman ve zengin olmayan bayanlara ise kadın denirdi. Böylelikle diyebiliriz ki kadın dergilerinde yazılan yazılar da bu dergileri satın alabilecek ve yazılanları anlayıp değerlendirebilecek derecede ki kadınlara hitap ediyordu. Öyleyse yine diyebiliriz ki feminist içerikli yazılar da bu prototipteki okuyucu tarafından değerlendiriliyordu. Maalesef Osmanlı Kadınlarında henüz gerçek bir feminist bilinç yoktu. Yapılanlar daha çok seçkin Osmanlı kadınlarının daha özgür bir yaşam adına isteklerini ortaya koyuyordu. Bu durum cumhuriyetin ilanıyla büyük ölçüde kimlik değişikliğine uğramıştır. Kadın adına yapılan her yenilik sosyal tabakası ne olursa olsun kadın için yapılmaktan öte ulusun daha iyiye daha gelişmiş bir yapıya sahip olması için gerçekleştirilmiştir.

(c) Gazeteler

1908 sonrası ortaya çıkan gazetelerin çoğu kadın faaliyetlerine geniş ilgi gösterip bunların ulusun gelişimindeki önemini vurguluyorlardı. Cumhuriyet ve Milliyet gibi gazetelerde sınırlı sayıdaki dernekler hakkında yazılar çıkmıştır. Mesela 1928 yılında Türk Kadınlar Birliği başkanı Nezihe Muhittin hakkında uygunsuz olduğu varsayılan tutumundan dolayı birçok gazetede tartışmalar yayınlanmıştı.⁹⁵

2. Milli Mücadelede Türk Kadını:

II. Meşrutiyet’le birlikte kadın sorununun sorgulanmasının ardından Türk kadını, Kurtuluş Savaşı sürecinde belli bir siyasi bilinç oluşturmaya başlamıştır.

I. Dünya Savaşını takiben başlayan Kurtuluş Savaşında da kadınlar aktif rolleriyle karşımıza çıkıyor. Mesela İzmir’in işgalini protesto amaçlı yapılan mitinglerde kadın hatiplerle karşılaşıyoruz. Yine Kuvay-yı Milliye’nin 29 kasım 1918’de tüm kurumları bir araya getirme amaçlı düzenlediği Milli Kongere’ye katılan 50 örgütün 16 sının farklı amaçlarla kurulan kadın dernekleri olduğunu görüyoruz. Kurtuluş Savaşı’nın I. Dünya Savaşına göre çok daha büyük ölçüde ve boyutta her sınıftan kadını etkilediğini söylemek yanlış olmaz. Bu dönemde kurulan dernekler; Asri Kadın Derneği, Müslüman Kadın Birliği, Anadolu da ise Müdafaa-i Hukuk Kadınlar Şubesi ile Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti’dir. Bu derneklerin başlıca amaçları Avrupa Kamuoyuna tüm Türk Ulsu’nun birlik içinde savaşa hazır olduklarını göstermekti.

⁹⁵ Van Os, a.g.m., s. 10-11.

Kadınlar Kurtuluş Savaşı'na aktif olarak katıldılar. Hem cephe gerisinde hem de cephe. Balkan Savaşları, I. Dünya Savaşı ve onu takip eden Kurtuluş Savaşı'nda savaş ortamının yerleşik kuralların üzerine çıkması ile kadınların toplumdaki statüleri farklılık göstermişti. Sosyal ve siyasal yaşamın içine giren kadınlarda belli bir biçimde ideolojik bir bilinçlenmenin bu dönemde oluşmaya başladığını söyleyebiliriz. Kadınlar artık sadece kendi sorunlarını değil toplum sorunlarını da tartışabilecek bir bilinç düzeyine geliyorlardı. Şu ana dek söylediklerimiz Atatürk tarafından kadınlara kadın haklarının hediye edildiği kanısını sarsacak niteliktedir. Her ne kadar kadınlar Kurtuluş Savaşı esnasında zihinsel gelişimlerini tamamlamamışlarsa da kendi benliklerinden de bütünüyle habersiz değildiler. Özellikle büyük şehir kadınları neler istediklerinin farkındalardı. Taşra kadınları için böyle büyük bir yargı kullanamayız kuşkusuz. Ama onları da çalışma hayatına iten I. Dünya Savaşından ve yine onları bizzat cephenin içine sürükleyen Kurtuluş Savaşından sonra artık eskisi gibi yalın bir dünya görüşüne sahip olmadıklarını söyleyebiliriz. Fakat varılan bilinç düzeyinin hem şehir kadınları adına hem taşra kadınları adına ne kadar feminist bir yapı içerdiği kuşku götürür. Taşra kadınlarının hiç şüphe olmaz ki feminist istekleri şehir kadınlarına göre daha azdı. Zaten onlar yine üretim aşamasında oldukları için şehir kadınları kadar sosyal baskı altında değillerdi.

Balkan savaşları sırasında Teal-i Nisvan Cemiyeti Makedonya'daki sivil Müslüman Türklere yapılan zulüm ve katliamı protesto etmek amacıyla bir toplantı düzenlemiş ve Türk Kadını ilk kez memleketinin kaderini tayin konusunda bir araya gelerek somut bir çaba göstermiştir. 1913 yılında düzenlenen bu toplantının sonunda kadınlar muhacirlere yardım için mücevher ve kürklerini vermişlerdir. Toplantıda söz alan konuşmacılar, düşmanın mezalimini kınamış ve bütün Osmanlı kadınlarını vatanın müdafaası için birlik ve beraberliğe çağırmıştır. Türk kadınının Balkan Savaşı sırasında

ortaya çıkan bu ilk siyasi tavrı, kendini yurt savunmasında gerekli unsurlardan biri olarak tanımlaması, ulusunun çıkarlarıyla özdeşleşmesi bakımından önemlidir.⁹⁶

Milli Mücadele sürecinde yapılan protesto gösterilerinde kadınlar aktif rol oynamışlardır. Örneğin 15 Mayıs 1919'da İzmir'in işgalinin ardından başlatılan eylemlerin hepsine kadınlar konuşmacı ve dinleyici olarak katılmışlardır. Bu konuşmacıların en bilineni Halide Edip, kimlik değiştiren kadın hareketini gösterircesine kadın izleyicilere yönelik ve kadınlar adına siyasi istemlerde bulunmuştur:

*“Biz erkeklerimizle beraber milletin kalbinden gelen en kuvvetli, en akıllı, en cesur, milleti en çok temsil edecek bir kabine isteriz.”*⁹⁷

Kısa bir süre sonra Üsküdar'da yapılan mitinge kadınları temsilen katılan Naciye Hanım ise : *“Arkanızda yanık bağırlarıyla, yaşlı kederleriyle koşan, yetişen kadınlar, analarınız, kardeşleriniz, evlatlarınız var.”*⁹⁸ diyerek kadınların vatan savunmasında erkeklerle dayanışmasına vurgu yapmıştır.

Bu mitingleri Sultanahmet'te yapılan mitingler ve diğerleri takip etmiştir. Bu mitinglerdeki gerek kadın adına kadınlarca yapılan konuşmalar, gerekse dinleyici kitlesinin önemli bir kısmını kadınların oluşturması, Türk kadınlarının milleti yapan ve milletin kaderini elinde tutan siyasal, toplumsal, çağdaş bireylere dönüşmekte olduğunun göstergesidir.

Türk kadını sadece İstanbul'da değil Anadolu'da da Ulusal Kurtuluş Mücadelesi'ne aynı kararlılıkla katılmıştır. Bunun en güzel örneği de 1919'da Sivas

⁹⁶ Ayşegül Yaraman, Resmi Tarihten Kadın Tarihine; Elinin Hamuruyla Özgürlük, Bağlam yay. İstanbul:2001, s.109-113.

⁹⁷⁻⁴⁹ K.Arıburnu'nun Milli Mücadele'de İstanbul Mitingleri eserinden aktaran Ayşegül Yaraman, a.g.e. s.114.

Kongresi'nin ardından merkezi Sivas'ta olmak üzere kurulan *Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti*'dir. Memleketi düşmana vermemek için erkeklerle birlikte savaşacaklarını söyleyen bu cemiyetin üyeleri dünya ve ülke çapında diğer kadınlarla işbirliği yapmanın da yollarını aramışlardır.⁹⁹

Öte yandan atölyelerde mermi üreten, kağınılarla silah taşıyan ve hastabakıcılık yapan birçok kadın sıcak savaşın içinde yer almışlardır. Pek çok öğretmen de Anadolu'nun ücra köşelerinde ulusal bilinci yükseltmek ve Kuvay-ı Milliye'yi desteklemek amacıyla görev yapmışlardır.

Kurtuluş Savaşı'na bu katılım, aynı zamanda Türk kadınının kendine güvenini geliştirmiş siyasal haklar için savaşımın başlamasında etkili olmuştur. Aynı zamanda bu katılım, Mustafa Kemal tarafından da övülmüş ve toplumsal dönüşümün kaçınılmaz sonucu olarak bir dizi yasal dönüşüme yol açmıştır.

3. Cumhuriyet Dönemi:

Savaşın ardından kadın ile erkek arasındaki uçurum ortadan kalkmıştır. Savaşa giden erkeklere ait çalışma alanlarını dolduran kadınlar savaş bittiğinde erkek nüfusunda önemli bir azalma görüldüğünden çalışma yaşamından uzaklaştırılmamış, tersine çalışmaya özendirilmişlerdir. Yani Türkiye'de kadının statüsünün değişmesinde ekonomik durumun da etkisi olmuştur. Kadınların ekonomik yaşamdaki yerlerinin artması ve bu durumun bir devlet politikası olması kadının değişen rolünün yasalarca da onaylanmasını sağlayacaktır.

Yüzyıllardır ikinci sınıf, edilgen, sokağa çıkmaktan, eşini seçmekten, boşanmaktan, eğitimden, ekonomik faaliyetlerden, fikir üretmekten kısacası yaşamdan

⁹⁹ Ayşegül Yaraman, a.g.e.. s.121.

yasaklı kadının “Kemalist Türkiye’nin Yeni Kadını” olarak isimlendirilen ve gökten indiği varsayılan tipe ulaşması aslında Tanzimat fermanı ile başlayan toplumsal, ekonomik ve siyasal dönüşümlerin bir sonucudur ve zaman almıştır.

a) Cumhuriyet döneminde Kadınların Kazandığı Haklar ve “Yeni Kadın”:

Cumhuriyetin ilanından sonra kadın konulu olmayan yasalarla getirilen çağdaşlaşma-batılılaşma temelindeki tüm değişiklikler kadınları da etkilemiştir. 3 Mart 1924’te çıkarılan Tevhid-i tedrisat (öğrenim birliği) Kanunuyla eğitim sistemi laikleştirilmiş, kız çocuklar erkeklerle birlikte eşit eğitim olanaklarına kavuşmuşlardır. 25 Kasım 1925’te yapılan ve çağdaş kıyafeti amaçlayan şapka devriminde kadınlara dair bir yaptırım olmasa da Atatürk yaptığı konuşmalarla kadınların yüzlerini ve gözlerini sıkıca kapatmalarının lüzumsuz olduğunu ve “yüzlerini cihana gösterip kendilerinin de cihanı görebilmesi”nin korkulacak bir şey olmadığını vurgular.

1926’da Türk Medeni Kanunu’nun kabul edilmesi ile sosyal yaşam tüm kurumları ile düzenlenmiş ve bu çerçevede aile laikleştirilerek kadın hakları da bir düzenlemeye tabi tutulmuştur. Kadının evlilikten doğan hakları “resmi nikah” ile güvence altına alınmış, resmi nikah olmaksızın kıyılan imam nikahı yasadışı olarak kabul edilmiştir.¹⁰⁰

Medeni kanun her iki tarafa da boşanma hakkı tanıyarak, gene her iki tarafa da velayet hakkı vererek ve mirasta eşitliği sağlayarak kadınların toplumsal statüsünü yükseltti. Hilafetin kaldırılması ve dinsel kurum ve mekanizmaların lağvedilmesiyle başlayan genel laikleştirme süreci ise reformların uygulanabilmesi için gerekli zemini

¹⁰⁰ Nilüfer Narlı, “*Türk Toplumunda İmam Nikahı Olgusu*”, *Kadınların Gündemi*, Haz. Necla Arat, Say yay. İstanbul:1997, s. 80-81.

hazırladı. Dinsel kurumlar ataerkil düzeni pekiştirdiği için bunların ortadan kalkması, ataerkilliğin en önemli meşruiyet kaynağının da ortadan kalkması demektir. Artık meşruluk kaynağı olarak dini kullanamayan ataerkillik, biçimini değiştirdi ve daha ılımlı hale geldi ama ortadan kaybolmadı.¹⁰¹

Kadınların hukuksal durumlarını iyileştiren yeni medeni yasa da ataerkil maddeler taşıyordu. Örneğin koca ailenin reisi ve resmi temsilcisidir. (152/1. madde). Karı-kocanın nerede oturacağına kara veren kocadır (madde 154); kadın kocasının soyadını almak zorundadır (madde 153/1), karı evin idaresinden sorumludur (madde 153/2), karı ve çocukların geçimini sağlamak kocanın görevidir (madde 152/2). Ancak bu hukuksal maddelerden daha da önemli olan evlilik içindeki iktidar yapısının ataerkil olmaya devam etmesi; yani aile içinde hem formel hem de pratik olarak erkek egemenliğinin sürmesidir. Türk kültürü, erkek egemenliğini meşrulaştıran ataerkil değerleri yücelten ve kadınları kendi yerlerinde tutan cinsel işbölümünü sorgulamasız benimseyen bir kültürdür.

Kadınlara seçme ve seçilme hakkının tanınmasından sonra, 1935-39 meclisine 18 kadın parlamenter girdi. Bu dönemde meclisteki tüm milletvekillerinin %4.5'ini oluşturan kadın parlamenterlerin %60'ı üniversite, %30'u lise mezunuydu. Yüksek eğitilmiş bu grubun %60'ı öğretmendi. Ancak Atatürk'ün önerisiyle meclise giren kadın milletvekilleri, mecliste sadece kadın temsilci olarak bulunmakla kendilerinden beklenen işlevi yerine getirmekteydiler. Bu kadınlar kadınların diliyle ve onların görüşlerini yansıtarak kadın dünyasının sorunlarını meclise getirirler. Üzerinde söz

¹⁰¹ Berktaş, a.g.m., s. 22.

aldıkları konular kadın-erkek eşitliğine değil, kadınlara özgü sorunlara dönüktür. Çocuk, sosyal güvenlik, eğitim ve sağlık sorunlarını gündeme getirirler.¹⁰²

Kemalist dönemin “yeni kadın”ı, geçmişle kopuşun somut bir simgesi haline geldi. Mustafa Kemal’in kendisi de bu simgenin yaratılmasına büyük katkıda bulundu. Erkek çocukların tercih edildiği bir toplumda kız çocuklarını evlat edindi ve kadınların “görünebilir” kılınması için çaba harcadı. Bu durum Kemalist mesajı içselleştirerek meslek sahibi olan bütün kadınlar kuşağını etkiledi. Böylelikle iyi eğitim görmüş çok sayıda orta sınıf kadını kamusal görevlere getirilmeye başladı.

Atatürk’ün 1923 yılında söylediği şu sözler onun kadına verdiği önemi göstermektedir: *“Bizim sosyal toplumumuzun başarısızlığının sebebi, kadınlarımıza karşı gösterdiğimiz ilgisizlikten ileri gelmektedir. Yaşamak demek faaliyet demektir. Bundan dolayı bir sosyal toplumun bir organı faaliyette bulunurken diğer bir organı işlemezse o sosyal toplum felçlidir.”*¹⁰³

Mustafa Kemal, kadın-erkek eşitliğini Türkiye’nin batılılaşma, laikleşme ve demokrasi bağlılığının bir parçası olarak görüyordu. Kamusal alanlar bu değerler çerçevesinde yeniden düzenlendi; çay salonları, akşam yemekleri, balolar ve sokaklar hem erkekleri hem de kadınları toplumsallaştıracak kamusal alanlar olacak ve Avrupalı kadınla erkeğin karşı karşıya gelmesini sağlayacaktı.¹⁰⁴

Ne var ki tek parti devletinin otoriter niteliği ve “yeni kadın”ı kendi amaçları için biçimlendirip dizginlemek istemesi özerk bir kadın hareketi oluşmasını da önledi.

¹⁰² Yeşim Arat, “Türkiye’de Kadın Milletvekillerinin Değişen Siyasal Roller”, *75 Yılda Kadınlar ve Erkekler*, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul: 1998, s. 252-253.

¹⁰³ Emel Doğramacı, *Türkiye’de Kadının Dünyası ve Bugünü*, Türkiye İş Bankası Yay., Ankara: 1989, s.90.

¹⁰⁴ Süheyla Kırca Schroeder, *Popüler Feminizm: Türkiye ve Britanya’da Kadın Dergileri*, Bağlam yay., İstanbul:2007., s.82-83.

Kemalist reformlar bir yandan özel alanın sınırlarını gevşetip kamusal alanın kapılarını açarak kadınların olanak ve statülerini yükseltti. Ancak kadınların kamusal alana girişlerinin erkek reformcuların denetimleri altında gerçekleşmiş olması kadınların özerk siyasi inisiyatiflerinin bastırılmasına yol açtı. Örneğin 1923'te kurulmasına girişilen “Kadınlar Halk Fırkası”na izin verilmedi; hem kadınların siyasal haklarının olmaması hem de böyle bir girişim bölücülük sayılacağı gerekçesiyle kadınlara parti yerine dernek kurmaları önerildi. Fakat bunun üzerine kurulan Türk Kadınlar Birliği 1935'te kapatılmıştır. Birliğin başkanı Latife Bekir yaptığı açıklamada “Türk kadınlarının artık tam eşitliğe ve anayasal güvencelere kavuştuklarını, dolayısıyla da birliğin amaçlarına tam olarak ulaşıldığı için varlığını sürdürmesine gerek kalmadığını” öne sürmüştür. Böylece tek parti döneminde kadınların siyasal örgütlenme yönündeki biricik girişimleri sona erdirilmiş oluyordu.¹⁰⁵

Cumhuriyetçiler reformlar yoluyla demokratik ve laik bir devlet yaratma sürecinde, erkeklerin ve kadınların eşit olduğunu, ulusu oluştururken birlikte çalıştıkları için aralarında bir fark olmadığını açıkça vurguladı. Ancak kadınların eğitimle ve çalışarak elde ettikleri kazanımlar, kadınların eş veya annelik gibi doğal rollerine ek olarak görüldü. Kadınlar özel alanda geleneksel aile içi rollerini korurken, kamusal alandaki egemen kadın imgesi yeni kurulmuş cumhuriyeti özgürleştirme mücadelesinde aktif rol üstlenen asexüel ve çalışkan kadınlardan oluşuyordu.¹⁰⁶

Cumhuriyetle birlikte kadınlar artan sayılarda kamu yaşamına girmişlerdir. Fakat kadınların Türkiye’de kamu yaşamına girmeleri cinsiyetsiz bir kimliğe hatta bir ölçüde erkek kimliğine bürünmekle meşrulaşmıştır. Cinsiyet temelinde kesin şekilde ayrılmış, erkek şerefine kadınların davranışıyla yakından bağlı olduğu bir toplumda, kadınların

¹⁰⁵ Berktaş, a.g.m., s.25

¹⁰⁶ Süheyla Kırcı Schroeder, a.g.e., s.85.

kamu yaşamına katılmaları ancak saygınlıklarını koruma ve erkeklere kendilerini cinsel nesne olarak sunmama yönünde verdikleri kuvvetli işaretlerle mümkün olabilirdi. Cumhuriyetin “peçesiz” yeni kadını kimliğine yeni sınırlar çizen davranış kuralları benimsedi: Koyu renkli kostüm, kısa saç ve makyajsız yüz. Bu yalnız kendilerini çalışma hayatına adanmış kadınların süsle ayıracak zamanlarının olmadığını göstermekle kalmıyor, aynı zamanda güçlü bir sembolik zırh görevi de görüyordu. Yakın zamanda yapılan araştırmalar bile kamusal roller üstlenen kadınlar üzerinde “saygın erkekler” gibi davranma ve cinsiyet kimliklerini arka plana itme yönünde bir baskı bulunduğunu göstermektedir.

Bir özet yapmak gerekirse, Osmanlı imparatorluğu’nun son döneminde filizlenen kadın hareketi, dünya kadın hareketinin o yıllardaki taleplerine paralel olarak eğitim ve yasalarla ilgili eşit haklar savaşımını sürdürmüş, ekonomik, toplumsal ve siyasal eşitliğin güvencesi için seçme seçilme hakkını kazandıktan sonra, iç ve dış dinamiklerin etkisiyle bir duraklama dönemine girmiştir.¹⁰⁷

b) Verilerle Türkiye’de Kadın

i. 1935-1980 Arası Dönem ve Sonrası

Türkiye’nin kadın örgütlenmesi tarihinde en durgun dönem, 1935- 1948 yılları arasındır. Kadınların kamusal haklarını elde ettikleri ve bundan böyle reformların takipçileri olacakları savı o kadar kuvvetlidir ki onları yeni özgürlükler için mücadele etmekten alıkoyar. 1980’lere kadar çok sayıda profesyonel kadın ve akademisyen, Kemalist reformlar sayesinde yeni bir kadın hareketine gerek olmadığına inandılar. Bu süreçte kurulan Türk Anneleri Derneği, Kadın Hakları Derneği, Üniversiteli Kadınlar

¹⁰⁷ Ayşegül Yaraman, a.g.e., s.114-171.

Derneği, Kadın Hukukçular Derneği gibi birkaç dernek, kadınların cumhuriyetin ilk yıllarında kazandıkları hakları korumak amacını taşıyordu.¹⁰⁸ 1948 den 1970'e kadar kadın derneklerinin sayısında hızlı bir artış gözlenir. Ancak, birkaçı dışında bu derneklerin, kadınların birey olarak güçlenmelerine yönelik olmaktan çok, topluma hizmet ve yardım amaçlı faaliyetler sürdürdüklerini söylemek, yanlış bir genelleme olmayacaktır.

1970 ve 1980 yılları Türkiye'nin en politikleştiği yıllardır. Bu dönemde kurulan kadın kuruluşları, sol partilerin uzantıları olan ve politik hedefler güden kuruluşlardır. Bunlardan en dikkate değer, 33 şubesi ve 15 bine yakın üyesi ile dönemin en yaygın örgütlenmesini gerçekleştiren İlerici Kadın Derneği'dir. 1975 den 1980'e kadar faaliyet gösteren dernek hem kadın sorununa hem genel siyasal mücadeleye yönelik faaliyetlerde bulunursa da esas olarak kendini emekçi kadınların örgütü olarak tanımlar. Kampanyalar, çeşitli eğitim programları, örgütlenme ve dayanışma çalışmaları yapar.

Buna karşılık Emel Akal Aslan'a göre 80 öncesinde İKD (İlerici Kadın Derneği) kadın hakları için çalışan bir organizasyondur ancak, temel aldıkları ideoloji sosyalizmdir. 70'lerde kurulan İKD sadece kadınların katıldığı bir demektir ve kadın kadına mücadele açısından Türkiye'deki ilk deneyimdir. Bu dernek, *Kadınların Sesi* adında bir gazete çıkarmış ve 8 Martları Türkiye'de yığinsal olarak ilk İKD'li kadınlar kutlamışlardır. Zaten önceden İKD'li olan bir çok kadın, 80 sonrasında feminist hareket içinde yer almıştır.¹⁰⁹

1980 sonrası başlayan İkinci Dalga Kadın Hareketi içinde kadınlar, bireysel özgürlük taleplerini yükselttiler, feminizmi bedenlerine, emeklerine ve kimliklerine

¹⁰⁸ Süheyla Kırca Schroeder, a.g.e., s.86.

¹⁰⁹ Emel Akal Aslan; "Aykırı Bir Örnek: İKD", Yerli Bir Feminizme Doğru, Haz. Aynur İlyasoğlu, Necla Akgökçe, Sel yay. İstanbul; 2001. s.457

sahip çıkma mücadelesi olarak tanımladılar ve hayatın her alanında cinsiyetçilikle mücadele etmeyi hedeflediler. Bu hareketin ivmesi ile art arda oluşturulan ve pek çoğu feminist özellikler taşıyan kadın örgütleri, ataerkilliği sorgulayan söylemleriyle ve cinsler arası eşitsizliğe karşı çıkan eylemleriyle kadın sorununu Türkiye'nin politik gündeminde tutmayı başardılar. 1990'dan sonra kadın hareketinin en temel özelliği ise kadınların örgütlenme biçimlerindeki çeşitlilik ve kadın sorunlarının çözümüne yönelik yapıcı ve yaratıcı tavidir.

ii. Aile İçindeki Cinsiyete Dayalı İlişkiler

Ataerkil düzenin temel kurumu ailedir. Bir başka deyişle aile ataerkil bir birim içindeki ikinci bir ataerkil birimdir. Aile, birey ile toplumsal yapı arasında bir aracı olarak, politik ve diğer faktörlerin yetersiz kaldığı yerde denetim görevini yüklenip düzenin devamını sağlar. Aile sadece kendi içindeki bireyleri düzene uymaya yöneltmekle kalmaz, aynı zamanda vatandaşları aile reisleri kanalıyla yöneten ataerkil devletin hükümetinde de bir birim olarak yer alır. Vatandaşlık haklarının kanunlarla korunduğu geleneksel ataerkil ülkelerde kadınlar, aile içindeki baskı kanalıyla yönetilirler ve devletle herhangi bir resmi ilişki içinde bulunmazlar.

Geleneksel ataerkil düzenlerde, babaya, karısı veya kanıları ve çocukları üzerinde kaba kuvvet, hatta öldürmek ve bir başkasına satmak dahil her türlü davranışa yer veren bir mülkiyet hakkı tanınmıştır. Ataerkil düzenin çok kesin çizgilerle uygulandığı toplumlarda akrabalık sadece babanın soyundan gelenler için kabul edilir. Kadın soyundan gelen akrabalara mülkiyet hakkı tanınmadığı gibi çoğunlukla akrabadan da sayılmazlar.

Kadın cinselliğinin toplu denetimi, kendilerini kadınların uygun cinsel davranışını sağlamaktan doğrudan sorumlu gören, çok sayıda farklı bireylerde göze

çarpacak derecede ortadadır. Anne-babalar, kardeşler, yakın ve uzak akrabalar ve hatta komşular ergenlik sonrası kızların davranışlarını yakından izler, cinselliklerini denetleme işinin kızların kendilerine ait olmadığı fikri zihinlerine iyice yerleştirilir. Evlilik için eş seçimi gibi kritik bir anda bu açıkça görülür. Eş seçimi hiçbir biçimde kişisel bir mesele değildir. Bu tür toplumlarda kız için uygun bir eşin bulunması temelde ailesinin sorumluluğundadır. Bu koşullarda evliliğin aşkla ilişkilendirilmesi, romantik aşk sanısı ve kadınların tam doyumu evlilikte bulduklarına dair imgeler gelişmek için pek uygun bir ortam bulamaz. Duygusal bağın genellikle evlilik sonrasında gelişmesi beklenir.¹¹⁰

1968 senesinde yapılan bir araştırmaya göre Türkiye'deki evliliklerin %67'ye varan bir oranla her iki eşin tam rızasına dayalı olarak ailelerince düzenlendiğini göstermektedir. (Tablo 1) Kentsel alanlarda %9 kırsal alanlarda % 3 oranında genç çiftin ise birlikte kaçarak aile denetiminden kurtuldukları anlaşılmaktadır.¹¹¹ Aşağıdaki tabloda sunulan 15-49 yaş grubundaki evli kadınlar üzerinde DİE tarafından 1993 ve 1998 yıllarında gerçekleştirilen nüfus ve sağlık araştırmalarına dayanarak yapılan hesaplamalara göre¹¹² evliliğine kendi karar veren kadınların oranı 1993'te %25,9, 1998'de ise %36,1'dir. Evliliğine ailesi tarafından karar verilen kadınların oranı ise tüm Türkiye'de 1993 yılında %67,8, 1998'de %57,1'dir. Ailenin kararı ile yapılan evliliklerde kadınların 1993 ve 1998 yıllarında sırasıyla %78,9 ve %81,9'unun onayı alınırken, yaklaşık %20'sinin fikri sorulmamaktadır. Görülen odur ki 1968'den 1998'e kadar geçen süre evlilikle ilgili kararlarda ailenin rolünü azaltamamıştır.

¹¹⁰ Deniz Kandiyoti, "Kurtulmuş ama Özgürleşmiş mi?", *Cariyeler, Bacılar, Yurttaşlar*, çev. Aksu Bora ve diğerleri, Metis yay. İstanbul: 1996, s. 73-74.

¹¹¹ D.Uyanık, Z.Karakaya, "Türk Aile Yapısı İçerisinde Başlık Parası Uygulaması", Yayınlanmamış araştırma sempozyumu 96 bildirisi, DİE; Ankara, 25-27 Kasım 1996.

¹¹² Tablo T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü'nce yayınlanan "Türkiye'de Kadın 2001" adlı eserden alınmıştır. Ankara:Ağustos 2001, s. 30.

Aradan geçen on yıl içerisinde de köklü bir değişim olduğunu düşünmek fazlaca iyimserlik olacaktır.

Bu ortamda ve şartlar altında yapılan evliliklerde sorun çıkma olasılığı doğaldır ki yüksek olacaktır. Özellikle kadının rızası alınmadan yapılan evliliklerde, anlaşmazlık, baskı, kaba şiddet olayları kadınların yaşamının bir parçası olabilmektedir. Araştırmamızın son bölümünde inceleyeceğimiz 1987 yılında düzenlenen “Dayağa Hayır” kampanyası da işte tam bu dönemde bu tür güçlükler yaşayan ve kocalarından şiddet gören kadınların sorunlarını görünür kılmak için organize edilmiştir.

	1968	1993	1998
Evliliğe Karar Veren Kişi (%)	100	100	100
Kendisi	9	25,9	36,1
Ailesi	-	67,8	57,1
Diğer	-	6,3	5,8
Evliliğe Kendisi Karar verenlerden Aile Onayı alan (%)	-	95,4	90,1
Evliliğe Ailesi Karar Verenlerden Kendi Onayı Alınan (%)	67	78,9	81,9

Tablo 1. Evliliğin Kararlaştırılması. 15 – 49 Yaşta Evlenmiş Kadın.

Kandiyoti'ye göre kadın cinselliği üzerindeki toplu denetimin önemli bir nedeni kadının cinsel iffeti ile aile ya da sülalenin şerefi arasında kurulan bağlantıdır. Kadınlara, herhangi bir yanlış davranış nedeniyle bütün bir topluluğa, sülaleye ya da aileye utanç ya da şerefsizlik getirecek denli muazzam olumsuz bir güç atfedilmiştir. Bu nedenle tamamen eve kapatılma ve örtünmelerinden, kamusal alana girişlerinin ve hareketlerinin sınırlandırılmasına kadar varan katı dışsal baskılar altında yaşarlar.

Klasik ataerkilliğe özgü yapısal özellikler şunlardır: Saygınlık kalıpları yaşa dayalıdır, kadınlar ve erkekler için farklı hiyerarşiler söz konusudur, cinslerin faaliyet alanları ayrılmıştır (ve hatta mekanda da ayrıştırılarak kurumsallaştırılabilir), kadınların emeğine ve üreme kapasitelerine evlenerek dahil oldukları erkek soyu tarafından el konur.¹¹³

Atayerli geniş ailede, kadının yaşam döngüsünün niteliği yani kadının erken evlilikle erkek reisli hane halkına katılması, açık oğlan çocuk tercihi, kız çocuğun değersizleşmesi, kadınlar arasındaki yaş hiyerarşisi kadınların psikolojik gelişimini derinden etkiler. Kadınlar taze gelin olarak hayatlarına oldukça olumsuz güç ilişkileri altında başlarlar. Erkek çocuk doğurmak ve hanede kıdem kazanmak güç dengesini kadın lehine değiştirse de, kadın, gücünün doruğuna kaynana olarak ulaşır. Kadının görece güçlü konumunun döngüsel özelliği ve bir gün bu güce ulaşabilme beklentisi mevcut düzenin içselleştirilmesi yoluyla ataerkilliğin yeniden üretilmesinde önemli bir yer tutar. Bu bağlamda anne-oğul ilişkisi hayati önem taşır ve anne gelecekteki güvencesi olarak gördüğü oğlunu kayırır, böylece genç erkeğin kendi eşinden hizmet beklentilerini şekillendirir. Gelin-kaynana çekişmesi olarak ortaya çıkan olgu bu ataerkil kalıbın bir ürünüdür.^{114*}

¹¹³ Kandiyoti, "Ataerkil Örüntüler", a.g.e., s. 170.

¹¹⁴ Kandiyoti, "Kadınlar ve Haneçi Üretim", a.g.e., s.49-62.

iii. Çalışma Hayatında Kadının Statüsü

Sanayileşme her toplumda değişme ve gelişme için itici bir güç olmuştur. Aile yapısı ve kadının aile içindeki rolü de bu gelişmeye paralel olarak sürekli değişmiştir. Kadınların çalışma hayatının düzenlenmesinde en önemli aşama 1936 İş Kanunu'dur. Bu yasayla kadın ve çocukların çalışma koşulları yeniden düzenlenmiştir. O tarihe kadar kadınların çalışma koşullarını düzenleyen bir kanun bulunmuyordu. Bu kanunun ilk maddesinde işçinin tanımı yapılmış ve "Bir iş akdi dolayısıyla başka bir şahsın işyerinde bedenen yahut bedenen ve fikren çalışan kimseye işçi denir", denilmiş, hayatını emeğiyle kazanmakta olan kadınlar da bu tanımın içine alınmıştır.¹¹⁵

Zehra F. Arat'ın Şirin Tekeli'den aktardığına göre, 1926 yılında kabul edilen Medeni Kanun, cinsiyete dayalı işbölümünü korumuş ve kadının erkeğe toplumsal ve ekonomik bağımlılığını kurumlaştırmıştır. Kadının bir iş ya da sanatla uğraşması kocanın "açık ya da zımnı" iznine bağlıdır. (madde 159/1). Böylece toplum "çalışmayı" kadının bir hakkı ya da kendi bireysel gereksinimlerini karşılamasının bir aracı olarak görmemiştir. 1960'lar ve 1970'lerde yapılan anket çalışmaları, kadının işe girmesinde başlıca nedenin aileye ek bir gelir sağlama gereksinimi olduğunu

*2000'li yıllarda Türk televizyonlarında global bir reality show programının Türk aile yapısına "sözde" uyarlanan şekliyle gelin kaynana çekişmesi üzerine kurulu bazı televizyon programları Kandiyoti'nin saptamalarını doğrulamaktadır. "Size Anne Diyebilir miyim?" adlı program ve benzerlerinde evlenme çağındaki kızlar ve erkekler 90 gün komşu evlerde tecrit edilmiş bir hayat sürerek birbirlerini tanımaya ve evlenecekleri kişiyi seçmeye çalışırlar. Programı seyredilir kılan en önemli factor ise erkeklerin anneleri- yani müstakbel kaynanaların da kızlarla birlikte aynı evde yaşamasıdır. Erkek anneleri gelin seçiminde en önemli faktördür çünkü oğulları üzerinde sonsuz etkiye sahiptirler. Bunun bilincinde olan kızlar da gelecekteki muhtemel kayınvalidelerine hizmette kusur etmezler ve öncelikle onların kalbini kazanarak evliliğe ve kazanacakları ödüllere giden yolda başarılı olmak için mücadele ederler. Ellerindeki gücün farkında olan erkek anneleri de bu "gelinlere" bazen hakaret, bazen de eziyet ederek durumun tadını çıkartırlar. Bu tür muameleye katlanamayan bazı gelin adayları ile kaynanalar arasında yaşanan kavgalar programın büyük rating almasını sağlamıştır.

¹¹⁵ Leyla Kırkpınar, "Türkiye'de Toplumsal Değişme Sürecinde Kadın", 75 Yılda Kadınlar ve Erkekler, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul: 1998, s. 25.

göstermektedir. Kadının hemen tüm geliri aile bütçesine katılmakta, çalışan kadınların çoğu kazançlarını diğer aile üyelerine, çoğunlukla da kocaya teslim etmektedirler.¹¹⁶

Kadınların işgücü piyasasındaki ikincilliği ve karşılaştıkları ayrımcı muameleler, toplumsal cinsiyet temelli ayrımcılıktır. Kadınlar el emeği yoğun, hafif sanayi dallarındaki montaj işlerinde yoğunlaşmışlardır. (1994 verilerine göre tüm çalışan kadınların %10.18'i bu alanda istihdam edilir.) Genel olarak, yönetimle ilgili, bilimsel bilgi, sermaye ve teknolojinin kontrolünün gerektiği dallardan dışlanmışlardır. Yardımcılığa dayanan işler ve rutin işler, sosyal refah, halk sağlığı, bakım ve hizmet işleriyle ilişkilendirilirler, çoğu kez başkalarının aldığı kararları yerine getirirler.

Kadınlar arasında işgücüne katılım oranı TÜİK'nun 2007 yılı hane halkı işgücü sonuçları Ekim ayı verilerine göre %24,4'dür. (Tablo 2). Bu oran erkeklerde % 71,6 olarak görülür.¹¹⁷ Bu yüksek katılım oranları yanıltıcı olabilir çünkü kırsal ve kentsel yerleşimler arasında büyük farklar vardır. Kentsel alanda kadınların işgücüne katılımı % 19,9 iken erkeklerinki %71,1dir. Kırsal alanda bu oran kadınlar için %32'ye çıkar. Erkeklerde ise önemli bir fark görülmez. Kırsal kesimlerde çalışan erkeklerin oranı % 72,7'dir.¹¹⁸ Kırsal alandaki kadınların %83'ü tarımda çalışır ve bunların %84'ü ücretsiz aile işçisidir.¹¹⁹

¹¹⁶ Zehra F. Arat, "Kemalizm ve Türk Kadını", 75 Yılda Kadınlar ve Erkekler, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul: 1998, s. 57.

¹¹⁷ TÜİK Hanehalkı İşgücü Anketi, 2007 yılı Kurumsal Olmayan Sivil Nüfusun Yıllar ve Cinsiyete Göre İşgücü Durumu tablosu verileri, , www.tuik.gov.tr , 09.08.2008

¹¹⁸ TÜİK Hanehalkı İşgücü Anketi, İstihdam Edilenlerin Yıllar ve Cinsiyete Göre İktisadi Faaliyet Kolları tablosu 2007 verileri, www.tuik.gov.tr , 09.08.2008.

¹¹⁹ Z.Kasnakoğlu, G.Dikbayır, "Trends in Women's Employment in Turkish Manufacturing Industry: 1983-1993", Factors Influencing Women's Employment: Recent Trends konulu 1995 yılında IAFPE (Uluslararası Feminist Ekonomi Birliği) tarafından düzenlenen konferansta sunulan bildiriden alınmıştır.

Kadın			Erkek		
Türkiye	Kent	Kır	Türkiye	Kent	Kır
24,4	19,9	32	71,6	71,1	72,7

Tablo 2. 2007 Yılı TÜİK Hanehalkı İşgücüne Katılım Oranları (%).

Kadınların ücretlerinin erkeklerden düşük olmasını hazırlayan bazı faktörler vardır. Bunlar; düşük seviyeli eğitim ve beceri, sık iş değiştirmeler, sürekli olmayan çalışma yaşamı , kısa süreli çalışma saatleri gibi faktörlerdir. Ancak esas faktör kadınların erkeğinki kadar ücret almalarının gereksiz olduğu görüşüdür. Çünkü geçimlerini zaten aile reisi bir erkek sağlamaktadır. Kadının kazancı ise aile bütçesine katkı yapıcı niteliktedir. Bu varsayımdan en büyük zararı bir erkeğe bağlı olarak yaşamayan kadınlar görmektedirler.

Ev işi dışındaki işlerde cinsiyet temelli ayrışmanın temeli kapitalizme geçişten önce kadınların dokuma, dikiş, yiyecek üretimi gibi öteden beri ev içinde yapmakta oldukları işleri en verimli bir şekilde yapacaklarına ilişkin ideolojik bir anlayıştır. Yani ev dışı işlerdeki cinsiyet temelli ayrışmanın ev içi üretiminin bir uzantısı olarak doğduğu savunulur.

Gerçekten de Türkiye’de tarih kaynakları, kadınların kapitalistleşme öncesinde evlerde yapılan halı ve kumaş dokuma, iplik eğirme ve benzeri işlerde beceri sahibi olduklarını gösteriyor. Fabrika üretimi başladığı zaman kadınlar fabrika işçiliği için en uygun adaylar oldular. Bir anlamda sanayideki işbölümü sanayi öncesi aile ve

hanedeki cinsel işbölümü tarafından tayin edildi. Kadınların bu işlere alışık olmaları, ilk fabrikalara neden kadınların alındığını gösterir.¹²⁰

Türkiye’de kadının çalışması ile aile hayatı içindeki etkililiği ve statüsü arasında değişken bir bağlantı vardır. Özellikle kadınların tarımsal işgücüne katılımının yaygın olduğu ve kadına bir ayrıcalık sağlamadığı kırsal ortamda, istihdamın kadının aile içi statüsüyle ilişkisi yoktur. Ancak kentsel ortamda, istihdamın kadına ayrıcalık ve prestij sağlaması daha olasıdır ve aile içi statüyle olumlu ilişkisi vardır. Gerçekten de eğitimle kentsel işgücüne örgütlü katılımın birleşmesi Türkiye’de kadının aile içi statüsünün yükselmesinin en iyi göstergesi olmaktadır. Türkiye’de kadın çiftçilerin yalnızca %4-5’inin aile içinde yüksek statüye sahip olduğu belirlenirken, bu oran kentli fabrika işçileri ve zanaatkarlarda %16-18’e, devlet memurları ve büro işçilerinde %43’e çıkmakta, meslek sahibi ve yönetici kadınlar arasında %53’le en yüksek düzeye ulaşmaktadır.¹²¹

Türkiye’de kadınların işgücünde en yoğun oldukları sektör tarımdır. İkinci sırada tütün, tekstil, giyim, gıda, meşrubat, kimyasal maddelerin ambalajlanması gibi hafif imalat sanayisi ve hizmet sanayisinin belli alt bölümleri gelir. 1955’ten 1974’e kadar kadın işçilerin ücretleri erkeklerinkinin üçte ikisiyle beşte dördü arasında farklılık gösteriyordu. Ayrıca sosyal sigorta kapsamındaki işçilerin yalnızca %9’u kadındır. Daha rekabetçi, düşük ücretli sektörlerde çalışan kadınlar sendikasızdır. Küçük kızlar genellikle kaçak çalıştırılır ve istatistik kayıtların tamamen dışında kalır.

¹²⁰ Yıldız Ecevit, “Türkiye’de Ücretli Kadın Emeginin Toplumsal Cinsiyet Temelinde Analizi” 75 Yılda Kadınlar ve Erkekler, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul: 1998, s. 271-273.

¹²¹ Çiğdem Kağıtçıbaşı, “Türkiye’de Kadının Statüsü:Kültürler Arası Perspektifler”, 75 Yılda Kadınlar ve Erkekler, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul: 1998, s. 151.

Çalışan kadınların 25 yaş ve altındaki grupta yoğunlaşması, evlendiklerinde işgücünün dışına çıkacak bekar kadınların çoğunlukta olduğunu gösterir.

1950 yılından itibaren Türkiye’de sanayileşme süreci geliştikçe çalışan kadınların oranı da artmıştır. Kağıtçıbaşı’nın adı geçen makalesinde sunduğu verilere göre, 1955 yılında kadınların toplam işgücünde oranları %43 iken 1960’ta %40.3’e, 1965’te %37.9’a, 1970’te %37.5’e , 1975’te ise %35.2’ye düşmüştür. Yine aynı dönemde tarım dışı alanlarda faal olan kadın nüfusu oranı %17.8’den 37.8’e çıkmıştır.

TÜİK’nun “İstihdam Edilenlerin Yıllar ve Cinsiyete Göre İktisadi Faaliyet Kolları Tablosu” 2006 rakamlarına göre tarımda çalışan kadınların oranı %48,5, sanayide %15, hizmet sektöründe ise %36,5’dir. Buna karşılık erkeklerin sadece %19,8’i tarımda, %29,1’i sanayide ve %51,1’i hizmet sektöründe görev almaktadır.¹²²

	Kadın	Erkek
Tarım	48,5	19,8
Sanayi	15	29,1
Hizmet	36,5	51,1

Tablo 3. 2006 Yılı (TÜİK) Türkiye Geneli İktisadi Faaliyet Kolu Verileri

Köy yaşamındaki kadınların bazıları ekonomik ve coğrafi koşullara bağlı olarak kendilerini tamamen evişlerine ve haneîçi üretime verirler. Diğer yandan kimi kadınlar halı dokuma gibi geleneksel zanaatlerle uğraşır, başkaları da tarım mevsimi boyunca bütün gün erkeklerle birlikte tarlada çalışır. Kimileri de erkeklerin kırdan

¹²² TÜİK Hanehalkı İşgücü Anketi, İstihdam Edilenlerin Yıllar ve Cinsiyete Göre İktisadi Faaliyet Kolları 2006 Verileri, www.tuik.gov.tr , 09.08.2008.

kente göç ettikleri Karadeniz gibi bölgelerde tüm tarımı, özellikle de harmanı üstlenir. Ancak, ekonomik katkının büyüklüğüne rağmen kadın emeği toplumsal kabul görmez. Kadınların eve kapanması ve etkinliklerini günlük evişleriyle sınırlandırmaları daha saygın ve “kentli” kabul edildiği içindir ki köylü erkekler kimi zaman kadınların çalışmadığını öne sürer. Ancak gerçek duruma daha yakından bakınca ağır ve dikkate alınmayan bir emek türünün varlığı görülür.¹²³

Kentli kadınların işgücüne katılımlarına bakıldığında iki tür ayrım gözönünde tutulmalıdır. Alt sosyo-kültürel gruba ait gecekondu bölgelerindeki kadınlar ve eğitilmiş orta ve üst sınıf kadınları. Kırsal kesimden göç edenleri barındıran gecekondu bölgeleri ve kadınların bu ortamdaki konumları tipik bir metropol olgusudur. Kentli işgücü içerisinde vasıfsız kadınlardan oluşan geniş bir taban ve yarı vasıflılardan oluşan az sayıda kadınla birlikte nitelikli ve eğitilmiş meslek kadınları bulunur. Vasıfsız kadınlardan oluşan güçlü tabanın kaynağı gecekondu bölgeleridir.

1950’lerde okuma-yazma bilmeyen, vasıfsız kadınlar için tek çalışma imkanı orta sınıf kadınlarının evinde hizmetçilik yapmaktır. Daha sonra erkek göçmenler için yeni iş kapıları açılırken ve artan sayıda orta sınıf kadını işgücü piyasasına girerken, gecekondu kadınları evlerine çekildi ya da kentteki hizmet sektörünün uzmanlaşmamış bölümlerine girdiler. 1976-77 yıllarında İstanbul ve Ankara gecekondularında onbeş-altmışdört yaş grubundan gecekondu kadınlarının sırasıyla yalnızca %5.55’i ve %6’sı çalışıyordu. Çalışanlar da ileride çalışmayı sürdürme isteğini yok eden düşük ücretli, saygınlığı olmayan işlerde istihdam ediliyordu. Kentteki istihdam yelpazesinde bir kadının ulaşabileceği en yüksek konum öğretmenlikti. Fabrikalarda çalışan kadın sayısını yükselten gecekondulu kadınlardı.

¹²³ D.Kandiyoti, “Cinsiyet Roller ve Toplumsal Değişim”, a.g.e. s. 27.

Gecekondu kadınlar bakarken bir başka önemli konu da kuşaklar arasındaki eğitim farkıdır. Annelerin büyük bölümü okuma-yazma bilmez. Bu oran İstanbul’da %48.7, Ankara’da %50.5 tir. Bazıları ise sadece ilkököl mezunudur. Öte yandan kızların neredeyse tamamı ilkököl gittiği bir kısmı da lise düzeyine kadar erişmiştir. Aşağıdaki tabloda 1975-2000 yılları arasındaki okuryazarlık ve eğitim düzeyi ile ilgili DİE tarafından yapılan araştırma sonuçları görülmektedir.¹²⁴

2000	16.763.174	7%	5%	50%	11%	16%	10%
				Okul bitiren			
Sayım yılı	Toplam	Okur-yazar olmayan	Bir öğrenim kurumunda n mezun olmayan	İlkokul	Ortaokul ve dengi	Lise ve dengi	Yüksekokul ve fakülte
Toplam							
1975	16.142.845	47%	9%	35%	3%	4%	2%
2000	33.660.830	17%	6%	48%	8%	13%	8%
Kadın							
1975	8.017.847	66%	5%	24%	2%	2%	1%
2000	16.897.656	27%	8%	45%	5%	9%	5%
Erkek							
1975	8.124.998	29%	13%	45%	5%	5%	3%

¹²⁴ DİE Okur-yazarlık ve Eğitim Anketi, “Okur-yazarlık ve bitirilen son öğretim kurumuna göre okur-yazar nüfus oranı tablosu”, www.die.gov.tr (çevrimiçi 17.05.2005)

Tablo 4. Okuryazarlık ve bitirilen son öğrenim kurumuna göre nüfus,1975 / 2000 - 25 ve daha yukarı yaştaki nüfus.

Ailelerin tarihsel süreç içinde kız çocuklarına layık gördükleri meslekler kadının statüsü açısından bir başka göstergedir. 1973 yılında yapılan bir araştırmada, 15-49 yaşları arasındaki evli kadınlara oğulları ve kızları için istedikleri mesleğin ne olduğu sorulmuştur. Kentsel ve kırsal kesimdeki her dört anneden biri kızları için öğretmenliği istediklerini söylemişlerdir. Kızlar için düşünülen en iyi meslek ise ev kadınlığıdır. Ev kadınlığı üç büyük kentte daha az istenen (%8) fakat köylerde özlenen (%21) bir statüdür. Büyük kentlerde annelerin %17'si kızlarının doktor olmasını istediklerini söylemişlerdir. 2 bin kişiden az olan yerleşim yerlerinde ise daha çok ebe veya hemşire olmasını istemişlerdir. (%14). Genel olarak ev kadınlığı dışında sırasıyla öğretmenlik, hemşirelik, ebelik, terzilik, doktorluk ve eczacılık gibi meslekler düşünen anneler çoğunluktadır.¹²⁵

Eğitimli orta ve üst orta sınıf kadınları arasında meslek sahibi olma oranı oldukça yüksektir. Ayşe Öncü'ye göre Türkiye'de çalışmakta olan her beş avukattan ve her altı doktordan biri kadındır. Bu rakamlar Türk kadınlarının hukuk ve tıp gibi mesleklere girişlerinin A.B.D. ve Fransa gibi sanayileşmiş ülkelerle aynı olduğuna işaret etmektedir. 1960'lara kadar Türkiye'de kadın avukatların sayısı %10 civarındayken, 1978 yılında %28.54'e tırmanmıştır. Tıp mesleğinde de buna benzer

¹²⁵ Ferhunde Özbay, "Kırsal Kesimde Toplumsal ve Ekonomik Yapı Değişmelerinin Aile İşlevlerine Yansıması", Türkiye'de Ailenin Değişimi, Türk Sosyal Bilimler Derneği, Ankara: 1984, s.184-185.

bir yükseliş görülmektedir. 1950’lerde tıbbiyeyi bitirmiş kadınların oranı %10 civarındayken, 1970’lere gelindiğinde bu oran % 25’lere kadar çıkmıştır.¹²⁶

Cumhuriyetin ilanından sonra kadınların eğitim düzeylerinin yükselmesiyle birlikte kadın işgücü açısından en büyük gelişme özellikle kamu yönetimi alanında göze çarpmaktadır. Oya Çitçi’nin kamu görevlisi kadınlar ile ilgili çalışmasında kadınların tipik olarak kamu hizmetinde alt ve orta kademelerde yer alan ve cinsiyetlerince belirlenen işlerde yoğunlaştıklarını gösteriyor.¹²⁷ 1938 ve 1975 arasında kamu hizmetindeki kadınların sayısında istikrarlı bir artış oldu. 1938’de kamu görevlileri içinde kadınların oranı %9.5 iken, bu oran 1977’de %25.3’e yükseldi. Böylece kamu hizmetinde çalışan kadınların sayısı bu dönemde dokuz katına çıkmıştır.

TÜİK’nun 2006 yılı Hanehalkı İşgücü anketi, İşyeri durumuna Göre İstihdam Edilenler tablosuna göre ise kamu hizmetindeki kadınların oranı 2000-2006 yılları arasında %20 ila %24 arasında değişkenlik göstermektedir. (2006 yılında %23)¹²⁸.

Kadın kamu görevlileri devlet daireleri arasında eşit dağılmış değildirler. %69.1’i eğitim, sağlık ve sosyal güvenlik bakanlıkları ile PTT’de yoğunlaşmış durumdadır. Kadın öğretmenler tüm kadın kamu görevlilerinin %40’ını oluşturur. Kamu hizmetleri içinde kadınların ağırlıkta olduğu tek alan çalışanların %61’inin kadın olduğu sağlık hizmetleridir. Ne var ki doktorların büyük bölümü erkekken kadınların %73’ü hemşirelik ve ebelik gibi kadın işlerinde yoğunlaşmıştır. Yani ayları istikrarlı ve kitlesel biçimde artarken kadın kamu görevlileri sekreterlik işleri, telefon

¹²⁶ Ayşe Öncü, “Uzman Mesleklerde Türk Kadını”, *Türk Toplumunda Kadın*, Der. Abadan-Unat, N., Türk Sosyal Bilimler Derneği, Ankara, 1982, S.254-259.

¹²⁷ Oya Çitçi, “Türk Kamu Yönetiminde Kadın Görevliler”, *Türk Toplumunda Kadın*, Der. Abadan-Unat, N., Türk Sosyal Bilimler Derneği, Ankara, 1982, S.223.

¹²⁸ TÜİK 2006 yılı Hanehalkı İşgücü Anketi, İşyeri Durumuna Göre İstihdam edilenler tablosu, www.tuik.gov.tr, 15.10.2008.

santral operatörlüğü, hemşirelik, öğretmenlik gibi kadın işlerinde istihdam edilmeyi sürdürmüşlerdir. Bürokratik hiyerarşide aşağılarda kalmayı, sorumlu mevkilerde olmak yerine yardımcı konumda olmayı sürdürmüşler ve ilerlemek için erkeklerden çok daha az fırsatları olmuştur.

Çitçi'nin çalışmasındaki diğer bulgular ise personel müdürlerinin kadınları itaatkar ve güvenilir buldukları ama sorumluluk ve seyahat gerektiren işler için uygun bulmadıkları ve daha istikrarsız bir çalışma hayatları olduğunu düşündüklerini gösteriyor. Kadın çalışanlar ise herşeyden önce kendilerini bir eş ve anne olarak gördüklerini, ve onları çalışmaya iten esas faktörün ekonomik ihtiyaç olduğunu belirtmişlerdir.

iv. Kadınların Yönetimde Temsil Oranları

S. Özbaşar ve Z.Aksan 1970'lerde İstanbul ve çevresinde 48 sanayi kuruluşunda yaptıkları araştırmada, kadınların bu işyerlerinde çalışanların %25'ini oluşturduğunu ancak yönetim kademelerinde temsile gelince bu oranın orta kademedede %14, üst kademedede ise %4'e düştüğünü bulmuşlardır. 1980'lere gelindiğinde yine sanayi sektöründe yapılan bir araştırma kadın yöneticilerin oranında bir artış olmadığını göstermektedir. 1990'ların başında gerçekleştirilen diğer bir araştırmada 100'den fazla sanayi kuruluşu incelenmiş, ve kadınların üst düzey yöneticiliklerin %4'ünü oluşturdukları görülmüştür.

2006 yılında TÜİK tarafından yapılan Hanehalkı İşgücü Anketi İstihdam Edilenlerin Yıllar ve Cinsiyete Göre Meslek Grubu Tablosu verilerine göre ise yönetici konumundaki kadınların oranı biraz artarak %7 olmuştur.¹²⁹

¹²⁹ TÜİK 2006 yılı Hanehalkı İşgücü Anketi, İstihdam Edilenlerin Yıllar ve Cinsiyete Göre Meslek Grubu Tablosu, www.tuik.gov.tr, 15.10.2008.

Sanayi kuruluşlarının dışına çıkılıp kadınların geleneksel olarak daha sık görüldüğü diğer işkollarına bakıldığında da kadın yöneticilerin durumunun çok farklı olmadığı ortaya çıkmaktadır. Örneğin bankacılık ve sigortacılıkta, 1992’de yapılan bir araştırmaya göre, kadınlar çalışanların %43’ünü oluşturdıkları halde, orta kademe yöneticilikte %26, üst düzeyde ise %4 oranında yer almaktadır.

Kadınların sık rastlandığı diğer bir meslek olan öğretmenlikte tüm öğretmenlerin %44’ünü oluşturan kadınlar, müdür düzeyinde ancak %7 oranında temsil edilmektedir. Üniversitelerdeki eğitim kadrolarının durumu da pek farklı değildir. Türkiye dünyada en fazla kadın öğretim üyesine sahip olmasına rağmen (ABD ve Kanada’dan sonra 3.), 1989 yılında üniversitelerdeki akademik kadroların % 32’si kadınlardan oluşmaktadır. Ancak aynı yıl üniversitelerdeki idari kadroların sadece %15.9’u kadınlarca doldurulmuştur. Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşundan itibaren 1998 yılına kadar sadece 3 kadın rektör görev yapmıştır.¹³⁰

¹³⁰ Hayat Kabasakal, “Türkiye’de Üst Düzey Kadın Yöneticilerin Profili”, ” 75 Yılda Kadınlar ve Erkekler, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul: 1998, s.303-304.

III. BÖLÜM

1980 SONRASINDA KADIN HAREKETİ, KADINLARCA YÜRÜTÜLEN KAMPANYALAR VE PROTESTO HAREKETLERİ

1. 1980 Sonrası Kadın Kuruluşları ve Yayın Organlarına Bakış

a. 80’li Yıllar: İkinci Dalga Kadın Hareketi

1980 öncesi politik projeler kamusal alana taşınmış ortak çıkarlar çerçevesinde örgütlenmekteydi. Yani her türlü farklılığın geride bırakıldığı ve yalnızca ortak bir geleceğe ilişkin kurtuluşun tartışıldığı ve politika üretildiği bir alandı. Farklılıklar ve özel çıkarlar, özel alanın içine hapsedilmişti. Sosyalist- komünist kadınların kurdukları kadın örgütleri bir kadın örgütü olarak görülmemekte ve yok sayılmaktadır. Genel bir yargı olarak, bu kadınların siyasi faaliyetleri süresince erkeklerce denetlendikleri, erkeklerin kadınları partilerin politik mesajını yaymak için kullandıkları, sosyalist-komünist-devrimci partilerin ve bu harekete mensup kadınların kadınlar için politika üretmedikleri, kadın kitlelerini sadece partiye kazanabilmek için faaliyet gösterdikleri görüşü yaygındır.¹³¹

1980’lerle birlikte özellikle kadın hareketi kamusal ve özel arasındaki belirgin ayrımlaşmanın sorgulanmasını bir politik mücadele eksenine oturtmakla işe başlamıştı. “Özel olan politiktir” sloganının özetlediği bu başlangıç, tıpkı 2. kuşak batılı kadınların gündemini içeriyordu fakat 1960’larda batılı kadınların kullandığı bu slogan Türkiye’ye ancak 1980’lerde taşınabildi. İkinci kuşak kadın hareketi olarak tarif edilen 1980-1990

¹³¹ Nilüfer Timisi, Meltem Ağduk Gevrek, “1980’ler Türkiye’sinde Feminist Hareket: Ankara Çevresi”, 90’larda Türkiye’de Feminizm, Der. Aksu Bora, Asena Günel, İletişim yay. İstanbul: 2002, s.14-15

arası, Türkiye’de kadınların toplumsal cinsiyete ilişkin varoluş problemlerinin tartışıldığı, kadın olmanın ve kadınlığın anlamlarının belirlendiği, feminizmin bir toplumsal proje olarak tartışıldığı, farklılıkların tarif edildiği bir dönem olmuştur. Bu dönemi anlatan en uygun tanımlamalar ise “bilinç yükseltme”, “güçlenme” ve “duyarlılık yaratma” olarak tarif edilebilir.¹³²

Türkiye’de “ikinci feminist dalga” olarak adlandırılan feminist hareketi anlamak için önce dönemin politik yapısına bakmak gerekir. Türkiye 1980’de üçüncü askeri darbeyi yaşamıştı ve bu istikrarsız durum kadınlara politikadan arındırılmış kamusal alanı politize etme şansı verdi. Bütün politik eylemlerin bastırıldığı bir dönemde yeni bir feminist hareket doğdu.¹³³

Üç sene süren askeri rejimin ardından Özal’ın muhafazakar partisi ANAP 1983 seçimlerini kazandı ve Türkiye’de “Özal Dönemi” başladı. Bu hükümetin uyguladığı liberal politikalar Türk vatandaşı kimliğinin sorgulanması için uygun alan açtı. Toplumun tüm kesimleri yeni katılım biçimleri, yeni bireysellik ve kimlik arayışına girdi. 1980’lerin sonunda özel televizyon ve radyo kanallarının açılması, çeşitli gruplar için etkili tartışma alanı açtı. Yuvarlak masa tartışmaları, paneller, talk-showlar herkes için kimlik, demokrasi gibi konuları tartışmak için araçlar oldu. Bu tartışmalar aynı zamanda kadınların yeni bir kimlik arayışını da içermekteydi.

1980’lerin başında çoğu orta sınıf, sosyalist, eğitilmiş ve büyük şehirde yaşayan bir grup kadın, toplumda kadın olmaktan kaynaklanan sorunları sorgulamaya başladı. Cumhuriyet döneminde kazanılan kadın hakları devlet tarafından güvenceye alınmış

¹³² Nilüfer Timisi, Meltem Ağduk Gevrek, a.g.m.,s. 15

¹³³ Süheyla Kırca Schroeder, ag.e., s.87.

gözükse de kadınların geleneksel rolleri sorguladıkları devlet karşıtı bir feminizm ortaya çıkmaya başlıyordu.¹³⁴

Feministler 1982 yılından itibaren görüşlerini kamuoyuna açıklama cesaretini kazandılar. Fransız feminist Giselle Halimi İstanbul'a çağrıldı ve YAZKO tarafından "Kadın ve Sorunları" başlıklı bir toplantı düzenlendi. YAZKO'nun çıkarttığı Somut dergisinde bir sayfa kadınlara ayrıldı ve bu sayfada kürtaj, kadın günü, kadın ve reklam gibi konular sorgulandı.¹³⁵

1983 başlarında Somut'ta kadın sayfası çıkarmaya başlayan kadınlar, Mart 84'te artık bunun yetersiz olduğunu, feminizmi kendi oluşturacakları yapılar aracılığıyla tartışmanın zamanı geldiğini düşünerek Kadın Çevresi'ni kurdular. Kadın Çevresi, harekete aynı yönde devam etti: Kadın sorunlarını deşifre etmek ve feminizmi tanımak/tanıtmak. Bu amaçla 1985'de Kadın Çevresi'ne bağlı bir Kitap Kulübü kuruldu. Feminist kuram üzerine kitapların Türkçe'ye çevrildiği bu dönem, Batı'daki feminizmin daha iyi tanındığı ve feminist kuramların tamamen özümsemiştiği bir dönemdir. Türkiye'de de artık ne diyeceğini, ne isteyeceğini bilen bir "feminizm" vardır. Bu dönemde Kitap Kulübü'nde basılan kitapların tamamı çeviridir; tamamı entellektüel kadınlardan oluşan bir gruptan yazı yazan çıkmamıştır.¹³⁶

Çeviri ve kitaplarla feminist kuram üzerine bir çalışma yapılırken, 1986 yılında artık kadınlar olarak harekete geçme -kampanyalar- dönemi gelmiştir. Türkiye'nin de imzaladığı Uluslararası Ayrımcılığa Karşı Sözleşme'ye uyulmasını isteyen kadınlar bir imza kampanyası başlatmışlar ve sonuç 4000 imzalı Kadınlar Dilekçesi olmuştur. Bu kampanyanın bir ürünü olarak Haziran 1987'de Ayrımcılığa Karşı Kadın Derneği

¹³⁴ Schroeder, a.g.e., s. 88.

¹³⁵ Nilüfer Timisi, Meltem Ağduk Gevrek, a.g.m., s.15

¹³⁶ Mine Koçak, "80'li Yıllar Kadın Hareketi", Feminisite, http://www.feminisite.net/news.php?act=details&nid=216#_ftnref1, 4 Mayıs 2007.

kurulur. 12 Eylül'ün izlerinin hala silinmediği bir dönemde kampanyaya bu kadar çok ilgi olması, feminist hareketin ulaşabileceği kitleselliği göstermesi bakımından ilginçtir.

Kadınlar Dilekçesi'nin de verdiği güvenle kadın hareketi ardarda kampanyalarla 12 Eylül sonrasının ilk kitlesel eylemlerini gerçekleştirmeye başlar. Feminist politikadaki eksik nokta böylece giderilir: Anti-hiyerarşik yapılar, bilinç yükseltmenin yapılabileceği küçük gruplarda örgütlenme ve nihayet kampanyalar aracılığıyla kitlesel eylemler yapma.

1987 Martı'na gelindiğinde, feminist hareketin ilk dergisi çıkar: Feminist Dergisi daha çok kendilerine radikal feminist diyen kadınlar tarafından çıkarılıyor olsa da, bu kadınlar hareket içinde diğerleriyle ortak davranmaya devam etmektedirler. Mayıs 1988'de Sosyalist Feminist Kaktüs Dergisi çıkmaya başlar. Bu dönem, gruplar arası ayrımların yavaş yavaş ortaya çıktığı bir dönem olur. Fakat pratikte hala ortak davranılmaktadır. Aslında bu ayrım pratikte hiçbir zaman yaşanmamıştır. Aksine, bu '88-'89 dönemi feminist hareketin kampanyalar aracılığıyla deyim yerindeyse "zirve"yi yaşadığı dönemdir. Kampanyalara katılan kadınların bir araya gelebilecekleri bir mekan ihtiyacı doğrultusunda Şubat 1988'de Kadın Kültürevi kurulur.¹³⁷

Kitlesel kampanyalardan ilki **Dayağa Karşı Dayanışma Kampanyası** oldu. Bu aynı zamanda 12 Eylül sonrasında gerçekleştirilen ilk mitingdir. Kadınlar Dilekçesi'nin ardından, Dayağa Karşı Yürüyüş gerçekleştirilir ve bu yürüyüş sonrasında Dayağa Karşı Kampanya başlatılır. (17 Mayıs 1987) Bu kampanyanın somut bir hedefi de vardır: Bir kadın sığınağı açmak. Kampanya gerçekten de somut kazanımlara ulaşır. 1988'de kampanya sırasında dinlenen kadınların deneyimlerinin yer aldığı bir kitap basılır: "Bağır Herkes Duysun". Kampanyanın sonuç verici olduğunu göstermesi bakımından

¹³⁷ Mine Koçak, a.g.m.

önemli olan bu kitap, bilinç yükseltme tekniğinin birçok kadında uygulanmış halini andırır. Daha sonra da değinileceği üzere kampanyanın sonunda ünlü “*Mor Çatı*” kuruldu. Bu kampanya ile özel alan olarak görülen “hane”, kamusal alanda tartışılmaya başlandı.

11-12 Şubat 1989 tarihinde Ankara’da düzenlenen feminist Hafta Sonu Türkiye’deki kadın gruplarının bir araya geldiği önemli etkinliklerden biridir. Hafta Sonu’na Perşembe Grubu, Kadın Dayanışma Derneği, Feminist Dergisi, Sosyalist feminist Kaktüs Dergisi, Ayrımcılığa Karşı Kadın Derneği’nin yanı sıra hiçbir gruba bağlı olmayan ama feminist hareket içinde önemli yeri olan kadınlar da katıldılar. “Bedenimiz Bizimdir, Cinsel Tacize Hayır” kampanyası Hafta Sonu’nda yapılan tartışmalarla başlatıldı.¹³⁸

Cinsel tacize karşı yürütülen kampanyanın sembolü mor iğneydi. Mor kurdeleler bağlanmış büyük iğneler, tacize karşı kadınların kendilerini taciz eden erkeklere batırması için vapurlarda ve kamuya açık mekanlarda feministler tarafından dağıtıldı. İğne, ilginç bir semboldü çünkü cinsel tacize karşı silah sayılabilecek bir şeyin kullanılmasının meşru müdafaa olduğunu anlatıyordu. Yakaya takılan iğneler, beraberinde meyhane ve kahvehane baskınlarını getirdi. Bir grup feministin, sadece erkeklere mahsus alanlara baskın yapıp oradaki erkeklerle konuşması, basında büyük tepki uyandırdı. Ancak bu gün bile, şehirli kadınların birçok içkili mekanda eğlenebildiğini düşünürsek, 89 yılında yapılan bu kampanyanın etkilerinin ne kadar büyük olduğunu anlarız. Ayrıca kampanya genel olarak, bir kadın nasıl giyinirse ve ya davranırsa davranсын, cinsel tacizin hiçbir özrü olmayacağını ve tecavüzden farkı

¹³⁸ Nilüfer Timisi, Meltem Ağduk Gevrek, a.g.m., s.29

olmadığını anlatıyordu. Ancak somut hedef olmaması, kampanyanın çok uzun sürmemesine neden oldu.¹³⁹

1. Feminist Hafta Sonu'nun ardından feminist olan olmayan 2500 kadının katıldığı 1. Kadın Kurultayı 19-21 Mayıs 1989 tarihinde toplandı. Özellikle feminist kadınlarla sosyalist kadınlar arasındaki tartışmalar, feministlerin kurultayı terk etmeleri ile sonuçlandı. Hemen ardından çok tartışmalı boşanma kampanyası başladı. Evet, feministler ataerkil aile yapısını protesto etmek için, yani politik nedenlerle boşandılar. Bu kampanya hem kısa sürdü, hem de pek etkili olamadı. 90'ların ortasında, feministler sokaklardan çekildi.

Schroeder bu dönemde kadın bireyselliği ve cinselliği üzerine kurulmuş sanat eserlerinin de ortaya çıktığını savunur. 1980 sonrası dönemde, roman, kadın dergileri ve film gibi popüler kültür metinlerinde ilk defa kadın kimliği ve cinselliği tartışılmaya başlandı. Atıf Yılmaz gibi yönetmenler filmlerinin merkezine şehirli modern liberal kadınları oturttu. Dönemin kadın dergilerinin ilk örneklerinden biri olan Kadınca, kadınlığı geleneksel rollerin dışında tanımlamaya girişti. Kadınların kendi duygularını, yeteneklerini, cinselliklerini keşfetmeye yönelten bir söylemi vardı.

Bunların yanı sıra, yüksek tiraj yapan gazeteler de feminist hedeflere, argümanlara yer verdiler ve feminist düşüncenin toplumun çeşitli katmanlarına yayılmasında etkili oldular. Fakat feminist politikaların yayılmasında araç olan basın bazen de feminizme kendi tanımlamalarını eklemiş ya da önemsiz bir konu muamelesi yapmıştır. Bu konu aşağıda daha detaylı olarak anlatılacaktır.

1980'lerden itibaren İslami grupların türbanlı kadınların okullara ve devlet memurluklarına alınması için taleplerinin artması da kadın konusunun tartışılabileceği

¹³⁹ Nilüfer Timisi, Meltem Ağduk Gevrek, a.g.m., s.30.

yeni alanlar açtı. 1989'da *Cumhuriyet* gazetesi kadın sorunları konulu bir tartışma sayfası açtı. Aynı yıl yüksek tirajlı *Sabah* gazetesi de "Kaliteli Kadın Gazetesi" altbaşlığıyla *Melodi* adlı bir ilave yayınlamaya başladı.¹⁴⁰

b. 90'lı yıllar; 3. Dalga: Kadın Kimliği ve Diğerleri...

Feminist hareketin tarihini araştırırken 80'ler ve 90'lar olarak iki döneme ayırmanın bazı sakıncaları vardır. Öncelikle 90'lardaki feminizmin önceki on yıllar ortak noktaları olduğunu ve birtakım dönüşümler içerdiğini unutmamalıyız. Yani bu iki dönem birbirinden tamamen bağımsız değildir ve farklılıkların yanı sıra benzerlikleri de içinde barındırır.

1980'ler dergi ve kitap kulübü çevrelerinde, ev toplantılarında, bilinç yükseltme gruplarında ideolojik ve politik bir birikim oluşturarak ve kamusal kampanyalarla geçmişti. 1989'da 1. Feminist Haftasonu ve 1. Kadın Kurultayı'ndan sonra keşif, coşku ve heyecanın azaldığı, politik ve ideolojik sorunlarla yüzleşmenin, kalıcı yapılar kurmaya çalışmanın ağırlık kazandığı bir dönem başladı.¹⁴¹

1989 ve 1990'da sarkıntılığa karşı "mor iğne" kampanyası, 1990'da Ceza Yasası'nda, fahişeye tecavüzde 2/3 ceza indirimi öngören 438. maddeye karşı yürüyüş ve çeşitli protesto eylemleri, devlet bünyesinde bir aile kurumu kurularak kadınlar üzerindeki aile denetiminin artırılması girişimini protesto etmek için girişilen "boşanma" kampanyası, 8 Mart kutlamaları, sayısız toplantı, panel, konferans gibi etkinlik yapıldı. Somut kazanımların başlıcaları, 438. maddenin iptali, Medeni Kanun'da, kadının çalışmasını kocanın iznine bağlayan 159. maddenin Anayasa Mahkemesi tarafından

¹⁴⁰ Schroeder, a.g.e., s.93

¹⁴¹ Aksu Bora, Asena Günel, "Önsöz", *90'larda Türkiye'de Feminizm* Der. Aksu Bora, Asena Günel, İletişim yay., İstanbul: 2002, s. 8-9.

anayasanın eşitlik hükmüne aykırı bulunarak iptali (Anayasa Mahkemesi'nin gerekçeli kararı beklendiği için bu karar, ancak 2 Temmuz 1992'de yürürlüğe girdi), iki sığınağın kurulması; 1990'da Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi ile yine aynı yıl, İstanbul Üniversitesi bünyesinde bir Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi'nin kurulmasıdır¹⁴²

1990'ların bir başka özelliği de 80'lerde feminist hareketin bir parçası olmamış kadınların Kürt hareketi ve İslami hareketle ilişki içinde feminist talepler geliştirmeleri ve bu talepler etrafında örgütlenmeleriydi. Kürt kadınlar hem milliyetçi hareketin ataerkilliğini hem de Türkiye'deki feminizmin "Türklüğünü" sorguladılar.¹⁴³

Türkiye'de 3. dalga kadın hareketinin başlangıç noktalarından birisi Kürt kadınlarının politik eylemciler olarak devreye girmesi ve Kürt feminist grupları ve bağımsız kadın platformları oluşturmalarıdır. Bu kadınlar, kadınların ulusal dava için araçsallaştırılmasını eleştirmektedirler ve feministler ile yakın bir ilişki içindeydiler. Başta "Yaşamda Özgür Kadın" adıyla çıkan ama kapatılınca "Özgür Kadının Sesi" ismiyle yayın hayatına devam eden dergi bunun en somut örneğidir.¹⁴⁴ Daha sonra 1996'da yayın hayatına başlayan Roza ve Jujin dergileri, hem Kürt kadının sesini dile getiriyordu, hem de feminist bir perspektife sahipti. Bu durum, taciz, tecavüz, ensest gibi konularda söz söylemeleri ve hem Kürt kadınlara, hem de tüm Türkiye'deki kadınlara açık olduklarını söylemeleri şeklinde gerçeklik buldu.

¹⁴² Şirin Tekeli, "Kadın Hareketi ve Kadın Kütüphanesi", Kadınların Belleği, Uluslararası Kadın Kütüphaneleri Sempozyum Tutanakları, 8-10 Ekim 1991, Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı İstanbul:1992, s.120-128.

¹⁴³ Mine Koçak, a.g.e.,

¹⁴⁴ Necla Açıık, "Ulusal Mücadelede Kadın Mitosu ve Kadınların Harekete Geçirilmesi: Türkiye'deki Çağdaş Kürt Kadın Dergilerinin Bir Analizi", 90'larda Türkiye'de Feminizm, Der. Aksu Bora, Asena Günel, İletişim yay., İstanbul: 2002., s. 279-281.

Elbette sadece Kürt kadınlar, kendi kimlikleri üzerinden siyaset yapmaya başlamadı. Çeşitli eşcinsel hakları örgütlerinde mücadele veren kadınlar, feminist hareketle ilişkiye geçti. Ama bambaşka bir tarafta, ilk kez Müslüman kadınlar kendi hakları için mücadeleye başladı. Buna ilk örnek üniversitelerde türban yasağı ile başlayan protestolar olarak görülebilir. Türban yasağına karşı gerçekleştirilen protestolar feminist kadınlarla Müslüman kadınların en önemli ve en çok bilinen teması sayılabilir. Müslüman feministler, feminist hareketin seçkinci-tahakkümcü tavrına karşı çıkıp Müslüman kadınların inançlarıyla bir kadın olarak ezilmeyi reddedileri arasında bir çelişki olmadığını göstermeye çalıştılar

Genç kadınların feminizmle temasa geçtikleri yeni bir alan da 90'larda ortaya çıktı: Üniversitelerde Kadın Çalışmaları Bölümleri. 80'lerde feminist literatürün Türkçe'ye kazandırılması ile akademik feminizm gelişmeye başlamıştır. Bu bölümler ve yüksek lisans programları, akademi ve politikanın tam olarak ayrışmadığı ülkemizde cinsiyetin temel toplumsal kategorilerden biri olarak her türlü bilgi üretme çabasına dahil edilmesi önem taşımaktadır.

90'larda feminizm büyük şehir hareketi olmaktan önemli ölçüde çıktı. Diyarbakır, Antalya, Adana, Mersin Gaziantep ve Samsun'da örgütlendiler. Medeni kanun değişikliğinde olduğu gibi birlikte hareket edip baskı grubu oluşturdular.

c. 90'larda Kadın Hareketinin Kurumsallaşmasının Üç Örneği: Kadın Eserleri Kütüphanesi, Ka-Der, Uçan Süpürge

i. Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı:

19. yüzyılın başlarından 20. yüzyılın başlarına kadar, dünyanın her tarafındaki kadınlar erkeklere tanınan olanaklarda yararlanamıyordu. Bu dönemde bazı kadınlar bu

engellere karşı koymak için zaman zaman başarı gösterse de bu çabalar bireysel olmaktan öteye gidemiyordu. 19. yüzyıldan itibaren özellikle Avrupa ve ABD’de bazı gruplar ve öncü kadınlar, haklarını elde etmek için gittikçe kitleselleşen bir mücadeleye girdiler. Bu mücadele süreciyle birlikte yazılı ve görsel pek çok belge (yayınlar, afişler, günceler. Fotoğraflar, mektuplar, bildiriler ve anılar) bu kadınların ellerinde toplanmaya başladı. Bu noktada kadınlar bu belgeleri yaşam mücadelelerini gelecek kuşaklara aktarmak için korumaları gerektiği bilincine eriştiler bu noktada da kadınlarla ilgili belgeleri toplama, koruma ve kütüphaneler ve arşivler kurma sürecine girdiler. Bu süreç üç dönemde gerçekleşti; 20. yüzyılın ilk çeyreğindeki süfrajet dönemi, 70’li yıllardaki ikinci feminist dalga dönemi ve 80’li yıllarda başlayan kadın hareketini kurumsallaştırma yönünde devlet desteği sağlanan dönem. Bu kütüphaneler ve arşivler kadınlar ve kadın hareketinin belleğini oluşturur ve kadınlık bilincinin gelişmesine paralel olarak büyürler.¹⁴⁵

Tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de kadınlar kendilerini ifade etme, yaşantılarını yazıya aktarma, gelecek kuşaklara tanıklıklar bırakma konusunda yasal ve toplumsal eşitsizlikler nedeniyle sınırlı olanaklara sahiptirler. Bu açığı kapatmak için Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı açıldı. Vakıf senedinde belirtildiği gibi kütüphane ve arşivin amacı “Kadınların geçmişini iyi tanımak, bu bilgileri bugünün araştırmacılarına derli toplu bir şekilde sunmak ve bugünün yazılı belgelerini gelecek nesiller için saklamak.”

Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı, uluslararası anlamda işbirliği yapan ve Türkiye’de “kadın” hareketini ulusal olmaktan çıkaran bir

¹⁴⁵ Aslı Davaz Mardin, “Görünmezlikten Görünürlüğe: Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı”, 90’larda Türkiye’de Feminizm, Der. Aksu Bora, Asena Günel, İletişim yay. İstanbul: 2002, s.184-187.

örgütlenmedir. 1990 yılında İstanbul'da kurulan Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi, 1980'in başlarında küçük grupla başlayan "kadın bilincim yükseltme" projesini geniş kitlelere ulaştırmayı amaçlayarak, kadın sorunlarına ilişkin yapılan dokümanları toplayan ve kadının geçmişini saklayan bir merkez olarak hizmet vermektedir. Sadece Türkiye'deki dokümanlar değil, uluslararası tüm çalışmaları toplayan merkez, birçok seminerle diğer ülke kadınlarıyla Türk kadınlarını buluşturmaktadır.¹⁴⁶

ii. KA-DER: Kadın Adayları Eğitime ve Destekleme Derneği

80'li ve 90'lı yıllarda Kadın Hareketi temel karşı çıkış noktası olarak sistemi, düzeni göstermesine rağmen, yönetim kademelerinde olmayı hedeflememektedir. Bu alanı boş bırakan kadın hareketine destek, 1997 yılında kurulan KA-DER'den gelmektedir.

Ka-Der 1990'lar Türkiyesinde en yaygın örgütlenmeye ve çeşitliliğe sahip, en önemli kadın örgütlerinden biridir. Derneğin amacı, “siyasette kadın-erkek eşitliğini sağlamak, kadınların sesini ve düşüncelerini seçilmiş meclislere taşımak, bu yolla kadınların ve ülkenin kaderini değiştirmek” olarak ifade ediliyor.¹⁴⁷

Dernek kurulduğunda ilk genel seçimlerde meclisteki kadın milletvekili sayısını en az 55'e yükseltmeyi, yani meclisin yüzde 10'unun kadınlardan oluşmasını hedefliyordu. Bu hedefe ulaşmak için yapmayı planladıkları çalışmalar, kadınları siyasete daha aktif katılmaya çağırarak, siyasette yükselmek isteyen kadınları eğitmek,

¹⁴⁶Çağlayan Kovanlıkaya Ergin, “Kadın Sivil Toplum Kuruluşlarının Kadın Bilincine Katkıları ve Uçan Süpürge Örneği”, Çanakkale II. Sivil Toplum Kuruluşları Kongresi, 29 Ekim 2005.
http://www.ucansupurge.org/index.php?option=com_content&task=view&id=2597&Itemid=77
(çevrimiçi 2 Kasım 2006).

¹⁴⁷ Aksu Bora, “Bir Yapabilirlik Olarak Ka-Der”, 90'larda Türkiye'de Feminizm, Der. Aksu Bora, Asena Günel, İletişim yay. İstanbul: 2002, s.115.

diğer kadın kuruluşları ve sivil toplum örgütleriyle işbirliği içinde kampanyalar düzenlemek, toplumun genelinde cinsiyetçiliğe karşı duyarlılığı ve bilinci artıracak çalışmalar yapmak olarak özetleniyordu.

KADER siyasi katılım hakkının sadece oy kullanma olarak algılanmasına karşı çıkmaktadır. Kuruluş, “kadın bilinci olan, kadın sorunlarına duyarlı, ayrımcılığı sonlandıracak adımları atmaya kararlı, laik Cumhuriyetin eksiksiz bir demokrasi olması için çalışacak, her türlü fanatizme, yobazlığa, ırkçılığa, toplumsal kirliliğe, savaşa ve şiddete karşı, çevre bilincine sahip, dürüst, ilkel, cesur ama yumuşak üsluba sahip kadınların” seçimle gelinen görevlerle kamu görevlerindeki sayısını ve oranını arttırmayı, öncelikle siyasi partiler ve mecliste kadın kotasını, sonrasında eşit katılımı hedeflemektedir.^{148*}

Bugün KA-DER, birçok siyasi partiyle birlikte kadın temsiliyetinin sayısal oranı ve kadın bilinciyle kadın siyasetçilerin yetiştirilmesinde işbirliği yapmaktadır. Ancak KA-DER partiler üstü bir yapıda olduğundan bu işbirliği eğitim düzeyinde yürütülmektedir.¹⁴⁹

iii. 1990'lar Sonrası Kadın Sivil Toplum Kuruluşu: Uçan Süpürge

1980'li yılların kitlesel eylem ve protesto ağırlıklı kadın hareketi, 1990'lı yıllarda örgütlenme çabasının yoğunluk kazanmasıyla, çoğu feminist bakış açısıyla kurulmuş çok sayıda kadın örgütü ortaya çıktı. Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü'nün yanı sıra, sendikalar, odalar, barolar ve partiler içinde kurulan kadın

¹⁴⁸Aksu Bora, a.g.m. s.116.

*Kadın Adayları Destekleme ve Eğitim Derneği (KA-DER) 22 Temmuz 2007'de yapılacak genel seçimler öncesinde, “**Meclise girmek için erkek olmak şart mı?**” sloganıyla bir kampanya başlattı. Ünlü kadınların bıyıklı resimlerinin yer aldığı gazete ve billboard ilanlarıyla desteklenen kampanya ile meclisteki kadın milletvekili sayısının artırılması ve kadınların da eşit oranda temsili hedefleniyor.

grupları ve komisyonları, üniversitelerde kurulan araştırma merkezleri kadının sorunları konusunda kendi önceliklerini koyma çabası içine girdiler. Yani kadın hareketi genişliyordu. Öte yandan böyle bir dağılma, parçalanma ve genişlemenin yarattığı olumsuzluklar da vardı. Bu dağınıklık örgütlenmeyi ve işbirliğini güçleştiriyordu. Feminist ideoloji ve söylem yaygınlaşırken içi boşalıyor, farklı feminist politikalar arasında ilişki kurulamıyor ve bir güçsüzlük havası ortama egemen oluyordu. Uçan Süpürge 1996 yılında bu ortamda doğdu. Yani farklı feminist söylem ve uygulamalar, coğrafi dağınıklık, iletişimsizlik, gündem koyamama ve çok şeyi birden yapma çabalarının olduğu bir güçsüzlük ortamında. Zaten Uçan Süpürge'nin en temel amacı da kadınlar arasındaki iletişimi güçlendirmektir.¹⁵⁰

İlk günlerde hazırladıkları broşürde amaçlarını, "kadın sorununa ve kadın hareketine duyarlı kadınları buluşturmak; aralarında bağ kurarak bilgi ve deneyim aktarımlarını kolaylaştırmak; onların kadın sorununun çözümüne yönelik çabalarını desteklemek ve kadınların kendilerini güçlendirmelerine yardımcı olmak" şeklinde ifade etmektedirler. Bu amaçlarla 1996'yılında başladıkları kuruluş serüvenlerini 1997 yılı sonlarında tamamlayan Uçan Süpürge, "... kadın hareketinin bugüne dek yarattığı değerli birikimin farkındayız ve şimdi yeni katılımlar-sağlamak, yeni örgütlerle tanışmak ve yeni deneyimler yaratmak amacıyla" olarak " aynı zamanda yurt dışındaki kadınlar ve kadın kuruluşlarıyla tanışmak, ortak çalışmalar yapmak, kadın konusunda özelleşmiş bir bilgi merkezini oluşturmayı" hedeflemektedir.¹⁵¹

Bu hedefleri doğrultusunda ulusal ve uluslararası boyutta kadın sivil toplum kuruluşları, kurumlar ve kişilerle ilişkiler kurarak, hepsinin birbirleriyle haberdar olmalarını sağlamaktadır.

¹⁵⁰ Filiz Kardam, Yıldız Ecevit, "1990'ların Sonunda Bir Kadın İletişim Kuruluşu: Uçan Süpürge", 90'larda Türkiye'de Feminizm, Der. Aksu Bora, Asena Günel, İletişim yay. İstanbul: 2002, s. 90-94

¹⁵¹ Çağlayan Kovanlıkaya Ergin, a.g.m.

Uçan Süpürge bir sivil toplum kuruluşudur, çünkü görev alan kadınlar gönüllük esasına göre çalışmaktadır. Ayrıca gönüllülük esasına göre bir araya gelen kadınların içinde akademisyen kadınlar da Danışma Grubu olarak yer almaktadır. Bu amaçlar etrafında kadın gündemi ve bilincini oluşturmak için projeler üretmekte ve desteklemektedir.

Ergin'in makalesinde belirttiği gibi, Uçan Süpürge, günümüze kadar Kadın Örgütleri Veri Tabanı, Yerel kadın Muhabirler Ağı, Kadın Web Sitesi, Uçan Süpürge Uluslararası Kadın Filmleri Festivali, Köprüler Kuruyoruz, Patikalardan Yollara ve Kadın 2004 Radyo Programı projelerini gerçekleştirmiştir. Organizasyon ve iletişim hedefleri için Uçan Haber adını verdikleri bir yayın organı çıkarmaktadır. Uçan Süpürge'nin hedeflerini, projelerini, olanaklar doğrultusunda yapıp ettiklerini çıkardıkları bültenlerdeki haberlerde izlemek mümkündür. Bu bülten kuruluşun iletişim aracı olarak görülmektedir.

1990'larda özerk feminist hareket, farklı politik duruşları olan kadınlara farklı konumlarını ifade edebilmeleri ve tartışmalara katılabilmeleri için bir alan açtı. 1990'ların sonlarından beri küçük şehirlerde ve kırsal kesimlerde çok sayıda araştırma merkezi kuruldu. Feminizm sadece eğitilmiş orta sınıf iş kadınlarını değil, aynı zamanda genç kadınlar, fabrikalarda çalışan işçiler, tezgahçılar, kız öğrenciler gibi diğer grupları da içine alan bir hareket haline dönüştü. 2000'li yıllardaki görüntüye bakarsak, Türkiye'de feministler, kadınların ezilmesini engellemek için ataerkilliğin ve devletin dönüştürülmesini talep etti, ancak bu taleplerinin hepsi henüz gerçekleştirilemedi. 2005 yılında Avrupa Birliği Uyum Yasaları çerçevesinde, değiştirilen Medeni Kanunla yeni düzenlemeler yapıldı. Yine de kadınların, eşit haklar

kazanmak ve bunların uygulamasındaki zorlukları ortadan kaldırmak için bir süre daha mücadele etmeleri gerekecektir¹⁵²

2000’li yıllarda, töre cinayetlerine karşı yürütülen kampanya, kamuoyunda çok daha geniş yankı uyandırdı. Yüzyıllardır bu topraklarda yaşanan töre gerçeği feminist mücadele sayesinde görünür hale gelmiştir. 2004 yılında amcasının oğlunun tecavüzüne uğrayan ve hamile kalan, hakkında aile meclisince verilen infaz kararı olduğu için İstanbul’a amcasının yanına gönderilen, ancak burada çocuğunu doğurduktan sonra iki erkek kardeşi tarafından bulunan, sokakta yediği ilk kurşunlarla ölmeyen ancak kaldırıldığı hastanede hiçbir güvenlik önlemi alınmadığı için hastane odasında bulunup öldürülen Güldünya Tören, kampanyanın en önemli sembollerinden biri oldu.¹⁵³

Kampanyanın iki talebi vardı. Bunlardan biri, yeni TCK kanununda bulunan, daha önce namus cinayetine uygulanan yasanın değişmesi ile ilgiliydi. İkincisi ise, ailesinden kaçanlar için sığınak yapılması talebiydi.

¹⁵² Schroeder, a.g.e., s.118.

¹⁵³ Sabah Gazetesi, 24/02/2004, “Töre Kurşunu İki Taksitte Vurdu”.

d. 1980 Sonrası Kadın Örgütlerince Yürütülen Kampanya ve Eylemler

i. Dayağa Karşı Kadın Dayanışması Kampanyası: Bağır Herkes Duysun:

Feministlerin sivil hak ve özgürlükleri kısıtlayan devlete yönelttikleri protestolar demokratikleşme süreci için önemli bir katkıdır. Dayağa karşı kampanya bu sürece iyi bir örnektir.

1987’de, Çankırı’da kocasından sürekli şiddet gören ve bu yüzden çocuğunu düşüren bir kadının boşanma davasını reddeden hakim Mustafa Durmuş, gerekçesini şu atasözüne dayandırmıştı: “Kadının karnından sıpayı, sırtından sopayı eksik etmemeli.” Bu karar kadına yönelik aile içi şiddeti meşru gören yerleşik zihniyetin yasalar önündeki eşitliği korumak ve savunmakla görevli mahkemelerde de yaşadığına işaret etmekteydi. Dayağa Karşı Kadın Dayanışması’nı başlatan Çankırı’da yargıcın verdiği karar adalet sisteminde de erkek egemenliğinin yaygınlığını açıkça ortaya koyuyordu. Kadınlar erkek şiddetinin toplumda nasıl meşru görüldüğünü örnekleyen bu karara karşı önce protesto telgrafları çektiler, adliyeye gitiler, dava dilekçeleri verdiler. Hukuk sistemi, bu karara karşı ayaklanan kadınları “muhatap” saymıyordu. Buna rağmen, karara ve dayağı meşru sayan sisteme karşı mücadele giderek genişledi. Kadınlar heyecanlı toplantılarda biraraya gelmeye devam ettiler. Çankırı’da 8 avukatın başlattığı protesto İstanbul’da bir kampanyaya dönüşmüş, sonar da hızla Ankara’ya ve başka illere sıçramıştı. Ardından sokak gösterileri, imza toplamalar, artan tartışmalar geldi. Kampanya gerçekten etkiliydi. . 17 Mayıs 1987’de Yoğurtçu Parkı’nda bir miting yapıldı ve mitinge katılan yaklaşık 2 bin 500 kadın, “Dayağın çıktığı cenneti istemiyoruz”, “Haklı dayak yoktur”, “Kadınlar! Dayağa karşı dayanışmaya”, “Dayak aileden çıkmadır” dedi.

Dayağa Karşı yürüyüşte kadınların arkasında yürüten bir grup ta erkek vardı. Bir kısmı yalnız yürürken bir kısmı da kadın-erkek birlikte yürümekteydiler. Bu konuda Stella Ovadia, “Amargi’de 80’li Yıllarda Feminist Harekette Örgütlenme Zorlukları” başlıklı seminerde şöyle konuşmuştur:¹⁵⁴

“Erkeklerin en arkada yalnız yürümelerine itirazım yok. Erkekler, “tamam biz de feminist olmak istiyoruz” diyebilirler, neden olmasın? Feminizm bir ideolojidir. Ve kurtuluş içeren bir ideolojidir. Erkekleri kurtarmaz ama artık erkekler belki köle sahibi olmaktan sıkılmışlardır. Ve belki konuşacak birilerini arıyorlardır. Belki hakikaten elele devrim yapmak istiyorlardır. Olabilir..... Fakat bunlar evde ne yapıyorlar bilmiyorum. Eminim ev işlerinden feminist karıları sorumludur. Mesele sorumlu olmaktır. İş bölümünde ötekinin ona yardımcı olması değildir.... Erkeklerin yürüyüşümüzün arkasından gelmesine itirazımız olamaz... Ama ben kadınların onlarla birlikte yürümesini anlamıyorum. Kadınlar ayrı yürüyorduk, çünkü kime karşı savaşırsan ona karşı ezilenlerle birlikte dayanışmak zorundasın. (niye arkadan yürümesi lazım) Çünkü onlar kadın değil. Çünkü onlar hiçbir zaman bir kadından dayak yemeyecekler. Dolayısıyla bizim yaşadığımızı yaşamayacakları için onlar ayrı yürür, dayanışabilirler. Ama onların arasında kadın olması yanlıştı. Çünkü bizim daha ilk defa ortaya çıktığımız zamandı, ilk defa feministiz diye ortaya çıkıyoruz ve kadınlar gitmiş dayak atan adamlarla beraber yürüyor.... Tabi ki hepsi kötü değil ama genelleme yapmadan politika yapamazsın. ”

Aynı seminerde söz alan Gülnur Savran ise şu saptamalarda bulunmuştur:

¹⁵⁴ Stella Ovadia ‘dan aktaran Meral Apak, “1980-90 Arası Türkiye’de Kadın Hareketinin Gelişim Süreci ve 2000’lere Yansıması: Farklılıklar, Tartışmalar, Aynışmalar”, yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Ü. Kadın Çalışmaları Anabilim Dalı, İstanbul:2004.

“Kampanya, Çorumlu bir hakimin verdiği bir karar üzerine başladı. İlk eylemi Mayıs’ta yapılan yürüyüştü. Bu yürüyüş feminist politikanın sokağa dökülmesiydi. Çok önemliydi. İlk kez kadınlar tek başlarına kendi sorunları için ve kendi örgütledikleri bir eylemle sokağa çıkıyordu.”

Kampanya 4 Ekim 1987’de Edirnekapı’daki Kariye müzesinin bahçesinde o zamana kadar eşine pek rastlanmamış bir şenlikle sürdü. Şenlikte, tartışmalar, şarkılar, oyunlar biraradaydı. Feministlerle ilişki kurmak isteyen kadınlarla orada tanışıldı. Bu tanışmanın ardından kahve toplantıları başladı. Şenliğin hedefi erkek dayaağı üzerine bir kitap hazırlamaktı ve feminist yöntemlere uygun olarak dayak yiyen kadınların tanıklıklarına yer verilecekti. Bir diğfer feminist ilke ise bu kitabın erkek dayaağını genel şiddetten, toplum olarak yaşadığımız şiddetten ya da eğitimde şiddetten ayırmaya dayalı bir bakışla ele alınmasıydı. Kampanyanın çok net bir mesajı vardı: “Dayağa Hayır!”

Ayrıca, Dayağa Karşı Dayanışma Yürüyüşünden sonra 4 Ekimde Kariye Müzesinde gerçekleştirilen Kadın Şenliğinde feminist dergisinin özel sayısı olarak bir bildiri yayınlandı:¹⁵⁵

Dayağa Karşı Dayanışma Kampanyası Bildirisi, 1987

“Kadınların dayağa karşı dayanışma kampanyası, boşanma davası açan bir kadının aleyhine verdiği gerekçeli kararda "kadının sırtından sopa, karnından sığa eksik olmamalı" diyen hakim Mustafa Durmuş'a açtığımız hakaret davası ile başladı, dayağın

¹⁵⁵ S. Nazik Işık, “1990’larda Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle Mücadele Hareketi İçinde Oluşmuş Bazı Gözlem Ve Düşünceler”, 90’larda Türkiye’de Feminizm, Der, Aksu Bora, Asena Günel, İletişim yay. İstanbul:2002, s.45-46.

meşrulaştırılmasına karşı yürüyüşle devam etti, kadın şenliğiyle sürüyor.

Biz feminist dergisini çıkaran kadınlar, Türkiye'de kadın hareketinin en geniş örgütlenme biriminin, kadınların ezilmesi konusunda değişik görüşleri olan kadınların yürüteceği kampanyalar olmasını doğru buluyoruz. kampanyalar, feminist kadın hareketinin geleneksel, evrensel örgütlenme biçimi olan küçük gruba alternatif olmayıp, her türlü eylem ve çalışmayı içerebilir. kampanyaların süresi ve işleyişi sınırlı oldukları hedefe göre belirlenir ve gerek yapı gerekse örgütlenmelerinin esas olarak kalıcı olması beklenmez. bunda amaç, hiyerarşik yapıların mümkün olduğunca engellenip, kadınların faaliyetlere katılımları oranında karar ve işleyiş mekanizmalarında yer alabilmelerini sağlamaktır. bu kampanyalar çerçevesinde değişik düşüncelere sahip kadınların gerek bireyler, gerek grup olarak birbirlerinden bağımsız, diledikleri eylem ve faaliyeti gerçekleştirmeleri mümkündür.

Türkiye'de kadınların ilk kampanyasının dayakla ilgili olması kaçınılmazdı. çünkü, aslında diğer ülkelerde de yaygın olan kadınlara yönelik aile içi dayak, biraz da resmi din islam'ın etkisiyle ülkemizde meşru ve haklı görülmektedir. yani biz kadınlar bir yandan bize yönelik aile içi dayağın yaygınlığını açık ederken bir yandan da bunun bir suç olduğunu kabul ettirmek zorundayız. dayığa karşı kadınların yaygın dayanışması ancak bu ilk hedefin gerçekleştirilmesiyle mümkün olabilir.

bütün bu mücadele sürecinde, bize erkekler tarafından atılan aile içi dayağın hangi iktidar ilişkisinden kaynaklandığını unutmamamız

gerektiğini düşünüyoruz. çünkü bize dayak atmak patriyarkal ailenin erkeklere tanıdığı bir hak. çünkü aile içinde onlar reis, biz "köle". bu kurum biz kadınların "reisimiz" olan erkeğin her türlü hizmetini boğaz tokluğuna görmemizi zorunlu kılıyor. bu zorunluluğa uymamanın bir cezası da dayak. çünkü otoritenin, otoriteye boyun eğişin olduğu her yerde şiddete gerek vardır. kampanya sırasında, tanıştığımız dayak yemiş birçok kadının, tanıklıkları da bunu açıkça gösteriyor. bütün erkekler ailelerindeki kadınları dövmüyorlar, ancak bu onların da kadınların erkeklerden dayak yemesini sağlayan erkek egemen düzenden, çıkarları olduğu gerçeğini değiştirmiyor. bu yüzden gerek dayaa, gerekse üzerimizdeki her türlü baskıya karşı mücadelemizde erkeklere yer olmadığını, bunun sadece bizim mücadelemiz olduğunu düşünüyoruz. çünkü bugün onlar iktidarda, bizse kendi geleceğimizi kendimiz yaratacağız”.

KADINLAR DAYAĞA KARŞI DAYANIŞMAYA!

Apak’ın Gülnur Savran’dan aktardığına göre kampanyayı takip eden bir başka eylem de Geçici Kadın müzesi’dir. Bu müze kadınların gündelik hayatında karşılıksız emeklerini, bedenlerine yönelik şiddeti ve suistimali sergileyen tencereden tavaya, gelinlikten süpürgeye kadar bir takım nesnelerin sergilendiği geçici bir müzedir.¹⁵⁶

Kampanyanın önemli sonuçları oldu. Örneğin 3-4 yıllık bir bilinç ve söylem oluşumu sağlanmıştı. Kadın dayanışma merkezleri ve sığınaklar keşfedilmiş, Mor Çatı ve Mor Çatı’nın açtığı kadın danışma merkezinin oluşum süreci başlamıştı. “Bağır

¹⁵⁶ Gülnur Savran’dan aktaran Meral Apak, “1980-90 Arası Türkiye’de Kadın Hareketinin Gelişim Süreci ve 2000’lere Yansıması: Farklılıklar, Tartışmalar, Ayrışmalar”, yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Ü. Kadın Çalışmaları Anabilim Dalı, İstanbul:2004.

Herkes Duysun!” kitabı Kariye Şenliği’nin geliri ile ve kampanyanın bir ürünü olarak yayınlanmıştı. 8 Mart 1988’de Cağaloğlu’nda Geçici Modern Kadın Müzesi açıldı, bu müze küçümsenen ev işlerini, görmezden gelinen kadın emeğini, gizli yaşamaya zorlandığımız regl gibi kadınlık hallerimizi görünür kılıyordu.

Ayrıca bu kampanya ile büyük bir darbe alan aile içi şiddet tabusu 90’larda tabu olmaktan çıkmış, konuşulan ve araştırılan bir konu haline gelmiştir. Kadınların şiddete uğramadan yaşama hakkına sahip oldukları genel bir kabul haline gelmiş, en azından siyasi parti temsilcileri, hükümet yetkilileri, yüksek bürokratlar vb. kamu önünde bu hakkı teslim etmeye dikkat etme ihtiyacı duymaya başlamışlardır. Kadınların şiddete uğramadan yaşama hakkına sahip olduklarına ilişkin genel bir beyan yasası olarak da tanımlayabileceğimiz 4320 sayılı Aileyi Koruma Kanunu Ocak 1998’de yürürlüğe girmiştir.

Şiddete uğrayan kadınlara danışma merkezleri ve sığınaklar gibi destek hizmetlerinin sunulması gerekli olarak kabul edilmeye başlanmıştır. Devlet, sığınakları sosyal devletin gerektirdiği sosyal hizmet kurumlarından biri olarak kabul etmiştir. Kadın hareketi, sayısı ikiye geçmese de 90’lı yıllarda kendi bağımsız sığınaklarını oluşturmayı ve bir süre yaşatmayı başarmıştır. Yine bu kampanyanın ardından şiddet mağduru kadınlara daha iyi karakol hizmeti verebilmek için polis eğitimleri gerçekleştirilmiştir. Bu dönemde kadına yönelik şiddetle yönelik akademik ilgi artmış, önemli akademik çalışmalar gerçekleştirilmiştir.

1987 yılında 20. yıldönümü kutlanan ve ilk kadın hareketlerinden en önemlisi olarak görülen “*Dayağa Karşı Dayanışma Kampanyasına*” İstanbul Yoğurtçu Parkı’nda binden fazla kadın katılmıştı. 20 yıl önceki dayak yürüyüşünde “Dayağın çıktığı cenneti istemiyoruz” dövizleri taşıyan kadınlar o döneme kadar Türkiye’de dergilerde tartışılan

feminizmi sokağa taşıdı. Eylemde “alkış” kullanılması, kadınların yarattığı bir protesto şekli olarak diğer eylemlerde de kullanılmıştır.

Türkiye Feminist Hareketi’nin tarihinde önemli bir yere sahip olan “*Dayağa Karşı Kadın Dayanışması Yürüyüşü*”nün 20. yılı dolayısıyla kadınlar, “*Bağır Herkes Duysun Erkek Şiddeti Son Bulsun*” kampanyası çerçevesinde İstanbul’daki Maçka Parkı’nda etkinlik düzenledi. Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı, Demokratik Özgür Kadın Hareketi, Selis, Lambda İstanbul Dayanışma Derneği, Amargi ve birçok kadın kuruluşunun ortaklaşa düzenlediği etkinlikte, “Kadınlar kurtuluşumuz için dayanışmaya”, “İsyân güzeldir”, “Öfkeliyiz, devlete, aileye, erkeğe”, “Bijî yekitiya jinan”, “Dayağın çıktığı cenneti istemiyoruz” yazılı pankart ve dövizler taşıdılar Alanda kurulan standlarda kadına ilişkin haber ve fotoğraf sergisi açılırken, kadınlar yaptıkları börek ve kekleri satışa sundu. Etkinlikte ayrıca sanatçılar Aylin Aslım, Ayben, Ayşegül ve Ayşe Tütüncü de müzik ziyafeti sundu.¹⁵⁷

Yürüyüşün 20. yıldönümünde İstanbul, Maçka’daki Demokrasi Parkı’nı mora boyayan her yaş grubundan kadın “şiddete, ayrımcılığa, ev eksenli emeğin yok sayılmasına, politikada kadınların temsil edilmemesine hayır” dedi, verilen mücadelenin, kadınları ve şiddeti görünür kıldığını yineledi. “*Suskunduk ve bekledik/ Yaşandı seyrettik/ Sonunda yeter dedik/ Bir daha susmayana dek/ Kadınlar Vardır*” şarkısının bestecisi avukat Filiz Kerestecioğlu ile birlikte söyleyen kadınlar, daha sonra etkinlikte kurulan Feminist Yaklaşımlar, Lambdaistanbul, Pazartesi dergisi, Mor Çatı, Filmmor, Taciz ve Tecavüzlere Karşı Hukuki Destek Projesi’nin standlarını ziyaret etti.¹⁵⁸

¹⁵⁷ “*Şiddete Karşı 20. Yıl Etkinliği*”

<http://www.yeniozgurpolitika.com/?bolum=haber&hid=17212>, (çevrimiçi 22.12.2007)

¹⁵⁸ “*Dayağa karşı 20 Yıllık Mücadele*”

ii. Dayağa Karşı Dayanışma Kampanyası'nın Sonucu: Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı ve Faaliyetleri

Kampanya sürecinde ortaya çıkan tanıklar, karşılaştığı şiddet nedeniyle avukat, doktor, kalacak yer talep eden kadınlar, dayanışma ağlarının oluşturulmasını zorunlu hale getirmişti. 1989 yılı Ocak ayında şiddete maruz kalan kadınların hukuksal ve pratik destek alabilecekleri bir telefon ağı oluşturuldu. Ancak bir süre sonra dayanışma ağlarının da yetmeyeceği, bir sığınakın gerekli olduğu somut biçimde ortaya çıktı. Şiddetle yüz yüze olan kadınlarla dayanışmayı sürdürmek, aile içindeki şiddete karşı mücadeleyi yaygınlaştırmak amacıyla 1990'da "*Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı*" kuruldu. Vakıf, Beyoğlu Kaymakamlığı tarafından açılan konukevine personel ve işleyiş ilkeleri gibi konularda destek vermektedir. 1995-1998 yılları arasında Mor Çatı gönüllüleri bağımsız bir sığınak projesini hayata geçirdilerse de bu sığınak şu anda maddi nedenlerden dolayı kapalı durumdadır.

1990 yılından bu yana Mor Çatı gönüllüleri şiddete uğrayan kadınlarla dayanışma oluşturmaktadırlar. Danışma Merkezine telefonla ya da yüz yüze ortalama günde 10 başvuru yapılmaktadır. Merkez, çalışmalarını kadınlara yardım etmek değil, şiddete karşı kadın dayanışması oluşturmak, birlikte mücadele etmek üzere sürdürmektedir.

İlk adım olarak Mor Çatı'ya, yaşadıkları şiddet nedeniyle başvuran kadınlarla genellikle önce telefonda görüşülür. Dayanışma isteyen kadınlar, ihtiyaca göre Mor Çatı gönüllüleri aracılığıyla avukat veya psikologlara yönlendirilirler. Eğer sığınak talebi varsa birlikte değerlendirilir.

İkinci adım olarak, şiddet yaşamının getirdiği umutsuzluğu, suçluluk duygusunu, utanç

<http://www.kazete.com.tr/arsiv/2007/61/?bolum=haberler&sayfa=toplum05> (çevrimiçi 22.12.2007)

ve korkuyu yenebilmek, yeni yaşam seçenekleri oluşturabilmek için Mor Çatı’da psikolojik danışmanlık sağlanır. Bu alanda çalışma yapan herkesin öncelikle hiçbir kadının şiddeti provoke ettiğine, ya da bunu hak ettiğine inanmaması beklenir.

Sonraki adım hukuki destektir. Şiddete uğrayan kadınların büyük bir çoğunluğu, yasal haklarını ve bunları nasıl kullanacaklarını bilememektedir. Kadınların bu ihtiyaçları gönüllü avukatların verdiği hukuksal danışmanlık ile karşılanmaktadır. Hukuk alanında çok sık gözlenen bir durum, uygulayıcıların kadından yana olmayan yaklaşımları nedeniyle varolan yasalardaki olumlu hükümlerin bile uygulanamamasıdır. Bu nedenle hukuksal danışmanların da kadın bakış açısına sahip olması büyük önem taşır.

Sığınak açılın kampanyası: Mor Çatı’nın 1995-1999 yılları arasında yürütücüsü olduğu bağımsız sığınakın maddi gerekçelerle kapanması üzerine “Sığınak Açılın” kampanyası başlatıldı. 2000 yılında yapılan ve kapsamlı gazete ilanlarını da içeren kampanya süresince “her yıl yüzbinlerce kadının dayak yediği ve bu kadınlardan birinin en yakınımızdaki annemiz, kardeşimiz, arkadaşımız olabilmesi gerçeğinin altını çizerek tüm kadınları tutum almaya davet ediyoruz. Parasızlık nedeniyle kapanan sığınak açılmalıdır” denildi.

Şiddete sıfır hoşgörü kampanyası: 1999 yılında Mor Çatı tarafından başlatılan “Şiddete Sıfır Hoşgörü” kampanyasında “kadının erkek egemen düzen tarafından denetim altında tutulmaya çalışıldığı, bu nedenle ailede, sokakta, partide, okulda, dernekte, hastanede, karakolda şiddete maruz kaldığı” vurgulandı. Mor Çatı kampanyayı duyurduğu açıklamasında “Erkekler tarafından kadınlara uygulanan her şiddet biçiminin (fiziksel, psikolojik, ideolojik, ekonomik, kültürel cinsel) hiçbir şartla kabul edilemeyeceğini duyurmak amacıyla bu kampanyayı düzenliyoruz. Herkesin sahip çıkmasını beklediğimiz bu kampanyayı kısa değil uzun soluklu ve sürekli geliştirilen bir mücadele olarak düşünüyoruz” deniyordu.

Bu kampanyaların yanısıra ekonomik şiddete hayır kampanyası, 4320 sayılı yasa ile erkek şiddeti kapı dışarı kampanyası, açık kapı toplantıları, atölye çalışmaları, 8 Mart kutlamaları, Sığınaklar ve Danışma/Dayanışma Merkezleri Kurultayları¹⁵⁹ bi kampanya ve faaliyetler de yürütülmektedir.

iii. Cinsel Tacize Karşı Kampanya

11-12 Şubat 1989'da Ankara'da yapılan 1. Feminist Kongre'de (Feminist Haftasonu) alınan kararlardan bir tanesi de ülke çapında "Bedenimiz Bizimdir, Cinsel Tacize Hayır Kampanyası"nın başlatılması kararı oldu.

Türkiye'nin değişik illerinden kadınların destek verdiği kampanya çerçevesinde, Ankara'da 14-28 Ekim 1989 tarihleri arasında, Kuğulu Park'ta ve Sakarya Caddesi'nde kampanya sloganlarının yazılı olduğu rozetler dağıtıldı, Kızılırmak Sineması'nda bir panel düzenlendi, Gençlik Parkı Kapalı Tiyatro Salonu'nda tanıklıkların konuşulduğu, sadece kadınlara açık bir toplantı düzenlendi.

İstanbul'da ise, cinsel tacize dikkat çekmek için, 2 Kasım 1989 sabahı vapurda yapılan bir basın açıklamasının ardından, kadınlara **mor iğne** satışına başlandı. Türkiye'de yaşayan şehirli kadınların, erkek tacizine karşı geleneksel karşı koyuş biçimlerinden hareketle şekillenen Mor İğne eyleminin, kampanyanın en özgün ve en ilgi çekici eylemi olması daha sonra tüm kampanyanın “Mor İğne Kampanyası” adıyla anılmasına neden oldu. Kampanyanın başlangıcı şu sözlerle ifade edilmiştir:

¹⁵⁹ “Mor Çatı ve Aile İçinde Kadına Yönelik Şiddet” *Aile İçi Şiddet Sempozyumu*, Mor Çatı tarafından yapılan sunum 10-11 Kasım 2005, düzenleyen Hürriyet Gazetesi. <http://www.morcati.org.tr/bk01.php> (çevrimiçi 22.12.2007).

*"Şimdi size, harika bir ürün tanıtmak istiyorum. Elimde gördüğünüz bu iğne, paslanmaz çelikten, nikel-krom alaşımlı olup, 7 cm. uzunluğundadır. Üzerinde bulunan mor kurdele, tüm giysilerinizle birlikte kullanabileceğiniz bir aksesuar görünümündedir. Bu şık aksesuarın aynı zamanda size sarkıntılık edenlere karşı savunmanızda bir araç olduğunu şimdi size göstereceğiz. Hareket şu... Hiç acımadan batırın, korkmanıza gerek yok, tetanoz yapmaz. Bu iğne, Mor İğne Kampanyası'nın bir ürünüdür. Kampanya grubumuz kadınlardan meydana gelmiş olup, elle, sözle, gözle yapılan sarkıntılığa karşı etkin ve kalıcı önlemler geliştirmeyi amaçlamaktadır. Sarkıntılığa karşı çıkmak isteyen bütün kadınları, Mor İğne Kampanyası'na katılmaya çağırıyoruz."*¹⁶⁰

Mor iğne, bildiğimiz yorgan iğnesinin tepesine bağlanan mor kurdeleden ismini alıyordu. "Susma, haykır, utanma iğneyi batır" sözleriyle satışa sunulan mor iğneler, daha sonra semt pazarlarında ve Tüyap Kitap Fuarı'nda da satıldı. Bilsak'ta konuyla ilgili üç büyük toplantı yapıldı. Toplantılardan biri o sıralar kadınların çok kullandığı bir slogandan ismini almıştı: "Giysim Sarkıntılığa Davetiye Değildir." Bu toplantıdan sonra kalabalık kadın grubu, erkeklere ait mekânları, meyhaneleri, kahvehaneleri, birahaneleri ziyaret etti. Basında 'Baskın' olarak yer alan bu ziyaretler, 'Geceleri de, sokakları da istiyoruz' sloganının bir parçasıydı.¹⁶¹

İzmir'de de 29 Kasım 1989'da, İzmir Kadın Platformu, bir gece yürüyüşü ve "Sarkıntılığa Hayır Sergisi" gibi etkinlikler düzenledi. Kemeraltı'nda sarkıntılık eden erkeklere karşı kullanılmak üzere iğne dağıtıldı.

1989'da Ankara'da Feminist Haftasonu adıyla anılan toplantıda alınan kararla başlatılan "Bedenimiz Bizimdir, Cinsel Tacize Hayır Kampanyası"nda, en önemli

¹⁶⁰ (2 Kasım 1989 günü Kadıköy-Karaköy Vapuru'nda mor iğne satan kadınların Mor İğne Kampanya'sını tanıtmış sözlerinden.)

¹⁶¹ Ajanda 2000, Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı, İstanbul: 2000.

taleplerden biri, bekaret kontrollerine son verilmesiydi. Ankara'da, İstanbul, İzmir'de de yüzlerce kadın, bu konuda kampanya yürüttü. Aralık 1988'de Harita Genel Müdürlüğü, işe alacağı kadınlardan "bekaret raporu" isteyince kadınlar, Müdürlüğü telgraf yağmuru ile protesto ettiler.

1995 Şubat'ında Milli Eğitim Bakanlığı okul müdürlerine kız öğrencilerin iffet denetimi yetkisini verdi. Bunun üstüne pek çok yerde eylem başladı. Aynı dönemde "kadından sorumlu" bakan bekaret kontrolünü savunan açıklamalar yaptı. 90'lı yıllarda da, özellikle ortaöğretimde, küçük yaştaki kız öğrencilerin intiharlarına yol açan bekaret kontrolleri, ülkenin birçok yerinde kadınların protestolarına neden oldu. Ula'da, lise 1. sınıf öğrencisi Güzide'nin, Okul Müdürü'nün babasına, "kızına dikkat et, erkeklerle dolaşıyor, en iyisi bakireliğini kontrol ettir" dediğini duyarak intihar ettiği, aynı okulda, bir kız öğrencinin daha aynı nedenle intihara teşebbüs ettiği, Aydın'da lisedeki bir kız öğrencinin, okul yönetiminin başvurusu üzerine, Emniyet yetkilileri tarafından yakalanarak bekaret kontrolüne gönderildiği haberleri üzerine kadınların protesto eylemleri yükseldi.

1998'de Adalet Bakanlığı, bekaret kontrolünün ancak mağdurun rızası alınarak, tecavüz gibi suçlarda hakimın kararı ile yapılabileceğini belirten bir genelge yayınladı.

iv. 438. Madde Karşıtı Eylemler

"İffetli Kadın Olmak İstemiyoruz!" kampanyası, 1990 yılında başladı. Büyük ölçüde TCK'nın 438. maddesine yönelikti. Bu maddeye göre, seks işçisi kadınlar tecavüze uğrayınca üçte iki ceza indirimi uygulanıyordu. Anayasa Mahkemesi, fahişelere yönelik tecavüz suçlarının, "iffetli" kadınlara yönelik tecavüz suçlarına oranla daha hafif cezayı gerektirdiğini karara bağladı. Sebep olarak, zaten "iffetsiz" olan kadınların tecavüzü hak ettiği ve "iffetli" kadınlara göre çok daha az hasar aldığı öne

sürülüyordu. Feministler, sadece seks işçisi kadınlara tecavüzün meşruluğunu değil, kadınların iffetli-iffetsiz ayrımına tutulmasını da protesto ediyordu. Daha sonra da çok sık duyulacak olan “Bedenimiz Bizimdir” sloganı ilk kez bu yıllarda kullanılmaya başlandı. Kampanya, İHD ve Baro’nun da katkılarıyla yasanın kaldırılmasıyla son buldu.

Kampanyanın önde gelen isimlerinden biri olan Gülnur Savran, Türk Ceza Yasası’nın, fahişeye tecavüzde indirim sağlayan 438. maddesinin kaldırması için yürütülen kampanyada ise “İffetli kadın olmak istemiyoruz,” sloganını şöyle yorumladı:

"Anayasa Mahkemesi gerekçeli kararında iffetli kadın-iffetsiz kadın ayrımı yapıyordu. Biz, bu ayrıma kendimiz için karşı çıktık, herhangi bir davranışımız iffetsizlik olarak nitelendirileceği için itiraz ettik. Bu yüzden de konuyla ilgili düzenlediğimiz mitingde 'Geceleri de, sokakları da istiyoruz,' pankartları taşıdık.”¹⁶²

¹⁶² Gülnur Savran, “Kampanyalar, Sorunlar ve Sorular”, Amargi’de Kadın Hareketinin Deneyimleri Konferansı, 2002. eski.bianet.org, (Çevrimiçi 21.06.2006).

IV. BÖLÜM.

“DAYAĞA HAYIR KAMPANYASI” (1987) VE MEDYADAKİ YANSIMALARI

Bu çalışmada, haber medyasının 1987 yılındaki “Dayağa Hayır Kampanyası” haberlerini sunarken kullandığı habercilik anlayışının ne olduğu ve haberde yer alan unsurlar tespit edilmek üzere, halkın belli kesimlerini temsil ettiği düşünülen dönemin anaakım gazetelerinden Cumhuriyet, Hürriyet, Bulvar, Güneş, Günaydın, Milliyet, Sabah, Türkiye ve Tercüman gazeteleri örneklem olarak alınmış, bu gazetelerin 1987 yılının Mayıs ve Haziran aylarında çıkan bütün sayıları taranarak adı geçen kampanya ve yürüyüşle ilgili haber ve makaleler ve köşeyazıları toplanmıştır. Bu tarihler arasında konumuzla ilgili çıkan haber ve makaleler bu bölümde nitel ve nicel içerik analizi yöntemleri kullanarak incelenecektir.

İncelemeye dahil edilecek gazetelerin seçiminde öncelikle çok okunan gazetelerin seçimi uygun görülmüştür. Kurgusal temsillere çok fazla yer vermelerine rağmen bulvar gazeteleri de bu amaçla inceleme kapsamına alınmıştır.

Çalışmamıza dahil edilen gazetelerden, liberal bir çizgide yer alan *Hürriyet*, *Sabah* ve *Milliyet*, reel siyaset haberleri kadar, gündelik yaşama ilişkin ve magazin içerikli haberlere de önemli ölçüde yer veren gazetelerdir. *Cumhuriyet* gazetesi, laik ve Atatürkçü bir çizgiye yaptığı vurguyla daha resmi bir sol görüşü yansıtmaması ve ağırlıklı olarak reel siyasete ilişkin haberlere yer vermesiyle diğer gazetelerden ayrılmaktadır. *Tercüman* gazetesi merkez sağ, milliyetçi muhafazakar-kısmen liberal nitelikteki eğilimi temsil eden, *Cumhuriyet* gazetesi gibi haber anlayışına daha çok reel siyaseti dahil eden, ancak *Cumhuriyet* gazetesinden farklı olarak haberleri laik ve Atatürkçü bir çizgiden

değil, milliyetçi- muhafazakar bir çizgiden bakarak ele alan bir gazete olarak nitelendirilebilir. *Türkiye* gazetesinin de milliyetçi, muhafazakar sağ eğilimi temsil ettiği söylenebilir.

Dönem: 1 Mayıs - 30 Haziran 1987	GAZETELER								
	Cumhuriyet	Türkiye	Milliyet	Hürriyet	Sabah	Günaydın	Güneş	Bulvar	Tercüman
Konunun ele alındığı toplam gün sayısı	1	1	2	2	1	3	3	1	Yer Almadı
Toplam fotoğraf sayısı	1	1	8	2	2	3	3	1	Yer Almadı
Dayağa Karşı Kampanya Eylemi'nin birinci sayfada yer aldığı toplam gün sayısı	1	Yer Almadı	1	1	Yer Almadı	2	1	1	Yer Almadı
İncelenen metin türleri									
Haberler	1	1	2	1	1	3	1	1	Yer Almadı
Köşe Yazıları	Yer Almadı	Yer Almadı	Yer Almadı	Yer Almadı	Yer Almadı	Yer Almadı	2	Yer Almadı	Yer Almadı
Uzman Görüşleri/bilgilendirici yazı	Yer Almadı	Yer Almadı	1	Yer Almadı	1	Yer Almadı	Yer Almadı	Yer Almadı	Yer Almadı
Görüşmeler	Yer Almadı	Yer Almadı	Yer Almadı	1	1	Yer Almadı	Yer Almadı	Yer Almadı	Yer Almadı
İncelenen Toplam Metin Sayısı	1	1	3	2	3	3	3	1	Yer Almadı

Tablo 5. Dayağa Karşı Hayır Kampanyası ile ilgili olarak incelenen gazetelerde yer alan metin ve fotoğrafların nicel analizi.

	DERGİLER				
Dönem: Mayıs-Haziran-Temmuz 1987	Kadınca	Elele	Sosyalist Feminist Kaktüs	Nokta	Tempo
Konunun ele alındığı toplam sayıların toplamı	2	1	1	2	Yer Almadı
Toplam fotoğraf sayısı	4	2	1	2	Yer Almadı
Dayağa Karşı Kampanya Eylemi'ne ayrılan toplam sayfa sayısı	2	1	7	2	Yer Almadı
İncelenen metin türleri					
Haberler	2	1	Yer Almadı	2	Yer Almadı
Görüşmeler		Yer Almadı	Yer Almadı	Yer Almadı	Yer Almadı
Uzman Görüşleri/bilgilendirici yazı	1 (Ekim 1987)	Yer Almadı	2	Yer Almadı	Yer Almadı
İncelenen Toplam Metin Sayısı	3	1	2	2	Yer Almadı

Tablo 6. Dayağa Karşı Hayır Kampanyası ile ilgili olarak incelenen dergilerde yer alan metin ve fotoğrafların nicel analizi.

Çalışmaya dahil edilen *Bulvar*, *Güneş* ve *Günaydın* gazeteleri ise “bulvar gazeteleri” olarak tanımlanan, kurgusal metinlere ve büyük boyutlu fotoğraflara bolca yer veren gazetelerdir.

Araştırmamızın kapsamı içindeki süre boyunca Cumhuriyet, Sabah, Bulvar ve , Türkiye’de 1’er haber, Milliyet ve Hürriyet’te ikişer haber yer almıştır. Günaydın ve Güneş’te ise konuyla ilgili üçer haber yapılmıştır. Tercüman Gazetesinde ise hiçbir haber ya da köşe yazısı yayınlanmamıştır. Bu dönem içinde gazetelerde çıkan ve incelediğimiz haber sayısı toplamda 14’tür.

İncelediğimiz dergilerden Kadınca’da 3, Elele’de 1, Nokta’da 2, Sosyalist Feminist Kaktüs’de 2 haber yayınlanmıştır. Tempo dergisinde ise araştırmamızın dahilindeki dönemde konuyla ilgili hiçbir haber yer almamıştır. Dergilerde incelenen toplam haber sayısı 8’dir.

Gazetelerin konumuzla ilgili haberlerinde, ideolojik eğilimlerinin ne ölçüde belirleyici olduğu ortaya konmaya çalışılmıştır. Ayrıca, haberlerde kadınları tanımlamakta kullanılan dilin söylemsel analizini yapmak amaçlanmıştır. Söylem analizinde, farklı gazetelerin aynı haberi ne şekilde verdiklerini incelemek, haberlerin verilişinde toplumsal ideolojinin nasıl yeniden inşa edildiğini göstermek ve farklı ideolojilerdeki gazeteler arasındaki farkları göstermek amaçlanmıştır. Ancak, haberlerin çoğu zaman incelemeye alınan her gazetede yer almadığı tespit edilmiştir. Bu açıdan, gazetelerin bir haberi ele alış biçimlerinden önce, o habere yer verip vermeme konusunda ideolojik eğilimlerinin belirleyici olduğu gözlenmiştir.

Haber metinlerinin incelenmesi sırasında ayrıca gazete ve dergilerin olayı tanımlamak için seçtikleri sözcüklere, haberi güvenilir kılmak için kullandıkları

argümanlara, kullanılan doğrudan alıntıların egemen ideolojinin argümanlarını mı, yoksa bastırılmış ideolojinin argümanlarını mı yansıttığına, haber dilinin yansız veya taraflı oluşuna, ve haber içeriğinde yer alan ön yargılı, aşağılayıcı ve/veya övücü söyleme bakılmıştır.

Günlük gazeteler dışında, bahsedilen dönemde aylık periyodlar halinde yayınlanan kadınlara yönelik *Elele ve Kadınca dergilerinin üçer aylık sayıları* (Mayıs, Haziran, Temmuz 1987), yayın hayatına 1 yıl sonra başlamasına rağmen çalışmamızın konusunu kapsayan içeriği dolayısıyla *Sosyalist Feminist Kaktüs* dergisinin ilk sayısı da çalışma kapsamına dahil edilmiştir. Ayrıca haftalık haber dergileri *Nokta* ve *Tempo*'nun da aynı dönem içerisinde çıkan sayıları taranarak ilişkili haberler bulunmaya çalışılmıştır.

Bu incelemede, 80'li yıllarla birlikte Türkiye'de de varlık gösteren feminist hareketin ve bu hareketin bir sonucu olarak ortaya çıkan protesto gösterilerinin, özellikle de 17 Mayıs 1987 yılında düzenlenen "Dayağa Karşı Kampanya Yürüyüşü'nün basında ne şekilde ele alındığını ortaya koymak amaçlanmıştır. Elbette basının, toplumdaki kadınlık tanımlarını, kadınların toplumsal koşullarını bire bir yansıttığını söylemek mümkün değildir. Genel olarak kabul edilen tanımlara göre haber olarak düşünülen, konulardan ziyade olaylardır. Dramatik olaylar basının ilgisini çekmeyi başarırken, kadınların her gün yaşadığı zorluklar ve sürekli maruz kaldıkları mahrumiyet ve zulme ayrılan yer ve zaman, basında çok daha az yer almaktadır.

Nicel analiz sorumuz, yazılı basının "Dayağa Hayır Kampanyası" haberlerine ayırdığı yerin ne kadar ve konu içeriğinin neler olduğudur. Haber içeriğinde, haberin konusu, haber büyüklüğü, fotoğraf büyüklüğü, fotoğraf sayısı, haber kaynağı, haber aktörleri, haberde verilen mesajlar yer almaktadır.

Nitel analiz sorumuz, “Yazılı basının bu eylem haberini verirken kullandığı habercilik yaklaşımının ne olduğu ve bunu hangi yöntemlerle gerçekleştirdiği”dir.

İlk olarak “Dayağa Karşı Kampanya Yürüyüşü”nün yapıldığı 17 Mayıs 1987 gününü takiben çıkan günlük gazetelerdeki haberlerden bazı bölümler vererek bu haberlerin sunumundaki ciddi gazete-bulvar gazetesi ayırımına ve gazetelerin ideolojilerinin bu haberlerin verilişinde ne derece etkili olduğuna dikkat çekilecektir.

1. 18 Mayıs 1987 Tarihli Gazetelerde “Dayağa Karşı Kampanya Yürüyüşü” Haberleri

a. Cumhuriyet Gazetesi:

Koca Dayağına Son Yürüyüşü

Dün, İstanbul’da bin dolayında kadın, “Koca Dayağına Son” yürüyüşü yaptı. Kadıköy İskelesinden Başlayıp, Söğütlüçeşme Caddesi’nin köşesinde biten yürüyüş sonunda dayak kınandı ve işkenceden farkı olmadığı dile getirildi.

(Cumhuriyet, 18 Mayıs 1987)

Cumhuriyet gazetesi yürüyüşün yapıldığı günden bir gün sonra verdiği “*Koca Dayağına Son Yürüyüşü*” başlıklı haberi ilk sayfadan vermiş ve haberin spotunda yürüyüşün nerede yapıldığı ve yürüyüş sırasında yapılan bazı açıklamalara dair bilgilere yer vermiştir. Katılımcıların sayısı ise “bin kadar kadın” olarak belirtilmiştir. Haberin devamında ise yürüyüşün kadın haklarını savunan çeşitli gruplar tarafından ortaklaşa olarak düzenlendiği, erkekler ve bazı eşcinsellerin de yürüyüşe katıldığı ve pankartlar taşıyıp sloganlar attıkları gibi bazı ayrıntılara yer verilmiştir.

Gazetenin devam sayfasında ise (sayfa 12) “Dayağa Ceza” gibi rozetler taşıyan kadınların “Kadınlar Heryerde Vardır” isimli bir şarkıyı söyleyerek Altıyol’dan Yoğurtçu Parkına kadar inip başka bir grupla birleştikleri bilgisine yer verilmiştir. Yürüyüşün çevre sakinlerinin ilgisiyle karşılandığı da haberde verilen bilgiler arasındadır. Çevre halkının yürüyüşe katılanları alkışladıklarına da dikkat çekilmektedir. Ayrıca yürüyüşe katılan eşcinsellerin de sözlerine yer verilmiş ve “Biz de erkek baskısı altında ezildiğimiz için bu hareketi destekliyoruz” dedikleri iddia edilmiştir. Haberin devamında “Kadınlar Heryerde Vardır” şarkısının sözlerine yer verilmiş ve taşınan bazı pankartlardaki yazılara (“Dayağın Çıktığı Cenneti İstemiyoruz”, “Dayak Aileden Çıkmadır”, “Öfkemizi Haykıralım”, “Artık Susmayacağız”) dikkat çekilmiştir. Haberin son bölümünde ise “bir kamyonetin üzerine çıkarak konuşma yapan Doç. Dr. Şirin Tekeli”nin “dayağın toplum tarafından görmezden gelindiği” şeklindeki açıklaması aktarılmıştır.

Habere ilişkin olarak ilk sayfada bir adet görsel malzeme kullanılmıştır. Üç sütüne verilen resimde yürüyüşe katılan ve ellerinde pankartlar taşıyan kadınların görüntüsü bulunmaktadır. Resim altında kullanılan ifadede ise “Cenneti İstemiyoruz” başlığı altında bin kişilik grubun şarkı söyleyerek pankartlar taşıdıkları, polisin ise gösteri boyunca video ve resim çekerek yürüyüşçüleri tespit ettikleri aktarılmaktadır.

b. Türkiye Gazetesi:

Feministler de Yürüyüş Yaptı

Feminist kadınlar Kadıköy Yoğurtçu Parkında “Dayağa Karşı Dayanışma Yürüyüşü” yaptı. Yürüyüşe 300 kadar kadının yanısıra 100 kadar erkek ve homoseksüeller de katıldı.

Kuran'ın Nisa suresinden bir ayeti çarpıtarak okuyan feminist kadınlar “Bin yıl öncesinin hükümleri bugün geçerli değildir. Bu hükümler kadınlara karşıdır.” dediler.

(Türkiye, 18 Mayıs 1987)

Türkiye gazetesinin “Kuran-ı Kerim’ e Dil Uzatıldı” üst başlığıyla verdiği haberin ana başlığı “Feministler de Yürüyüş Yaptı”dır. Orta sayfadan verilen haberin spotunda “Feminist kadınlar Dayağa Karşı Dayanışma Yürüyüşü yaptı” denilerek başka bir bilgi sunulmamaktadır. Haberde ayrıca yürüyüşe katılanların sayısı “300 kadar kadın, 100 kadar erkek ve bazı homoseksüeller” olarak belirtilmekte, katılımcıların sayısı aynı tarihli Cumhuriyet gazetesinin “bin kadar katılımcı” bilgisinin çok altında kalmaktadır.

Haberde alt başlık olarak kullanılan ifadede ise “Kuran’a da Dil Uzatıldı” denilerek devamında “feminist kadınların Kuran’ın Nisa suresinden bir ayeti çarpıtarak okudukları ve “Bin yıl öncesinin hükümleri bugün geçerli değildir. Bu hükümler kadınlara karşıdır.” dedikleri yorumunda bulunulmuştur.

Haberin yanında tek sütuna verilen resimde “İlgi Görmediler” başlığı altında yürüyüşe katılan 300 kadar kadının “toplumu ve devleti ikiye bölme” olmakla suçladıkları” söylenmektedir. Kullanılan görsel malzemede ise küçük bir grup kadın ellerinde pankartlarla görülmektedir.

c. Bulvar Gazetesi:

Koca Dayağına Son Yürüyüşü

Kadıköy Yoğurtçu Parkında başlayıp Salı pazarına kadar süren yürüyüşe baskıya karşı olan erkekler de katıldı. Yürüyüşte “Kadınlar Dayağa Karşı Dayanışmaya” şeklinde sloganlar atıldı.

Yaklaşık üç saat süren yürüyüşe yazar Şirin Tekeli de katılarak bir konuşma yaptı. Yürüyüşe çok sayıda kişi ve kuruluştan destek telgrafları geldi. Bunlar arasında açlık grevi yapan eşcinseller, Radikal Parti genel başkanı İbrahim Eren, ve bazı kadın dergileri de bulunuyor.

(Bulvar, 18 Mayıs 1987)

Bulvar gazetesi de “Dayağın Çıktığı Yeri İstemiyoruz” diyen feminist kadınlar protesto yürüyüşü yaptı” üst başlığı ve Cumhuriyet gazetesiyle aynı olan “Koca Dayağına Son Yürüyüşü” ana başlığı ile 10. sayfasında duyurduğu haberin spotunda “Kadıköy Yoğurtçu Parkında başlayıp Salı pazarına kadar süren yürüyüşe baskıya karşı olan erkekler de katıldı. Yürüyüşte “Kadınlar Dayağa Karşı Dayanışmaya” şeklinde sloganlar atıldı.” diyerek yürüyüşün bir özetini sunmaktadır.

Haberin devamında ise “dayağa ve kadınlara yapılan baskılara karşı olan erkeklerin de kadınlarla birlikte yürüdükleri ve “Dayağın Çıktığı Cenneti İstemiyoruz” şeklinde slogan attıkları bilgisi verilmiştir. Yürüyüşün 3 saat kadar sürdüğü bilgisi ile birlikte devam sayfasında yazar Şirin Tekeli’nin konuşmasında Semra Özal ve Sacide Ayaz’ın yılın annesi seçilmelerini eleştirdiğini, çünkü Semra Özal’ın Türk kadını ile Avrupalı kadını aynı teraziye koymayarak Anadolulı kadını ikinci sınıf insan gibi

gördüğünü aktarmaktadır. Diğer iki gazetede belirtilmeyen bir bilgi olarak ise “yürüyüşe çok sayıda kişi ve kuruluştan destek telgrafı geldiği, bunlar arasında açlık grevi yapan eşcinseller, Radikal Parti genel başkanı İbrahim Eren, ve bazı kadın dergilerinin de bulunduğu” söylenmektedir.

Haberde kullanılan iki sütuna fotoğrafta ise ellerinde pankartlar tutan kalabalık bir grup kadının resmi renkli olarak görülmektedir.. “Dayağın Çıktığı Cenneti İstemiyoruz” başlıklı resim altında ise haberin içinde verilen bilgilerin bir özeti ve ek bilgi olarak da “yürüyüşün olaysız sona ermesi” verilmektedir.

Bulvar gazetesinin haberinde yürüyüşe katılan katılımcıların sayısı ve yürüyüşe katılan eşcinseller hakkında ise bir bilgi bulunmamakta, sadece “açlık grevi yapan eşcinsellerin destek telgrafı gönderdiği” ifade edilmektedir.

d. Güneş Gazetesi:

Dayağa İsyan

Yaklaşık iki bin kadının katıldığı ve “koca dayağının” kınandığı yürüyüşte “Dayağın Çıktığı Cenneti Sevmiyoruz”, “Yeter Söz Kadınların” gibi sloganlar atıldı. Yürüyüşte Semra Özal’ın “Yılın Annesi” seçilmesi de protesto edildi.

Feminist kadınların düzenlediği yürüyüşe 300 erkek de katıldı. Aralarında eşcinsellerin de bulunduğu “Kadınların Dayağa Karşı Dayanışma Yürüyüşü”nde polisin sıkı önlemleriyle olay çıkmadı.

(Güneş, 18 Mayıs 1987)

Güneş gazetesinin ilk sayfada sürmanşetten verdiği haberin üst başlığı “Kadınlar Yürüdü”, anabaşlığı ise “Dayağa İsyan” olarak seçilmiştir. İki spot olarak verilen haberin ilk spotunda yürüyüşe katılan kadınların sayısının iki bin olduğu ve Semra Özal’ın yılın annesi olmasının protesto edildiği belirtiliyor. İkinci spotta ise katılımcılar arasında 300 erkeğin de bulunduğu ve polisin sıkı önlemler alarak olay çıkmasını önlediği bilgileri bulunuyor.

10. sayfadaki devam kısmında gösterinin 13.30-15.00 saatleri arasında yapıldığı, kadınların çoğunun genç olduğu bir kısmının kucağında çocukları ile geldiği ve aralarında torun sahibi kadınlar ve eşcinsellerin de bulunduğu belirtiliyor.

Haberin devamında Cumhuriyet gazetesine benzer şekilde kadınların sloganlar atarak ve “Kadınlar Vardır” şarkısını söyleyerek yürüdükleri belirtiliyor.

Önceki haberlerden farklı olarak Şirin Tekeli’nin konuşmasına ayrıntılı olarak yer veren Güneş gazetesi Tekeli’nin söylediği “Bir yanda anneler gününü kutlamanın öte yanda yılın 364 günü kadınların dayak yemesini kabul etmenin ikiyüzlülük olacağını, Semra Özal’ın yılın annesi seçilmesinin de ikiyüzlülük olarak değerlendirdiğini” aktaran gazete, Tekeli’nin konuşmasının devamını da kendi ağzından aktarmaktadır:

“Bayan Özal, kendisiyle yapılan söyleşide dayağın örf-adetlerimizde yeri olduğunu kabul ediyor ve Batıda bir tokat yiyen kadınla Anadolu’da bir tokat yiyen kadını eşit görmüyor. Türk kadını ikinci sınıf kadın kabul ediyor. Bayan Özal yılın annesi olamaz. Biz bu toplantıyı ve yürüyüşü Anneler Günü’nde yapmak istedik, engellendi. Dayağı kadın ile kocası arasında özel bir durum olarak görmüyoruz.”

Daha sonraki konuşmacıların anlamsız atasözlerinden örnekler vererek Yargıç Mustafa Durmuş'un "Kadının sırtından sopası, karnından sıpası eksik olmaz" düşüncesini ve İstanbul valisinin eşinin de yılın annesi seçilmesini protesto ettikleri de haberin devamında sunulmuştur. Haberin son kısmında ise konuşmaların bir özeti şu şekilde yapılmıştır:

"Kadınlarımız dayak yeseler de gelinlikle girdikleri evden kefenle çıkmak zorunda hissediyorlar kendilerini. Biz dayığa karşı başlattığımız kampanyayı sürdüreceğiz. Kadına dayak atmak erkeğin hakkı değildir.Yasalarca yasak olan dayak uygulamada yasak değil. Bu böyle gitmez. Dayak cennetten çıkma ise bu cenneti istemiyoruz."

Haberin ilk sayfasında iki adet görsel malzeme kullanılmıştır. Gazete logosunun sol tarafında tek sütuna verilen resimde birkaç kadın polis memuru bir kadın yürüyüşünün yanında fotoğraflanmıştır. Resim altında ise "Kadın polisler yürüyüşçülerin arasına katılarak herhangi bir olay çıkmasına imkan vermediler" yorumunda bulunulmuştur. Sayfanın sağındaki iki sütuna yayınlanmış ikinci resimde ise pankartlar taşıyan çok kalabalık bir kadın grubu görülmektedir. Her iki resim de renkli olarak kullanılmıştır.

e. Günaydın Gazetesi:

Kadınlar, Koca Dayığını Protesto için Yürüdüler

Dayığı protesto etmek için protesto yürüyüşü yapan kadınlar "Dayığa hayır", "Dayığa Ceza", "Söz Kadınların", "Haklı Dayak Yoktur" ve "Dayığa Son" gibi sloganlar attılar. Yürüyüşe katılan 200'ü aşkın erkek de, kadınlardan yana olduklarını ifade ettiler.

Kadınların “Dayağı protesto” yürüyüşüne Bazı erkekten dönmeler de katıldılar ve zafer işareti yaparak “Biz de erkeklerden dayak yiyor, bunu protesto ediyoruz” dediler. Yürüyüş yapan kadınlara yol boyunca çevredeki yurttaşlarca sevgi gösterilerinde bulunuldu.

(Günaydın, 18 Mayıs 1987)

Günaydın gazetesinin yürüyüşü takibeden gün ilk sayfadan verdiği haber de diğer bulvar gazeteleriyle benzerlikler göstermektedir. “Kadınlar, Koca Dayağını Protesto için Yürüdüler” başlıklı haberde kadınların sayısı ikibin, erkeklerin de “iki yüzü aşkın sayıda” olarak verilmektedir. ”Kadınlar Yürüdü” başlıklı devam sayfasında kadınların “kol kola girerek uzun bir kortej oluşturdukları ve sloganlar atarak yürüdükleri, bu sırada çevredeki yurttaşların sevgi gösterilerinde bulundukları” ayrıntıları verilmektedir. Söğütluçeşme yoluyla Mahmutpaşa’ya gelen kortejin burada toplandığı bir kamyonetin üzerinden çeşitli konuşmalar yapıldığı belirtilen haberde bu konuşmalar hakkında bilgi verilmemiştir. Haberin son cümlesinde “emniyet güçlerinin çevrede önlem aldığı ancak yürüyüşe müdahale etmediği” bilgisi verilmektedir.

İlk sayfada kullanılan ve renkli basılan iki adet resmin ilki haber başlığının üzerinde üç sütun büyüklüğündedir. Fotoğrafta kalabalık bir kadın topluluğunun yanısıra, konuşmaların yapıldığı kamyonetin üzerinde ve önünde erkek kameramanlar ve muhabirler görülmektedir. Başlığın altındaki ikinci resimde ise objektife bakarak zafer işareti yapan bir eşcinsel kadınlarla birlikte yürürken görüntülenmiştir. Sarı saçlı ve oldukça bakımlı görünen eşcinsel bu resimde dikkat çekici bir unsurdur. Resmin altında ise tek bir eşcinsel görüntüsü olmasına karşın “Erkekten dönmeler de vardı” başlığı kullanılarak bunların zafer işareti yaparak “biz de erkeklerden dayak yiyoruz ve bunu protesto ediyoruz” dedikleri genellemesi yapılmıştır.

“Dayağa Karşı Yürüyüş” haberinin Günaydın gazetesinde Bulvar’da olduğu gibi daha kısa ve genel hatlarıyla yer bulduğunu söyleyebiliriz. Genellikle magazineler haberlere yer veren, haberin dikkat çekiciliğinin en önemli unsur olduğu bulvar gazetelerinde yürüyüş haberinin kısaca yer bulmuş olması doğal karşılanmalıdır. Amacın sadece çok satmak olması, okuyucu kitlesinin de ciddi haberlere fazla ilgi göstermemesi nedeniyle, her iki gazetede de bu haber bol renkli resimli, kadın görünümlü bir eşcinsel gibi ilgi çekici bir fotoğrafla sunulmuştur.

f. Hürriyet Gazetesi:

Dayağın Çıktığı Cennete Hayır

İstanbul’un Kadıköy semtinde “dayağı protesto” için yürüyen 3 bin kadar kadın ve 500 kadar erkek, “Haklı Dayak Yoktur”, “Yeter” diye sloganlar atarken, apartman pencerelerinden alkışlar yağdı.

(Hürriyet, 18 Mayıs 1987)

Hürriyet gazetesinin de ilk sayfadan “Eli Sopalı Kocaya Kadınların İsyanı” üstbaşı ve “Dayağın Çıktığı Cennete Hayır” anabaşı ile verdiği haberin spot bölümünde sayıları “3 bin kadar” olarak belirtilen kadınların Kadıköy’de slogan atarak yürüyüş yaptıkları ve apartman pencerelerindeki kişilerden alkış aldıkları bilgisi verilmekte. 14. sayfadaki devam haberinde erkeklerin sayısı da “500 kadar” ifadesiyle verilmektedir. Bu da şu ana kadarki en yüksek erkek katılımcı sayısıdır.

Güneş’teki habere benzer şekilde, Hürriyet’te de Yargıç Mustafa Durmuş’un sözlerinin protesto edildiği belirtilmiş, Anneler Gününde yapılması planlanan yürüyüşün bazı nedenler yüzünden “ertelendiği” ifade edilmiştir. Bu konu ile ilgili olarak Güneş

gazetesindeki ifade, yürüyüşün anneler gününde yapılmasının “engellendiği” şeklindeydi.

Haberin devamında kadınların attıkları sloganlara örnekler verilmiş, yürüyüşün halktan destek gördüğü ise halkın apartmanlardan alkışladığı ifadesiyle belirtilmiştir.

Haberin sonlarına doğru ise bazı olumsuz ifadeler yer verilmiştir. Bunlar arasında gazeteciler fotoğraflarını çekince eşcinsellerin gazetecilere hakaret etmesi, kucaklarında bebekleri ve çocuk arabaları ile yürüyen bazı kadınların çocukları ağlarken yürüyüşlerini sürdürmeleri ve kadınların “cahil ve özellikle kırsal kesimlerde yaşayan erkekleri vahşete doymayan acımasız canavarlar” olarak değerlendirdikleri bilgisinin verilmesi bunlar arasında sayılabilir.

Haberin ilk sayfasında kullanılan 2 adet renkli fotoğraf bulunmaktadır. Başlığın üstündeki resimde pankartlar taşıyarak yürüyen kadınlar, daha arka kısımda ise onlarla birlikte yürüyen kadın polis memurları ve erkekler görülmektedir. Resim altında “pankartlarla” başlığıyla hak yürüyüşüne bazı kadınların kucaklarında çocuklarıyla katıldıkları, bazı erkeklerin de yürüyüş kolunda yer aldığı söylenmektedir. Başlığın sağında tek sütuna kullanılan küçük resimde ise elinde megafonla slogan atan bir eşcinsel resimlenmiştir. Bu kişi Günaydın gazetesinin haberinde de fotoğrafı kullanılan aynı kişi olduğunu görmekteyiz. Günaydın’da zafer işareti yaparken fotoğraflanan kişi burada megafonla slogan atmaktadır. Hürriyet’te bu kişinin eşcinsel olduğu bilgisinin dışında “Eşcinselden Slogan” başlıklı resim altında takma adının Ceyda olduğu ve Kadınlar Üzerindeki Baskıya Son” diye bağırıldığı bilgisine erişiyoruz. Haberin devamında “fotoğrafı çekilen eşcinsellerin gazetecilere hakaret ettiği söylenmesine rağmen bu fotoğrafta “Ceyda” öfkeli gözükmemektedir.

g. Milliyet Gazetesi:

Dayağa Paydos

İstanbul'da Kadıköy Yoğurtçu parkından Söğütluçeşmeye kadar ellerinde pankartlarla yürüyen kadınlara bazı erkekler de katıldı. Yürüyüşçüler dayağın cezalandırılmasını istediler.

Yürüyüşten önce dağıtılan bildiride, kadınlara yönelik şiddet hareketlerinin resmi makamlarca da hoşgörülle karşılanması kınandı ve mücadelenin sonuna kadar yürütüleceği bildirildi.

(Milliyet, 18 Mayıs 1987)

Milliyet Gazetesinin 18 Mayıs 1987 tarihli haberinde “Kadınların Protesto Yürüyüşü” üstbaşlığı ile verilen haberin ana başlığı “Dayağa Paydos” tur. İlk sayfada haberin iki spotu ve büyük bir fotoğrafı bulunmaktadır. Bu spotlarda yürüyüşün güzergahına yönelik bilgi ve içeriğinde kadınlara yönelik şiddet hareketlerinin resmi makamlarca da hoşgörülle karşılanması kınandığı ve mücadelenin sonuna kadar yürütüleceği ifadeleri sunulmuştur.

Milliyet gazetesi bu haberi en kapsamlı veren gazete olmuştur. 12. sayfasında “Kadınlara Baskıya Son” anabaşlığı, “İstanbullu Kadınlar Dayağa Karşı Yürüyüş Yaptı” üstbaşlığıyla verilmiştir. Bu sayfanın yarıdan fazlası da bu habere ve haberle ilgili uzman görüşlerine ayrılmıştır.

Kadın Çevresi ve kurulacak yeni bir kadın derneğinin düzenlediği belirtilen yürüyüşe iki bin kadının katıldığı, bazı erkeklerin arka sıralarda kaldığı, yol üzerindeki evlerde bulunanların da alkışlarla destek verdiği haber içeriğindeki bilgiler arasındadır.

Bu gazete de katılımcıların bazılarının isimleri de verilmekte ve “tiyatro sanatçısı Deniz Türkali, yazar Latife tekin, gazeteci Şule Perinçek, Radikal Parti sözcüsü İbrahim Eren ve Prof. Gencey Gürsoy’un katıldığı yürüyüşe açlık grevi yapan eşcinsel bir grup da destek verdi” denilmektedir. Ayrıca konuşmacı Zehra Başar’ın Türkiye’de her dört kadından birinin dayak yediğini vurguladığı, Feminist dergisinden Ayşe Düzkan’ın yasaların değiştirilmesi gerektiğini belirterek “Kadınlar şimdiye kadar evlatları için, sınıfları için yürüdüler, ama ilk defa kendileri için yürüyorlar.” Dediği de haberde yer bulmuştur.

Tertip komitesinin yürüyüşten önce dağıttığı bildirinin içeriği de haberde şu şekilde verilmiştir:

Kadınların, ekonomik, politik, ideolojik, kültürel ve cinsel baskı altında tutulmasının aracı olan dayak, günümüz Türkiye’sinde hala meşrudur. Cennetten çıktığı rivayet olunan dayak, toplumumuzda yaygın bir sindirme ve sıraya sokma aracıdır. Kadınlara yönelik şiddet, mahrem sayılan, üzerinde konuşulmayan, özel hayat denilen alanda cereyan etmekte ve kadına dayak atmak suç değil hak olarak görülmektedir. Öyle ki kadınlar dayak da yeseler kendilerini gelinlikle girdikleri dünya evinden kefenle çıkmak zorunda hissedyolarlar. Hal böyleyken kadınlara yönelik şiddet resmi kurumlar tarafından da hoş görülmektedir. Bunun vahim örneklerinden birini geçtiğimiz günlerde yaşadık. T.C. nin yargıçlarından Mustafa Durmuş “Kadının sırtından sopası, karnından sıpası eksik olmaz” atasözünü kullanarak, kocasından dayak yediği için boşanmak isteyen bir kadının talebine karşı çıktı. Kadınların dayak yemesine ve üzerlerindeki her türlü toplumsal baskıya karşı mücadeleyi sonuna kadar sürdüreceğiz.”

Aynı sayfada sağ tarafta “Psikologların Görüşü” üstbaşığı ve “Kültürel Yetersizlik” anabaşığı ile dayanın nedenleri hakkında dört uzmanın görüşlerine yer verilmiştir. Bu uzmanlardan Prof. Dr. Özcan Köknel,gücü elinde bulunduran erkeğin düzeni ve dengeyi sağlamak için şiddete başvurduğunu, kadını mal olarak gören ve şiddet duygularını toplumsallaştıramamış erkeklerin bu yola başvurduğunu söylemiş, “bunda gelenek ve göreneklerimizin de etkisi vardır” vurgusunu yapmıştır.

Prof Dr. Adnan Ziyalar ise dayak atmada erkeğin yapısal durumu, alkol, kumar ve psikolojik rahatsızlıkların da önemli rol oynadığını söylemiştir.

Görüşüne başvuru olan bir diğer uzman ise Doç.Dr. Günseli Peker’dir. Peker dayak yemenin ve atmanın ucunun sosyokültürel eğitime ve psikiyatrik nedenlere dayandığını belirtmiş, en önemli nedenin eğitim eksikliği olduğunu vurgulamıştır.

Bu konuda bilgisine başvuru olan son uzman ise haberde Prof Dr. ünvanı ile sunulan aslında akademik ünvanı bulunmayan Suna Tanaltay’dır. Tanaltayın “Erkeğin kadını dövmesinin en büyük nedeni cinsel bakımdan yetersizliğini örtmek istemesidir.” Görüşü diğer üç bilim adamı tarafından kabul edilmemiştir. Bu konuda bilimadamlarınca verilen herhangi bir beyanata yer verilmemesine karşın gazete bu yorumda bulunmaktadır.

İlk sayfada kullanılan görsel malzeme iki sütuna büyük bir fotoğraftır ve büyük bir kadın grubunun erkeklerle birlikte yürüdükleri görölmektedir. “Sloganlar Attılar” başlıklı resim altında yürüyüşe katılan ikibine yakın kadının sloganlar atıp “Kadınlar da Vardır” şarkısını söyledikleri belirtilmiştir.

12. sayfada ise üç adet resim kullanılmıştır. Bunlardan en büyüğü yürüyüşe katılan erkeklerin görüldüğü bir fotoğraftır. Üç sütuna kullanılan fotoğrafta erkeklerden

birinin omzunda bir çocukla birlikte yürüdüğü görülüyor. Resim altında ise “Erkekler de yürüdü” denilerek, “kadınların arkasından yürüyüşü izleyen bu kişileri görenler “Galiba bunlar da karılarından dayak yiyenler” diyerek espri yaptılar” yorumu yapılıyor. Bu espriyi kimlerin yaptığı ile ilgili bir bilgi haberde yok.

Yine bu sayfadaki diğer iki fotoğraf ise “Psikologların Görüşü” köşesindeki Suna Tanaltay ve Özcan Köknel’e ait portre fotoğraflar. Bu fotoğrafların altında bu uzmanların isimleri verilerek, görüşleri birer cümle ile özetleniyor. Görüş bildiren diğer uzmanların fotoğrafları ise sayfada yer almıyor. Milliyet gazetesinde bu haberle ilgili fotoğrafların tümü renkli olarak yayınlanmıştır.

h. Sabah Gazetesi:

Kadınlar Yürüdü

Feminist kadınların öncülük ettiği yürüyüş Kadıköy Yoğurtçu Parkından Salıpazarı’na kadar sürerken sloganlarda ve pankartlarda en büyük tepkinin dayığa karşı olduğu gözlemlendi.

Destekler- Feministlerin yürüyüşüne Radikal Parti Kurucuları, İnsan Hakları Derneği üyeleri ve bazı sol gruplara mensup kişiler de destek oldular. Yürüyüş sonunda topluluğa Doçent Şirin Tekeli, çevirmen Ayşe Düzkan, film prodüktörü Özden Dilber, dişhekimisi ve yeni kurulacak kadın derneği önderi Zehra Başar birer konuşma yaptılar.

(Sabah, 18 Mayıs 1987)

Milliyet gazetesinin ardından yürüyüşe en fazla yer ayıran gazete **Sabah** olmuştur. Fakat Sabah bu haberi ilk sayfadan değil, Sabah Ekstra Haber sayfasının yer

aldığı 7. sayfadan duyurmuştur. Haberin yanında *Notlar, Kelimesi Kelimesine ve Feminizm Nedir?* başlıklı köşelere de yer vermiştir.

“Dayağa Karşı Toplu Gösteri” üstbaşlığı ve “Kadınlar Yürüdü” anabaşlığı ile verilen haberin başlangıcında diğer gazetelerden farklı bir dil kullanılmıştır:

“Tek tek göznuru dökerek hazırladıkları renkli, cicili bicili pankartlarla genç ihtiyar kadınlar dayağa karşı yürüdüler. Biz kadınız marşını söyleyerek yürüyen grubun arasında bebeklerini pusetlerinde taşıyanlar da gözleniyordu.”

“Dayağın Çıktığı Cenneti Sevmiyoruz” arabaşlığının ardından çok sayıda sivil ve resmi polisin toplantıyı izlediği, yürüyüşün olaysız geçtiği gibi bilgiler verilmektedir. “Destekler arabaşlığının altında ise Radikal Parti kurucularının, İnsan Hakları Derneği üyelerinin ve bazı sol gruplara mensup kişilerin bu yürüyüşe destek verdikleri söylenmekte. Kadınların sayısı hakkında bilgi verilmezken, birçok erkeğin de toplantıyı izledikleri belirtiliyor.

Diğer gazetelerde rastlamadığımız bir bilgi olarak, yürüyüş öncesinde eflatun eşarp ve rozetlerin katılımcılara 300 ile 500 liradan satılması verilmiş.

“Evlerden alkış” arabaşlığı ile de yürüyüşün çevre halkının sempatisini topladığı, halkın alkışlayarak yürüyüşçüleri destekledikleri anlatılmış. “polis izledi” denilen son arabaşlıkta ise polisin sıkı önlem aldığı fakat herhangi bir müdahalede bulunmadığı belirtilmekte.

Bu haberin sağ tarafında “Feminizm Nedir?” başlığı altında feminizmin bir tanımı yapıldıktan sonra dünyadaki feminist hareketin kısa bir tarihçesi verilmektedir. Tarihçenin ardından feministlerin kadın-erkek eşitliğini desteklemekle birlikte “çok

daha köklü bir değişimi hedefledikleri, kadının ve erkeğin ideoloji olarak yeniden yaratılmasını ve kadının gerçek hayatta erkeğin hakkı olan tüm haklara kavuşmasını istedikleri” belirtilmiş ve “yani erkek toplumu olduğuna inandıkları dünyayı değiştirmek isterler” vurgusuyla bu bölüm sonlandırılmıştır.

“Notlar” isimli kısımda ise “En Çok Semra Özal’a Kızıyorlar” başlığı altında Semra Özal’ın Kadınca Dergisinde Duygu Asena’ya verdiği röportajda söylediği “*Türk kadını Avrupalı kadın gibi değildir. Ara sıra kocasından yiyeceği tokat hoşgörülebilir*” sözleri nedeniyle toplantıda en çok eleştirilen kişi olduğu söylenerek, Şirin Tekeli’nin de bu konudaki eleştirilerine yer verilmektedir.

Kelimesi Kelimesine köşesinde ise “Evlilik Kurumu Sorgulanmalıdır” başlığı altında çevirmen Sedef Öztürk ile yapılan bir söyleşiye yer verilmiş. Söyleşi şöyle:

- *Feminizmi benimseyince yaşamınızda bir değişiklik oldu mu?*
- *ÖZTÜRK_ Oldu. Kendime yepyeni sorular sormaya başladım. Anneme ve eşime ilişkin sorular. Annemle çok takışıldık ve katı davrandığım olurdu. Feminist olduktan sonra annemin neler yaşadığını daha iyi anlamaya başladım.*
- *Feminizm sizi dostlarınızdan kopardı mı?*
- *ÖZTÜRK_ Hayır aksine artırdı. Özellikle kadın dostlarımla sayısını.*
- *Erkeklerle olan arkadaşlıklarınızda?*
- *ÖZTÜRK_ hem de çok. Erkeklerin küfürlü konuşmalarına, kadını aşağılayan konuşmalarına tepki gösterdim. Karı sözcüğü baskıcı bir sözcüktür. Kullanmayın bunu der oldum.*
- *Feminist bir kadın itici bir kadın mıdır?*
- *ÖZTÜRK_ önce vay feminist mi oldun dediler. Ama sen ne biliyorsun feminizm hakkında diye üstüne gittiğinizde dikkatli olmaya başlıyorlar.*
- *Bir erkek feminist olabilir mi?*

- ÖZTÜRK_ çok yakın destek verebilir. Ama hayır feminist olamaz. Bizim ezilmişliklerimizi yaşamaları imkansız.
- Evlilik konusuna bakışınız nedir?
- ÖZTÜRK_ Evlilik kadının ezilmesindeki temel kurumlardan biri.

Bu köşede bir de fotoğrafa yer verilmiştir. Bu fotoğrafta ellerinde “Haklı Dayak Yoktur” yazılı pankart tutan bir kaç kadın yer almaktadır. Resim altında ise “Kadınlar dayanın egemen olduğu bir evlilik istemiyoruz dediler”, cümlesi bulunmaktadır.

Haberin yanında üç sütüne yayılmış resimde yürüyüşe katılan kalabalık grubun arkadan görünüşüne yer verilmiş. Siyah-beyaz olarak basılan fotoğrafın altında “Dayağa Karşı Eylemimiz Sürecek” başlığı ve haberin içinden birkaç cümleye yer verilmiştir. Yürüyüşe bazı kadınların eşlerinin ve nişanlılarının da destek olduğu resim altındaki bilgiler arasındadır .

i. Tercüman Gazetesi:

Araştırma kapsamına dahil ettiğimiz **Tercüman** gazetesinde ise kampanya ile ilgili olarak araştırmamıza dahil edilen dönem içinde bir habere rastlamadık. Bu gazetenin muhafazakar İslamcı ideolojisinden dolayı bu haberi görmezden geldiğini, çünkü bu haberi duyurmasının ideolojisini zedeleyebileceğini düşünebiliriz. İdeoloji ve Medya adlı ilk bölümde de vurguladığımız gibi, medyada neyin konu edilip nelerin edilemeyeceği Van Dijk’in ideolojik karesiyle belirlenmektedir. Yani bizim iyi yönlerimiz vurgulanıp onların iyi yönlerinin vurgulanmaması tamamen ideolojik bir seçimdir. Burada **Tercüman** gezetesinin bu haberi görmezden gelmesi de “başkalarının iyi şeylerini konulaştırmamak” adına bilinçli olarak yapılmış bir harekettir. Muhafazakar ideolojiyi benimseyen bir gazetenin kendi ideolojisiyle taban tabana zıt bir görüş olan

feminist ideolojinin bir kampanyasını duyurmasını beklemek pek de gerçekçi görünmemektedir.

2. Kampanyanın Ardından Yayınlanan Gazete Haberlerinin Karşılaştırmalı Analizi

Cumhuriyet gazetesi laik sol çizgide ciddi habercilik yapan bir gazetedir. Haberlerinde nesnellik olgusunu ön plana çıkarmasıyla tanınır. Az resimli, resimlerin siyah-beyaz olduğu gazetede birinci bölümde Oya Tokgöz'ün tatlı haber olarak nitelediği haber türüne neredeyse hiç rastlanmaz. Gazetenin 18 Mayıs tarihli haberinde anlatıcı nesnel bir dil kullanmıştır ve açık bir şekilde yorum yapmamaktadır. Kaynak söylemlerinden yapılan alıntılar ise belirgindir. Kaynak söylemlerinin bir kısmı tırnak içine alarak aktarılırken bir kısmında da kaynak söylemleri anlatıcının kendi sözüne katılmıştır. Eşcinsellerin sözlerini aktarırken kullanılan tırnak işaretleri, anlatıcının mesafesini koruduğunu göstermektedir. Oysa Tekeli'nin açıklamalarını aktarırken tırnak işareti kullanılmamıştır.

Muhafazakar sağ çizgideki **Türkiye** gazetesinin 18 Mayıs tarihli haberinde Cumhuriyet gazetesinden farklı olarak anlatıcı kendi yargılarını sözcük seçimleri ve vurgularla açığa vurmaktadır. Özellikle üst başlıkta verilen “Kuran-ı Kerim’ e Dil Uzatıldı” ifadesi ve resim altında bulunan “İlgi Görmediler” başlığı anlatıcının yanlı tutumunu açıkça göstermektedir. Haberin içinde kullanılan “feminist kadınların Kuran’ın Nisa suresinden bir ayeti çarpıtarak okudukları” bilgisi, gazetenin ve anlatıcının gerek muhafazakar ideolojileri gerekse ataerkil ideolojinin savunduğu “kadının yeri evidir” gibi kadını ikincil gören fikirleri destekledikleri için yoruma dayalı, hiçbir nesnelliği olmayan bir bilgidir. Haberde kadınların bu sureyi ne şekilde çarpıttıklarına dair bir bilgi de bulunmamaktadır. Bir başka negatif ifade ise resim

altındaki “ilgi görmediler” ifadesidir. Bu iddiayı desteklemek için katılımcıların sayısı bir önceki haberde belirtilen 1000 kadın yerine “300 kadar kadın ve 100 kadar erkek” olarak azaltılmıştır.

Ayrıca gösteriye katılan kadınlar “feminist kadınlar” olarak betimlenerek marjinalleştirilmişler yani genel kadınlık tanımından ayrılmışlardır. Başlıkta yer alan ifadede de “Feministler de Yürüyüş Yaptı” sözcükleri kullanılmıştır ve buradaki “feministler de” sözü “bir onlar eksikti” gibi bir yoruma da açıktır. Kaynak söylemi ise belirgin bir biçimde anlatıcının dilinden ayrılmıştır. Anlatıcı hem turnak işaretleri kullanarak hem de kaynağın ifadesini koyu puntolarla yazarak kendisiyle kaynak arasına belirgin bir mesafe koymuştur.

Gazetenin ideolojisini dışı vuran bir diğer gösterge ise haberin iç sayfalarda ve çok küçük bir boyutta kendisine yer bulmuş olmasıdır. Haberi 1. sayfadan duyuran ve devam sayfasıyla uzun bir şekilde veren Cumhuriyetin tersine sadece tek sütun ve küçük bir resim kullanılarak haber bu gazetede yer almıştır. Yine ilk bölümde belirttiğimiz üzere konu bir kez seçildikten sonra bir olay hakkında çok ya da yetersiz sayıda ayrıntı vermek ya da olayı biraz soyut ya da genel veya özel düzeyde tanımlamak seçeneğine sahip oluruz. Türkiye gazetesi de İslamcı ideolojiyle çelişen feminist ideolojiyle ilgili bir haberi konulaştırırken, bu seçenekleri kullanmış, yürüyüşü çok genel hatlarıyla ve farklı yorumlarla vermeyi tercih etmiştir.

Popüler yayın organlarından **Bulvar** gazetesi, dönemin sansasyonel ve magazinел habercilik yapan gazetelerindendir. Bu tanıma uygun olarak haberlerde büyük boy renkli ve ilgi çekici fotoğraflara ve resim altı yazılara bolca yer verir.

18 Mayıs tarihli sayısında “Koca Dayağına Son Yürüyüşü” başlığıyla yayınlanan haberde yukarıda bahsettiğimiz gazeteler Cumhuriyet ve Türkiye’de yer almayan iki

detaya yer verilmiştir. Bunlardan biri Şirin Tekeli'nin konuşmasının “yılın annesi”seçimleriyle ilgili ayrıntılarıdır. Bir diğer farklı bilgi ise yürüyüşe çok sayıda kişi ve kuruluştan destek mesajları geldiği yönündeki bilgidir. Fakat bu destek mesajlarının kaynağına bakıldığında “açlık grevi yapan eşcinseller ve Radikal Parti başkanı” olduklarını, yani bu desteğin halkın içinden değil genellikle dışlanan eşcinsellerden ve farklı cinsel tercihleri dışlamayan bir partiden geldiğini anlıyoruz. Haberde negatif öğelere pek rastlanmasa da olumlu ve destekleyen bir ifade de yer almamaktadır. Hatta bahsedilen destek mesajları, yürüyüşü ve dayak sorununu genelleştirmek yerine eşcinsellerin sorunu olarak algılanmasına neden olmaktadır.

Haberin son bölümünde yer alan “yürüyüş olaysız geçti” cümlesi Türkiye’de yapılan yürüyüş ve toplantıların olay çıkma potansiyeli olan olaylar olduğu fikrini pekiştirmektedir. Yani haberde hiçbir cümle masum değildir. Herbir sözcük bir çıkarı temsil eder. Her sözcük kullanıldığı anda bir söyleme eklemlenir. Buradaki vurgu şudur: Gösteriler, eylemler, grevler bu eylemlere katılan kişi ve grupların amaçları açısından değil, yapılan gösteri sırasında ortaya çıkan gerilim ve şiddet açısından habere konu olmaktadır.¹⁶³ Şiddet suç oluşturur, bu anlamda “feminist kadınlar” potansiyel suçludurlar ve bu tanımlamayla toplumda varolan hukuk ve düzen temaları pekiştirilir. Tek başına “yürüyüş olaysız geçti cümlesi bile haberin toplumsal ideolojiyi inşa ettiğinin bir kanıtıdır.

Bulvar gazetesinde anlatıcı nesnelliğini korumaya çalışmıştır. Bu haberde anlatıcı kaynak söylemlerinin bazılarını tınak içine almış, yani araya mesafe koymuş, çoğunlukla da bunları kendi sözleriyle aktarmıştır. Şirin Tekeli'nin konuşması anlatıcının söylemiyle aktarılmış, sadece sloganlarda tınak işareti kullanılmıştır. Yürüyüşe katılan kadınlar burada da “feminist kadınlar” olarak adlandırılmışlardır.

¹⁶³ İnal, a.g.e., s.123-124

Bulvar gazetesi popüler gazetecilik pratikleri içinde kalarak, baş sayfadan dikkat çekmek amacıyla bir eşcinselin resmini kullanmış, haberin içinde de dönemin Cumhurbaşkanı Semra Özal'ın "yılın annesi" seçilmesiyle ilgili görüşlere yer vermiştir. Semra Özal o dönemde çok tartışılan, attığı her adım haber olan, alışıldık Cumhurbaşkanı eşi tanımına pek de uymayan bir kişidir. Yüksek haber değeri ve tartışmalara sebep olan tutumları nedeniyle gazetelere sık sık haber olmuş, okuyucu çekeceği kesin olan bir haber kaynağıdır. Bulvar ve aşağıda incelenmeye devam edeceğimiz gazetelerin çoğu da yürüyüş haberini verirken bu fırsatı değerlendirmeyi ihmal etmemişlerdir.

Araştırmamıza konu olan bir diğer gazete **Güneş**'tir. İlk sayfadan sürmanşette ve iki fotoğrafla verdiği haberde "Dayağa İsyan" başlığını kullanmıştır. Haberin ilk sayfadan ve renkli iki fotoğrafla birlikte verilmesi, gazetenin habere verdiği önemin bir göstergesi sayılabilir. Yine ilk sayfadaki resim altında ve ikinci spotta, polislerin sıkı güvenlik önlemleri sayesinde bir olay çıkmadığı" vurgusu yapılarak, aslında olay çıkması olasılığının bulunduğu ama polisin başarısıyla önlendiği ima edilmektedir. Yani yukarıda da bahsettiğimiz gibi varolan düzen bir kez daha olumlanmaktadır. Polisin başarısı iması fotoğraflardan birinde kadın polis memurlarının da resme dahil olması- hatta göstericilerden daha kalabalık bir şekilde- ile daha da pekiştirilmektedir.

Kadınların sayısının Cumhuriyet gazetesinde olduğu gibi iki bin, erkeklerin üçyüz olduğu haberde sadece yürüyüşü düzenleyenler "feminist" olarak adlandırılırken, katılımcılar herhangi bir kategoriye konulmamıştır. "Çoğunlukla genç, bazıları kucağında çocukları, bazıları da torunlarıyla yürüyüşe katılan kadınlar" söylemi, eyleme her yaştan kadının destek verdiğini anlatmak için kullanılmıştır. Yani bu haberde kadınlar marjinalleştirilmemiştir.

Devam sayfasıyla birlikte oldukça uzun yer ayrılan haberde, Şirin Tekeli'nin sözleri ve ismi açıklanmayan diğer katılımcıların konuşmaları tırnak işaretleriyle aktarılmış olup, diğer gazetelerde yer almayan fakat eylemin asıl sebebi olan yargıç Mustafa Durmuş'un sözleri burada verilmektedir. Haberin en önemli vurgusu Güneş'te biraz daha detaylı verilen her gazetede genel olarak bahsedilen Semra Özal'ın yılın annesi seçilmesine karşı duyulan tepkidir. Bu tepkiye sebep olan Özal'ın sözlerinin özeti de Tekeli'nin konuşması içinde aktarılmıştır. Genel olarak Güneş gazetesinin bu haberi, şimdiye kadar incelediğimiz bulvar gazeteleri içerisinde en nesnel ve ayrıntılı bir şekilde ele aldığını söyleyebiliriz. Yürüyüşün gerçek sebebine vurgu yapması ve konuşmacıların sözlerini de genel olarak aktarması , olumsuz ifadeler kullanmaması, nesnel bir bakış açısıyla haberi kurguladığını göstermektedir. Polisin başarısına yapılan vurgu dışında, eylemle ilgili bir yorum göze çarpmamaktadır.

18 Mayıs tarihli **Günaydın** gazetesinde Güneş'te olduğu gibi iki fotoğrafla birlikte sunulan “Kadınlar, Koca Dayağını Protesto için Yürüdüler” başlıklı haberde kadınların sayısı yine iki bin, erkeklerin ise ikiyüzü aşkın sayıda olarak belirtiliyor. Günaydın gazetesinin kullandığı görsel malzemelerden biri bir eşcinselin zafer işareti yaparken çekilmiş fotoğrafı olmuş. Resim altında “yürüyüşe bazı erkekten dönmelerin de katıldığı” ifadesi bulunuyor fakat sadece birisi görüntülenmiş. Resimde görülen eşcinselin sarı saçlı ve bakımlı olması da haberin ilgi çekiciliğini artıran bir unsur olarak kullanılmış.

Çok fazla detayın verilmediği haberde olumlu bir yorum olarak çevredeki yurttaşlarca sevgi gösterileri yapıldığı bulunmaktadır.

Bütün gazetelerde olduğu gibi burada da emniyet güçlerinin çevrede önlem aldığı cümlesi habere eklenmiştir.

Günaydın'ın haberinde birçok detayın yazılmadığı görülmektedir. Bunlar arasında yapılan konuşmalar, yürüyüşün düzenlenme sebebi, konuşmacıların kimlikleri gibi bilgiler vardır. Haber sadece özet şeklinde sunulmuş ve magazinleştirilmiştir.

Anlatıcı kaynak söylemleri kendi sözüne katmıştır. Sadece bir tek durumda, eşcinsellerin sözlerini aktarırken tınak işaretleri kullanmış ve kaynakla arasına mesafe koymuştur.

18 Mayıs tarihli **Hürriyet** gazetesinde yürüyüşe katılan kadınların sayısı 3 bin, erkeklerinki 500 olarak duyurulmaktadır. Bu sayılar şu ana kadar incelediğimiz gazeteler arasında en yüksek rakamlar olmuştur. Katılımcı sayısını var olandan fazla göstererek sansasyonel bir sunumla haberin okunurluğunu artırma çabası içinde olduğu da söylenebilir. İlk sayfadan “Dayağın Çıktığı Cennete Hayır” başlığını kullanan gazete diğerlerinin de kullandığı bir yöntemi, yani yürüyüşçülerin ellerinde taşıdığı pankartlardaki sloganlardan birini anabaşlık olarak seçmiştir. Yargıç Mustafa Durmuş'un tepki toplayan sözlerine de yer verilen haberde olumlu unsur olarak “yol üzerindeki evlerde oturanların yürüyüşçülere alkışlarla destek vermeleri” gösterilebilir. Hürriyet'in haberinde diğer gazetelerde rastlamadığımız birçok olumsuz yargı da göze çarpmaktadır. Haberin anlatıcısı kendi düşüncelerini de habere katmış ve olumsuz yorumlarda bulunmuştur. Bunlardan birincisi “yürüyüşe katılan eşcinsellerin fotoğrafları çekilince gazetecilere hakaret ettikleri” yönündeki haberdir. Hürriyet'te tıpkı Günaydın gibi ilk sayfada kullandığı iki fotoğraftan birini Günaydın'da da fotoğrafı kullanılan eşcinselle ayırmıştır. Bu şekilde Hürriyet'in sansasyonel habercilik yaptığını söyleyebiliriz. Baş sayfada farklı cinsel yönelime sahip olan ve güzel bir kadın görünümündeki bir kişinin kullanımı habere ilgi çekmenin bir yoludur. Fotoğrafta megafonla konuşurken görülen bu kişi hakaret eder bir ifadeye sahip değildir. Bu haberde “eşcinseller saldırgandır” önyargısının bir yansıması bulunmaktadır.

Günaydın'da da görsel malzeme olan değişik cinsel kimlikler Hürriyet gazetesinde daha çok sansasyonel ve alaycı bir şekilde çerçevelenmiştir. Haberde kullanılan eşcinselin adının turnak içinde “Ceyda” olarak verilmesi de hem bir kadın adına sahip olduğu için alaycı bir üslup, hem de gazetenin kendisi ile Ceyda arasına mesafe koyması olarak algılanabilir.¹⁶⁴

İkinci olumsuz nokta ise “kucaklarında bebekleri ve çocuk arabaları ile yürüyen bazı kadınların çocukları ağlarken yürüyüşlerini sürdürmeleri” bilgisidir.

İnal'a göre “*Haberde gerçeklikle girilen oyunda anlatıcı, oyunun kurallarını koyan konumundadır. Görüntülerin nasıl okunması gerektiğini, diğer bir deyişle doğruyu dikte eder. Haberin dili içinde kaynak söylemleri halkın sözüne dönüştürülür. Yani okuyucu ile sıkı bir diyalogun kurulduğu haber metinlerinde güç/iktidar sahibi kurum ve kuruluşların söylemleri, anlatıcının dilinden halkın sesine dönüştürülür*”.¹⁶⁵

Bu görüşten hareketle, Hürriyet gazetesinde yer alan “çocukları ağlarken annelerin yürüyüşe devam ettiği” bilgisi de orada yürüyüşe katılan kadınların anneliklerinin sorgulanmasına sebep olmakta ve iyi anne olmadıkları yönünde örtük bir yargıyı içermektedir. Haberde kullanılan son olumsuz unsur ise yürüyüşü tertipleyen tertip komitesi üyelerinin ağzından verilen “cahil ve özellikle kırsal kesimlerde yaşayan erkekleri vahşete doymayan acımasız canavarlar” olarak değerlendirdikleri cümlesidir. Başka hiçbir gazetede yer almayan bu tanımlama komite üyelerini erkek düşmanı olarak göstermektedir. Böylece yürüyüşün amacı saptırılmakta, sanki bütün erkeklere karşı bir tavırmış gibi yansıtılmaktadır. Bu sözleri söyleyen üyelerin isimlerinden de haberde söz edilmemekte, sanki anlatıcının bir yorumu şeklinde sunulmaktadır.

¹⁶⁴ Mine Gencel Bek, “*Medya ve Avrupa Birliği'nin temsili: Türkiye'nin AB Adaylığının Basındaki Sunumunun Analizi*”, *Haber Hakikat ve İktidar İlişkisi*, Der. Çiler Dursun, Elips Yayınları, İstanbul:2004. S.242-243.

¹⁶⁵ Ayşe İnal, a.g.e., s.114-115.

18 Mayıs günü yayınlanan **Milliyet** gazetesinde yürüyüşe oldukça fazla yer ayrılmıştır. Bunun sebebi olarak gazetenin ideolojisini gösterebiliriz. Cumhuriyet ve Milliyet gazeteleri, diğer gazeteler içinde katılımcı demokrasi ve insan haklarına en fazla önem veren ve bu ideolojilerini haber seçimleri ve sunumlarında yansıtan gazeteler olmuşlardır. Çalışmamızın İdeoloji ve Medya isimli ilk kısmında da bahsettiğimiz gibi, insanların (ya da gazetecilerin) seçtikleri ya da kaçındıkları konular, hangi bilginin üstü kapalı bırakıldığı ya da açıkça ifade edildiği, hangi anlamların ön plana ya da arka plana alındığı, hangi ayrıntıların tanımlanıp tanımlanmadığı söylemin ideolojik anlamını oluşturur. Ayrıca sözcük ve tümcelerin tonlama ve vurgusu, sayfa düzeni, genişliği ve yazı karakteri, renk fotoğraflar veya film gibi görsel yapıların yaratabileceği etki anlamları vurgulayabilir ya da vurgulamayabilir.

İlk sayfadan “Dayağa Paydos” başlığıyla yayınlanan haberde, öncelikle yürüyüşten önce dağıtılan bildirinin içeriğine dair yukarıda da haberin özetini sunarken bahsettiğimiz bilgiler verilmiştir. Katılımcılardan halkın da tanıdığı kişilerin isimlerinin belirtildiği haber bu yönüyle diğerlerinden ayrılmaktadır. Çünkü diğer gazetelerde sadece 1-2 isme rastlanırken (Şirin Tekeli-Cumhuriyet, Bulvar, Güneş, İbrahim Eren-Bulvar) Milliyet’te tiyatro sanatçısı Deniz Türkali, yazar Latife tekin, gazeteci Şule Perinçek, Radikal Parti sözcüsü İbrahim Eren ve Prof. Gencey Gürsoy, Zehra Başar ve Ayşe Düzkan, Şirin Tekeli’nin isimleri anılmıştır.

Yürüyüşe katılanlar “örgütlü ve örgütsüz feministlerin yanısıra hemen her yaştan iki bin kadın” olarak tanımlanarak, katılımın sadece feministlerden değil daha geniş kitlelerden olduğu vurgulanmıştır. Gruba verilen destek de “yürüyüşçülerin hayli büyük bir kalabalık tarafından izlendikleri ve yol üzerindeki evlerin pencere ve balkonlarında bulunan kadınlar tarafından alkışlandıkları” ifadeleriyle anlatılmaktadır.

Haberi oldukça nesnel ve yorumlardan arınmış bir şekilde hazırladığını söyleyebileceğimiz Milliyet, nedense devam sayfasındaki resim altında gereksiz bir yoruma başvurmuştur. Burada katılımcı erkeklerle ilgili olarak izleyicilerin yaptığı söylenilen espri (“Galiba bunlar da karılarından dayak yiyenler”) haberin içeriğine hiç uymayan ve ciddiyetiyle ilgili şüpheyi düşmemize yol açan bir yorum olmaktan başka işe yaramamaktadır.

Bu yürüyüşe neden olan dayak sorununun kaynağına dikkat çekmek üzere habere eklenmiş olan “Psikologların Görüşü” bölümü habere biraz daha ciddiyet ve bilimsellik katmak amacını taşımaktadır. Uzman görüşlerinin tamamı yansıtılmamasına rağmen, (uzman başına sadece 1-2 cümle), habere biraz olsun derinlik kazandırmıştır. Bu bölümde görüşlerin bir kısmı anlatıcının dolayısıyla aktarılırken bir kısmı da uzmanların ağzından tırnak işaretleri kullanılarak verilmiştir. Dayağın sebeplerini genel olarak erkeğin eğitimsizliği, gelenek ve görenekler, ve psikiyatrik nedenlere bağlayan uzmanların, bu sorunu sistemin ya da erkek egemenliğinin bir sonucu olarak görmek yerine bunu yapan erkekler adına mazeretler buldukları ya da dayak atanların psikiyatrik sorunları bulunduğu şeklinde bir açıklama getirdikleri görülmektedir. Özcan Köknel ise dayağın “kadını mal olarak gören erkeklerce başvuru bir yöntem” olduğunu söylerken Suna Tanaltay “erkeğin cinsel yetersizliğini örtmek için” dayak attığını belirterek –anlatıcının yorumuna göre- tepki topluyor ve diğer uzmanlar onun bu görüşüne katılmıyorlar. En önemli sebebi “eğitim eksikliği” olarak başlığa çıkaran anlatıcı, erkeğin en zayıf noktası olabilecek “cinsel yetersizlik” savını kabul etmeyip bir de diğer uzmanların bu görüşü reddettiğini belirterek, erkekliğin en önemli kalelerinden olan cinsel iktidarı bir kez daha pekiştirmiş olmaktadır. Diyebiliriz ki, bu köşede yaptığı yorumlardan dolayı anlatıcı tarafsızlığını koruyamamakta, kendi görüşünü de habere yansıtmaktadır.

Uzman görüşleri ile ilgili dikkati çeken diğer bir nokta ise “Psikologların Görüşü” üstbaşlığının kullanılmasına karşılık görüşüne başvurulmuş uzmanların Tanaltay dışındaki üçünün psikiyatrist olmalarıdır. Haberin içeriğinde Köknel, İ.Ü. Tıp Fakültesi Psikiyatri Anabilim Başkanı, Ziyalar, Cerrahpaşa. Tıp Fakültesi Psikiyatri Anabilim Dalı öğretim üyesi, Peker ise Çapa. Tıp Fakültesi Psikiyatri Anabilim Dalı öğretim üyesi olarak tanıtılmaktadır. Tanaltay’ın çalıştığı kurumla ilgili bir bilgi verilmemiştir.

Milliyet’in haberinde göze çarpan bir nokta da güvenlik güçlerinin aldığı önlemlere hiç değinilmemiş olmasıdır.

Aynı tarihli **Sabah** gazetesi de habere oldukça geniş yer ayırmıştır. (İlanlar ile yaklaşık bir sayfa.) Gazete anahatlarıyla haberi aktardıktan başka, farklı bölümler açarak konu hakkında daha detaylı bilgiler sunmaya çalışmıştır. Kelimesi Kelimesine adlı köşede yürüyüşe katılan Sedef Öztürk ile yapılan görüşmeye yer verilmiştir. Adının da çağrıştırdığı gibi soru cevap şeklinde yapılan görüşmede konuşulanlar aynen aktarılmış olmalıdır. “Evlilik Kurumu Sorgulanmalıdır” başlığı ile ataerkil düzeni sürdüren en önemli kurumlardan evlilik kurumunun eleştirildiği cümleler içeren bu bölüm bir feministin hayatı ve görüşleri ile ilgili ipuçları içermekte, anlatıcının yorumu sadece sorularda kendini göstermektedir. Sedef Öztürk’e sorulan sorular genellikle feminizm ve feministlerle ilgili ön yargılar hakkındadır. (*Feminizm sizi dostlarınızdan kopardı mı?, Feminist bir kadın itici bir kadın mıdır?*) Bu sorularla “sadece yalnız ve çirkin kadınlar feminist olur” gibi toplumda yaygın feminist imajı sorgulanmaktadır. Ayrıca Öztürk’ün evli olması da bu önyargıyı yıkacak bir unsur olarak görülebilir.

Notlar isimli bölümde ise Semra Özal’a duyulan tepki nedeniyle yapılan protestolardan bahsedilerek konuşmasında bu konuya da yer veren Tekeli’nin görüşleri aktarılmıştır. Tekeli’nin alkışlandığı, Özal’ın ise protesto edildiği de burada verilen bilgiler arasında yer almıştır.

Feminizm Nedir? adlı bilgi kutusunda ise o yıllarda okuyucu için pek de bilinen bir kavram olmayan feminizm kavramına açıklık getirilmeye çalışılmış, önce kısa bir tarihçe verildikten sonra feministlerin amacının kadın-erkek eşitliğini sağlamak için önce “erkek toplumu olduğuna inandıkları dünyayı değiştirmek” olduğunu belirtilmiştir. Anlatıcının bu görüşe katılmadığını anladığımız bu bilgi kutusunda dikkatimizi çeken öğelerden biri feminizmin tarihçesi anlatılırken sadece dünyadaki olaylardan bahsedilmesi, Türkiye’den hiç bir örneğe yer verilmemiş olmasıdır. Bir diğer dikkat çekici unsur ise “kadın-erkek eşitliğini desteklemekle birlikte, feministlerin çok köklü bir değişimi hedefledikleri ve kadınların, erkeğin sahip olduğu tüm haklara sahip olmak için uğraşıp didindikleri” ifadesidir. Bu ifadeden anlaşılan feministlerin görünürdeki eşitlik idealinden çok daha fazlasını hedefledikleri ve bunun için (belki de boş yere) çalıştıklarıdır. Anlatıcı feministlerden üçüncü çoğul şahıs zamiri kullanarak bahsetmekte, böylece onlarla aynı idealleri paylaşmadığını göstermektedir. “dünyayı değiştirmeye çalışmak” yorumu ile de “feministlerin aslında imkansız bir amaç uğruna çalıştıkları, hiçbir zaman başarılı olamayacakları” çıkarımı yapılabilir.

Haberin içeriğine baktığımızda ise Milliyet gazetesinde de olduğu gibi bazı katılımcıların isimlerinin belirtildiği, bazı gruplarca yürüyüşün desteklendiği, evlerden izleyenlerin gruba alkışlarla destek verdiği gibi bilgiler bulunuyor. Spotta yer alan “sloganlarda ve pankartlarda en büyük tepkinin dayağa karşı olduğu gözlemlendi” ifadesi ise zaten adı “Dayağa Karşı Dayanışma Yürüyüşü” olan gösterinin ne için yapıldığını anlatıcının pek de kavrayamamış olduğunun bir delili sayılabilir.

Sabah’taki haberin diğer gazetelere göre biraz daha kurgusal bir anlatımla sunulduğunu söyleyebiliriz. Girişte katılımcılarla ilgili olarak kullanılan yukarda da yer verdiğimiz tanımlar (*Tek tek göznuru dökerek hazırladıkları renkli, cicili bicili pankartlarla genç ihtiyar kadınlar..., yürüyüşe önderlik eden bir genç kızın söylediği*

sloganların diğerlerince tekrarlanması...) gibi ayrıntılarla haberde dramatik ve kurgusal bir dil yaratılmaya çalışılmıştır. Çiler Dursun'un Fiske'den alıntıladığına göre:

“Haber metnlerinin anlatısal stratejisinin ve metinsel karakterinin temelini oluşturan görüntüsel söylem, izleyici için orada olma hissini yaratmasıyla, doğrudanlığı duyumsatması ve bir yanda izleyicilere gösterilen eylemlerin üzerinde ve dışında olduklarını hissettirmesiyle haberin gerçekçi metinler olarak iş görmesini kolaylaştırmaktadır. Görüntü boyutuna ek olarak, klasik gerçekçi metinlerin uzlaşımlarından olan farklı söylemler arasındaki hiyerarşi, haberle içinde bir söylemin hakikatin sesi gibi sunulması, diğer söylemlerin ise ona bağımlı kılınması marjinalleştirilmesi şeklinde işlemektedir.”¹⁶⁶

Kullanılan bu dil ile okuyucunun yürüyüş eylemine katılanlarla özdeşleşerek anlatılan haberin doğruluğuna inanması sağlanıp, karakterlerin kendilerinden biri olduğunu göstererek eylemi marjinal bir olay değil sıradan bir yürüyüş olarak algılaması sağlanmaktadır.

3. Gazetelerde Farklı Tarihlerde Konuyla İlgili Çıkan Haberlerin İncelenmesi

İnceleme kapsamına aldığımız gazetelerden bazıları İstanbul'daki 17 Mayıs tarihli “Dayağa Karşı Kampanya Yürüyüşü” gerçekleşmeden bir hafta önce Ankara'da 10 Mayıs'ta Anneler Günü'nde başlatılan kampanya ile ilgili haberleri de yayınlamışlardır. Bu gazeteler Milliyet (11 Mayıs 1987, “Annelerimizi Kutladık”), Hürriyet (11 Mayıs 1987, “Dayağa Karşıyız” Çetin Altan tarafından imzasız olarak hazırlanan Bir Günü'nün Hikayesi köşesinde Tele Ses isimli telefonla yapılan kısa

¹⁶⁶ Çiler Dursun, *Tv Haberlerinde İdeoloji*, İmge Kitabevi, Ankara:2001, s. 123.

röportajların yer aldığı köşeyazısı), *Günaydın* (11 Mayıs 1987, “Kadınlar Dövülmesin”)dir.

Takibeden günlerde 16 Mayıs’ta *Günaydın* gazetesi “Kadınlar Koca Dayağını Protesto için Yürüyecek!” başlıklı haberiyle ertesi gün İstanbul’da düzenlenecek olan yürüyüşü duyurmuştur. 17 Mayıs günü ise *Güneş* gazetesinde Refik Erduran’ın Mercek adlı köşesinde “Yürüyüşün Çift Yönü” başlığıyla aynı gün yapılacak olan yürüyüşün konu edildiği bir köşe yazısı yayınlanmıştır.

Yürüyüşten iki gün sonra 19 Mayıs 1987’de yine *Güneş* gazetesinde Altan Aşar imzalı Arka Pencere adlı köşede “Ana Dayağına da Hayır” başlıklı yazıda da bu konu tartışılmıştır.

Kadınlar Dövülmesin

11 Mayıs tarihinde **Günaydın**’da yayınlanan bu haberde Ankara’da 10 Mayıs’ta başlatılan “Kadınlar Dövülmesin” kampanyası duyurulmuştur. Haberin spot kısmında “*Altı Feminist (Kadın Hakları Savunucusu) Ankara’da pankart açarak “Kadınlar Dövülmesin” kampanyasını başlattı*” denilmektedir. Haberin içinde ise kampanyanın “sönük” bir biçimde başladığı yorumu yapılarak “*Dün saat 9.30’da Gençlik Parkı önünde açılması gereken kampanya havanın yağışlı olması nedeniyle bir eski gazetecinin “yardımı” ile Altındağ Belediyesi’nin 100. Yıl Çarşısındaki tiyatro salonu önünde başlatılabildi*” ifadeleri kullanılmıştır. Feministler olarak anılan kadınların basına bir bildiri dağıttıkları, bu bildiride “*Basın, cami, mahkeme, gelenek, görenek ve adetler. Hepsi dayak atan erkeğin arkasında*” dedikleri aktarılmış “Çiçekleri Seviyoruz”, “Anneleri Seviyoruz”, “Kadınları Seviyoruz” yazılı kumaş parçalarından oluşan pankart önünde duran kadınların “*Aile içindeki şiddetin, şiddeti ideolojiye dönüştürdüğü*”

görüşünü savundukları vurgulanırken, haber “*feministlerden sadece birisi evli...*” cümlesinin sonuna üç nokta konularak bitirilmiştir.

Haberde kullanılan resimde kampanyayı başlatan beş kadının fotoğrafı tek sütuna kullanılmış ve altında ise “Yalnızca Biri Evli” ifadesi dikkat çekmektedir. Haberde kadınların isimleri ya da hangisinin evli olduğuna dair bir bilgiye rastlanmamaktadır.

Günaydın gazetesinin “Kadınlar Dövülmesin” başlıklı haberinde, birçok olumsuz yorum bulunmaktadır. Bunlardan birincisi daha ilk cümlede kullanılan “kampanya sönük başladı” ifadesidir. Bu ifadeden anlaşıldığı kadarıyla katılımcı sayısı azdır fakat bunun nedeni açıkça belirtilmemiştir. Haberin devamında havanın yağışlı olduğu bilgisinin verilmesine rağmen kampanyanın sönük başlama sebebi olarak hava durumu gösterilmemiştir. Oysa ilerleyen satırlarda anlıyoruz ki yağmur nedeniyle Gençlik Parkı önünde açılmayan kampanya başka bir yere taşınmış ve orada başlatılmıştır. Büyük olasılıkla kötü hava koşulları ve yer değişikliği mecburiyeti kampanyaya katılımın az olmasına neden olmuştur.

İkinci olumsuz nokta ise haberde kullanılan “*kampanya havanın yağışlı olması nedeniyle bir eski gazetecinin “yardımı” ile Altındağ Belediyesi’nin 100. Yıl Çarşısındaki tiyatro salonu önünde başlatılabildi*” cümlesindeki “yardım” sözcüğünden kaynaklanmaktadır. Tamamen anlatıcının yorumuna dayanan bu cümle ne gazetecinin kimliği ne de niçin onun yardımına ihtiyaç duyulduğu ile ilgili bir bilgi içermez. Sadece üstü kapalı olarak “kadınlar bu gazetecinin (muhtemelen erkek gazeteci) yardımı olmasaydı kampanya başlatılamayacaktı. Yani kadınlar tek başlarına başarılı olamazlar bir erkeğin yardımı gerekir” mesajını iletmektedir.

Diğer bir olumsuz öge ise “kampanyaya katılan kadınlardan yalnızca birisi evli” cümlesi içindedir. Hem resim altında hem de haberin içinde kullanılmış olan bu ifade haber için gerekli bir bilgi olmamakla beraber, alaycı bir tavrı yansıtmaktadır. Kampanyayı başlatan kadınların “altı feminist kadın” olarak tanımlandığı haberde bu cümle ile yine yaygın feminist algısına gönderme yapılmış, feministlerin zaten evli olamayacağı görüşü pekiştirilmiştir.

Anlatıcı bolca yorumla sunduğu bu haberde kaynak görüşünü aktarırken daime tınmak işaretleri kullanmış, kendi mesafesini açıkça korumuştur.

Dayağa karşıyız

Hürriyet Gazetesinin 11. sayfasında her gün yayınlanan ve imzasız olarak Çetin Altan tarafından hazırlanan “Bir Günün Hikayesi adlı köşede önceki gün gelişen olaylarla ilgili yorumlar yer almaktadır. Bu yorumlar köşenin kendi içindeki küçük bölümlerinde farklı isimdeki başlıklar altında konumlandırılmışlardır. En başında karikatürist Nehar Tüblek’in çizdiği, gündemle ilgili bir karikatür, Hişşst isimli güncel kısa bir espri köşesi, Aç Parantez ve Duvar Edebiyatı bu köşede yer alan bazı başlıklardır.

Telefon ahizesi sembolüyle birlikte Tele Ses adlı köşe de gündemle ilgili yetkili bir kişiyle yapılan telefon görüşmesini içermektedir. 11 Mayıs tarihli Hürriyetin Tele Ses köşesi Özden Dilber ile yapılan bir görüşmeye ayrılmıştır. Yazının girişinde Özden Dilber film prodüktörü ve koca dayağına karşı düzenlenen protesto yürüyüşünün tertip komitesi üyesi olarak tanıtılmaktadır. Yazı soru-cevap şeklinde düzenlenmiştir. Kimliği belli olmayan gazeteci sorular sormakta her sorunun altında Özden Dilber’in cevabına

yer verilmektedir. Dilber'in kimliği ile ilgili soruların ardından yazar bu protesto yürüyüşünün düzenlenme sebebini sormuştur. Ardından gelen soru ise koca dayacağına hayır sloganının benimsenme sebebidir. Bu soruya cevap verirken Dilber "Kadının karnından sıpası, sırtından sopası eksik olmamalıdır diyen hakimden bahsedince, yazar bu sözlerin gerçekten yer alıp almadığını sormuştur. Bir sonraki soru ise yürüyüş düzenlemekle dayağın önünün alınabileceğine inanıyor musunuz sorusudur. Görüşme yazarın son olarak sorduğu "Hedefiniz sadece erkekler mi" sorusuna verilen cevapla bitmektedir.¹⁶⁷

Yazar sorduğu sorularla kampanyanın detaylarını ve düzenlenme amaçlarını açığa çıkartmayı amaçlamıştır. Bu yüzden olumsuz bir yargı ya da yorum göze çarpmamaktadır.

Ankara'da başlayan kampanya **Milliyet** gazetesinin 11 Mayıs tarihli sayısında da yer bulmuştur. 3. sayfadan "Yılın anneleri seçildi... Cezaevlerinde açık görüşme vardı... Feministler eylem yaptı" üstbaşlığı ve "Annelerimizi Kutladık" anabaşlığı ile verilen haberin sadece kısa bir bölümü kampanyaya ayrılmıştır. Diğer bölümler üstbaşlıkta değinilen konuları kapsamaktadır. Haberin spotunda da haberin bu parçalarını görüyoruz: *"Küçük, büyük herkes Anneler Günü" nedeniyle annelerinin elini öperek onlara saygılarını yineledi. Yılın annesi seçilen Semra Özal kutlamaları kabul etti. Cezaevlerindeki açık görüşmelerde anneler tutuklu çocuklarıyla kucaklaştı. Ankara'da bir grup feminist kadınların dövülmesini kınayan bir gösteri yaptı."*

Kadınların eylem haberi spotta ve üst başlıkta son sırada olmasına karşın haberin sayfa 11'deki devamında ilk sırada yer alıyor. Haberde *"Anneler Günü nedeniyle bir*

¹⁶⁷ Özden Dilber'in sorulara verdiği cevaplar daha önceki bölümlerde de tartıştığımız ve kampanyanın düzenlenme sebepleri üzerine yapıldığı için burada tekrar yineleme gereği görmedik. Ayrıntılı bilgi için bkz. Ek 2. Dayığa Karşı Kampanya İle ilgili Gazete ve Dergi Küpürleri.

grup feminist, dün Ankara’da düzenledikleri eylemle kadınların dövülmesini protesto etti. Dayaktan kaçan kadınların sığınabileceği bir “dayakevi” kurmayı amaçladıklarını belirten feministler, yurttaşlara üzerinde “Dayağa Son”, Anneler Dövülmesin”, “Kadınlara Özgürlük” yazan rozetler dağıttılar.” deniliyor. Haberin hiçbir yerinde bu kadınların kimliği ve gösterinin nerede düzenlendiği ile ilgili bilgiye yer verilmezken, haberin çok kısa olarak verildiği de gözden kaçmamaktadır.

Haberin başlangıcının yer aldığı 3. sayfada 4 adet fotoğrafa yer verilmiş. Bunlardan ilk üçü spotta ve üst başlıkta da değinilen yılın annesi ve cezaevlerindeki açık görüş ile ilgili. Son fotoğraf ise kampanya ile ilgili bir görsel malzeme olarak kullanılmış. Renkli basılan resimde protesto eylemi yapan kadınlardan biri haberde de değinilen rozetlerden yaşlı bir adama takarken görülüyor.

Genel olarak 11 Mayıs’ta Ankarada başlatılan kampanya ile ilgili yayınlanan haberlerin çok kısa ve yetersiz olduklarını söyleyebiliriz. Araştırma kapsamımıza aldığımız sadece iki gazetenin yer verdiği bu haber belli ki çok önemli görülmemiş, bu yüzden ya diğer haberlerin yanında özet olarak geçilmiş (Milliyet 11 Mayıs) ya magazinleştirilerek ve alaycı bir üslupla ve bolca yorum içerecek şekilde yazılmış (Günaydın 11 Mayıs), ya da güncel olayların yorumlandığı bir köşede kısa bir mülakat şeklinde yer bulabilmiştir. (Özden Dilber ile yapılan telefon görüşmesi- Hürriyet 11 Mayıs)

16 Mayıs tarihli **Günaydın** gazetesinde ertesi gün İstanbul’da düzenlenecek olan “Koca Dayağını Protesto Yürüyüşü” duyurulmaktadır. “Kadınlar Koca Dayağını Protesto İçin Yürüyecek!” başlığı ile ilk sayfadan sadece iki spot ile duyurulan haberde herhangi bir görsel malzeme kullanılmamıştır. İlk spotta “Kadınlara yönelik 3 derginin biraraya gelerek düzenledikleri “Koca Dayağını Protesto Yürüyüşü” yarın saat 13.00’de Kadıköy’deki Yoğurtçu Parkı’ndan başlayacak.” denilirken ikinci spotta “Bir

bildiri yayınlayan tertip komitesi, dayağın kadınların, ekonomik, kültürel, ve cinsel baskı altında tutulmasının bir aracı olduğu belirterek, “Türkiye’de meşru hale getirilen dayağın kaldırılması için eylemlerimize devam edeceğiz” dedi” sözleri kullanılmıştır.

Günaydın’daki bu haber sadece bir duyuru havasında olduğu için detay verilmemiş, belki de okuyucuların yürüyüşün ertesinde çıkacak gazetede haberi takip ederek detaylarını okuması istenmiştir.

17 Mayıs 1987 tarihli **Güneş** Gazetesinde Refik Erduran’ın Mercek adlı köşesinde “Yürüyüşün Çift Yönü” başlığıyla aynı gün yapılacak olan yürüyüş eyleminin konu edildiği bir köşe yazısı yayınlanmıştır. 4. sayfada yer alan bu köşesinde Erduran, yazının başlangıcında, bir İngiliz komedisindeki kadına dayak atmakla ilgili şakaya değinerek “bu tür şakaların sadece kadın- erkek ilişkilerini uygar bir raya oturtmuş ülkelerde kahkahayla karşılanabileceğini” söyler ve kadınların gerçekten dövüldüğü yerlerde ise bu “kepazeliğin” şaka konusu olamayacağını savunur. Ve “kadına dayak ayıbını herkesin kesinlikle ve kayıtsız şartsız lanetlemesi gerekir” der. Buraya kadar kadının dövülmesine karşı olduğunu anladığımız Erduran, yazısının devamında dayağın güçlünün güçsüzü ezme eylemi olduğunu ve genç bir erkeğin yaşlı bir erkeği dövmesinin de caiz olmadığını söyleyerek bir genellemeye gider.

Yazının devamında kadınların da erkekler kadar gaddar ve acımasız olduğunu anlatmaya çalışan yazar ilk olarak ilkel kabilelerde erkeklerin yapmak istemediği işkenceleri tutsaklara kadınların yaptığı örneğini verir. Kadınların bu görevi zevkle yaptıklarını savunur. Bir diğer örnek ise kadınların fiziksel zayıflıklarını kurnazlıklarıyla kapatma yeteneğini gösteren Rita Hayworth’ın başrolünde oynadığı Salome filmidir. Erkeği erkeğe kırdırma rolünde kadınların çok başarılı olduğunun bir delili olan filmde konu edilen efsaneye göre striptiz yaparak bir kralı etkileyen “aşiftenin

biri” kralın dile benden ne dilerse sözlerine karşılık kendisini kızdıran adamın kellesini ister.

Yazar “Kadınlar her zaman masum mağdureler değildir” görüşünü kanıtlamak için çeşitli örnekler vermektedir. Bu konudaki bir diğer örnek de gazetelerde yer alan haberlerden seçilmiştir. Erduran, işsiz bir kocanın karısını bıçakla yaraladığını, çünkü kadının ona “Sen de erkek misin? Ne paran var ne de yatakta gücün. Bir de sevdiğim adamı gör.” dediğini, dilin bıçak yarasından daha kalıcı iz bırakabilen bir silah olduğunu söylemektedir.

Yazının son bölümünde Erduran tekrar “dayağa ve şiddete karşı yürüyüş” e değinir. Bu yürüyüşün haklı olduğunu, şu sözleri ile anlatır: *“Üstün kas gücüyle hergün itilip kakılarak sindirilen, karabıyıklı kahve tembelleri tarafından evde ve tarlada amansızca çalıştırılarak sömürülen kırsal kadınının haklarını savunmak kutsal bir görevdir. Kalplerimiz bu gün yürüyen aydın hanımlarımızla da olacak. İnsanca yaşama uğruna elele verelim, elele savaşalım. Şiddetin ve gaddarlığın her türüne karşı...”*

Erduran’ın bu sözleri yazarın yürüyüşü desteklemekle birlikte amacının sadece kırsal kesimdeki kadınların haklarını korumak olması gerektiğini düşündüğünü göstermektedir. Çünkü Erduran’a göre şehirli aydın kadınların böyle bir eyleme ihtiyaçları yoktur, onlar fiziksel zayıflıklarını kurnazlıklarıyla kapatarak erkeği erkeğe kırdırabilen, gerektiğinde erkeklerden daha gaddar, kas gücüyle olmasa da dilleriyle erkekleri yaralayabilen varlıklardır. Bu sözleriyle kadın düşmanı olduğu bile söylenebilecek Erduran, yazısının çoğunda kadınlarla ilgili olumsuz yargılara başvurmuş bu amaçla birçok kaynaktan örnekler vermiştir.

Sonuç olarak Erduran, kadına dayak atılmasını erkek egemen sistemin bir sonucu olarak görmemekte, güçlünün güçsüzü ezmesi olarak görmektedir. Bunun sebebi olarak

da yeterince uygar bir toplum olmayışımızı göstermektedir. Yazının sonunda sadece kadınlara yapılan gaddarlığa değil gaddarlığın her türlüsüne karşı el ele verilerek savaşmak gerektiğine dikkat çekmektedir.

19 Mayıs 1987 tarihinde **Güneş** gazetesinde Altan Aşar imzalı Arka Pencere adlı köşede “Ana Dayağına da Hayır” başlıklı yazıda kadınların dayağa karşı yürüyüşü tekrar konu edilmiştir. Fakat yazının ana teması kadına atılan dayak değil çocukların dövülmesidir.

Dayağa karşı kampanyayla ilgili olarak “yürüyüşün hayli ilgi çektiği ve azımsanmayacak kadar fazla katılımcının bulunduğu” gibi olumlu yorumlar yapılmış fakat güçlünün güçsüzü dövmesinin bir alışkanlık olduğu toplumumuzda bu tür kampanyaların daha da yaygınlaştırılması gerektiği de yorumlara eklenmiştir. İsmi verilmeyen bir psikoloğun görüşlerine göre, bu dayak olayının asıl dramatik boyutunun çocukların dövülmesi olduğu, hatta annelerin çocuklarla daha fazla zaman geçirdiği için babalardan daha fazla dayak atukları koca dayağının temelinde de çocuk dövmenin olduğu belirtilmektedir. Yazı espirili bir cümle ile sonlandırılmıştır: “*Şimdi bu yorumdan sonra ister misiniz çocuklar da ana dayağını protesto için yürüsünler!...*”

Yazıda görsel malzeme olarak kullanılan fotoğrafta, elinde mikrofonla kalabalık önünde konuşma yapan bir kadın görülmektedir. Resim altında ise “Koca dayağını protesto eden kadınlar... acaba içlerinde çocuğunu dövenler var mıydı?” ifadesi kullanılmıştır. Bu ifadede gördüğümüz gibi yazının çıkış noktası olan kadına dayak konusu başka bir alana kaydırılmış ve çocukların dövülmesi konu olarak seçilmiştir. “Dayağa Karşı Kampanya Yürüyüşü” bu konuyu ele almak için bir araç olarak kullanılmıştır.

4. Dergilerde “Dayağa Karşı Kampanya Yürüyüşü” Haberleri

Araştırmamızın konusu ile ilgili olarak yukarıda da bahsettiğimiz dergilerde çeşitli haberler yayınlanmıştır. Bunlar inceleyeceğimiz sıra ile: **Nokta** dergisi, “Ve Kadınlar Yürüyor”, 17 Mayıs, sayı 19, “Bir Fotoğraf” , 31 Mayıs, sayı 21, **Elele**, “Dayağa Karşı El Ele”, Haziran 1987, sayı 6, **Kadınca**, “Kadınlar Dayağa Karşı Yürüdüler ve Yürüyecekler”, Haziran 1987, sayı 103, “Dayağa hayır Kampanyası Devam Ediyor”, Temmuz 1987, sayı 104, “Haklı Dayak Yoktur”, Ekim 1987, sayı 107, **Sosyalist Feminist Kaktüs**, “Kadın Örgütlenmesinde Bir Dönüm Noktası: Dayağa Karşı Kampanya”ve “Taraflı Bir Kitap Tanıtma Yazısı: Bağır Herkes Duysun” 1 Mayıs 1988, sayı 1’dir. Bu süre içinde araştırmamızın dahilinde olan haftalık **Tempo** dergisinde konuya ilişkin hiçbir habere rastlanmamıştır.

a. Nokta Dergisi

17 Mayıs 1987 tarihli 82 sayfalık dergide “Ve Kadınlar Yürüyor” başlığıyla verilen yazıda derginin yayınlandığı tarihte henüz yapılmamış olan “Dayağa Karşı Kampanya Yürüyüşü”nün düzenlenme nedeni ve hazırlık sürecindeki aksaklıklar konu edilmiştir. Haberin spotunda “*Polisin “kontrol altına alamayacağı” gerekçesiyle gelecek pazara ertelenen yürüyüş Anneler Günü’nde Gerçekleşemiyor*” şeklinde bir duyuru yapılmaktadır.

Haberin giriş kısmında Anneler Günü’nün nasıl ortaya çıktığı özetlenerek ardından “*Bu günün Türkiye’de bir protesto yürüyüşüne ilham kaynağı olacağı kimin aklına gelirdi ki?*” yorumu yapılmıştır.

İlerleyen satırlarda, kadın hareketinin öncülüğünü yapan bir grup kadının Anneler Günü'nde protesto gösterisi düzenlemek için izin alma çabaları aktarılmaktadır. Kadınların önce İstanbul Vilayeti'ne başvurdıkları belirtilerek, “Yürüyüş mü piknik mi?” arabaşlığının ardından vilayetten izin alındığı fakat yürüyüşün nerde yapılacağı konusunda sorunlar ortaya çıktığı anlatılıyor. Bu konuyla ilgili yasalara göre İstanbul'un Taksim, Sultanahmet, Saraçhane gibi alanları yürüyüş ve gösteriye kapalıydı. Bu bölgelerin dışındaki yerler ise haberde top alanları ya da piknik yerleri olarak adlandırılmaktadır. Kadınların kendilerine önerilen 12 alandan Söğütluçeşme güzergahını seçerek izin aldıkları aktarılan yazıda daha sonra emniyet yetkililerinin müdahalesiyle tarih değişikliği yapma zorunda kaldıkları bildirilmektedir. Bu tarih değişikliğinin sebepleri arasında Uluslararası Olimpiyat Komitesi Delegeleri ile Cumhurbaşkanı Kenan Evren'in o tarihte İstanbul'a gelecek olması, Galatasaray-Altay maçı ve dolayısıyla da polislerin bu olayların tümünde kontrol zorluğu çekeceği gerekçesi bulunmaktadır.

“Tepkiler üzerine” arabaşlığının ardından kampanyanın hakim Mustafa Durmuş'un sözlerine gelen tepkilerin büyümesiyle düzenlendiği, bu sözlerin ardından Ankara'da bir grup kadının başlattığı imza kampanyası ile “bir çırpıda” 85 imzanın toplanmış olması bilgileri veriliyor. Haberin son bölümünde yürüyüşe katılan kadınların her yaştan, her meslekten ve sınıftan oldukları vurgulanarak, yürüyüşü düzenleyen üç ayrı kadın grubunun hazırlanan basın bildirisine ortak imza attıkları belirtiliyor. Yürüyüşü düzenleyen bu üç gruba ait kadınların ilk grubu “Feminist” adlı dergiyi çıkaran “Kadın Çevresi” üyeleri, ikinci grubu sosyalist feministler olarak tanımlanan bağımsızlar, üçüncü grup ise yeni bir dernek kurma aşamasındaki kadınlar olarak haberde tanımlanmaktadırlar. İlk grubun sözcüsü Handan Koç, gruplaşma ile ilgili bir soruyu “hiçbir zaman homojen bir topluluk oluşturmadıkları” şeklinde yanıtlarken, sosyalist feministler durumu “kadın olmanın sorunlarını yaşamaktan başka bir ortak

noktaları olmadığı” görüşü ile yansıtmaktadır. Yeni kurulacak derneğin sözcüsü Zehra Başar ise bu ve bunun gibi eylemlerde ortak eylemden yana olduklarını göstereceklerini, sosyal, siyasal ve sınıfsal konumuna bakmadan, salt kadın olmanın asgari koşul olduğu bir dernek çalışması yapmayı amaçladıklarını söylemekteydi.

Haberde kullanılan fotoğrafta, sekiz kadın bir devlet binasından çıkarken görülüyor. Arka planda onlara bakan bir polis memuru dikkat çekiyor. Resim altındaki cümle “İstanbul’daki protesto yürüyüşü için Vilayet’ten koparılan izin, bu kez polis engeline takılarak ertelenecekti.” Cümlesidir. Buradan arkada görülen binanın ya Vilayet ya da emniyete ait bir bina olduğu çıkarımını yapabiliriz.

Bir sonraki hafta yayınlanan 21. sayısında Nokta dergisi “Bir Fotoğraf” başlığı ile “Panorama Türkiye” sayfalarında yürüyüşü konu etmiştir. Tek sütuna verdiği haberin yanında üç sütuna fotoğraf kullanılan haberde “İstanbul’da bin kadar kadının ‘koca dayacağına son’ yürüyüşü yaptığı ve ‘Gelecek Kadındır’, ‘Dayağın Çıktığı Yeri İstemiyoruz, Artık Susmayacağız’ gibi pankartlar taşıyan kadınların, kadınların dövülmesinin işkenceden hiçbir farkı olmadığını vurguladıkları aktarılıyor. Habere göre *“Horlanan ve ezilen eşcinseller de ortak sorunları paylaştıklarını söyleyerek yürüyüşçülere destek oldular”*.

Bu kısa haber şu yorumlarla sona ermektedir: *“Bu ‘feminist’ eylem, uzun süredir özlenen olgunluk ve etkinlikteydi. Bu arada polisin her ne hikmetse gene bol bol video çekimi yaptığı gözlemlendi...”*

Haberin yanında kullanılan fotoğrafta tertip komitesi imzasıyla ön planda dört ya da beş kişinin taşıdığı “Kadınlar Dayağa Karşı Dayanışmaya” yazılı çok büyük bir pankart görülmekte, pankartın arkasında ise yürüyen kalabalık bir kadın grubunun görüntüsü bulunmaktadır.

Nokta Dergisinin konumuza ilişkin haberlerinde kullanılan dilin gazetelerdeki aksine feminist ideolojinin bakış açısından kurulduğunu görüyoruz. Gazetelerde yürüyüşe katılan kadınlar “feministler” tanımlamasıyla ötekileştirilirken, 17 Mayıs tarihli “ve Kadınlar yürüyor” haberinde sadece bir grup kadın ya da kadın hakları savunucuları olarak adlandırılmışlardır. Haberdeki genel bakış, bu yürüyüşün kadınların hakkı olduğu, fakat devletin bürokratik engelleri ve polislerin control çabaları nedeniyle bu eyleme zorluk çıkarıldığı yönündedir. Kadınların kanunlara saygılı davranarak yürüyüş için izin alma çabalarına karşılık, emniyet yetkililerinin birçok sebep göstererek yürüyüşün ertelenmesini istemeleri, bu eylemin planlanan günde yani “Anneler gününde” yapılamamasına sebep olmuştur.

Haberin diğer bölümlerinde de kadınlardan yana bir tavır açıkça görülmektedir. “Tepkiler büyüyor” arabaşlığının ardından kullanılan “(yürüyüş) Anneler gününde gerçekleşemiyordu ama dayağın meşru sayılmasına tepkiler de çığ gibi büyüyordu” cümlesi, Ankarada açılan imza kampanyasına “bir çırpıda” 85 Ankara’lının imza atması” gibi söylemler bu yanlışlığı ortaya koymaktadır. Ayrıca bu protesto eyleminin “her yaştan, her sınıftan, her meslekten kadını ortak bir eylemde birleştirmesinin yanı sıra, değişik kadın gruplarını da biraraya topladığı” vurgusuyla, bu eylemin olumlu bir özelliği olarak birleştirici gücüne dikkat çekilmektedir.

Gazete haberlerinde kim tarafından organize edildiği belirtilmeyen yürüyüşün üç ayrı kadın grubunun ortak çabasıyla düzenlendiğini de Nokta’nın bu haberinden anlıyoruz. Bu üç grubun temsilcilerinin de bu ortak eylemle ilgili olarak görüşlerine başvurulmuş ve bu görüşler de habere tırnak işaretleri kullanılarak eklenmiştir.

Nokta dergisinin “ve Kadınlar yürüyor” haberi şimdiye kadar incelediğimiz gazetelerde yer almayan bazı sorulara cevap niteliği taşımaktadır. Bunlardan biri yukarıda da bahsettiğimiz yürüyüşün kimler tarafından düzenlendiği bilgisidir. Bir ikinci

soru ise yürüyüşün neden Anneler Gününde yapılamadığı konusunun belirsizliğidir. Sadece iki gazetede bahsi geçen bir konu olarak bu soru Güneş'te yürüyüşün o gün yapılmasının engellendiği, Hürriyet'te ise ertelendiği şeklindeydi. Bu belirsizlik Nokta'nın haberiyle açıklığa kavuşmaktadır.

31 Mayıs tarihli “Bir Fotoğraf” başlıklı haberde de aynı bakış açısını görüyoruz. Çok kısa bir haber olmasına karşın, haberin sunumunda kadınlar ve diğer katılımcılara yönelik olumlu unsurlar hemen göze çarpmaktadır. Bunlardan birincisi “Horlanan ve ezilen eşcinseller de ortak sorunları paylaştıklarını söyleyerek yürüyüşçü kadınlara destek oldular” cümlesidir. Eşcinsellerden bahsedilirken hiçbir magazinelleştirme ya da aşağılama görülmemektedir. Son derece yansız bir cümle kullanılmış, fotoğraflarda da bazı gazetelerin başvurduğu (Hürriyet ve Günaydın, 18 Mayıs) eşcinsel fotoğrafı kullanarak dikkat çekme yöntemine gidilmemiştir. Bu eylemin uzun süredir özlenen olgunluk ve etkinlikte olduğu yorumu da eylemi destekleyen ikinci yorumdur. Bu eylemin özleildiği ve beklendiği imasıyla Nokta dergisi bu eyleme destek vermektedir.

Gazetelerde sık sık rastladığımız” polisin aldığı önlemler” klişesine bu haberde yer verilmemiştir. Aksine polisin “ne hikmetse gene bol bol video çekimi yaptığı” söylenerek biraz da alaycı bir üslupla emniyetin kontrol çabası eleştirilmektedir. Gazeteler polisin önlemlerini övücü cümleler kurarken, Nokta tam aksi bir tutumla bu önlemlerin gereksizliğini, bu eylemin bir potansiyel suç oluşturmadığını vurgulamaktadır.

Nokta'nın bu eylemden ve katılımcılardan yana olan tutumundan bahsederken o dönemdeki kadrosuna da dikkat çekmemiz gerekir. İpek Çalışlar, Tuğrul Eryılmaz, Nurcan Akad, Ayşenur Arslan, Gülay Göktürk gibi feminist ideolojiye inanan isimler o günlerde derginin kadrosundaydılar. Bu isimlerin doğrudan etkisiyle sonuç olarak

söyleyebiliriz ki Nokta Dergisi'nin 17 Mayıs ve 31 Mayıs haberlerinde kullanılan dil ataerkil ideolojinin dili değil, bastırılmış ideoloji olan feminist ideolojinin dilidir.

b. Tempo Dergisi:

Araştırmamızın kapsamındaki ikinci haftalık dergi olan Tempo'da ise ele alınan tarihler arasında çıkan hiçbir sayıda konumuza dair bir habere rastlanmamıştır. Daha çok magazinell özellikler gösteren Tempo dergisi belki de fazla ciddi bulduğu bu haberi sayfalarına taşımamıştır.

c. Elele

İncelediğimiz dergilerden biri olan Elele, kadınlara yönelik aylık yayınlanan bir dergidir. Haziran 1987 tarihli 122 sayfa basılan 6. sayısında "Dayağa Karşı El Ele" başlığı ile bir önceki ay düzenlenen yürüyüşle ilgili bir haber yayınlanmıştır. Bu kısa haber-yorum yazısında, kampanyayı övücü bir çok ifadeye yer verilmiştir. Daha ilk cümleden anlatıcının destekçi tavrı belli olmaktadır: *"Geçen ayın en önemli kadın faaliyetlerinden biri, bir grup feminist kadının düzenlediği 'Dayağı Protesto' yürüyüşüydü"*. Yazının devamında yürüyüşçü kadınların *"çevre evlerin pencerelerinde toplanan kadınlardan büyük alkış aldıkları"* söylenerek yazının haber kısmı sonlandırılmış, son bölümde bu eylemle ilgili yorumlara yer verilmiştir.

"Kadınların bu yürüyüşüne çok sevindik, Feminist kadınlar derneğini de bu girişimlerinden dolayı kutluyoruz. Belki katılan fazla olmadı ama bu bir başlangıçtır. Bir yerden başlamak gerekiyordu. Bu gün üç bin kadın katılır ama salt bu yüzden otuz bin kadın bilinçlenir. Yarın otuz bin katılır daha fazlası bilinçlenir. Önemli olan kadınlarımızın 'Kocamdır, döver de sever de' zihniyetinden vazgeçmeleri, her şeyden önce kendilerini erkeklerden aşağı görmeyip, onlarla eşitliklerine inanmaları."

Yapılan yorumlardan, yazının bu yürüyüşün haklılığına inanmış, bu eylemi feminist ideolojinin bakışıyla ele alan biri tarafından yazıldığını söylemek mümkündür. Anlatıcı o kadar yürüyüşten yanadır ki bu eylemi düzenleyenleri kutlamakta, tek bir eylemin bile kadınların bilinçlenmesinde büyük rolü olabileceğini düşünmektedir. Son cümleden de anladığımız gibi, anlatıcı “eşitlik” fikrini içselleştirmiş bir kişidir, bunu da yorumlarıyla açığa vurmaktadır.

Yazının haber içeriği oldukça kısa olmasına rağmen yürüyüşe verilen destek çok büyüktür. Haberin kısa olmasını belki de derginin bir haber dergisi değil de kadınlarla ilgili sorunların ele alındığı ve onlara hayatlarını kolaylaştıracak bilgilerin verildiği bir dergi olmasına bağlayabiliriz.

Haberin yanısıra 2 adet fotoğraf kullanılmıştır. Büyük fotoğrafta ellerinde pankartlarla yürüyen kadınlar görülmekte, daha küçük olan fotoğrafta ise ellerinde megafonlarla sloganlar atarak yürüyen yüzleri gülen kadınlar resimlenmişlerdir. Bu fotoğrafta en önde duran kişi Hürriyet ve Günaydın gazetelerinde fotoğrafını gördüğümüz “Ceyda” adlı eşcinseldir ama ne yazıda ne de resim altında eşcinsellerle ya da onunla ilgili bir yorum yoktur.

d. Kadınca

1 Aralık 1978’de yayın hayatına başlayan Kadınca dergisi, o güne kadar kadınlar için çıkarılan dergilerden çok farklıydı. Özellikle seksenli yıllarda pek çok kadının feminizmle tanışmasını sağladı. Kadınca ’nın ilk yılları henüz feminist hareketin start

almadığı yıllardı. Ortada çevrilen kitaplar, eylemler, kampanyalar yoktu.¹⁶⁸ Duygu Asena'nın genel yönetmenliğinde kadın sorunu ile ilgili bir çok yazı ilk defa Kadınca dergisinde yer almıştır. Araştırmamızın konusu olan kampanyadan çok önce, 1984 yılının Şubat ayında yayınlanan 63. sayısında “Örselenmiş Kadınlar Dayağa Hayır” başlığıyla dayak konusunu kapağa taşımıştır. Aynı yıl Mart ve Ekim aylarında da dayak konusunu kapaktan duyurarak işlemiştir. (Bkz. Ek 2.)

Haziran 1987’de 103. sayısı 114 sayfa olarak yayınlanan Kadınca’da, 17 Mayıs’ta düzenlenen yürüyüşün haberi “Gözümüzden Kaçmayanlar” isimli 12. sayfada “Kadınlar Dayağa Karşı Yürüdüler ve Yürüyecekler” başlığı ile yayınlanmıştır. Bu sayıda Kadınca dergisi, “Dayağa Karşı Dayanışma Yürüyüşü”ne bir tam sayfa ayırmıştır.

Haberde yürüyüşe katılanlar “*değişik meslek gruplarından ve ev kadınlarından yaşlı-geç, kucağında ya da elinde çocuğuyla 2000 kadın ve 500 kişiye yakın bir erkek grubu*” olarak tanımlanıyor. Yazarın yürüyüşe destek verdiği daha ilk cümlelerde kendini göstermektedir. Kadınların çok coşkulu oldukları ve çevreden de büyük ilgi gördüklerini belirtilmesi bu desteği ifade etmektedir. Fakat anlatıcının katılımcıların sayısı ile ilgili bir eleştirisi vardır. Katılımcı sayısının 2 bin yerine 20 bin hatta daha fazla olması gerektiğini düşünmektedir “*çünkü yürüyüş dayağa karşı düzenlenmişti ve dayak Türkiye’de çok yaygın bir sorundu. Babasından, erkek kardeşinden, kocasından, hatta oğlundan veya kocasının yakınlarından dayak yiyen kadınların bile bulunduğu bir toplumda neden 20 bin değil de 2 bin kadın yürüdü?... oysa pek çok kadın, evinin*

¹⁶⁸ Filiz Koçali, “Bir Zamanlar Bir Kadınca Dergisi Vardı”, <http://www.bianet.org/kadin/kategori/kadin/21/bir-zamanlar-bir-kadinca-dergisi-vardi>, 21.10.2008.

penceresinden yürüyen kadınları coşkuyla alkışlayarak destekledi ama bu coşkulu destekleme niçin pencerede sınırlı kalıyordu?”

Yazının devamında dört ayrı konuşmacının dayağı yeren, kadınları mücadeleye çağıran konuşmalar yaptığı belirtilerek, Şirin tekeli'nin yaptığı konuşmaya geniş bir şekilde yer verilmiştir. Tekeli'nin *“Bir yandan Anneler Günü'nün kutlandığı, bir yandan kadınlara dayak atmanın meşru görülebildiği ikiyüzlü bir toplumda yaşıyoruz. Gerçekte kadınlara günlük yaşamın olağan bir parçası olarak yaygın biçimde atılan dayağın, öz be biçim açısından işkenceden hiçbir farkı yoktur”* sözleri alıntılanmaktadır. Ayrıca incelediğimiz gazetelerde de bahsi geçen Semra Özal'ın yılın annesi seçilmesi ile ilgili tepkiler de Tekeli'nin ağzından aktarılmaktadır.

“Toplumun ikiyüzlülüğünün bir başka örneğini de bu yıl Anneler derneği'nin ‘Yılın Annesi ve Kadını’ seçtiği Başbakan'ın eşi ve Türk Kadını Tanıtma ve Yükseltme adı altında bir vakıf kurmuş olan Semra Özal Hanımefendi'nin Kadınca Dergisinde Duygu Asena'nın sorularını yanıtlarken söylediklerinde görüyoruz. Asena, Bayan Özal'a Türkiye'de kadınların dayak yemesine karşı Batı'da olduğu gibi ‘Kadın Evleri’ açılması konusunda ne düşündüğünü sormuştur. Aldığı cevap aynen şöyledir: “Şimdi tabi her memleketin örf ve adetleri, şartları çok değişik. Avrupa'daki bir kadının kocasından bir tokat yemesi hadisesiyle bizim Anadolu'da bir kadının tokat yemesi hadisesini çok ayrı vaz etmek lazım. Bunu bir tutamayız. Onun için bizde kocasından dayak yemiş bir kadın için böyle bir yer açarsak kabul edilmez, hoş görülmez.” ... Ama Bayan Özal yanılıyor. En azından ben ve biz, burada toplanmış olan bir avuç kadın ve erkek, bayan Özal'ın yanıldığını bağıra bağıra söylüyoruz.”

İncelediğimiz bütün gazetelerde kısaca bahsedilen Semra Özal'ın protesto edilmesinin sebebi bu haber okununca daha iyi anlaşılmaktadır. Çünkü sadece Kadınca'da Bayan Özal'ın tepki toplayan sözleri ayrıntılı olarak verilmiştir.

Üç ayrı resmin kullanıldığı haberde başlığın üzerindeki en büyük resimde kalabalık bir kadın grubu ellerinde pankartlarla görüntülenmiştir. Sayfanın sol alt kısmında küçük bir resimde Şirin Tekeli konuşma yaparken görülmektedir. Resmin altında da “Şirin Ttekeli Konuşuyor” ifadesi yer almaktadır. Sağ alt köşedeki son resimde ise yürüyüşe katılanlar görülmektedir. Büyük resmin aksine burada haberde de belirtilen 500 erkek katılımcı bilgisini doğrular şekilde, kadınlarla birlikte yürüyen erkekler ve pusetiyle babasının yanında bir çocuk görüntüsü vardır.

Kadınca’nın Temmuz ayında yayınlanan 114 sayfalık 104. sayısında da yine “Gözümüzden Kaçmayanlar” isimli sayfalarda “Dayağa Hayır Kampanyası Devam Ediyor” başlıklı kısa bir haber yayınlanmıştır. Haberde kampanyayı başlatan kadınların, kampanyayı sürdürmek için bir el kitabı hazırladıkları duyurulmaktadır. Kitabın amacı, dayağın toplumumuzda yaygın ve meşru oluşunu ve erkeklerin kadınları niçin dövdüğünü, tanıklıklar aracılığıyla irdelenmek olarak belirtilmektedir. Haberin sonunda ise kampanyaya katılmak ya da yazılı, sözlü tanıklık etmek isteyen kadınlar için bir adres verilmektedir.

Tek bir resmin eşlik ettiği bu haberde yine kalabalık bir kadın grubu yürüyüş esnasında ellerinde pankartlarla fotoğraflanmışlardır.

Görüldüğü gibi bu haber bir duyuru niteliği taşımaktadır. Kadınca sadece yürüyüş haberini sayfalarına yansıtmakla kalmamış, ardından meydana gelen gelişmeleri de takip etmiştir.

Yukarıda da bahsettiğimiz gibi Kadınca dergisi kampanyadan çok önce başladığı dayağa karşı yayınlarını, kampanya yürüyüşünü takiben yaptığı haber ve ardından oluşan gelişmeleri de takip ederek sürdürmüştür. Kampanyadan beş ay sonra yayınlanan

Ekim sayısında yine dayak konusunu kapaktan “Haklı Dayak Yoktur” başlığıyla duyurmuştur.

Araştırmamızın dönemi içine girmemesine rağmen Kadınca’nın Ekim’de çıkan 113 sayfa uzunluğundaki 107. sayısındaki bu haberin de aynı yıl içerisinde yayınlanması sebebiyle incelenmeye değer olduğunu düşündük. Filiz Koçali tarafından kaleme alınan, haberden ziyade bir araştırma yazısı olan bu yazıda bir çok uzman görüşüne de başvurulmuştur.

Koca dayacağından çıldıran Asiye’nin dramatik hikayesi ile başlayan yazıda, “ülkemizdeki milyonlarca kadının, yorumu ve haklılığı kocadan kocaya değişen sebepler yüzünden” dayak yedikleri belirtiliyor. Yazıda sadece kadınların değil, çocukların da çevrelerindeki birçok kişiden farklı nedenlerle dayak yedikleri vurgulanarak, yakın ilişkilerde güçlü olanın güçsüz olana kurallar koyduğu, bu kurallar çiğnendiğinde ya da çiğnenir gibi olduğunda ise dayağa başvurulduğu belirtiliyor.

66-68. sayfalar arasında yer alan bu üç sayfalık yazıda “Dayak Çok Haksız Bir Yaptırım Şeklidir”, İnsanlar Konuşa Konuşa Anlaşır”, “Eğitim Yuvalarındaki Eğitimsizlik”, “Dayak İçselleştiği İçin Doğal Karşılıyor”, “Kız Çocuğuna Ayrıca Dayak”, “20 Bin Lira Veren Karısını Dövebilir”, “Avrupa’da Dayak Daha Çok Tepki Görüyor”, Neden Dayak”, “Tepkiler Kişiden Kişiyeye Değişir”, “Eğitim, Eğitim, Yine Eğitim...” altbaşlıkları kullanılmıştır.

İlk ara başlığın ardından, Psikolog Leyla Navaro’nun görüşlerine yer verilmektedir. Navaro, dayak yiyen kadınların duygularını anlatmak için “yapmak istemediğiniz bir şeyi yaptırmak için ya da yapmamanız gereken bir şeyi yaptınız diye biri size vursa ne hissederdiniz?” diye sormuş ve bu tür can yakmanın bütün dünyada işkence olarak adlandırıldığını belirtmiştir. Navaro’ya göre bütün dayaklar haksızdır.

Görüşüne başvurulmuş bir diğer uzman Psikolog Nevzat Uçtun Muhtar “Aile ilişkisi gibi, eğitim ilişkisi gibi, yakın ve sevgi bağıyla karmaşıklaşan ilişkilerde, eşitlik yerine güçlü-güçsüz, yöneten-yönetilen ilişkisi var oldukça, dayak da var olur” demektedir.

Yazının devamında çocukların dövülmesi ele alınmakta, eğitim kurumlarındaki dayak olayı örnekler verilerek anlatılmaktadır. Sonrasında ise eşler arasındaki dayak konu edilerek, insanların karı-koca arasındaki dayağı ayırmaya gerek görmedikleri, çünkü “Karı-koca arasına girilmez” şeklinde bir toplum yargısının olduğunu belirten yazar, karı-kocanın arasına girdiğinizde de ne karşıyorsunuz bu bizim özel ilişkimiz tepkisiyle karşılaşabileceğimizi söylemektedir. Pek çok kadının haklı dayak- haksız dayak kavramına sahip olduğunu söyleyen yazar Koçali, bazı kadınların kocalarının çizdiği çerçeveye göre dayakları haklı ve haksız olarak ayırdıklarını belirtmektedir. *“Dayak kimileri için o kadar içselleşmiştir ki, ancak haksız olduğunda karşı çıkabilir, ama asla yadsınamaz.”*

Koçali’ye göre kız çocukları için yasaklar daha fazla olduğu için onlar erkeklerden daha fazla dayak yerler Çoğu kez aynı davranışlarda bulunan iki çocuktan kız olanı dayak yerken erkek olana ilişilmez.

Bir diğer uzman görüşü de Avukat Amber Çiftçi’den alınmıştır. Çiftçi aile içi dayağın cezasının bir yabancıya atılandan üçte bir oranda daha ağır olduğunu söylemekte ve adetlerle yasalar arasındaki çelişkiye dikkat çekmektedir. Çoğu karı-koca dayağının yetkililere yansımadığını, yansıdığı durumlarda ise 20 bin lira ile cezalandırıldığını söyleyen Çiftçi, bu suçu işleyenin para cezası yerine hapis cezası alması gerektiğini söylemektedir. Çünkü Çiftçi’ye göre *“20 bin lira veren karısını dövebilir.”* Yine dayak yüzünden boşanma da ancak kanıtlanmış iki dayaktan sonra

gerçekleşebilmektedir. Kadın onu eşekle özdeşleştirmeyen bir hakime rastlarsa (Mustafa Durmuş’a atıfta bulunuluyor) ve iki kez dayak yediğini kanıtlarsa eşinden boşanabilir.

Psikolog Nevzat Uçtum Muhtar’ın dayanın sebeplerine ilişkin görüşlerine yer verilen bölümde Muhtar dayanın iki sebebinin cinsellik ve saldırganlık olduğunu ve bu içgüdülerin öğrenme ile şekillendiğini söylüyor. En önemli etkenin eşitsiz ilişkiler olduğunu da vurgulayan Muhtar, dayanın bir eğitim sorunu olduğunu, insanların uğraşlarının azlığı, çevrelerinin darlığı ve doyumsuzluklarının dayak için neden olduğunu vurgulamaktadır.

Son kısımda ise ilk eğitimin aile içinde alındığı ve aile içindeki örnek ilişkileri benimseyen çocukların ileride aynı ilişkileri gösterecekleri belirtilerek “....yoksa zavallı, doyumsuz, çözümü kaba kuvvette arayan yaratıklar yetişir.” belirlemesiyle yazı sonlandırılmıştır.

Üç sayfalık bu yazıda toplam altı fotoğrafa yer verilmiştir. 66 ve 67. sayfaların ortasına gelen büyük fotoğrafta koca karısını dövmekte, kadın da kedinin kuyruğunu çeken çocuğun kulağını çekmektedir. Bu fotoğraf, dayak konusuyla ilgili temsili bir fotoğraftır. 66. sayfada görüşlerine başvurulmuş Psikolog Nevzat Uçtum Muhtar’ın fotoğrafı ve resim altında ise ismi ve “Eğitimli ve doyumlu kişilerin pek azı dayığa başvurur” cümlesine yer verilmiştir. 68. sayfada Avukat Amber Çiftçi’nin fotoğrafı, yanında ismi ve “Avrupalılar dayığa karşı bizden daha duyarlı” cümlesi, sonraki üç resimde ise babası ve üvey annesi tarafından şiddet görmüş bir çocuk ile baba ve üvey annenin fotoğrafları kullanılmıştır.

Kadınca dergisinin tüm haberlerinde feminist bakış açısını görmek mümkündür. Hiçbir haberinde kampanya ile ilgili ya da katılımcılar için olumsuz bir sözcük ya da vurgu kullanılmamıştır. Resimli olarak verilen tüm yazılarda kadın-erkek eşitliğinin

doğal bir hak olarak sunulduğunu görüyoruz ve yapılan her yorumda ve uzmanların görüşlerinde de aynı bakış açısını ve feminist ideolojinin yansımalarını bulabiliyoruz.

e. Sosyalist Feminist Kaktüs

Sosyalist Feminist Kaktüs (bundan sonra kısaca Kaktüs olarak adlandırılacaktır) Dergisi, 1 Mayıs 1988’de yayın hayatına başlamıştır. Tarih itibariyle araştırmamızın kapsamına girmemekle beraber, “Dayağa Hayır” kampanyasına geniş yer ayırdığı için incelenmesine karar verdik.

1 Mayıs 1988’de yayın hayatına başlayan ve Eylül 1990a kadar 12 sayı yayımlanan Kaktüs, Türkiye’deki ilk sosyalist feminist dergidir.

Çalışmamızın 1980 Sonrasında Kadın Hareketi ve Kadınlarca Yürütülen Kampanyalar ve Protesto Hareketleri isimli üçüncü bölümünde de anlattığımız gibi, 1980’den sonra kadın hareketi açısından çeşitli dönüm noktaları yaşandı. İlki elbetteki Somut dergisinde yer alan kadın sayfasıydı. Daha sonra kurulan Kadın Çevresi’nin, çevrilen kitapların, kutlanan 8 Martların, yapılan tartışmaların, konuşmaların tohumları orada atılmıştı. Dayağa Karşı Dayanışma Kampanyası’nın başlangıcı sayılan 17 Mayıs 1987’deki Dayağa Karşı Yürüyüş de, ideolojik mayalanma döneminden hareketlilik dönemine geçişin simgesi oldu. Bütün bu süreçler içinde yer alan sosyalist feministler, 1 Mayıs 1988’de Sosyalist Feminist Kaktüs dergisini çıkararak, Türkiye’deki ilk sosyalist feminist odak oldular. 1990 Eylül’üne kadar 12 sayı yayımlanan Kaktüs’ün ilk yayın kurulunda Banu Paker, Gülnur Savran, Nalan Akdeniz, Nesrin Tura ve Sedef Öztürk yer alıyordu. Ancak bu isimlerin yanı sıra derginin sürekli yazarları da vardı, zaten daha sonra künyede yayın kurulunun yanı sıra yazı kurulu da yer aldı. Pek çok kadın da yazılarıyla ve tartışma notlarıyla Kaktüs’e katkıda bulundu.

Kaktüs'ün çevresinde şu ya da bu biçimde yer alan kadınlar, o yıllardaki mücadelenin örgütleyicilerinden ve katılımcılarından oldular. Dayağa Karşı Kampanya'dan Mor Çatı'ya geçiş sürecinde, Kadın Kurultayı'nda, cinsel tacize karşı yürütülen kampanyada, Medeni Kanun kampanyalarında, Aile Araştırma Kurumu'na karşı yürütülen eylemlerde, kadınların cezaevlerindeki açlık grevleriyle dayanışma eylemlerinde, tartışmalarda, panellerde, söyleşilerde örgütleyici olarak yer aldılar. Bu alanlardaki tartışmaları Kaktüs'e aktardılar. İki buçuk yıl içinde sürekli ve iki ayda bir nispeten düzenli çıkabilen bir dergiyle, Türkiye'deki feministlere yeni bir perspektif, sosyalist feminist bir açılım sunmaya çalıştılar.¹⁶⁹

İlk sayısı 112 sayfa olarak basılan Kaktüs'deki “*Kadın Örgütlenmesinde Bir Dönüm Noktası: Dayağa Karşı Kampanya*” isimli makalesinde Banu Paker, kampanyanın nasıl başladığını özetleyerek amaçlarını tartışmaktadır. Amaçlarının Türkiye'deki kadınların dayak yediklerini değil, meşru görülen dayağa hayır demek olduğunu belirten Paker, bu amaçla bir de el kitabı hazırladıklarını aktarmaktadır. Dayak yemiş kadınların tanıklıklarıyla hazırlanan el kitabı, deneyimlerin dışında, kadınların acil durumlarda alabilecekleri önlemler ve hukuki hakları da içermekteydi.

Paker, el kitabından başka, yürüyüşün ardından dayağa karşı verilen mücadelenin coşkusunu paylaşmak için Kariye müzesinin bahçesinde düzenlenen Kadın Şenliği ile ilgili bilgiler vermektedir. Yayınlanması düşünülen kitaba fon sağlamak için şenlikte eliş ürünlerin sergilendiği standlar kurulduğu ve kadın yazarlarla söyleşiler yapıldığı de şenlikle ilgili bilgiler arasında.

¹⁶⁹ Filiz Koçali, “Kaktüs: İlk sosyalist feminist dergi”, <http://www.bianet.org/bianet/yazdir/9780>, 08.01.2009.

Şenliğin ardından 6-22 Aralık tarihlerinde kadın sorunları ve dayığa karşı alınması gereken önlemlerin konuşulduğu Şişhane’de düzenlenen kahve toplantıları gelmiştir.

3 Mart 1988’de “Bağır Herkes Duysun” isimli kitap yayınlanmış, bu kez 8 Mart Dünya Kadınlar Günü’nü kutlamak için ortak bir çalışmaya girilmiştir. İstanbul Reklam Binasında “Geçici Modern Kadın Müzesi” hazırlanmış ve bir hafta açık kalmıştır.

“Kadın Hareketinde Kampanyanın Anlamı” ara başlığının ardından Parker, kampanyaların bir tanımını yapmakta ve avantajlarını sıralamaktadır.çeşitli kadın gruplarını biraraya getirmesi, karşılıklı alışverişi sağlaması bunlardan bazıları olarak belirtilmektedir. Dayığa Karşı Kampanyanın hedeflerini ise Parker şu şekilde özetlemektedir:

“Kampanyamızın hedeflerinden biri ilk elde dayığın meşru olmadığını göstermek ve karşı çıkmanın yollarını ortaya çıkarmaktı. Deneylerin ortaklaştırılması, kadınlara mümkün olan en geniş biçimde ulaşmak, basın aracılığıyla bir yandan sesimizi yükseltmek, kamuoyunu sarsmak, diğer yandan somut, pratik adımlar atmaktı. Dayak yiyen kadınların başvurabilecekleri danışma bürosu, boşanmak isteyen kadınlara yol gösterebilecek bir hukuk bürosu kurmaktı. Buna paralel olarak propagandaya yönelik kitap, afiş, broşür, toplantılar düzenlemektir. Hedeflerimiz arasında belki de en zor ve uzun vadede gerçekleşecek olanı, dayak yiyen kadınların geçici bir süre kalacakları sığınaklar kurmaktı.”

Kaktüs dergisinde 4 sayfa uzunluğundaki Parker’in yazısında 1 sayfalık bir fotoğraf dikkat çekmektedir. Dayığa Karşı Yürüyüş sırasında çekildiği anlaşılan fotoğrafta yüzlerce kadın, ellerinde pankartlarla görülmektedirler.

1 Mayıs 1988’de yayınlanan Kaktüs’de bir diğer makale ise Sedef Öztürk tarafından kaleme alınan “Taraflı Bir Kitap Tanıtma Yazısı: Bağır Herkes Duysun” isimli yazıdır. 68-70. sayfalar arasında yer alan yazıda Öztürk, yürüyüşün ardından yayınlanan ve Parker’in de yazısında bahsettiği kitapla ilgili bilgiler vermektedir.

Öncelikle dayaağı meşru kılan zihniyetle ilgili örnekler veren Öztürk, kadınların bu eziyete neden katlandıkları konusunda şu açıklamayı yapmaktadır: “*Parasızlık, işsizlik, tek başına yaşamanın mümkün olmadığına inandırılmışlık, korku, güvensizlik, çocuklar, kötü anne olma korkusu, çocuktan ayrı kalma korkusu.... Bunlar aşıldığında aile, dost vb. nin boşver geçer tavsiyeleri, avukatların ‘iyi düşündünüz mü?’leri, polisin ‘kocandır barış’ları, hakimın ‘kadının sırtından sopası, karnından sıpası eksik olmaz hatırlatmaları.*”

Yazının sonraki kısmında Öztürk dayak yiyen kadınlar için dayanışmanın önemini vurgulamaktadır. Başka ülkelerde dayakla ilgili yaptırımlara örnekler veren yazar, Türkiye’deki yasaların bu konudaki eksikliklerine değinerek bu yasaların değiştirilmesi konusunda öneriler sunmaktadır.

Makalesinde birinci çoğul şahıs (“biz”) zamirini kullanan Öztürk, kampanyayı düzenleyen ve kitabı hazırlayanlardan biri olduğu için dayak yiyen kadınlarla kendisini özdeşleştirmekte ve yapılması gerekenleri tüm kadınlar adına yorumlamaktadır. Aynı kullanımı Parker’de de görmekteyiz. Yazarların her ikisi de kampanya da aktif olarak görev almış kişilerdir. Bu sebeple makalelerin içeriğinde de diğer kaynaklarda yer almamış olan bazı ayrıntılara birinci ağızdan ulaşmış oluyoruz. Kampanyadan yaklaşık bir yıl sonra çıkan bir dergide çıkan bu yazılar, haber vermek gibi bir amaçla değil, o dönemki başarıların hem özetini hem de propagandasını yapmak için yazılmıştır diyebiliriz. Bu amaçla övücü ve destekleyici bir dil kullanılmış, bundan sonra yapılması gerekenlerle ilgili öneriler sunulmuştur.

SONUÇ

Kadınların statüsüne ilişkin tartışmalar ilk olarak Tanzimat Fermanı'nın ilanından sonra Osmanlı aydınlarınca konu edilmeye başlanmıştır.

19. yüzyıl sonlarından itibaren ekonomik baskılar, batının etkisi ardarda patlayan savaşlar gibi etkenler nedeniyle kadınlar evlerinden çıkıp kamusal alana girmeye başladılar.

Kadınların kamusal alana çıkışlarına, kadın haklarına ve kadının statüsüne ilişkin tartışmalar eşlik etti. Bu tartışmaların bazıları erkekler tarafından başlatılmış olsa da Jön Türkler döneminde bir kadın hareketinin varlığı açıktır.

Bu dönemde batılılaşma yanlılarının kadınların eğitime ve işgücüne katılmasını savunan görüşlerine karşılık, gelenekçiler kadınların statüsünde bir değişiklik yapılmasına karşı çıkmaktaydılar.

II. Meşrutiyetin ilanı ile başlayan liberalleşme rüzgarları kadın konusunda da yenilikler oluşturmuştur. Bu dönemin bir önceki döneme göre farkı kadınların kendi hak mücadelelerini kendilerinin vermeye başlamasıdır. İttihat Ve Terakki Cemiyetinin kadının toplumsal hayata katılması için yaptığı girişimlerin de etkisiyle –Darülfünun'un edebiyat fakültesindeki genel derslere kız öğrencilerin erkeklerle devamı, kadın cemiyetlerinin kurulması, Türk Ocaklarındaki kadın konulu konferanslar vb- kadınların feminist içerikli istekleri başlamıştır. II. Abdülhamid döneminde kadınların okur-yazarlık oranında meydana gelen artış feminist hareket ve örgütlenmenin kaynaklarından birisini oluşturmuştur.

Bu dönemde kurulan kadın dernekleri ve kadınlara yönelik yayınlar, Osmanlı kadının sesini duyurmasında araç olmuşlardır.

II. Meşrutiyet’le birlikte kadın sorununun sorgulanmasının ardından Türk kadını, Kurtuluş Savaşı sürecinde belli bir siyasi bilinç oluşturmaya başlamıştır.

Kadınlar Kurtuluş Savaşı’na aktif olarak katıldılar. Balkan Savaşları, I. Dünya Savaşı ve onu takip eden Kurtuluş Savaşı’da savaş ortamının yerleşik kuralların üzerine çıkması ile kadınların toplumdaki statüleri farklılık göstermişti. Sosyal ve siyasal yaşamın içine giren kadınlarda belli bir biçimde ideolojik bir bilinçlenmenin bu dönemde oluşmaya başladığını söyleyebiliriz. Kadınlar artık sadece kendi sorunlarını değil toplum sorunlarını da tartışabilecek bir bilinç düzeyine geliyorlardı.

Cumhuriyetin ilanından sonra kadın konulu olmayan yasalarla getirilen çağdaşlaşma-batılılaşma temelindeki tüm değişiklikler kadınları da etkilemiştir. 1926’da Türk Medeni Kanunu’nun kabul edilmesi ile sosyal yaşam tüm kurumları ile düzenlenmiş ve bu çerçevede aile laikleştirilerek kadın hakları da bir düzenlemeye tabi tutulmuştur.

Atatürk’ün Batılılaşma için kadın ve erkeğin eşitliğini önşart olarak görmesi ve bu konuda yaptığı çalışmalar sayesinde, birçok kazanım elde eden kadınlar bu tarihten sonra bir durgunluk içine girmişler ve kazandıkları hakları yeterli bularak daha fazlasını istemenin lüzumsuz olduğu fikrine varmışlardır.

1980’lere gelindiğinde ise feminist harekette dünyadaki gelişmelere paralel olarak bir canlanma başlamıştır. Ard arda gelen kampanya ve protestolar ve bilinç yükseltme çalışmalarıyla yeni bir feminizm doğmuştur.

Bu dönemde en fazla ses getiren kampanyalardan birisi 17 Mayıs 1987 tarihli **Dayağa Hayır Kampanya Yürüyüşü** olmuştur. Bu yürüyüş sonuç vermiş ve Mor Çatı’nın kurulmasını sağlamıştır.

Bu araştırmada, 80’li yıllarla birlikte Türkiye’de de varlık gösteren feminist hareketin ve bu hareketin bir sonucu olarak ortaya çıkan protesto gösterilerinin, özellikle de 17 Mayıs 1987 yılında düzenlenen “**Dayağa Karşı Kampanya Yürüyüşü**”nn basında ne şekilde ele alındığını ortaya koymaya çalıştık. Çalışmamızda, Van Dijk’in eleştirel söylem zmlemesi yöntemine dayanarak incelediğimiz haber metinlerinde Van Dijk’in ideolojik söylemin stratejisi olarak belirttiği ideolojik kare olarak da adlandırılan olumlu-olumsuz dörtlü sınıflandırma yapısına uygun biçimde egemen medyada :

BİZ = erkekler/olumlu

ONLAR = kadınlar/olumsuz olarak yansıtılırken feminist dergilerde ise:

BİZ = kadınlar/olumlu

ONLAR = erkekler/olumsuz şeklinde yansıtıldığını gözlemledik.

Bu yargıya ulaşmak için öncelikle gazete ve dergilerin olayı tanımlamak için seçtikleri sözcüklere, haberi güvenilir kılmak için kullandıkları argümanlara, kullanılan doğrudan alıntıların egemen ideolojinin argümanlarını mı, yoksa bastırılmış ideolojinin argümanlarını mı yansıttığına, haber dilinin yansız veya taraflı oluşuna, ve haber içeriğinde yer alan n yargılı, aşağılayıcı ve/veya övücü söyleme bakarak çalışmamızı sürdürdük.

İlk olarak **Dayağa Hayır Kampanyası**nın başladığı 11 Mayıs’ta Ankara’daki kampanya ile ilgili yayınlanan haberlerin çok kısa ve yetersiz olduklarını söyleyebiliriz. Araştırma kapsamımıza aldığımız sadece iki gazetenin yer verdiği bu haber belli ki çok önemli görülmemiş, bu yüzden ya diğer haberlerin yanında zet olarak geçilmiş (Milliyet 11 Mayıs) ya magazinleştirilerek ve alaycı bir uslupla ve bolca yorum içerecek şekilde yazılmış (Günaydın 11 Mayıs), ya da güncel olayların yorumlandığı bir köşede

kısa bir mülakat şeklinde yer bulabilmiştir. (Özden Dilber ile yapılan telefon görüşmesi-Hürriyet 11 Mayıs).

Kampanyanın ertesi günü çıkan gazetelerin habere yer verişlerinde ise bir çeşitlilik olduğunu gözlemledik.

Cumhuriyet gazetesi konumuzla ilgili haberinde nesnel bir dil kullanmıştır ve açık bir şekilde yorum yapmamaktadır. Tarafsız söylemini haberin içeriğinde sürdürmüş ve haberin bilgilendirici özelliğini öne çıkarmıştır.

Muhafazakar sağ çizgideki **Türkiye** gazetesinin 18 Mayıs tarihli haberinde Cumhuriyet gazetesinden farklı olarak anlatıcı kendi yargılarını sözcük seçimleri ve vurgularla açığa vurmaktadır. Gazetenin ideolojisini dışa vuran bir diğer gösterge ise haberin iç sayfalarda ve çok küçük bir boyutta kendisine yer bulmuş olmasıdır. Özellikle üst başlıkta verilen “Kuran-ı Kerim’ e Dil Uzatıldı” ifadesi ve resim altında bulunan “İlgi Görmediler” başlığı anlatıcının yanlı tutumunu açıkça göstermektedir. Haberin içinde kullanılan “feminist kadınların Kuran’ın Nisa suresinden bir ayeti çarpıtarak okudukları” bilgisi, gazetenin ve anlatıcının gerek muhafazakar ideolojileri gerekse ataerkil ideolojinin savunduğu “kadının yeri evidir” gibi yoruma dayalı, hiçbir nesnelliği olmayan bilgiler içermektedir. Ayrıca gösteriye katılan kadınlar “feminist kadınlar” olarak betimlenerek marjinalleştirilmişler yani genel kadınlık tanımından ayrılmışlardır.

Bulvar Gazetesi ise popüler bir yayın kuruluşudur ve kampanya haberini de bu sınırlar içerisinde sunmuştur. Haberde negatif öğelere pek rastlanmasa da olumlu ve destekleyen bir ifade de yer almamaktadır. Bulvar gazetesi popüler gazetecilik pratikleri içinde kalarak, baş sayfadan dikkat çekmek amacıyla bir eşcinselin resmini kullanmış, haberin içinde de dönemin Cumhurbaşkanı Semra Özal’ın “yılın annesi” seçilmesiyle ilgili görüşlere yer vermiştir. Haberin son bölümünde yer alan “yürüyüş olaysız geçti”

cümlesi Türkiye’de yapılan yürüyüş ve toplantıların olay çıkma potansiyeli olan olaylar olduğu fikrini pekiştirmektedir. Buradaki vurgu şudur: Şiddet suç oluşturur, bu anlamda “feminist kadınlar” potansiyel suçludurlar ve bu tanımlamayla toplumda varolan hukuk ve düzen temaları pekiştirilir. Tek başına “yürüyüş olaysız geçti cümlesi bile haberin toplumsal ideolojiyi inşa ettiğinin bir kanıtıdır. Ayrıca yürüyüşe katılan kadınlar burada da “feminist kadınlar” olarak adlandırılarak ötekileştirilmişlerdir.

Güneş Gazetesi haberi ilk sayfadan ve renkli iki fotoğrafla birlikte vererek gazetenin habere verdiği önemi göstermiştir. Yine bu gazetede de “polislerin sıkı güvenlik önlemleri sayesinde bir olay çıkmadığı” vurgusu yapılarak, varolan düzen bir kez daha olumlanmaktadır.

Güneş’in haberinde sadece yürüyüşü düzenleyenler “feminist” olarak adlandırılırken, katılımcılar herhangi bir kategoriye konulmamıştır. “Çoğunlukla genç, bazıları kucağında çocukları, bazıları da torunlarıyla yürüyüşe katılan kadınlar” söylemi, eyleme her yaştan kadının destek verdiğini anlatmak için kullanılmıştır. Yani bu haberde kadınlar marjinalleştirilmemiştir.

Genel olarak Güneş gazetesinin bu haberi, diğer bulvar gazeteleri içerisinde en nesnel ve ayrıntılı bir şekilde ele aldığını söyleyebiliriz. Yürüyüşün gerçek sebebine vurgu yapması ve konuşmacıların sözlerini de genel olarak aktarması, olumsuz ifadeler kullanmaması, nesnel bir bakış açısıyla haberi kurguladığını göstermektedir. Polisin başarısına yapılan vurgu dışında, eylemle ilgili bir yorum göze çarpmamaktadır.

18 Mayıs tarihli **Günaydın** gazetesi görsel malzeme olarak bir eşcinselin zafer işareti yaparken çekilmiş fotoğrafını kullanmıştır. Resimde görülen eşcinselin sarı saçlı ve bakımlı olması da haberin ilgi çekiciliğini artıran bir unsur olarak kullanılmıştır.

Günaydın'ın haberinde birçok detayın yazılmadığı görülmektedir. Bunlar arasında yapılan konuşmalar, yürüyüşün düzenlenme sebebi, konuşmacıların kimlikleri gibi bilgiler vardır. Haber sadece özet şeklinde sunulmuş ve magazinleştirilmiştir.

Hürriyet gazetesinin aynı haberde katılımcı sayısını var olandan fazla göstererek sansasyonel bir sunumla haberin okunurluğunu artırma çabası içinde olduğu da söylenebilir. Hürriyet'in haberinde diğer gazetelerde rastlamadığımız birçok olumsuz yargı da göze çarpmaktadır.

Milliyet gazetesinde yürüyüşe oldukça fazla yer ayrılmıştır. Bunun sebebi olarak gazetenin ideolojisini gösterebiliriz. Cumhuriyet ve Milliyet gazeteleri, diğer gazeteler içinde katılımcı demokrasi ve insan haklarına en fazla önem veren ve bu ideolojilerini haber seçimleri ve sunumlarında yansıtan gazeteler olmuşlardır.

Bu yürüyüşe neden olan dayak sorununun kaynağına dikkat çekmek üzere habere eklenmiş olan "Psikologların Görüşü" bölümü habere biraz daha ciddiyet ve bilimsellik katmak amacını taşımaktadır.

Milliyet'in haberinde göze çarpan bir nokta da güvenlik güçlerinin aldığı önlemlere hiç değinilmemiş olmasıdır.

Aynı tarihli **Sabah** gazetesi de habere oldukça geniş yer ayırmıştır. Gazete, anahatlarıyla haberi aktardıktan başka, farklı bölümler açarak konu hakkında daha detaylı bilgiler sunmaya çalışmıştır. Sabah'taki haberin diğer gazetelere göre biraz daha kurgusal bir anlatımla sunulduğunu söyleyebiliriz.

İncelediğimiz dergiler içerisinde bulunan **Nokta** Dergisinin konumuza ilişkin haberlerinde kullanılan dilin gazetelerdeki aksine feminist ideolojinin bakış açısından

kurulduğunu görüyoruz. Bunda yukarıda saydığımız dergi kadrosundaki bazı isimlerin de rolü büyüktür. Gazetelerde yürüyüşe katılan kadınlar “feministler” tanımlamasıyla ötekileştirilirken, 17 Mayıs tarihli “ve Kadınlar yürüyor” haberinde sadece bir grup kadın ya da kadın hakları savunucuları olarak adlandırılmışlardır. Haberdeki genel bakış, bu yürüyüşün kadınların hakkı olduğu, fakat devletin bürokratik engelleri ve polislerin control çabaları nedeniyle bu eyleme zorluk çıkarıldığı yönündedir. Kadınların kanunlara saygılı davranarak yürüyüş için izin alma çabalarına karşılık, emniyet yetkililerinin birçok sebep göstererek yürüyüşün ertelenmesini istemeleri, bu eylemin planlanan günde yani “Anneler gününde” yapılamamasına sebep olmuştur.

Elele dergisinde sunulan kısa haberde de feminist eyleme açık bir destek verildiği gözlenmektedir.

Yukarıda da bahsettiğimiz gibi Duygu Asena yönetimindeki **Kadınca** dergisi kampanyadan çok önce başladığı dayağa karşı yayınlarını, kampanya yürüyüşünü takiben yaptığı haber ve ardından oluşan gelişmeleri de takip ederek sürdürmüştür.

Kadınca dergisinin tüm haberlerinde feminist bakış açısını görmek mümkündür. Hiçbir haberinde kampanya ile ilgili ya da katılımcılar için olumsuz bir sözcük ya da vurgu kullanılmamıştır. Resimli olarak verilen tüm yazılarda kadın-erkek eşitliğinin doğal bir hak olarak sunulduğunu görüyoruz ve yapılan her yorumda ve uzmanların görüşlerinde de aynı bakış açısını ve feminist ideolojinin yansımalarını bulabiliyoruz.

Özetle, yukarıda bahsettiğimiz popüler gazetelerin yanı sıra sunumları, merkez medyanın temsil gücünü daha çok egemen sınıftan ve baskın ideolojilerden yana kullandığı görüşünü destekler niteliktedir. “**Dayağa Karşı Yürüyüş**” haberlerinin sunumunda bir taraftan devletin aygıtlarından biri olan polisin olaylara hakimiyeti ve önleyici gücü vurgulanmış, diğer taraftan egemen görüşün dışında kalan feminist görüş marjinalleştirilmiştir.

Ciddi gazete veya fikir gazetesi olarak adlandırabileceğimiz az sayıda gazetede (Cumhuriyet, Milliyet) ise yürüyüş haberi olabildiğince nesnel ve bilgilendirici şekilde sunulmuştur fakat yine de egemen ataerkil ideolojinin izlerini bu gazetelerde de görmekteyiz.

Dergilerde ise farklı bir durum gözlemlenmiştir. Kampanya haberinin yer aldığı tüm dergilerde feminist söylem olumlanmakta ve desteklenmektedir. Tam da demokratik bir toplumda olması gerektiği gibi egemen ideolojinin dışındaki sese ve görüşlere de yer veren bu dergiler şiddet gören kadının sesi olmuş ve bu eyleme ait haberleri demokratik bir bakış açısıyla, eyleme katılanları ötekileştirmeden okuyuculara sunmuşlardır.

“Dayağa Karşı Kampanya Yürüyüşü” haberleri ekseninde şekillenen gazetecilik pratiklerine baktığımızda, medyanın toplumdaki çeşitliliği ve farklı görüşleri dengeli bir biçimde yansıtması gerektiği yaygın görüşünün tersine, popüler gazetelerin yukarıda da tartıştığımız gibi gerçeği tarafsız bir bakışla yansıtmadığı, onu kendi ideolojisine göre yeniden inşa ettiği, yani aslında temel haber değerlerini, toplumsal karşı çıkışları yok sayarak olayları ve durumları nasıl kendi ideolojik bakış açılarından yansıttıklarını gördük.

Kadın haklarını savunmak için yapılan etkinliklerin yeterince ses getirememesinin nedenlerinden birisi kampanyaların ve protesto hareketlerinin kitle iletişim araçlarında yer bulamaması veya yerleşik önyargılar yüzünden gerçeklerin çarpıtılarak sunulmasıdır.

Bunların yanı sıra, yüksek tiraj yapan gazetelerin feminist hedeflere, argümanlara yer verdikleri oranda feminist düşüncenin toplumun çeşitli katmanlarına yayılmasında etkili oldukları bir gerçektir. Fakat feminist politikaların yayılmasında araç

olan basın bazen de feminizme kendi tanımlamalarını eklemiş ya da önemsiz bir konu muamelesi yapmıştır.

Günümüze baktığımızda ise medyanın kadın hakkı ihlallerini artık sansasyonel yönüyle değil, insan hakları ihlali olarak ele aldığını görmekteyiz. Bunun bir örneğini 2004 yılında töre cinayetine kurban edilen Güldünya Tören'in cinayet haberinde görmekteyiz. Bu konuyla ilgili haberler günlerce medyada yer almış, yüzyıllardır bu topraklarda yaşanan töre gerçeği feminist mücadele sayesinde görünür hale gelmiştir. Medyanın da desteği ile töre cinayetlerine karşı kampanyalar düzenlenmiştir.

Medyanın kadına bakışının değiştiğini gösteren diğer bir örnek ise ilki 2005 Kasım'nda Hürriyet ve Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu işbirliğiyle düzenlenen "Aile İçi Şiddete Son! Konferans 2005 Dünyadan Örnekler" ve sivil toplum ve kamu kuruluşları, yurtiçi ve yurtdışından hükümet temsilcileri, yerel yönetim ve özel sektör temsilcilerinin bir araya geldiği "Aile İçi Şiddete Son! Konferans 2006" dır. Hürriyet'in Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu ile birlikte düzenlediği uluslararası konferansların bir diğeri ise 7-8 Aralık 2007'de düzenlenen "Aile İçi Şiddet ve Medya" idi. Bu konferansta, Türkiye ve dünyadan gazeteciler, medya uzmanları ve siyasiler, şiddet ve medya ilişkisini tartışarak adı konan sorunlara çözümler bulmaya çalışmıştır.

Düzenlediği bu konferanslarla Hürriyet gazetesi medyanın kadına bakışındaki farklılaşmanın en güzel örneğini sergilemiştir.

Hukuksal alanda yapılan bazı çalışmalar da kadının toplumdaki eşitsiz konumunu biraz olsun düzeltmekte etkili olmuştur. 17 Ocak 1998'de çıkarılan "Ailenin Korunmasına Dair Kanun" aile içi şiddeti -özellikle de kadın ve çocukları heder alan şiddeti-önlemeye yönelik olarak hazırlanmıştır. Bir diğer adım ise 2005 yılında Avrupa Birliği Uyum Yasaları çerçevesinde, değiştirilen Medeni Kanunla yeni düzenlemeler yapılarak kadın hakları ihlallerinin önüne geçme çabasıdır.

Sonuç olarak Türkiye'de medyanın içeriğine ilişkin en önemli sorunlardan birisi, genelde, yazılı ve görsel haber organlarının sansasyonel haberleri yayınlamayı tercih etmeleridir. İkinci bir sorun ise, medya sektörünün egemen toplumsal sistemin ve değerlerin "sözcüsü" olarak işlemesidir; dolayısıyla alternatif kimlik talepleri ve toplumsal talepler ana akım medyada temsil edilmemekte, temsil edilseler bile bir şekilde "öteki" ve "sapkın" olarak konumlanmaktadır. Türkiye'de kadın hareketinin ve feminist taleplerin ana akım medyada temsili de bu çerçevede gerçekleşmektedir. Kadınların kendileri için toplumsal, ekonomik, kültürel ve siyasal istemleri ile bu istemlerin içini dolduran nedenler, kısacası olayın arka planı değil, olayın sansasyonel kısmı medyada haber olarak yer alabilmektedir.

Yukarıda bahsettiğimiz iyileştirici çalışmalara rağmen (Hürriyet gazetesinin düzenlediği konferanslar ve hukuk alanındaki çalışmalar) kadın sorunu hala toplumumuzda çözüm bekleyen sorunlardan biri olarak karşımızda durmaktadır. Sorunun sadece bazı medya organlarının çabalarıyla çözümlenemeyeceği, yüzyıllardır süregelen bu adaletsiz yaklaşımların ortadan kaldırılması için toplumun tüm katmanlarını etkileyecek topyekün bir çabanın gerektiği açıktır.

EK 1: YAZILI BASINDA “DAYAĞA KARŞI YÜRÜYÜŞ” HAKKINDA 1 MAYIS-30 HAZİRAN 1987 TARİHLERİ ARASINDA ÇIKAN HABER VE KÖŞEYAZILARININ LİSTESİ

GAZETELER

1. “Koca Dayağına Son Yürüyüşü”, **Cumhuriyet**, 18 Mayıs 1987, sayfa 1, devamı sayfa 12.
2. “Feministler de Yürüyüş Yaptı”, **Türkiye**, 18 Mayıs 1987, Sayfa 6.
3. “Koca Dayağına Son Yürüyüşü”, **Bulvar**, 18 Mayıs 1987, sayfa 10, devamı sayfa 9.
4. “Kadınlar Yürüdü Dayağa İsyan”, **Güneş**, 18 Mayıs 1987, sayfa 1, devamı sayfa 10.
5. “Kadınlar Koca Dayağını Protesto İçin Yürüdüler”, **Günaydın**, 18 Mayıs 1987. sayfa 1, devamı sayfa 9.
6. “Dayağın Çıktığı Cennete Hayır”, **Hürriyet**, 18 Mayıs 1987, sayfa 1, devamı sayfa 14.
7. “Kadınlar Yürüdü”, **Sabah**, 18 Mayıs 1987, sayfa 7.
8. “Dayağa Paydos”, **Milliyet**, 18 Mayıs 1987, sayfa 1, devamı sayfa 12.
9. “Kadınlara Baskıya Son”, **Milliyet**, 18 Mayıs 1987, sayfa 12.
10. “Dayağın En Önemli Nedeni Kültürel Yetersizlik”, Uzman Görüşü, **Milliyet**, 18 Mayıs 1987, sayfa 12.
11. “Kadınlar Dövülmesin” **Günaydın**, 11 Mayıs 1987, Sayfa 4.
12. “Dayağa Karşıyız” **Hürriyet**, 11 Mayıs 1987, Bir Günün Hikayesi köşesi içinde Teleses. (Çetin Altan tarafından imzasız yazılıyordu) sayfa 11.

13. “Annelerimizi Kutladık” **Milliyet**, 11 Mayıs 1987, sayfa 3, devamı sayfa 11.
14. “Kadınlar Koca Dayağını Protesto İçin Yürüyecek!”, **Günaydın**, 16 Mayıs 1987, sayfa 1.
15. “Ana Dayağına da Hayır”, **Güneş**, 19 Mayıs 1987. sayfa 7, Arka Pencere köşeyazısı.(Altan Aşar imzalı)
16. “Yürüyüşün Çift Yönü” **Güneş**, 17 Mayıs 1987, Refik Erduran’ın Mercek adlı köşesinde yayınlanan köşeyazısı, sayfa 4.

DERGİLER

1. “...Ve Kadınlar Yürüyor”, **Nokta**, 17 Mayıs 1987, sayfa 30.
2. “Bir Fotoğraf”, **Nokta**, 31 Mayıs 1987, sayfa 35.
3. “Kadınlar Dayağa Karşı Yürüdüler ve Yürüyecekler”, **Kadınca**, Haziran 1987, sayfa 12.
4. “Dayağa Karşı El Ele”, **Elele**, Haziran 1987, sayfa 5.
5. “Dayağa Hayır Kampanyası Devam Ediyor”, **Kadınca**, Temmuz 1987, sayfa 8.
6. “Haklı Dayak Yoktur”, **Kadınca**, Ekim 1987, sayfa 66-68.
7. “Kadın Örgütlenmesinde Bir Dönüm Noktası: Dayağa Karşı Kampanya”, **Sosyalist Feminist Kaktüs**, 1 Mayıs 1988, sayfa 25-28.
8. “Taraflı Bir Kitap Tanıtma Yazısı: Bağır Herkes Duysun”, **Sosyalist Feminist Kaktüs**, 1 Mayıs 1988, sayfa 68-70.

EK 2. DAYAĞA KARŞI KAMPANYA İLE İLGİLİ GAZETE VE DERGİ KÜPÜRLERİ.

'Koca dayacağına son' yürüyüşü

Dün, İstanbul'da bin dolayında kadın, "Koca dayacağına son" yürüyüşü yaptı. Kadıköy iskelesinden başlayıp, Söğütöçesme caddesinin köşesinde biten yürüyüş sonunda dayak kınandı ve işkenceden farkı olmadığı dile getirildi.

İstanbul Haber Servisi — Bini aşkın kadın, dün İstanbul'da "Koca dayacağına" karşı yürüdü. Kadın haklarını savunan çeşitli grupların ortaklaşa düzenledikleri yürüyüş boyunca kadın haklarını dile getiren ve baskıları kınayan sloganlar atıldı, pankartlar taşındı. Bazı erkeklerin ve eşcinsellerin de katıldığı yürüyüşte güvenlik görevlilerinin çok sayıda fotoğraf çektiği gözlemlendi. Dün saat 12.00'de Kadıköy is-

CENNETİ İSTEMİYORUZ — Aralarına eşcinsellerin de karıştığı bin kişilik topluluk, kısa yürüyüşleri arasında, "Kadınlar da vardır" sözleriyle bestelenmiş bir şarkıyı hep birlikte söylediler ve "Dayağın çıktığı cenneti istemiyoruz, Artık susmayacağız" gibi pankartlar taşıdılar. Yürüyüşe katılan eşcinseller, kendilerinin de erkek baskısı altında olduklarını ileri sürdüler. Polis yürüyüş süresince, yürüyüşçüleri video ile tespit etti ve resim çekti. (Fotoğraf: SERPİL GÜNDÜZ)

Cumhuriyet, 18 Mayıs 1987

Koca
(Baştarafı 1. Sayfada)

zelesinde toplanan ve yakalarının da "Dayağa ceza" ve "Kadınlar dayağa karşı dayanışmaya" şeklinde rozet taşıyan kadınlar, "Kadınlar her yerde vardır" şeklinde bestelenmiş bir şarkıyla iskeleden Altiyol'a doğru ana caddeyi ve arka sokakları izleyerek yürüdüler ve Yoğurtçu Parkı'nda bekleyen bir başka grupla birleştiler. Çevre sakinlerinin de ilgiyle izlediği yürüyüşe katılan eşcinseller, "Biz de erkek baskısı altında ezildiğimiz için bu hareketi destekliyoruz" dediler.

Yoğurtçu Parkı'nda, "Kadınlar dayağa karşı dayanışmaya" yazılı büyük bir pankart arkasında toplanan kadınlar, buradan yola çıkarak Mahmutbaba ve Söğütöçesme Caddesi'nin birleştiği köşede yürüyüşü bitirdiler. Yürüyüş süresince çevredeki evlerden alkış alan kadınlar, "Susmamız oturmamız/Hep boyun eğmemiz/Hayatı seyretmemiz/İstendi bugüne dek/Suskunduk ve bekledik/Yaşamı seyretiltik/Sonunda yeter dedik/Bir daha susmamaya/Kadınlar vardır/Her yerde kadınlar vardır." sözleriyle bestelenmiş şarkıyı söylerken "Dayağın çıktığı cenneti istemiyoruz", "Dayak allelden çıkmaz", "Öfkemizi haykıralım", "Artık susmayacağız" şeklindeki pankartlar taşıdılar.

Yürüyüş bitiminde bir kamyonetin üstüne çıkarak dayağın öz ve biçim açısından işkenceden hiçbir farkı olmadığını söyleyen ve dayağı kınayan bir konuşma yapan Doç. Dr. Şirin Tekeli, dayağın toplum tarafından görmezlikten gelindiğini öne sürdü.

Kur'anı Kerim'e dil uzatıldı

Feministler de yürüyüş yaptı

● Feminist kadınlar, "Dayağa karşı dayanışma" yürüyüşü yaptı.

● YILMAZ ÖZCAN

İSTANBUL - Feminist kadınlar, Kadıköy Yoğurtçu Parkında "Dayağa Karşı Dayanışma" yürüyüşü yaptı. Yürüyüşe, 300 kadar kadının yanı sıra 100 kadar erkek ve homoseksüeller katıldı.

Yoğurtçu parkında dün saat 13.00'de başlayan yürüyüş yaklaşık iki saat sürdü.

● KUR'AN'A DA DİL UZATILDI

Kur'an'ın, Nisa suresinden bir âyeti çarpıtılarak okuyan feminist kadınlar, "Bin yıl öncesinin hükümleri bugün geçerli değildir. Bu hükümler kadınlara karşıdır" dediler.

İLGİ GÖRMEDİLER — Kadıköy Yoğurtçu Parktan Salı Pazarına kadar yürüyüş yapan 300 kadar feminist kadın toplumu ve devleti ikiye bölme suçuyla suçladılar.

Türkiye Gazetesi, 18 Mayıs 1987

"Dayağın çıktığı yeri istemiyoruz" diyen feminist kadınlar protesto yürüyüşü yaptı

"Koca dayağına son" yürüyüşü

Kadıköy Yoğurtçu Parkı'nda başlayıp Salıpazarı'na kadar süren yürüyüşe baskıya karşı olan erkekler de katıldı. Yürüyüşte, "Kadınlar dayağa karşı dayanışmaya" şeklinde sloganlar atıldı.

İstanbul'daki feminist kadınlar koca baskısına ve dayağa karşı mücadele bayrağını dün yaptıkları yürüyüşle açtılar. Kadıköy Yoğurtçu Parkı'ndan başlayıp Salıpazarı'na kadar süren yürüyüşte, dayağa ve kadına yapılan baskılara karşı olan erkekler de kadınlarla birlikte yürüyerek, "Dayağın çıktığı cenneti istemiyoruz" diye bağardılar.

Yaklaşık 3 saat süren yürüyüşe, yazar Şirin Tekeli de katılarak bir konuşma yaptı. Te-

(Devamı 5a: 9, 5ü: 9'da)

"DAYAĞIN ÇIKTIĞI CENNETİ İSTEMİYORUZ" Feminist kadınlar dayağa karşı ilk mücadeleyi dün yaptıkları yürüyüşle açtılar. "Dayağın çıktığı cenneti istemiyoruz" diyen kadınlara çok sayıda destek telgrafı geldi. Yürüyüşe dayağa ve kadına baskıya karşı olan erkekler de katıldı. Semra Özal ve Nafize Ayaz'a "yılın annesi" unvanlarının verilmesini tenkit eden kadınların yürüyüşü, olaysız sona erdi. Bu arada açlık grevi yapan eşcinseller, Radikal Parti Genel Başkanı İbrahim Eren ve bazı kadın dergileri de yürüyüşü desteklediklerini açıkladılar.

Koca

(Baştarafı 10. Sayfada)

keli, konuşmasında Semra Özal ile Sacide Ayaz'ın, "yılın annesi" seçilmesini eleştirerek, Türk kadınına Avrupalı kadınlarla aynı teraziye koymayan, Anadolu kadınına ikinci sınıf insan gibi gören Semra Hanım'ın bazı kuruluşlarca, "yılın annesi" seçilmesini esefle karşıladığını söyledi.

"Haklı dayak yoktur", "Dayağın çıktığı cenneti istemiyoruz", "Kadınlar dayağa karşı dayanışmaya" şeklinde sloganların atıldığı yürüyüşe çok sayıda kişi ve kuruluştan destek telgrafları geldi. Destekleme telgrafı gönderenler arasında açlık grevi yapan eşcinseller, Radikal Parti kurucularından İbrahim Eren ve bazı kadın dergileri de bulunuyor. Salıpazarı'nda son bulan yürüyüş olaysız geçti.

Bulvar Gazetesi, 18 Mayıs 1987.

Kadınlar yürüdü Dayağa isyan

YAKLAŞIK iki bin kadının katıldığı ve "koca dayağının" kınandığı yürüyüşte "Dayağın çıktığı cenneti sevmiyoruz", "Yeter, söz kadınların" gibi sloganlar atıldı. Yürüyüşte Semra Özal'ın "Yılın annesi" seçilmesi de protesto edildi

FEMİNİST kadınların düzenlediği yürüyüşe 300 erkek de katıldı. Aralarında eşcinsellerin de bulunduğu "Kadınların dayağa karşı dayanışma yürüyüşü"nde polislin sıkı önlemleriyle olay çıkmadı

• Haberi 10. Sayfada

Feminist kadınlar tarafından düzenlenen yürüyüşte dayak kınanırken yer yer de sloganlar atıldı... 300 kadar er-

keğin de katıldığı yürüyüşte, Semra Özal'ın yılın annesi seçilmesi protesto edildi. Mustafa Kılıç Metin Hakyeri

Polisler yürüyüşçülerin arasına katılarak, herhangi bir olay çıkmasına imkan vermediler.

GÜNEŞ

FIYATI (KDV DAHİL) = 130 TL.

Meclis yasakları kaldırdı

GÖZLER

Dayağa isyan

HİLAL ÜNALMIŞ

DAYAĞA karşı çıkan yaklaşık 2 bin kadının düzenlediği "Kadınlar Dayağa Karşı Dayanışma" yürüyüşünde Semra Özal'ın yılın annesi seçilmesi de protesto edildi. Kadıköy'de Yöğurtçu Parkı'nda saat 13.30'da yürüyüşe başlayan kadınlar saat 15.00'de Söğütözü'ne de dağıldılar. Çoğunluğu genç olan kadınlar arasında torun sahibi kadınlar kucagında çocuğu ile gelenler ve eşcinseller de vardı.

"Kadınlar Vardır" şarkısını söyleyerek yürüyüş yapan yaklaşık 2 bin kadın ve onları destekleyen 300 kadar erkek, "Dayağa son", "Dayak cezalandırılmalı", "Yeter, söz kadınların", "Gelecek kadınların olacak", "Dayağın çıktığı cenneti sevmiyoruz", "Dayak nereden çıktıysa oraya" gibi sloganlar attılar.

Doç.Dr. Şirin Tekeli, bir konuşma yaparak, bir yanda Anneler Günü'nü kutlamanın öte yanda yılın 364 günü kadınların dayak yemesini kabul etmenin iki yüzlülük olacağını söyledi. Semra Özal'ın yılın annesi seçilmesini de iki yüzlülük olarak değerlendiren Tekeli şöyle konuştu:

"Bayan Özal, kendisiyle yapılan söyleşide dayağın örf-adetlerimizde yerli olduğunu kabul ediyor ve Batı'da bir tokat yiyen kadınla Anadolu'da bir tokat yiyen kadını eşit görmüyor. Türk kadını ikinci sınıf kadın kabul ediyor. Bayan Özal yılın annesi olamaz. Biz bu toplantıyı ve yürüyüşü Anneler Günü'nde yapmak istedik engellendi. Dayağı kadın ile kocası arasında özel bir durum olarak görmüyoruz."

Daha sonraki konuşmacılar da anlamsız atasözlerinden örnekler vererek, Yargıç Mustafa Durmuş'un "Kadının sırtından sopa, karnından sıpa eksik olmaz" düşüncesini de protesto ettiler. Ayrıca İstanbul Valisi'nin eşinin de bazı kuruluşlarca yılın anası seçilmesini protesto eden kadınlar "Yılın anaları, tarlada, fabrikada çalışan, gecekondu oturan kadınlardır" dediler. Konuşmacılar özetle şunları söylediler:

"Kadınlarımız dayak yeseler de gelinlikle girdikleri evden kefenle çıkmak zorunda hissediyorlar kendilerini. Biz dayağa karşı başlattığımız kampanyayı sürdüreceğiz. Kadına dayak atmak erkeğin hakkı değildir. Yasalarca yasak olan dayak uygulamada yasak değil. Bu böyle gitmez. Dayak cennetten çıkma ise bu cenneti istemiyoruz."

Öte yandan, feminist kadın-

ların yürüyüş ve konuşmaları sırasında görev yapan çok sayıda güvenlik görevlisi herhangi bir olayın çıkmasına imkan vermediler. Yaklaşık 1,5 saat süren yürüyüş ve konuşmalar sonunda 2 bine yakın kadın ve 300 kadar erkek sakın bir şekilde dağıldılar.

Güneş, 18 Mayıs 1987

Yürüyüşü, erkekler de destekledi...

Dayağı protesto etmek için protesto yürüyüşü yapan kadınlar, "Dayağa hayır", "Dayağa ceza", "Söz kadınların", "Haklı dayak yoktur" ve "Dayağa son" gibi sloganlar attılar. Yürüyüşe katılan 200'ü aşkın erkek de, kadınlardan yana olduklarını ifade ettiler.

Kadınlar, koca dayağını protesto için yürüdüler

Kadıköy Yoğurtçu Parkı'ndan, Söğütlüçeşme'ye kadar devam eden yürüyüşe, iki bini aşkın İstanbul kadın katıldı.

•Yazısı 9'da•

Erkekten dönmeler de vardı

Kadınların "Dayağı protesto" yürüyüşüne bazı erkeklerden dönmeler de katıldılar ve zafer işareti yaparak "Biz de erkeklerden dayak yiyor, bunu protesto ediyoruz" dediler.

Kadınlar yürüdü

Kadınların dövülmesi, yaklaşık 2 bin kadının katıldığı bir yürüyüşle protesto edildi. Yürüyüşe katılan kadınlar,

Kadıköy Yoğurtçu Parkı'nda toplandılar. Megafonla yapılan duyurularla kol kola girerek uzun bir kortej oluşturan kadınlar, parktan çıkarak Söğütlüçeşme'ye doğru yürümeye başladılar.

"Dayağa hayır", "Dayağa ceza", "Söz kadınların", "Haklı dayak yoktur", "Dayağa son" gibi sloganlar atarak yürüyen kadınlara, yol boyunca çevredeki yurttaşlarca sevgi gösterilerinde bulunuldu. Söğütlüçeşme yoluyla Mahmutpaşa'ya gelen kortej buradaki küçük alanda toplandı. Bir kamyonetin üzerinden çeşitli konuşmalar yapıldı. Protesto yürüyüşü sırasında Emniyet kuvvetlerinin çevrede önlem aldığı, ancak yürüyüşe müdahale etmediği gözlemlendi.

Oğuz GÜVEN

Günaydın 18 Mayıs 1987.

PANKARTLARLA Bazı kadınlar, "hak yürüyüşü"ne, kucaklarında çocuklarıyla katıldı. Bazı erkeklerin de yürüyüş kolunda yer aldığı gözlemlendi. Protestocular, pankartlar taşıdılar. (Fotograf: Hürriyet)

Eli sopalı kocaya, kadınların isyanı

"Dayağın çıktığı cennete hayır!"

2008 14:32

● İstanbul'un Kadıköy semtinde "dayağı protesto" için yürüyen 3 bin kadar kadın, "Haklı dayak yoktur", "Yeter" diye sloganlar atarken, apartman pencerelerinden alkışlar yağdı...

EŞİNCİSEL SLOGAN "Ceyda" takma adı ile tanınan eşinsel, yürüyüş sırasında megafonla "Kadınlar üzerindeki baskıya son" diye bağırarak sloganlar attı.

"Dayağın çıktığı cennete hayır"

KADINLARIN "dayağı protesto" yürüyüşü, üç bin civarında kadın ve 500 kadar erkeğin katılımı ile dün Kadıköy'de yapıldı. Çevik Kuvvet Müdürlüğü'ne bağlı ekiplerin aldığı geniş güvenlik önlemleri altında yapılan yürüyüşte, "Kadının sırtından sopası, karnından sopası ek sik olmaz" diyen yargıç Mustafa Durmuş, protesto edildi. Yargıç Mustafa Durmuş'a, sözleri yüzünden dava açtıklarını belirten tertip komitesi üyeleri, yürüyüşün "An-neler Günü" olan 10 Mayıs Pazar günü yapılacağını, ancak bazı nedenler yüzünden, yürüyüşün ertelendiğini açıkladılar.

Kadıköy'deki Yoğurtçu Parkı'nda saat 13.15'te başlayan protesto yürüyüşüne katılan kadınlar, önce parkta dolaştılar, sonra caddeye çıktılar. Saat 16.00'da Söğütözü'ne İstasyonu'nda sona eren yürüyüş sırasında çeşitli sloganlar atıldı. "Kadınlar Meclis'e", "Haklı

dayak yoktur", "Yeter", "Söz kadınların", "Dayağın çıktığı cenneti istemiyoruz", "Dayağın çıktığı cenneti sevmiyoruz" türündeki sloganları haykıran kadınlar, yol üzerindeki apartmanlardan, kendilerini alkışlayan Kadıköylülere, alkışlarla cevap verdiler.

"Dayağı protesto" yürüyüşüne bazı eşinsellerin de katıldığı görüldü. Eşinseller fotoğrafları çekilince gazetecilere hakaret ettiler. Kucaklarında bebekleri ve çocuk arabaları ile yürüyüşe katılan bazı kadınlar, çocukları ağlarken yürüyüşlerini sürdürdüler. Yürüyüşü düzenleyen tertip komitesi üyeleri, basını, sendikaları, partileri ve meslek kuruluşlarını yanlarında görmek istediklerini belirttiler. "Cahil ve özellikle kırsal kesimlerde yaşayan erkekleri, vahşete doymayan acımasız canavarlar" olarak değerlendiren kadınlar, erkekleri kadınları dövmekten vazgeçmeye davet ettiler.

Hürriyet, 18 Mayıs 1987

Kadınlar yürüdü

Feminist kadınların öncülük ettiği yürüyüş Kadıköy Yoğurtçu Parkı'ndan Salıpazarı'na kadar sürerken sloganlarda ve pankartlarda en büyük tepkinin dayaga karşı olduğu gözlemlendi.

Tek tek gile miru dikerek barıncıkları
mekki, çiçeği bitti pinkartlarla genç hayran
kadınlar duruşa karşı yürüdüler. "Öle ka-
nu" marmar kışkırarak yola çıkan grubun
arısında beştekekliri puerokontrolde taşınanlar
da gılgıncıydı. Ülkeyi gören yarılmış m-

"Dəyərdən qabaq bənzəl əmmiyorus"
Orduzun yığrıldığı mərəzlərdə çox sayda əvvəl-
wə rüsum gəlmiş toplaşmış kələngər gümüşdür.
Elmdə mövzularla dincin şifayının gətirdi-
yini tədqiqatçıların təkrarlanması.

varlık "Dayağın çıkışını
renkleri sevmiyoruz", "Ge
lecek kadındır", "Yeter ki
kadınların"

Özellikler- Fermentasyon sürecine Radikal Parçacıklar, İyon, Halka Dışı Üçleri ve bazı gruplara mensup küçük organik moleküller, Toprak

çok etkili taraflardan da desteklenmiştir. Türkiye'nin mevcut ekonomik yapı ve politikaları ile mevcut hareketin değişim süreci olarak değerlendirilebilir. Bu 500 lüden oluştu. Türkiye'nin mevcut ekonomik yapı ve politikaları ile mevcut hareketin değişim süreci olarak değerlendirilebilir.

Yükseköğretim bakanlığı tarafından
çevre için Tesis, çevre
Ayşe Düşen, bir proje
türü Öneri Düşen, dışarı
mı ve yeni kurulumları
İsmaili İsmaili Zeynep Bay
bir kurulum yapılar.

Evlerden alın: Bir apt. katının katıldığı yürüyüşte, evlerden de katılımı istenmiştir. Yürüyüşe katılmayan, ancak evlerini belirttiklerini söyleyenler

Pala izledi: Gümüşçü rükrüğünü pala çok sevmiş olarak izledi. Anı anı her bir şeyi her bir

...militarische Bedeutung...

"Dayağa karşı eylemimiz sürecektir"

Koca dayıya kızı toplanan kumpanya için 'Marbut' dan yığılıya mektup yolladı. Bir ayın kası. Kadını da yığılın yığılıya "Diyince hayı" dayıya cıvı cıvı sesini yolladı "İster siz kaptırm" kaptırmı beldi. "Yığılıya ben kumpanya için ayar ve nakitlerin de desteği olduğu gündü. Bu arada yığılıya beyniye para hediye de gönderdik. Sempul gönder."

NOTLAR...NOTLAR... NOTLAR... NOTLAR...

En çok Semra Özal'a kızıyorlar

Yarışlağı ve toplantı sırasında abik Semra Özal aleyhine duygulanıldı. Kahraman duygulanıldı. Duygu Asena ile yarışlağı sırasında "Türk kadını Avrupa'da kadın gibidir, Araplara kocasından ayrılmaz, fakal bağdır" diye "Arar"

Takel'nin süzleri-Komünizmin:
Mısra Takel'i de Sennar Gacfin, le-
pandan Türk Kahraman Güldemire
Vakt taghata dilağrını, hem de ka-
dunı epinim: Sığraz yitkilereğin

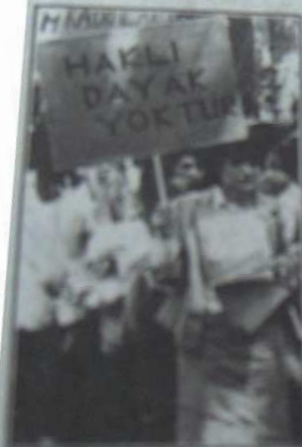
hatalı olan diğer eserlerimize taze-
ci. Tezisi, "Başbakanlık İncele-
di. Tapu ve Kadastro Genel Mü-
dürlüğü'ne ait tapu ve kadastro
işleri için yapılan inceleme ve
denetimler hakkında" dır. Tezisi
başbakanlık tarafından kabul edil-
miştir. Tezisi'ne ilişkin diğer eser-
lerimize taze- ci.

Feminizm nedir?

[illegible]

KELİMESİ KELİMESİNE...

"Eylilik kurumu sorgulanmalıdır"

ச.க.சி.யின் "பெருந்தேர்" கலாநாயகர்
ம.சி.சி.யின் "பெருந்தேர்" கலாநாயகர்

Bağımsız Feminist hareketin öncülerinden çevirmen Sedat Öztürk ile, hareketleri üzerine bir söyleşi yaptık. -Feminizmi benimseyince yaşamınızda değişiklik oldu mu?

ÖZTÜRK- Oğdu. Kendime yepyeni sorular sormaya başladım. Anneme ve eşiime ilişkin sorular. Annemle çok takıldık ve katı davrandığım olurdu. Feminist olduktan sonra annemin neler yaşadığını daha iyi anlamaya başladım.

Feminizm sizi doktorunuzdan kopardı mı?

Hayat aksine artıyor. Özellikle kadın dostlarının sayısını.

Erkekler ve olan arkadaşlıklarımızda?

İlemler de yok. Erkeklerin küfürü konuşmalarına, kadın arkadaşların konuşmalarına tepki gösterdim. Kart sözcüğü benzeri bir şeydir, kullanmayış bunu der oldum.

Formulated like a common letter like a common model?

Önce, önce var feminist mi dedim, dediler... Ama sen ne biliyorsun feminizm hakkında diye tutane gittiklerinde dik-
kattı almaya başladılar.

„Wie würde Siebzehnter Jahrhundert sein?“

Çok yakın destek veriyorlar, ama hayır lehimler olamaz.
Bu işin en önemli kısmı lehimlerdir, bunları yaparız.

© 2000 Blackwell Science Ltd *Journal of Internal Medicine* 247: 111–117

• Fikih kaahin enliwawirdeki tamel kurumlardan biri

Kadınların protesto yürüyüşü

Sloganlar attılar Yoğurtçu Parkı'ndan başlayan ve Söğütöçesme'de son bulan "dayağı protesto" yürüyüşüne 2000'e yakın kadın katıldı. Kadınlar güzergâh boyunca "Artık susmayacağız", "Öfkemizi haykıralım", "Kadınların üstün-

deki baskılara son", "Seni döveni şikâyet et", "Dayak nereden çıktıysa oraya", "Dayağa ceza", "Dayak alleden çıkmalıdır" sloganlarını attılar ve "Kadınlar da vardır" şarkısını söylediler. (Fotograf: Ali BOSTANCI)

Dayağa paydos

İstanbul'da Kadıköy Yoğurtçu Parkı'ndan Söğütöçesme'ye kadar ellerinde pankartlarla yürüyen kadınlara bazı erkekler de katıldı. Yürüyüşçüler dayanın cezalandırılmasını istedikler

yürüyüşten önce dağıtılan bildiride, kadınlara yönelik şiddet hareketlerinin resmi makamlarca da hoşgörüle karşılanması kınandı ve mücadelenin sonuna kadar yürütüleceği belirtildi

HABERİ 12 SAYFADA

12 • MİLLİYET

Psikologların görüşü

Prof. Dr. TANALTAY: "Erkek cinsel yeterliliğini örtmek için dayak atıyor."

Prof. Dr. KÖKNEL: "Kadın mal gören erkekler dayağa başvuruyor."

● **Dayağın en önemli nedeni:**

"Kültürel yetersizlik"

İSTİHBARAT SERVİSİ

İSTANBULLU bazı kadınlar, "dayağı protesto" için dün yürürken, psikologlar da erkeklerin kadınlara dayak atmasının nedenlerini tartıştılar. Psikologlar, dayak atma olayının en önemli nedenlerinden birinin, toplumda erkeğin yetkilerinin fazla olmasından kaynaklandığını savundular.

İstanbul Tıp Fakültesi Psikiyatri Anabilim Dalı Öğretim Üyesi Prof. Dr. Özcan Köknel, gücü elinde bulunduran erkeğin, düzeni ve dengeyi sağlamak için şiddete başvurduğunu belirterek, "Dayak atma, kadını mal olarak gören, bastırılmış şiddet duygularını toplumsallaştıran erkekler tarafından yapılmaktadır. Bunda gelenek ve göreneklerimiz de etkili vardır" dedi.

Erkeğin kadını dövmesinin tamamen bir kültür sorunu olduğunu savunan Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Psikiyatri Anabilim Dalı Öğretim Üyesi Prof. Dr. Adnan Ziyalar da, dayak atmada erkeğin yasal durumu, alkol, kumar ve psikolojik rahatsızlıkların da önemli rol oynadığını söyledi.

Çapa Tıp Fakültesi Psikiyatri Anabilim Dalı Öğretim Üyesi Doç. Dr. Güneşli Peker ise, dayak atmanın ya da yemenin ucunun sosyokültürel eğitime ve psikiyatrik nedenlere dayandığını belirtti. Peker, "Bence en önemli neden, eğitim eksikliğidir" diye konuştu.

Bu arada bu üç bilim adamı, "Erkeğin kadını dövmesinin en büyük nedeni, cinsel bakımdan yetersizliğini örtmek istemesidir" diyen Prof. Dr. Suna Tanaltay'ın görüşüne katılmadıklarını da bildirdiler.

İstanbullu kadınlar dayağa karşı yürüyüş yaptı

"Kadınlara baskıya son"

● 2 bin kadının katıldığı yürüyüşte konuşmacılar, dayanın resmi makamlar tarafından hoşgörüle karşılanmasını kınadılar

● "Kadınlar da vardır" şarkısının söylediği yürüyüşte, "Öfkemizi haykıralım", "Seni döveni şikâyet et" sloganları atıldı

İSTİHBARAT SERVİSİ

İSTANBULLU kadınlar, dün dayağı protesto etmek için Kadıköy Yoğurtçu Parkı'ndan Söğütöçesme'ye kadar yürüdüler.

Kadın Çevresi ve kurulacak yeni bir kadın derneğinin düzenlediği yürüyüşe örgütlü ve örgütsüz feministler yanı sıra, hemen her yaşta 2 bin kadar kadın katıldı.

Yürüyüşe katılan bazı erkekler arka sıralarda yer alırken, oldukça büyük bir kalabalık da kadınları seyretti. İzlenen yol üzerindeki evlerin pencere ve balkonlarında bulunan kadınlar da yürüyüşçileri alkışladılar.

Tiyatro sanatçısı Deniz Türkali, yazar Latife Tekin, gazeteci Şule Perişek, Radikal Parti sözcüsü İbrahim Eren ve Prof. Gencey Gürsoy'un da katıldığı yürüyüş, açık griyi yapan cinsiyet bir grup da destekledi.

"Kadınlar Her Yerde", "Öfkemizi Haykıralım", "Kadınların Üstündeki Baskılara Son", "Dayak Nereden Çıktıysa Oraya", "Dayak Alleden Çıkmalıdır", "Seni Döveni Şikâyet Et" sloganlarının atıldığı ve "Kadınlar da Vardır" şarkısının söylendiği yürüyüşten önce tertip komitesi bir bildiri dağıttı.

Bildiriye, "Kadınların ekonomik ve sosyal olarak cinsiyet baskı altında tutulmasının aracı olan dayağın, günümüz Tür-

kiye'sinde hâlâ meşru" olduğu belirtilirken, dayanın cezalandırılmasını da istendi. "Cesaretten korkuşu rivayet olunsa dayak, toplumumuzda yaygın bir cinayet ve suya sokma aracıdır" denilen bildiride, ayrıca şu görüşlere yer verildi:

"Kadınlara yönelik şiddet, mahrem sayılan, üzerinde konuşulmayan, özel hayat denilen alanda cerayana etmekte ve kadına dayak atmak suç değil, hak olarak görülmektedir. Öyle ki, kadınlar dayak da yeseler kendilerini gellilikle girdikleri dünya evinden kafenle çıkmak zorunda hissediyorlar. Hal böyleyken kadınlara yönelik şiddet resmi kurumlar tarafından da hoş görülmemektedir. Bunun vahim örneklerinden birini geçtiğimiz günlerde yaşadık. T.C.'nin yargılarından Mustafa Durmuş 'Kadının sırtından sopası, karnından sapası eksik olmaz' atasözünü kullanarak, kocasından dayak yediği için boşanmak isteyen bir kadının talebi-

ne karşı çıktı. Kadınlara dayak yemesine ve üzerlerindeki her türlü toplumsal baskıya karşı mücadeleyi sonuna kadar sürdüreceğiz."

Yürüyüşün sonunda bir konuşma yapan Doç. Dr. Şirin Tekeli, devletin kadına baktığı açısınan yarı-

ğın Mustafa Durmuş'ta somutlandığını belirterek, "Türkiye'deki kadını 2. sınıf, Avrupa'dakini 1. sınıf gören Semra Özal'ın yulu anımsı seçilmesini kınadığını" söyledi.

Konuşmacılardan Zehra Başar, Türkiye'de her dört kadından birinin dayak yediğini vurgularken, Feminist Dergi'nin Ayye Düzkan da yasaların değiştirilmesi gerektiğini belirterek, "Kadınlar şimdiye kadar evlatları için, umutları için yürüdüler ama kendileri için ilk defa yürüyorlar" dedi.

Erkekler de yürüdüler Kadınların dayak atmamayı protesto için düzenlediği yürüyüşte çok sayıda erkek de katıldı. Kadınların arkasından yürüyüşü izleyen bu kişileri görenler, "Galiba bunlar da kadınların dayak yiyenler" diye esprili yaptılar.

Milliyet, 18 Mayıs 1987

YALNIZCA BİRİ EVLİ

"Çiçekleri seviyoruz", "Anneleri seviyoruz", "Kadınları seviyoruz" yazılı kumaş parçalarından yapılmış pankart önünde kampanya başlatan 6 feminist kadından yalnızca biri evli.

"Kadınlar dövülmesin"

■ Altı Feminist (Kadın hakları savunucusu) Ankara'da pankart açarak "Kadınlar dövülmesin" kampanyasını başlattı.

ANKARA (A.A) - Ankaralı feministlerin (Kadın hakları savunucusu) düzenlediği "Kadınlar dövülmesin" kampanyası, sönük bir şekilde başladı.

Dün saat 9.30'da Gençlik Parkı'nın önünde açılması planlanan kampanya, havanın yağışlı olması üzerine, bir eski gazetecinin "Yardımlı" ile Altındağ Belediyesi'nin Yüzüncü Yıl Çarşısı'ndaki tiyatro salonu önünde başlatılabildi.

Feministler, basın mensuplarına dağıttıkları açıklamada, "Hain, cami, mahkeme, gelenek, görenek ve adetler.. Hepsi dayak atan erkeklerin arkasında" dediler.

"Çiçekleri seviyoruz", "Anneleri seviyoruz", "Kadınları seviyoruz" yazılı kumaş parçalarından yapılmış pankart önünde, "Aile içindeki şiddetin, şiddeti ideolojiye dönüştürdüğü" görüşünü savunan feministlerden yalnızca biri evli...

Günaydın, 11 Mayıs
1987

Günaydın, 11 Mayıs 1987

TELE SES

“Dayağa karşıyız”

ALO, film prodüktörü Özden Dilber ile mi görüşüyorsunuz?

—Evet.

—Siz Anneler Günü münasebetiyle düzenlenen “Koca Dayağı”nı protesto yürüyüşünün düzenleme komitesindeyiz değil mi?

—Öyle.

—Bu protesto yürüyüşünü niçin düzenlediğinizi açıklar mısınız?

—Aslında biz genel olarak “dayak”a karşıyız. Çünkü dayak, toplumumuzda düpedüz bir kurum olarak işliyor. Daha büyük ya da güçlü olan, zayıfı dövüyor. Koca, karıyı; kaynana, gelini; anne, çocuğu; öğretmen, öğrenciyi... Öylesine yerleşmiş ki, geçenlerde yapılan insan hakları panelinde Doç. Dr. Şirin Tekeli nin dediği gibi, “dayak, işkence için meşru bir temel oluşturuyor.” Döverek söyletmek mübah görüldüyor.

—Peki, “Koca Dayağına Hayır” sloganını niçin benimsediniz?

—Bir kere, toplumdaki konumumuz itibariyle, kadının dayak yemesi, bizi birinci deredece ilgilendiriyor. İkincisi, geçenlerde “kocasının dayak attığı”ndan şikâyet eden bir kadın, boşanma davası açmıştı. Hâkim, kadıncağızın şikâyetini reddettiği gibi, karar gerekçesine de “kadının karnından sıpası, sırtından sopası eksik olmamalıdır” deyişini yerleştirmeyi ihmal etmedi.

—Cidden, gerekçeli kararda var mı bu sözler?

—Tabii... Tam da Anneler Günü’nün kutlanacağı günlere denk geldi bu karar. Ve, kocanın, karısını dövmesinin meşru sayılmasının, devlet düzeyinde yetkili bir ağızdan, resmi bir belgeyle onaylanması anlamını taşıyordu.

—Güzel de, yürüyüş düzenlemekle, dayağın önünün alınabileceğine inanıyor musunuz?

—Tabii ki hayır. Ama, bir sorunu, kanayan bir yarayı gündemde tutmanın, ses duyurmanın çeşitli yolları vardır: Yürüyüş ya da miting düzenlemek, yayınlar yapmak, bildiri dağıtmak gibi... Biz de, bu yürüyüşle birilerinin kulağına kar suyu kaçsın istedik.

—Hedefiniz sadece erkekler mi?

—Hayır. Dayağın meşru görülmesinin en büyük temeli, kadının bunu normal kabul etmesi, aile içinde kalacak, neredeyse “mübah” bir olay olarak görmesi. Bizde hep kapalı kapılar ardında cereyan eden bu olay, aslında toplumsal bir suçtur. O yüzden biz, asıl kadınlara “Artık dayak demeyin”, “Dayak yediğiniz zaman da buna karşı koyun, gizlemeyin, tersine hakkınızı arayın” demeye çalışıyoruz.

araç
cip, b
plaka
Böyle
kark
yette

A

ni

m

m

b

t

Hürriyet, 11 Mayıs 1987

Feministlerin kampanyası Ankara'da Anneler Günü nedeniyle daydı protesto eylemi yapan feministler, yurttaşlara, "Daydın sen", "Anneler övülmeye hakkı yok" sloganları ile seslendirdi.

Feministlerin kampanyası Ankara'da Anneler Günü nedeniyle dayışi profesörlerymleryapan feministler, yurttaşlara, özerinde "Değişik son", "Anneler Övölmösin", "Kadınlara özgürlük" yazan rozetler taktılar. (Fotoğraf: Ahmet KADIOĞLU)

Metris Askeri Cezaevi'nde de Anneler Günü nedeniyle, bugünden itibaren üç gün süreyle açık görüşme yapılacaktır. Cezaevi yetkilileri, bu kararın fazla ızdihama yol açmamak için alındığını bildirdiler.

Günaydın, 16 Mayıs 1987

Koca dayağını protesto eden kadınlar... Acaba içlerinde çocuğunu dövenler var mıydı?

Ana dayağına da hayır!

FEMİNİST kadınların öncülük ettiği "Koca Dayağına Son" yürüyüşü hayli ilgi çekti. Katılanların sayısının azımsanamayacak ölçüde olduğu yürüyüşe gazeteler de hayli geniş yer ayırdılar. Aslında bizim gibi gücü yetenin güçsüzü dövmesinin alışkanlık haline geldiği bir toplumda, dayığa karşı kampanyaların yaygınlaştırılmasında yarar var. Bizde sadece kocalar dövmez... Polis döver, öğretmen döver, zabıta döver. Hatta kızsarsa esnaf bile müşterisini döver... Kısaca, neredeyse ataspurumuz gibidir!

Ancak yürüyüşü yorumlayan bir psikolog dostumuz bize, dayak olayının çok daha dramatik boyutlara ulaştığını hatırlattı. Ona göre asıl dramatik olan konu, çocukların dövülmesiydi. Hem de anne ve babaları tarafından...

Psikolog dostumuz, dayak olayında madalyonun arka yüzünü şöyle anlattı:

-Türkiye'de kadınların dövülmesi gerçekten acı bir olaydır. Bu nedenle yürüyüşü can-ı gönülden destekledim. Ancak toplumda çocuk dövme olayının kadın dövme olayından çok daha yaygın olduğu da bir gerçektir. Üstelik yapılan araştırmalar annelerin çocuklarını babalardan daha fazla dövdüğünü göstermektedir. Bu annelerin daha gaddar olmasından değil, çocuklarıyla daha fazla beraber olmasından kaynaklanıyor.

Dayakla büyüyen çocuk tabii ki, ileride başkalarını dövmeye çalışacaktır. Koca dayağının temelinde yatan gerçeklerden biri de bence bu çocuk dövme olayıdır. Anne-babalar, eğer çocuklarını dövmezlerse, o çocuklar ileride daha barışçıl olurlar. Hem karılarını, hem de başkalarını dövmeye gerek duymazlar.

Şimdi bu yorumdan sonra ister misiniz çocuklar da ana dayağını protesto etmek için yürüsünler!..

Güneş, 19 Mayıs 1987

Refik ERDURAN MERCEK

Yürüyüşün çift yönü

Bir İngiliz komedisinin kahramanı olan erkek bir hanıma el kaldırınca "Centilmenler kadınlara vuramazlar" eleştirisiyle karşılaşır ve şöyle der:
—Yanlış bir gelenek. Kimi kadına düzenli aralıklarla vurmak gerekir. Gong gibi...

Tabii, kadın-erkek ilişkilerini çoktan uygar bir raya oturtmuş olan ülkelerde böyle şeyler söylenebilir ve kahkahayla karşılanabilir. Kadınların gerçekten dövülmelerinin sürdürüldüğü yerlerde ise o kepezelik şaka konusu olamaz. Kadına dayak ayıbını herkesin kesinlikle ve kayıtsız şartsız lanetlemesi gerekir.

Ancak, temeldeki tersliğin "güçlünün güçsüzü ezmesi" olduğu gerçeği de gözden kaçırılmamalı.

Erkeğin kadını dövmesi ayıptır da, genç bir erkeğin yaşlı bir erkeği ya da iriyarı bir erkeğin ufak tefek bir erkeği dövmesi caiz midir?

Uygarca davranmanın tanımını doğru yapmak gerekir.

Uygarlık yeterli güce sahip olunmadığı için gaddarlık etmek değil. O güce sahipken de acımasızlıktan kaçınabilmektir.

Bu ölçüye vurulunca, bilim kadınların doğuştan müşfik insanlar olduğu inancını yazık ki doğrulamıyor.

İlkel kabilelerin pek çoğunda tutsaklara işkence edilme görevi kadınlara bırakılmıştır. Onlar erkek cenkçilerin yapmak istemedikleri o berbat işi zevkle uygulurlar.

Ayrica, gaddarlık yalnız kasla yapılmaz, işkence yalnız ete uygulanmaz. Beyinle ve sinir sistemiyle verilen duygusal acılar çok daha keskin olabilir.

Tarihin başlangıcındanberi kas gücü açığını kurnazlıkla kapatmak zorunda kalmış olan insan dışısı o tür gerilla savaşında erkeğinden çok daha ustadır. Erkeği erkeğe kırdırma taktiğini de çok iyi kıvrır.

Önceki gün yitirdiğimiz Rita Hayworth yengemizin (son sevgilisi Türktü) ünlü "Salome" filmine konu olan efsaneyi bilir misiniz?

Aşıftenin biri kendisini kızdıran adamdan öç almak için kralın karşısında yedi tüllü striptiz yapar, dörtköşe olan hükümdar "dile benden ne dilerse?" deyince zavallının kellesini ister.

Gaddarlığın her zaman tek yönlü olmadığını, birden fazla türü bulunduğunu kanıtlayan haberlere hergün rastlanıyor gazetelerimizde.

İşsiz bir koca karısını bıçakla yaralamış. Çünkü kadına ona şöyle demiş:

—Sen de erkek misin? Ne paran var, ne yataкта gücün. Bir de sevdiğim adamı yör!

Bıçak şiddet aracıdır. Peki, böyle kullanılan dil nedir? Bıçak yarısından daha kalıcı iz bırakabilen bir silah değil midir?

Kadınların her zaman masum mağdureler olmadıklarını kanıtlamak için ille kanlı örnekler göstermek gerekmez.

Şu konsolos hanımın Başbakanın eşine açtığı yaylın ateşe bakın.

Hafazanaılah!

Bugün İstanbul'da kadınlar "dayağa ve şiddete karşı" yürüyüş yapıyorlar.

Çok da iyi ediyorlar.

Üstün kas gücüyle hergün itilip kakılarak sindirilen, karabıyıklı kahve tembelleri tarafından evde ve tarlada amansızca çalıştırılarak sömürülen kırsal kadınınımızın haklarını savunmak kutsal bir görevdir.

Kalplerimiz bugün yürüyen aydın hanımlarımızla da olacak.

İnsanca yaşama uğruna elele verelim, elele savaşalım.

Şiddetin ve gaddarlığın her türüne karşı...

Istanbul'daki protesto yürüyüşü için Vilayet'ten koparılan izin, bu kez polis engeline takılarak ertelenecekti

EYLEM / DAYAĞA KARŞI

...ve kadınlar yürüyor

Polisin "kontrol altına alamayacağı" gerekçesiyle gelecek pazara ertelenen yürüyüş Anneler Günü'nde gerçekleşmiyor

Bundan tam 79 yıl önce Amerikalı Anna Jarvis'in annesine şükran borcunu ödemek amacıyla düzenlediği törenin tüm dünyada "Anneler Günü" olarak benimseneceği ve bu sembolik kutlamanın yıllar sonra Türkiye'de "dayağa karşı bir protesto yürüyüşü"ne ilham kaynağı olacağı kimin aklına gelirdi ki?

Türkiye'de kadın hareketinin öncülüğünü yapan bir grup kadın, "annelerin kutlandığı ve anneliğin kutsandığı" bu özel günde, anneler hiçbir zaman dövülemez diyeceklerdi. Bunun için yedi kişilik bir komite oluşturuyorlar ve Anneler Günü'nde bir protesto yürüyüşü düzenleyebilmek amacıyla geçtiğimiz günlerde izin için İstanbul Vilayeti'ne başvuruyorlardı.

Yürüyüş mü, piknik mi? Vilayet'teki ilk görüşme olumlu sonuç veriyor, izin alınmasına alınıyordu da, mesele "nerede yürüneceği" konusunda düğümleniyordu. Bu konuda 1983 yılında 2911 sayılı yasanın 6. maddesi yürürlüğe giriyor

30 NOKTA 17 MAYIS 1987

ve buna göre İstanbul'un Taksim, Sultanahmet, Sarayhanı gibi alanları yürüyüş ve gösteriye kapatılıyordu. Trafik yoğunluğu ya da yeşil alanların bozulduğu gerekçesiyle yasaklanan bu bölgelerin dışında 12 güzergâh öneriliyordu. Bunlar arasında Büyükdada Atatürk Meydanı, Küçüközü ve Çayırbaşı top alanları ile Beykoz Çayırı gibi "piknik" yerlerini çağrıştıran merkezler yer alıyorsa da 12 bölge içinde akla en uygun olanı, Söğütlüçeşme güzergâhı seçiliyor ve Vilayet'ten izin alınıyordu. Ancak izin alınmanın sevinci bu kez de Emniyet yetkililerinin "tarih değişikliği" istemesiyle yarım kalıyordu. Anneler Günü'nde düzenlenecek yürüyüşün Uluslararası Olimpiyat Komitesi delegeleri ile Cumhurbaşkanı Kenan Evren'in İstanbul'a gelişi ve Galatasaray-Altay maçı dolayısıyla da; polisin olayların tümünde "kontrol zorluğu" çekeceği gerekçesiyle gelecek ya da bir başka pazara ertelenmesi isteniyordu.

İstanbul'daki yürüyüş böylece 17

Mayıs Pazar gününe erteleniyor, saat 13.00'de Kadıköy Yoğurtçu Parkı'ndan başlayarak Sali-pazarı üzerinden Söğütlüçeşme'de son bulması kararlaştırılıyordu.

Tepkiler büyüyor. Düzenlenecek eylem, gerçi amaçlandığı gibi Anneler Günü'nde gerçekleşemiyordu ama, dayağın meşru sayılmasına karşı tepkiler de giderek büyüyordu. Hâkim Mustafa Durmuş'un geçtiğimiz günlerde "kadının sırtın-

dan sopası, karnından sıpası eksik olmaz" sözü ile dayağı haklı gösteren gerekçeyi karar metnine geçirmesi Ankara'da yine bir grup kadının önderliğinde imza kampanyasının başlamasına yol açıyor ve bir çırpıda 85 Ankaralı bildiriye imza atıyordu.

Cennetten çıktığı rivayet olunan dayak, bir protesto yürüyüşü ile her yaştan, her meslekten ve her sınıftan kadını bir ortak eylemde toplamakla kalmıyor, değişik kadın gruplarını da bir araya getiriyordu. İstanbul'daki protesto yürüyüşü için hazırlanan basın bildirisine üç ayrı grupta toplanan **kadın hakları savunucuları** ortak imza atıyorlardı. "Feminist" adlı dergiyi çıkartan Kadın Çevresi üyelerinden Handan Koç "gruplaşma" konusundaki soruyu hiçbir zaman homojen bir topluluk oluşturmamakları şeklinde yanıtlarken, "sosyalist feministler" olarak tanınan bağımsızlar da durumu "kadın olmak sorununu yaşamaktan başka bir ortak noktaları olmadığı" görüşü ile yansıtıyorlardı. Üçüncü grup ise yeni bir dernek kurma aşamasındaydı ama sözcülerinden Zehra Başar'ın da dediği gibi bu ve bunun gibi kampanyalarda ortak eylem- den yana olduklarını göstereceklerdi. Başar, "sosyal, siyasal ve sınıfsal konumuna bakmadan salt kadın olmanın asgari koşul olduğu bir dernek çalışması yapmayı" amaçladıklarını da sözlerine ekliyordu.

BİR FOTOĞRAF

İstanbul'da bin kadar kadın, "koca dayağına son" yürüyüşü yaptı. "Gelecek kadındır" ve "Dayağın çıktığı yeri istemiyoruz, artık susmayacağız" gibi pankartlar taşıyan kadınlar, kadınların dövülmesinin işkenceden hiçbir farkı olmadığını vurguladılar. Horlanan ve ezilen eşcinseller de ortak sorunları paylaştıklarını söyleyerek, yürüyüşçü kadınlara destek oldular... Bu "feminist" eylem, uzun süredir özlenen olgunluk ve etkinlikteydi. Bu arada polis her ne hikmetse gene bol bol video çekimi yaptığı gözlemlendi...

Nokta Dergisi, 31 Mayıs 1987

KADINLAR DAYAĞA KARŞI YÜRÜDÜLER... VE YÜRÜYECEKLER...

17 Mayıs Pazar günü, İstanbul'da yaklaşık 2 bin kadın "Dayağa Karşı" yürüdü. Değişik meslek gruplarından ve ev kadınlarından yaşlı-geç pek çok kadının kucağında ya da elinde çocuğuyla katıldığı yürüyüşü 500 kişiye yakın bir erkek grubu da destekledi.

Katılan 2000 kadın çok coşkulu, çevreden de büyük bir ilgi gördü ama gözlerimiz 2 bin yerine 20 bin, hatta daha fazla kadını aradı. Çünkü

yürüyüş "Dayağa Karşı" düzenlenmişti ve dayak Türkiye'de çok yaygın, yaygın olduğu için de çok önemli bir sorundu. Babasından, erkek kardeşinden, kocasından, hatta oğlundan dayak yiyen kadınların yaygın olduğu, kocasının ya da kızılarından dayak yiyen kadınların bile bulunduğu bir toplumda neden 20 bin değil de, 2 bin kadın yürüdü? Kadınların bu "dayaklı" gidişe dur diyecekleri, mücadelenin hemen hemen ilk adımı olan bu yürüyüşe neden daha fazla kadın katılmadı? Oysa pek çok kadın, evinin penceresinden yürüyen kadınları coşkuyla alkışlayarak destekledi ama bu coşkulu destekleme niçin pencerede sınırlı kalıyordu?

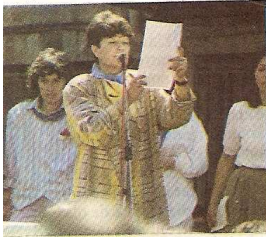
Her şeye karşın yürüyüşe katılanların bilinçli coşkusu görülmeye değerdi. 2 bin kadın yol boyunca "Kadınlar Dayağa Karşı Dayanışmaya", "Dayağa Hayır", "Yeter Söz Kadınların", "Dayağa Ceza",

"Dayak Evden Çıkmaz", "Dayağın Çıktığı Cenneti İstemiyoruz", "Dayak Meşru Olamaz", "Haklı Dayak Yoktur" diye haykırdılar, kadınlar için bestelenmiş şarkıları söylediler.

Söğütöçme'de sona eren yürüyüşte 4 ayrı konuşmacı dayağı yeren, kadınları mücadeleye çağıran konuşmalar yaptı. Doç. Dr. Şirin Tekeli konuşmasında şunları söyledi: "Bir yandan Anneler Günü'nün kutlandığı, bir yandan kadınlara dayak atmanın meşru görülebildiği ikiye bölünmüş bir toplumda yaşıyoruz. Gerçekte kadınlara günlük yaşamın olağan bir parçası olarak yaygın biçimde atılan dayağın, öz ve biçim açısından işkenceden hiçbir farkı yoktur."

Toplumun ikiye bölünmüşlüğü bir başka örneğini de bu yıl Anneler Derneği'nin 'Yılın Annesi ve Kadını' seçtiği, Başbakan'ın eşi ve Türk Kadını Tanıtma ve Yükseltme adı altında bir vakıf kurmuş olan Semra Özal Hanımefendi'nin Kadınca dergisinde Duygu Asena'nın sorularını cevaplarken söylediklerinde görüyoruz. Asena, Bayan Özal'a Türkiye'de kadınların dayak yemesine karşı Batı'da olduğu gibi 'Kadın Evleri' açılması konusunda ne düşündüğünü sormuştur. Aldığı cevap aynen şöyledir: 'Şimdi, tabii her memleketin örf ve âdetleri, şartları çok değişik. Avrupa'daki bir kadının kocasından bir tokat yemesi hadisesiyle bizim Anadolu'da bir kadının bir tokat yemesi hadisesini çok ayrı vaz etmek lazım. Bunu bir tutamayız. Onun için bizde kocasından dayak yemiş bir kadın için böyle bir yer açarsak, kabul edilmez, hoş görülmez.(...)'

Bayan Özal Türkiye'de kadınların yalnız kocalarından dayak yemeleri hoşgörülle karşılanması gereken, ikinci sınıf insanlar olduklarını söylemekle kalmıyor. Dahası Türkiyeli kadınların Avrupalı kadınlara göre de ikinci sınıf kadınlar olduğunu söylüyor. Ama Bayan Özal yanılıyor. En azından ben ve biz, burada toplanmış olan bir avuç kadın ve erkek, Bayan Özal'ın yanıldığını bağıra bağıra söylüyoruz."

Şirin Tekeli konuşuyor.

kadınca 12

Kadınca, Haziran 1987

Dayağa karşı el ele

GEÇEN ayın en önemli kadın faaliyetlerinden biri, bir grup feminist kadının düzenlediği "Dayağı protesto" yürüyüşüydü. Aralarında birkaç erkeğin de bulunduğu yaklaşık üç bin kadın, Yoğurtçu Park'tan Söğüt-lüçesme'ye kadar pankartlar taşıyarak ve sloganlar atarak yürüdüler. "Dayağın çıktığı cenneti istemiyoruz", "Söz kadınların" gibi tümcelerin yer aldığı pankartlarla yürüyen kadınlar, çevre evlerin pencelerinde toplanan kadınlar tarafından da büyük alkış aldılar.

Kadınların bu yürüyüşüne çok sevindik. Feminist Kadınlar Derneği'ni de bu girişimlerinden dolayı kutluyoruz. Belki katılan fazla olmadı ama bu bir başlangıçtır. Bir yerden başlamak gerekiyordu. Bugün üç bin kadın katılır ama salt bu yüzden otuz bin kadın bilinçlenir. Yarın 30 bin kadın katılır, daha fazlası

bilinçlenir. Önemli olan kadınlarımızın "Kocamdır, döver de sever de" zihniyetinden vazgeçmeleri, her şeyden önce kendilerini erkeklerden aşağı görmeyip, onlarla eşitliklerine inanmaları.

Kadın hakları diye diye...

MAYIS ayı, kadınlar açısından oldukça faal geçti. Kadın Haklarını Koruma Derneği tarafından Atatürk Kültür Merkezi Oda Tiyatrosu'nda düzenlenen panelde, dört saat boyunca kadın ve hakları tartışıldı. Psikolog Suna Tanaltay, Prof. Dr. Mustafa Dural, Gazeteci Güzin Sayar, Gazeteci Tülay Bilginer ve Modelist Nergis Erdik'in konuşmaları olarak katıldığı paneli, derneğin Genel Başkanı Avukat Perihan Yıldırım Cebi yönetti. "Kadınlara Karşı Ayrımcı

Uygulamalar" konulu panelde ev işi, çalışma hayatı vs. gibi günlük hayatın yoğun programından sıyrılmayı başarak gelen kadınların sayıları az da olsa, içimize su serpti...

Kadınların, elde etmek istedikleri haklar ve mevcut haklarına sahip çıkabilme konularının tartışıldığı panelde, medeni hukukta kadın-erkek ayrımı, boşanmalar, günlük yaşamda kadının ikinci plana itilmesi gibi çeşitli konulara dikkat çekildi, dernek faaliyetlerinden bahsedildi...

Nergis Erdik'in, başından geçen saldırı olayını anlatması ve gazeteci arkadaşımız Tülay Bilginer'in, hemen her konuda kadının ilmişliği ve ikinci sınıf vatandaşlığı üzerine konuşması ilgi topladı.

3

Elele, Haziran 1987

DAYAĞA HAYIR KAMPANYASI DEVAM EDİYOR!

Dayağa karşı Dayanışma Yürüyüşüyle, Dayağı Protesto Kampanyası'nı başlatan kadınlar, kampanyayı sürdürmek için bir el kitabı hazırlıyorlar. Kitapta, dayağın toplumumuzda yaygın ve meşru oluşunu ve erkeklerin kadınları

niçin dövdüğünü, tanıklıklar aracılığıyla irdelemek amaçlanıyor. Kampanyaya katılmak, ya da yazılı, sözlü tanıklık etmek isteyen kadınlar, şu adrese yazabilirsiniz:

D.K. Dayanışma, Elmadağ
Cad. 36/12 Taksim

Kadınca, Temmuz 1987

NE AİLEDE, NE OKULDA, NE SOKAKTA...

HAKLI DAYAK YOKTUR

Tarafsız olarak bakıldığında, dayak çok haksız bir yaptırım şeklidir. Kendinizi düşünün, yapmak istemediğiniz bir şeyi fiziksel olarak sizden daha güçlü biri, size vurarak yaptırıyor. Veya yapmamanız gereken bir şeyi yaptınız diye, sizi bir güzel dövüyor. Neler hissedersiniz?

Filiz KOÇALI

"Koca dayığından çıldıran Asiye'yi çaresiz kalan babası zincire vurdu. Babasının ölümünden sonra Asiye daha da kötüleşti. Çığlıkları Gaziosmanpaşa'yı inletiyordu gece gündüz. Asiye'nin kardeşi 'Ablam evlenmeden önce kaç gibi bir kızdı. Başlangıçta kocamdır döver de söver de dedi ama beş sene hep dayak hep dayak... Çıldırdı ablam... Adam çekip gitti, babam aldı yanına' dedi. Asiye'nin komşuları Asiye'nin feryatlarından duramadıklarını söylediler. Bir komşusu 'Kocas delirtmiş, içe içe, döve döve' diyerek Asiye'nin dramını özetledi."

İşte geçtiğimiz mayıs ayına ait bir gazete haberi: Dayak yiyen bir kadının hikâyesi. Belki hepsi Gaziosmanpaşa'lı Asiye gibi çıldırmıyor ama, ülkemizde milyonlarca kadın, kocasından dayak yiyor. Yemek yapmadığı için, eve geç geldiği için, çocuğu ağladığı için, kocasının tuttuğu takım yenildiği için, kısıcası kocanın canı dövmek istediği için... Yani yorumu ve haklılığı, kocadan kocaya değişen nedenler için, kadınlar kocalarından dayak yiyor... Yalnız kadınlar mı? Çocuklar da annelerinden, babalarından, öğretmenlerinden, abla ve ağabeylerinden, kısıcası yakın ilişkide oldukları tüm büyüklerinden yaramazlık yaptıkları için, ders çalışmadıkları için, giysilerini kirlettikleri için, yani haklılığı ve yorumu kişiden kişiye değişen nedenler için dayak yiyorlar. Bu yakın ilişkilerde güçlü olan, güçsüz olana kuralları koyuyor ve uygulanmasını istiyor. Kurallar çiğnendiğinde de, ya da çiğnenir gibi olduğunda da, gelsin dayak...

DAYAK ÇOK HAKSIZ BİR YAPTIRIM ŞEKLİDİR

Psikolog Leyla Navaro, bu konuda bakan neler diyor: "Tarafsız olarak bakıldığında, dayak çok haksız bir yaptırım

şeklidir. Kendinizi düşünün, yapmak istemediğiniz bir şeyi, fiziksel olarak sizden daha güçlü biri size vurarak yaptırıyor. Veya yapmamanız gereken bir şeyi yaptınız diye, sizi bir güzel dövüyor. Neler hissedersiniz?" Evet... Biz de soruyoruz... Siz sayın koca, siz sayın anne ve siz diğerleri, böyle bir durumda neler hissedersiniz? Gerçekten de bir düşünsenize, sizden fiziksel olarak güçlü birisi, ya sinirlendiği için, ya da istemediği bir şeyi, ders alıp bir kez daha yapmamanız için, sizin canınızı yakıyor. Hem de bütün dünya can yakmanın adımı işkence koyup, işkenceyi insanlık suçu ilan ettiği halde...

İNSANLAR KONUŞA KONUŞA ANLAŞIR

..Peki anlaşmanın başka bir yolu yok mu? Oysa insanları hayvanlardan ayıran en önemli özelliklerden biri, dillerinin olması değil midir? Anlaşmak için böyle sine insani bir yol varken, can yakmak niye öyleyse?

EĞİTİM YUVALARINDAKİ EĞİTİMSİZLİK

"Aile ilişkisi gibi, eğitim ilişkisi gibi, yakın ve sevgi bağıyla karmaşıklaşan ilişkilerde, eşitlik yerine güçlü-güçsüz, yöneten-yönetilen ilişkisi var oldukça, dayak da var olur" diyor Psikolog Nevzat Uçtım Muhtar. Gerçekten de çocuk, annesinin babasının gözünde "bacak" kadar çocuksa, erkek kendini ailenin reisi ilan etmişse, ya da edilmişse, bunun arkasından dayanın gelmesi pek yadırganacak bir durum değil.

Ya öğretim kurumlarında?.. Kuralları öğrencilerin kişiliklerinden daha önde tutan öğretim kurumlarında, dayayı yadırgayabilir miyiz? Anne babaların öğretmenlere "Eti senin kemiği benim" demesi, bizim ülkemizde değil mi? Evet, bizim ülkemizde, öğretmen dayayı öyle faz-

Yakın ilişkilerde güçlü olan, güçsüz olana kuralları koyuyor ve uygulanmasını istiyor. Kurallar çiğnendiğinde ya da çiğnenir gibi olduğunda da gelsin dayak...

Psikolog Nevzat Uçtım Muhtar "Eğitilmiş ve doyumsuz kişilerin pek azı dayığa başvurur"

Kadınca, Ekim 1987

la yadırganan bir şey değil. Ama son iki yıldaki gazete haberleri, dayak kanıksayanları bile şaşırtıyor.

- Aysel öğretmen, çarpım tablosunu bilemeyen minik öğrencisinin burnunu bir yumrukta kırdı.
 - İlkokul müdürü öğrencisinin ayağını kırdı.
 - Müdür ve dört öğretmen, sınava uzun saçla giren Ali'yi dövdüler.
 - Öğretmen, odasına izinsiz giren öğrencisinin dalğını patlattı.
 - Derse geç girdiği için öğretmeninden sopa ile dayak yiyen öğrenci, kör olma tehlikesiyle karşı karşıya...
 - Müdür yardımcısı, 12 yaşındaki Dilme'yi kornişle döverek hastanelik etti.
- Yazmaya kalksak, daha pek çok örnek var. Bunlardan hangisi haklı? Çarpım tablosunu bilememek, derse geç girmek, saç uzatmak, ders çalışmamak, hatta yaramazlık, hatta arsızlık, haylazlık.... Bun-

lardan hangisi dayak nedeni? Küçük çocuklara başka cezalar verilemez mi? Doğrular başka yöntemlerle öğretilemez mi? Bırakın dalak patlatıncaya, kör edinceye kadar dövmeyi, bir tek tokatın bile küçükük yürekten, küçükük dünyadan neler götüreceğini biliyor musunuz? Dayak yiyen öğrencinin, yarının dayak atan öğretmeni, ya da dayak atan aile büyüğü olacağını düşünüyor musunuz? Hayır!.. Dayak atanlar, kimseye eziyet etmeye hakları olmadığını düşünmeden, dayaklarındaki haklı tarafı bulmaya çalışırlar. Kimisi için sakız çiğnemek, kimisi için derse girmek, kimisi için su, kimisi için bu, dayak nedeni. Bunlardan hangisi haklı, hangisi haksız, kişiden kişiye değişir. Oysa Leyla Navaro'nun dediği gibi tüm dayaklar haksızdır. Çünkü kimsenin, nedeni ne olursa olsun, kendisinden daha güçsüz birine eziyet etmeye hakkı yoktur. Hele ki eğitim uzman-

larının, "Eğitimde dayanın yeri yoktur" diye konuştukları bir yerde, hiç yoktur.

DAYAK İÇSELLEŞTİĞİ İÇİN DOĞAL KARŞILANIYOR

Düşünebiliyor musunuz? Komşunuzun evinden gürültü ve bağışmalar geliyor, ama o kapının ziline basmak, bir toplum yargısını çiğnemeyi gerektiriyor. "Karıkoca arasına girilmez." Oysa bu düpedüz bir dayak olayıdır. Ve gürültüyü çıkaranlar, aynı kiloda iki güreşçi değildir. O halde bir tarafın sağlığı açısından, araya girmek gerekir. Ama giremezsiniz... Aralarına girdiğiniz an "Ne karşıyorsun bizim özel ilişkimize" diyebilirler. İşte bu yüzden de, sokakta hiç tanımadığı insanların kavgasını ayıranlar, kapı komşusu karısını dövdüğünde oralı bile olmazlar.

Dayak yiyen açısından da, dayanın haklılığı ya da haksızlığı söz konusudur. Çünkü pek çok kadının kafasında, haklı ve haksız kavramı gelişmiştir. Bazı kadınlara göre yemek yapmamak, bazılarına göre eve geç gelmek, bazılarına göre ise eşini aldatmak dayak nedenidir. Yani bazı kadınlar kocalarının çizdiği çerçeveye göre, dayakları haklı ve haksız diye ayırmışlardır. Bu durum çocuklarda da böyledir. Dayak yiyen çocuk "Ben bir şey yapmadım" diye savunur kendini. Yani bir şey yaptığına dayaya razıdır. Kısacası dayak, kimileri için o kadar içselleşmiştir ki, ancak haksız olduğunda karşı çıkabilir, ama asla yadsınmaz.

Oysa dayaya karşı olan aile bireyleri arasında yetişen, dayanın haksız bir yaptırım biçimi olduğunu öğrenip benimseyen kişiler, hem dayak yediklerinde "Hakkı mı yedim, haksız mı?" diye düşünmezler, hem de kimseye dayak atmaya kalkışmazlar.

KIZ ÇOCUĞUNA AYRICA DAYAK

Kız çocuğunun yaşı daha fazla olduğu için, daha fazla dayak yemesi çok olgan. Çoğu kez aynı davranışta bulunan iki çocukta erkek olanına ilişilmezken, kız çocuğuna dayak atılır. Erkek çocukta sevimli bulunan külot indirme oyunu, kız çocuk için dayak nedeni olabilir. Kardeşinin bakımını ihmal etmek, annesine ev işlerinde yardım etmemek, erkek arkadaş edinmek gibi yasaklar, kızlar için dayak nedeni olabilirken, erkekler için hiçbir şey ifade etmezler.

Aynı kız çocuk evlendiğinde de, kocası için yasak olmayan pek çok şey, onun için yasaktır. Yasaklar çoğalınca, yasaklar için dayak da çoğalır. Evli kadın da bu yasakları çiğnediğinde, kocasının sözünden çıktığında, kayınpederini kızdırdığında, kayınpalidesine karşılık verdiğinde, dayakı hak edebilir (!)

20 BİN LİRA VEREN KARISINI DÖVEBİLİR..

Konuyla ilgili olarak görüştüğümüz

Avukat Amber Çiftçi "Avrupalılar dayığa karşı bizden daha duyarlı"

Avukat Amber Çiftçi, aile içi dayığın cezasının, bir yabancıya atılan dayığın cezasından üçte bir oranda daha fazla olduğunu söylüyor. Eşini ya da çocuğunu dövmek bu denli meşrulaşmışken, bir yabancıyı dövmekten daha ağır cezalandırılması, âdetlerle yasalar arasındaki çelişkiyi tam olarak yansıtır. Amber Çiftçi "Karı-koca kavgaları genellikle yetkililere yansımaz, yansısa da karakol aşamasında tathya bağlanır. Mahkeme aşamasına geldiğinde ise 20 bin lira para cezası var. Bu ceza önceden daha azdı, 4 yıl önce yükseldi. Ancak biz mahkemelerde, yasa uygulayıcıların eş dayığını fazla önememediğini görüyoruz. Örneğin biz para cezası yerine hapis cezası verilmesini istiyoruz. Gerçi hapis cezası az olduğu için tecil edilir, ama tecilin engelleyici yanı vardır. Çünkü aynı suç yine işlerse, kesin hapse yatar. Ama dediğim gibi, hapis cezası yerine para cezası veriliyor. Bu da hiç caydırıcı bir ceza değil. 20 bin lira veren, karısını dövebilir."

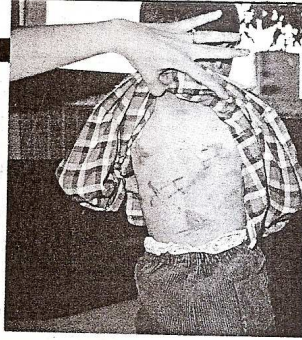
Dayak yüzünden boşanma da, ancak kanıtlanmış iki dayaktan sonra olabiliyor. Yani kadın, onu eşikle özdeşleştirmeyen bir hâkime rastlarsa ve iki kez dayak yediğini kanıtlarsa eşinden boşanabilir.

AVRUPA'DA DAYAK DAHA ÇOK TEPKİ GÖRÜYOR

Avrupa'da dayığı hafifleten, hoş gösteren sözler edilemiyor, edilse hemen tepki görüyor. Gerçi Avrupalı erkek de karısını dövmüyor ama, orada hem yasalar daha koruyucu, hem de kadın evleri gibi kurumlara, dayak yiyenleri koruyor.

Avrupalılar çocuk dayakları konusunda da çok duyarlı. Amber Çiftçi bu konuda şunları söylüyor: "Bizim yasalarımızda çocuklarımızı koruyan pek çok madde var, ama mahkemelere yansıyan davalar o kadar az ki. Bir kere, dayak yiyen çocuk anne-babasını şikâyet edemez. Ancak ayrılık durumunda, çocuğu almak isteyen taraf böyle bir yola başvurabilir. Bu konuda komşu şikâyeti ise çok az."

kadınca 68

Öz babası Fevzi Coşkun tarafından işkence gören Tahsin Coşkun'a üvey annesi Zülfü Coşkun da yardım etmiyordu. Küçük çocuk Nokta muhabeirine gelen ihbarla kurtulabildi.

Komşular en fazla, dayak yiyen çocuğu annesinin babasının elinden kurtarmaya çalışır. Oysa Avrupa'da durum çok farklı. Örneğin Almanya'da evinde dayak yiyen çocuk, ailesinden alınıp devletin korumasına altına veriliyor. İnsanlar bu konuda o kadar duyarlı ki, komşusunun çocuğunu dövdüğünü gören, hemen yetkililere haber veriyor."

NEDEN DAYAK?

İnsanlar neden dayığa başvurur sorumuzu Psikolog Nevzat Uçtım Muhtar şöyle yanıtladı: "İnsanlarda iki temel içgüdü vardır. Birisi cinsellik, diğeri ise saldırganlık. Bu içgüdüler öğrenme ile şekillenir. Dayak, saldırganlık içgüdüsünün geliştirdiği bir tavrıdır. Kişi kendisine saldırdığında, ya da istediği bir şey engellendiğinde, saldırganlık içgüdüsüyle hareket eder. Yani insanlar kendilerine saldıran olduğunda, ya da istedikleri bir şeyler engellendiğinde dayığa başvurabilirler."

TEPKİLER KİŞİDEN KİŞİYE DEĞİŞİR

Nevzat Uçtım Muhtar'ın bu açıklaması aklımıza şu soruyu getirdi? "Aynı olaylar karşısında niçin bazı kişiler dayığa başvururken, bazıları daha yumuşak tepki gösterirler?" Nevzat Uçtım Muhtar bu sorumuzu da şöyle yanıtladı: "Bunun çeşitli nedenleri var. Birincisi eğitim... Dayığın yanlışlığını bilen kişi, hangi durumla karşılaşsa karşılaşıp, dayığa başvurmaktan kaçınır. İkincisi boşalım... İnsanlar olaylar karşısında çeşitli tepkilerle boşalırlar. Eğer kişinin çevresi, aile-

lesiyile sınırlıysa ve onu tatmin edecek uğraşları yoksa, başkalarına kızdığı zaman bile yakınlarını döver. Ama çeşitli uğraşları olan kişiler, tepkilerini uğraşlarıyla eritirler. İnsanlar, istekleri engellendiğinde saldırganlık içgüdüsüyle hareket eder demiyim. Örneğin iki aç insan düşünelim. Çok acele yemek yemek istiyorlar. Eğer yemek hazır değilse, ailesinden dayak görmüş ve uğraşısı olmayan erkek karısını dövrken, dayığa karşı olan ve müziğe ilgi olan erkek, müzik dinlemeyi tercih edecektir. Çünkü müzik dinlemek de bir boşalım biçimidir. Kişilerin doyumları da farklı davranışlara neden olur. Daha doyumlu kişiler dayığa yönelmezken, ilişkilerinde, işinde, yaşamında doyumlu olmayanlar, dayığa sık sık başvururlar. Aile içindeki dayığın temel nedeni ise, eşitsiz ilişki. Kadınla erkeğin, anayla çocuğun, ağabeyle kardeşin eşit olmadığı ilişkilerde, güçlü olan tarafın diğerini dövmesi olağandır."

EĞİTİM, EĞİTİM, YİNE EĞİTİM...

Milletvekili Rıza Tekin "Arsızlık yapan kadın dövülmelidir", İbrahim Tatlises "Dayak sevgiyi güçlendirir" diyor. Ama biz yine de psikolog Nevzat Uçtım Muhtar'ın sözlerine kulak verelim. Ne de olsa herkesin uzmanlık alanı başka... Nevzat Muhtar'a göre dayak olayında en önemli etken, eşitsiz ilişkiler. Yani aile içinde kadınla erkeğin eşit ilişkiler içinde olduğu aileler için, dayak söz konusu değil. Çocukların, diğer aile bireyleri gibi kişiliklerinin önemsendiği, sözlerine, isteklerine değer verildiği ailelerde, çocuklar dövülüyor. Öğrencilerin de kişiliklerinin olduğunun kabul edildiği, öğrencilere değer veren öğretim kurumlarında, anlaşmazlıklar daha çağdaş yöntemlerle gideriliyor. Aynı şekilde yurttaşların haklarına saygı gösterilen, tek tek her insana önem verilen ülkelerde, insanlara eziyet edilmiyor. Kısacası insan ilişkilerinin sağlıklı olduğu her birimde, şiddetin "S"si bile yok. Bu da bir eğitim sorunu... İnsanların bu ilişkileri benimseyip uygulamalarının yolu, eğitimden geçiyor.

İnsanların uğraşlarının azlığı, çevresinin darlığı ve doyumunsuzluklarının, dayak için neden olduğunu söylüyor Nevzat Uçtım Muhtar. Bu sorunların ortadan kalkmasının da eğitimle yakından ilişkisi var. Spor, müzik gibi insanları doyuran uğraşlar artırılmalı, ekonomik ve sosyal refahla kişilerin doyumunu sağlanmalıdır.

Ancak şunu da unutmamak gerekir ki, ilk eğitim aile içinde alınır. Bugün aile içindeki örnek ilişkileri benimseyen çocuklar, yarın örnek ilişkileri gösteren çocuklar olacaktır. Yoksa işte böyle, cahil, kabaşaba, hırt, zavallı, doyumlu, güçsüz, çözümü kaba kuvvette arayan yaratıklar yetişir ●

KADIN ÖRGÜTLENMESİNDE BİR DÖNÜM NOKTASI : DAYAĞA KARŞI KAMPANYA

Banu Paker

4 Nisan 1987'de, Çankırı Asliye Hukuk Mahkemesi hakimi Mustafa Durmuş'un mahkeme kararını protesto etmek için bir grup kadın dava açtı. Karara göre, on yıllık evli, üç çocuk annesi ve dava sırasında hamile olan bir kadının, kocasından yediği dayak geçerli boşanma nedeni sayılmadı ve «kadının sırtından sopa, karnından da sipa eksik edilmez» atasözüne dayanılarak dava reddedildi. Bu olaydan yaklaşık bir ay sonra Feminist dergisinin önerisi üzerine, dayığa karşı bir yürüyüş düzenlenmesine karar verildi.

17 Mayıs 1987'de gerçekleşen yürüyüş, giderek kampanyaya dönüşecek dayığa karşı mücadelenin başlangıcıydı. Kadınlar ilk defa, dayak gibi tümüyle kadınlık durumlarından kaynaklanan bir sorun için yürüdüler.

Amacımız, Türkiye'de kadınların dayak yediğinin bizler tarafından keşfedilip, ilan edilmesi değildi. Tersine, toplum tarafından son derece yaygın ve meşru görülen dayığa «hayır» demekti. Bütün kadınları maruz kaldıkları acıya birlikte karşı çıkmaya, bu karşı çıkışın yollarını beraberce aramaya, dayanışmaya çağırmaktı. Yürüyüşü düzenleyen kadınların çoğunluğu —bütünü değil— düşünüldüğü gibi kocalarından dayak yememiş kadınlardı. Ancak kocalarından olmasa bile, babalarından, ağabeylerinden, sevgililerinden hayatlarının bir döneminde dayak yemiş ya da dayak yeme korkusu duymuş kadınlardı. Kuşkusuz bugüne kadar dayak yemiş olmamız, ileride dayak yeme tehlikesini ortadan kaldırmıyor. Yürüyüşün ertesinde, dayığa karşı dayanışmanın, mücadelenin somut biçimlerini tartıştık.

Kadınların yaşadıkları acılı deneylerin açığa çıkmasını, tek tek yaşanan deneylerin ortaklaştırılmasını mümkün kılan araçlardan biri, dayak yemiş kadınların tanıklıklarının esas çatisını oluşturacağı bir el kitabının hazırlanmasıydı. Kampanya içinden 8 kişilik grubun başlattığı çalışma daha sonra, tanıklarımızdan birkaçının da katılımıyla genişledi. Amaçlanan kitap, deneylerin aktarılmasının ötesinde kadınların acil durumlarda alabilecekleri önlemleri, hukuki haklarını da içeriyordu.

4 Ekim 1987'de, Kampanya (Feminist dergisi, Ayrımcılığa Karşı Ka-

25

Sosyalist Feminist Kaktüs, Mayıs
1988

27

din Derneği, sosyalist feminist kadınlar, feminist olmayan kadınlar, Karlıye müzesinin bahçesinde, dayacı protesto etmek için bir kadın şenliği düzenlemeye karar verdi. Kadınların acı çekerek yaşadığı dayaca karşı mücadelelerini coşkusunu paylaşmak için 'şenlik' yapıldı. Bunun yanı sıra, yayınlanmayı düşündüğümüz kitaba maddi fon sağlamak gibi bir amacımız vardı. Kampanya içinden ve dışından gelen, el yapımı-ev yapımı ürünlerin sergilendiği standlar kuruldu. Aile, fuhuş, çocuk vb. konularda tartışmalar çözüldü. Kadın yazarlarla söyleşiler yapıldı. Bizlerle ilişki kurmak isteyen kadınlara çağrı yapıldı ve buluşma yeri seydi.

6-22 Aralık tarihinde, Şişhane'de yapılan kahve toplantıları bu çalışmaların ürünlerinden biriydi. 20-30 kadının katıldığı toplantılar, kadınlık sorunlarından, dayaca karşı alınması istenen somut önlemlere kadar bir dizi sorunu tartışmamızı olanaklı kıldı.

3 Mart 1988'de 8 aylık bir çalışmanın ürünü olan kitabımız çıktı: «Bağır Herkes Duysun!». Kadınların ezilmesine bütün alanlarda karşı çıkan bizler, bu kitap çerçevesinde, egemenlik ilişkisinin sürdürülmesinin bir aracı olan dayaca ve özel sorunların atıldığı bir genel mücadele anlayışına karşı çıktık. Özgü mücadelelerin bizler için anlamı buydu. Kampanyayı yürüten kadınlar, kampanyanın hedeflediği dayaca karşı mücadelelerin dışında bir hedef için, bu kez 8 Mart Dünya Kadınlar Günü kutlamak için ortak davranmaya karar verdiler. İstanbul Reklam Binasında «Geçici Modern Kadın Müzesi»ni hazırladılar. Bir hafta açık kalan müzede, «Muhalefet Kadın Hareketi İçin Ne Diyor?» ve «Kadın Örgütlenmeleri» konulu bir panel ve bir söyleşi gerçekleştirildi.

Kadın Hareketinde Kampanyanın Anlamı

Kampanya türü örgütlenmeler, genel olarak, somut bir sorun çerçevesinde, çeşitli ve farklı kadın gruplarının, örgütlerinin güçlerini tek bir hedefe yönelik olarak birleştirmeleriyle oluşan platformlar. Bu tür oluşumlar, bir yandan çeşitli kadın gruplarının birlikte çalışabilmelerini, karşılıklı alışveriş sağlarken, diğer yandan kampanya konusunun etkili bir biçimde işlenmesini olanaklı kılıyor. Katılan grupların konuyla ilgili değişik önerileri, pratik adımların değerlendirilmesine ilişkin farklılıkları, zenginlik yaratıyor. Kampanya tipi örgütlenme, kadın hareketinin örgütlenme biçimlerinden biri; özelliği, tek ve merkezi bir yapısı olmaması. Olabildiğince geniş kadın gruplarını ve kadınları kucaklamayı amaçlıyor ve hedefini gerçekleştirildiğinde dağılıyor.

Kampanyamızın hedeflerinden biri, ilk elde, dayacın mesru olmadığını göstermek ve karşı çıkmanın yollarını ortaya çıkarmaktı. Deneylerin ortaklaştırılması, kadınlara mümkün olan en geniş biçimde ulaşmak, baskın aracılığıyla bir yandan sesimizi yükseltmek, komuğunu sarsmak, diğer yandan somut, pratik adımlar atmaktı. Dayak yiyen kadınların baş-

26

Sosyalist Feminist Kaktüs, Mayıs 1988

vurabilecekleri danışma bürosu, boşanmak isteyen kadınlara yol gösterebilecek bir hukuk bürosu kurmak. Buna paralel olarak propagandaya yönelik kitap, afiş, broşür toplantılar düzenlemektir. Hedeflerimiz arasında belki de en zor ve uzun vadede gerçekleşecek olanı, dayak yiyen kadınların geçici bir süre kalacakları sığınaklar kurmaktır.

Hukuki ve mali olarak ciddi zorluklar taşıyan bu hedefin gerçekleştirilmesi hiç kuşkusuz kampanyanın ve onun dışındaki kadın kuruluşlarının gücüne, bu talebe verilen öneme bağlı. Batıda gerçekleşen çeşitli örnekler üzerine kapsamlı bir araştırma yapılması gerekiyor. Sığınakların kurulmasına varana kadar bir dizi mücadele verilmiş. Sığınaklar, her ülkede değişik biçimlerde kuruluyor : Feministlerin girişimiyle kurulan bağımsız özellikle olanlardan, gönüllü girişimlere, bağışa dayalı olanlardan, mahalli ya da bölgesel belediyelerin desteklediği profesyonel sığınaklara kadar uzanan bir çeşitlilik gösteriyor.

Resmi Kuruluşların Hep Ötesinde

Türkiye'de bir takım belediyeler, sığınaklarla ilgili girişimlerde bulunabileceklerini ilan ediyorlar. Belediyeler ve diğer resmi kuruluşlarla ilişkileri ilke olarak reddedemeyiz. Ancak işbirliğinin hangi koşullarda ve ne-reye kadar yapıldığı önemli.

Batıda, resmi kuruluşlar sığınak kurulmasına ilişkin talebin gerçekleşmesinde yer almışlarsa, bu çok belirli bir dönemin ürünü. Bu dönem bir yanda güçlü bir kadın hareketinin etkin olduğu, öte yandan da kapitalizmin refah devleti aracılığıyla genel olarak çalışanlara, özel olarak kadınlara bir takım sosyal haklar verebildiği yıllara denk düşüyor. Bizim de koşulları göz önüne alarak bu konuyu kendi kampanyamız çerçevesinde tartışmaya başlanamaz gerekiyor.

Belediyelerin ve diğer resmi kuruluşların masum olmadıklarını düşünüyorum. Bir yandan kadın hareketinin taleplerinin yanıtlanmasına destek olabilirler, ama öte yandan bu hareketin radikal yanını törpüleme eğilimini taşırlar. Bu ikili yanı gözden uzak tutmamalıyız. Kadın hareketinin sistem-ici verdiği mücadele, kadınların demokratik hakları için verilen mücadele, her an bir adım daha ileri götürülemezse bu tehlikeyi taşıyor. Kadın hareketinin talepleri yer yer kapitalizmin temellerine yönelmediği halde kapitalizmle çilebiliyor. İst bu tür talepler dahi kapitalizm tarafından mas-sedilebilir. Örneğin sığınakların gündeme gelmesi, potansiyel olarak ailevi sarsan bir nitelik taşıyor, bu alanda bir takım talepleri karşılıyor olabilir ama bunların radikal niteliklerinin uzun dönemde olmasi garantili değil. Bunun garantisi, canlı, güçlü bir kadın hareketinin yaratılmasına bağlıdır. Gerek belediyelerle gerekse diğer resmi kuruluşlarla ilişkide, bizlerin pazarlık gücünü arttıracak olan, etkin, güçlü bir kadın hareketi...

MADENCİLERİN KARILARI NEYİN MÜCADELESİNİ VERDİLER? BRITANYA 1984 - 85

Günür Savran

Britanya'nın belli başlı kömür madeni bölgelerinde maden işçilerinin 12 Mart 1984'te başlattığı grev bir yıl sürdü. Bu grevin özelliği, ücret artışına ya da çalışma koşullarının düzeltilmesine yönelik olmayışydı : Thatcher'in maden ocaklarını kapatma girişimlerine karşı, madenciler işlerini korumak ve, işleriyle birlikte, içinde yaşadıkları maden köylerini ayakta tutabilmek için direnmişlerdi. Direnişin bir yıl sürebilmesini sağlayan en önemli etkenlerden biri ise, madencilerin karıların desteği ve dayanışmasıydı. Bu kadınların eylemi Avrupa'da birçok ülkenin Kadın Kuruluşu Hareketi'nin dikkatini ve desteğini çekecek kadar etkili oldu. Pekii, madencilerin karıları ne yapmışlardı?

Grevin ilk ayı içinde, çeşitli maden bölgelerinde yüzlerce kadın grubu kuruldu. Bu grupların ilk faaliyetleri para toplamak ve grevdeki erkekleri beslemek üzere ortak mutfaclar kurmaktı. Mayıs ayında ise on bin kadar kadının katıldığı bir yürüyüş düzenlendi. Yürüyüşten sonra kadınların faaliyet alanı giderek genişledi. Maden ocaklarının başında, kadın grupları grev gözcülüğü yapmaya başladılar. Bir yandan da, gruplar halinde ülkeyi baştan başa dolaşıyorlar, grevcilere yaygın bir destek yaratmaya çalışıyorlardı. Avrupa'nın hemen her ülkesinde büyük toplantılara katılıyorlar, grevi ve kendi eylemlerini oradaki sendikacılara ve sosyalistlere anlatıyorlardı. 1984 Temmuzunda, bütün maden bölgelerinden temsilci kadınların yer aldığı, ulus çapında bir örgütlenmeye gidildi : Kurulan yapının adı «Kadınlar Ocakların Kapatılmasına Karşı» idi. Bu örgüt, grev boyunca, kadınların çeşitli bölgelerdeki eylemleri arasındaki eşgüdümü sağladı. Sonuna kadar da sendikadan özerk bir yapı olma niteliğini korudu.

Kanımca bu deneyim, kadın hareketiyle, özellikle de bu hareket için de yer alan sosyalist feministlerle, işçi sınıfı hareketi arasındaki ilişkilerin tartışılması için ilginç bir bağlam oluşturuyor. Madencilerin karıların eylemi, bu ilişkilerin **karmaşıklığı** ortaya koyan somut bir örnek. Bu deneyim yaşayanlardan, gerek feministlerin, gerekse de sosyalistlerin çok şey öğrenebileceğini düşünüyorum.

TARAFIL BİR KİTAP TANITMA YAZISI : «BAĞIR HERKES DUYSUN!»

Sedef Öztürk

Dayağa Karşı Dayanışma Kampanyası'ndan bir grup kadın, Mart 1988'de dövülmüş kadınların tanıklıklarını içeren ve dayağa karşı dayanışma çağrısı yapan bir kitap yayınladık.

Tanıklar ve tartışmalarımız bizi şu sonuca götürdü :

Ailede kadınların dövülmesi yaygın ve meşru. Yalnızca cahiller, hastalar, sarhoşlar dövmüyor; her sınıf, yaş ve eğitim düzeyinden erkek kadınları dövüyor. Kadının evde yediği dayak toplumsal yaşamın birçok başka alanında karşılaşılan şiddetten daha haklı ve meşru sayılıyor. Bunun gerekçesi de «özel yaşamın mahremiyeti».

Oysa, kadının bir cins olarak ezildiğini söyleyen ve buna karşı mücadeleli savunan bizler, «özel» alanın «politik» olduğunu söylüyoruz. İki kişi arasındaymış gibi yaşadığımız her şey aslında toplumsal ilişkilerin parçası. Bu ilişkide ezen ve ezilen var, iktidar var; yani bir **politika** alanı.

Kadınlar Dövülüyor. Hem de Nasil!

— Ailede kadınlar çocukluktan başlayarak terbiye, namus vb. nedenlerle dövülüyor. Ne der ünlü atasözü : Kızını dövmeyen dizini döver.

Bir sürü gerekçesi var atılan dayakların :

«Neden bu ev pis? Yemek kötü pişmiş. Konuşmal şu çocuğa doğru dürüst bakmıyorsun. Beni sinirlendirmiş». (Kadın görevlerini iyi yapmamış)

«Sen adama kaç göz yapmasaydın sana bakmazdı. Eli eline değdi. Nasil kısa etek giyersin?» (Erkeğin namusuna hallet getirmiş)

«Sinirliymen benimle tartışma. Ben bütün gün dışarda çalışıyorum, kızdırma kafamı, basarım tokadı.» (Ev kadınlığı lüks ve rahat bir yaşamdır, iş değildir. Dolayısıyla asıl iş yapanlara güleriyüzle ve iyi hizmet etmek gerekir) vb., vb.

Gereke adı üstünde gerekçedir. Önemli olan bu gerekçeleri mümkün kılan ilişkileri dile getirmek.

Ailede bir egemenlik ve iktidar ilişkisi var. Dayak hem bu egemenliğin bir ifadesi, hem de sürdürmenin aracı. Erkek, hukukla, geleneklerle,

68

dinle desteklenen otoritesine dayanarak, kadının yaşamını düzenler, gerektiğinde de «cezalandırır». Kadının erkeğe «bozulmamış» bir mal gibi sunulduğu evliliklerle kurulan ailede kadının bu mal olma konumu, gereğinden kötü kullanılmasına da olanak verir.

Dövülen kadının kendini korumak için ne yapabileceği konusunda taneliklerimiz ve başka ülkelerde yaşananlar bazı çözüm yollarına işaret ediyor.

Terk, dayağı açıklama tehdidi, polise başvurma, kendini öldürme tehdidi ve girişimi veya ölüm (!), hastalık (!) ve boşanma sonucunda, aile içi işkence olarak tanımladığımız dayak ortadan kalkabiliyor ya da en azından bir süre dayağa ara verilebiliyor.

Bütün dehşetine rağmen kadınlar neden katlanıyorlar böyle bir yaşama?

Parasızlık, işsizlik... Tek başına yaşamının mümkün olmadığına inanılmırlık, korku, güvensizlik... Ve çocuklar. Kötü anne olma korkusu, çocuğu babasız büyütmeyin zorluğu ve ahlaki sorunları, çocuktan ayrılmak zorunda kalma korkusu...

Bunlar eşliğinde aile, dost, ahhap çevresinin «ayrılma, geçer, olur böyle şeyler» yolundaki tavsiyeleri... Avukatların «iyi düşündünüz mü»leri, polisin «kocandır, barışın»ları... Hakkının «Kadının sırtından sopası, karnında sipası eksik olmaz» hatırlatmaları...

En büyük gücümüz dayanışmamızdır.

Bu «ahval ve şerait» böyle sürmemeli. **Dövüldüğümüzde ve dövülmemek için dayanışmalıyız.** Bu dayanışma ancak bir araya gelerek, sorunlarımızı konuşarak, örgütlenerek gerçekleştirilir.

Dayağı kadınlık erkeğin teke tek ilişkisi düzeyinden çıkarmalıyız. Bu toplumsal şiddet eylemi alt olduğu yere dönmeli; dört duvar arasında çığır, konuşulan, bilinen ve hep birlikte karşı çıkılan bir eylem olmalı.

Her şeyin bir ilk adımı var. Dayak yediğimizde önce bundan utanmamalı, kendimize güvenmeli, başka kadınlarla konuşmalıyız. Adam bizi dövmekten, işkence etmekten vaz geçmiyorsa, kadın dövmeyi hakkı görüyor sa, karakola gidip tutanak tutturmadan, savcılığa şikayet edip dava açmaktan çekinmemeliyiz. Böyle bir davranışı, böyle bir ilişkiyi «sevgi» adınna, «kadınlık görevi» adına kabul etmek zorunda değiliz.

Bu tür önlemler bizi dayaktan korumaya yetmeyebilir. En önemli silahımız **dayanışmamızdır.** Dayanışma grupları oluşturmali, danışma bürosu açmalı, gerektiğinde dayak yiyen kadına yardımcı olacak doktor ve avukatlar sağlamalıyız. Başka ülkelerde, örneğin Batı'da yaşanan durum, dayak yiyen kadınlar için açılan sığınaklar, Batı'daki bize göre birçok aç-

69

dan avantajlı hemcinslerimizin de dayaktan kurtulamadıklarını gösteriyor. Almanya'da dört kadından biri kocasından dayak yiyor. Kanada'da 264 sığınak var ve hepsi tıklım tıklım dolu.

Kadınlar bu durumu, bireysel olarak, beden geliştirerek, korunma tekniklerini öğrenerek ve ruh sağlığını düzeltme amacıyla psikoterapi görerek alt etmeye çalışmışlar. Kadın hareketi olarak da, dayanışma gruplarından sığınaklara, erkekleri yıldırma eylemleri yapan gruplara kadar çeşitli biçimlerde mücadele etmiş, kampanyalar açmışlar. Bilinç yükseltme gruplarında durumlarını tahlil etmeye çalışmışlar. Bu ülkelerde verilen mücadele sonucunda boşanma yasalarında değişiklik yapılmış, döven erkeği koruyan maddeler yasalardan çıkarılmış.

Türkiye'de var olan yasalar kadının aile içinde yediği dayığı TCK'nda Şahıslara Karşı Müessir Fiiller başlıkla 456'ncı ve devamı maddelerle düzenlenmiş; yani herkes için aynı derecede geçerli bir yasa bu. Oysa biz kadınla erkeğin aile içinde eşit bir konumda olmadığını biliyoruz. Eşit olmayan insanlar için eşit yasalar adaleti sağlayamaz. 1985'te Türkiye'nin de imzaladığı Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi İçin Uluslararası Anlaşma'da da belirtildiği gibi, eşitliği sağlamak pozitif anlamda ayrımcılık yapmayı gerektirebilir. Yani kadının, mağdur olduğu ailede dayak yemesini engellemek için kadın lehine bazı hukuki talepler öne sürebiliriz.

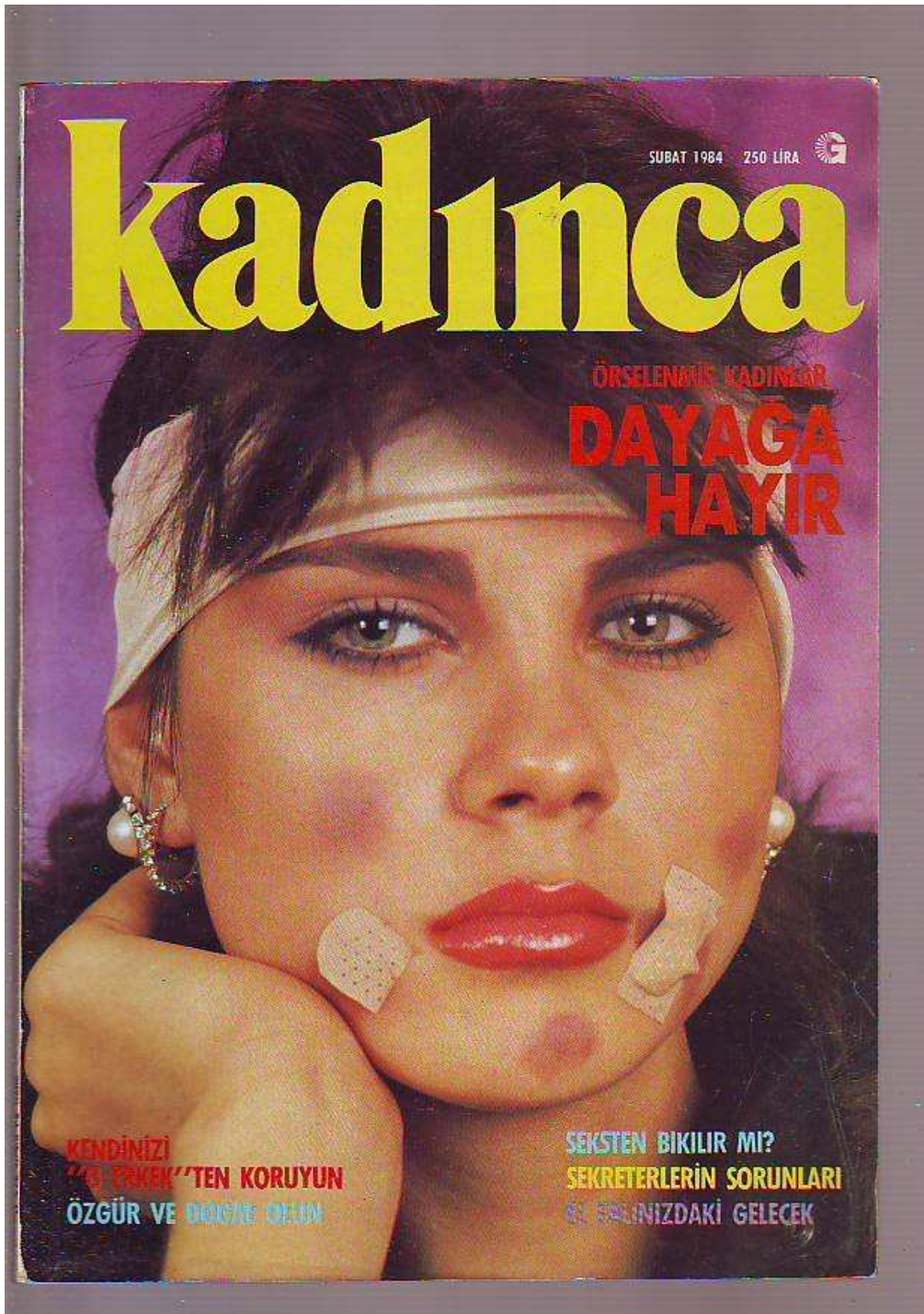
Dayak olayında ispat yükünün yer değiştirmesini (yani kapalı kapılar ardında geçen şahitsiz olayda, kadının dayak yediğini ispat etme yükümlülüğünün yerine, kadın dövüldüğünü iddia ediyorsa, erkeğin onu dövmediğini ispat yükümlülüğünü) talep edebiliriz. Dayak atan kocaya eve sokulmama cezası verilmesini isteyebiliriz. Maaşından kesinti yapıp dövüldüğü karısına verilmesini önerebiliriz.

Ancak hukuki değişikliklerden daha önemli olan bizim dayanışmamız, bize uygulanan şiddete bilinçli karşı çıkışımız, dayak yediğimizde bunu konuşmamız, kısacası dayığa karşı mücadelemizdir.

Kurtulmak uzun ve zorlu bir uğraş. Bir yerinden başlamalıyız.

KADINLAR DAYAĞA KARŞI DAYANIŞMAYA!

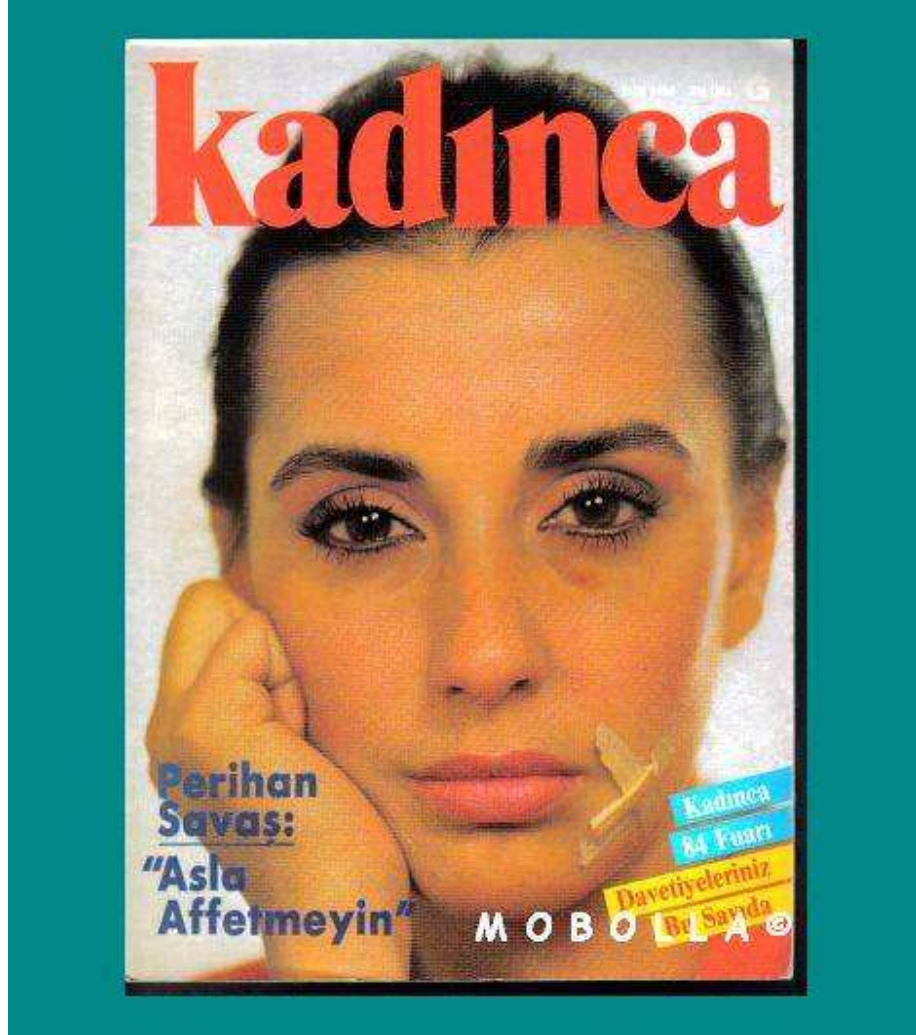
Sosyalist Feminist Kaktüs, Mayıs 1988

Kadınca, Şubat 1984

Kadınca, Mart 1984

Kadınca, Ekim 1984

EK 3: TABLOLAR LİSTESİ

	Sayfa
Tablo 1. Evliliğin Kararlaştırılması. 1968/1998 -15 – 49 Yaşta Evlenmiş Kadın.	92
Tablo 2. 2007 Yılı TÜİK Hanehalkı İşgücüne Katılım Oranları (%).	96
Tablo 3. 2006 Yılı (TÜİK) Türkiye Geneli İktisadi Faaliyet Kolu Verileri	98
Tablo 4. Okuryazarlık ve bitirilen son öğrenim kurumuna göre nüfus,1975 / 2000 - 25 ve daha yukarı yaştaki nüfus.	100
Tablo 5. Dayağa Karşı Hayır Kampanyası ile ilgili olarak incelenen gazetelerde yer alan metin ve fotoğrafların nicel analizi.	134
Tablo 6. Dayağa Karşı Hayır Kampanyası ile ilgili olarak incelenen dergilerde yer alan metin ve fotoğrafların nicel analizi.	135

KAYNAKLAR

Abadan-Unat, Nermin, “*Movement of Women and National Liberation, The Case of Turkey*”, Journal of the American Institute for the Study of Middle Eastern Civilization, C.1, No.3-4, 1980-1981.

_____, “*Söylemden Protestoya: Türkiye’de Kadın Hareketlerinin Dönüşümü*”, 75 Yılda Kadınlar ve Erkekler, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul: 1998.

_____, “*Toplumsal Değişme ve Türk Kadını*”, Türk Toplumunda Kadın, Abadan-Unat, N. (der.), Türk Sosyal Bilimler Derneği Yay., Ankara, 1979.

Açık Necla, “*Ulusal Mücadelede Kadın Mitosu ve Kadınların Harekete Geçirilmesi: Türkiye’deki Çağdaş Kürt Kadın Dergilerinin Bir Analizi*”, 90’larda Türkiye’de Feminizm, Aksu Bora, Asena Günal (Der), İletişim yay., İstanbul: 2002.

Ajanda 2000, Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı, İstanbul:

Aksoy, Fevzi, “*Kadın Erkek ilişkilerinde Davranış Problemleri*”, Kadın Gerçeklikleri, Necla Arat (der), Say yay., İstanbul:1996.

Alankuş, Sevda, “*Kadın Hak(lı) Habercilik*”, 25.09.2005 tarihli Radikal

Gazetesinin Radikal 2 ekinde yayınlanan yazısı.

Alayoğlu, Sevilen Toprak, “*Medyada Gerçeklik ve Çekişme Tartışması*”, Kültürel Üretim Alanları Renkli Atlas, Nurçay Türkoğlu,(Der), Babil yay., İstanbul:2004.

Althusser, Louis, İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları, Y.Alp, M. Özışık (Çev), İletişim yay. İstanbul: 1994.

Apak, Meral, “1980-90 Arası Türkiye’de Kadın Hareketinin Gelişim Süreci ve 2000’lere Yansıması: Farklılıklar, Tartışmalar, Ayrışmalar”, yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Ü. Kadın Çalışmaları Anabilim Dalı, İstanbul:2004.

Arat, Necla, “*Yaşanan Örneklerinde Şeriat ve Kadın*”, Kadınların Gündemi, Necla Arat (der.), Say yay.,İstanbul: 1997.

Arat, Yeşim, “*Türkiye’de Kadın Milletvekillerinin Değişen Siyasal Roller*”, 75 Yılda Kadınlar ve Erkekler, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul: 1998.

_____, “*Türkiye’de Modernleşme Projesi ve Kadınlar*”, Türkiye’de Modernleşme ve Ulusal Kimlik, Bozdoğan-S., Kasaba, R. (der.), İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yay. 1998.

_____, The Patriarchal Paradox- Women Politicians, Associated University Press, Londra, Toronto, 1989.

Aslan, Emel Akal, “*Aykırı Bir Örnek: İKD*”, Yerli Bir Feminizme Doğru, . Aynur İlyasoğlu, Necla Akgökçe (Der.), Sel yay. İstanbul; 2001.

Bek, Mine Gencel, “*Medya ve Avrupa Birliği’nin temsili: Türkiye’nin AB*

Adaylığının Basındaki Sunumunun Analizi”, Haber Hakikat ve İktidar ilişkisi,

Çiler Dursun, (Der.) Elips Yayınları, İstanbul:2004..

Berger, John, Görme Biçimleri, Yurdanur Salman (Çev.), Metis yayınları, İstanbul,1995.

Berktaş, Fatmagül, “*Cumhuriyet’in 75 yıllık Serüvenine Kadınlar açısından Bakmak*”, 75 Yılda Kadınlar ve Erkekler, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 1998..

_____, “*Türkiye’de Kadın Hareketi, Tarihsel Bir Deneyim*”, Kadın Hareketinin Kurumlaşması Fırsatlar ve Rizikolar. M.Akkent (Çev), Metis yay. İstanbul: 1994.

_____, Tarihin Cinsiyeti, Metis yay., İstanbul:2006.

_____, Tek Tanrılı Dinler Karşısında Kadın, Hristiyanlık’ta ve İslamiyet’te Kadının Statüsüne Karşılaştırmalı bir Yaklaşım, Metis yay., İstanbul:2000.

Binark Mutlu, Mine Gencel-Bek, Medya ve Cinsiyetçilik, KADER için Eğitim El Kitabı, A.Ü. Kadın Sorunlarını Araştırma Merkezi, Ankara:2000.

Bora, Aksu, “*Bir Yapabilirlik Olarak Ka-Der*”, 90’larda Türkiye’de Feminizm, Aksu Bora, Asena Günal (Der.), İletişim yay. İstanbul: 2002.

Bora, Aksu, Günal, Asena, 90’larda Türkiye’de Feminizm adlı kitabın önsözünden Aksu Bora, Asena Günal (Der.), İletişim yay., İstanbul: 2002.

Bulvar Gazetesi, 1 Mayıs- 30 Haziran 1987

Calhoun, Light, Keller, Sociology: The McGraw-Hill Companies, Inc. 1997.

Caporal, B., Kemalizmde ve Kemalizm Sonrasında Türk Kadını, Türkiye İş Bankası Kültür yay., İstanbul: 1982.

Connell, R.W., Toplumsal Cinsiyet ve İktidar, Cem Soydemir (Çev). Ayrıntı yayınları, İstanbul: 1998.

Cumhuriyet Gazetesi, 1 Mayıs- 30 Haziran 1987

Çakır, Serpil, “*Kadın Tarihinden İki İsim: Ulviye Mevlan- Nezihe Muhittin*”, Toplumsal Tarih , Ekim 1997.

_____, Osmanlı Kadın Hareketi, Metis yay. İstanbul, 1996.

Çelik, Nur Betül, İdeolojinin Soykütüğü I: Marx ve İdeoloji , Bilim ve Sanat yay., Ankara: 2005.

Demez, Gönül, “*Yeni Türk Erkeği Nerede-Nasıl Yetiştiriyor*”, ”, Kültürel Üretim Alanları Renkli Atlas, Nurçay Türkoğlu (Der), Babil yay., İstanbul:2004.

Doğramacı, Emel, Türkiye’de Kadının Dünyası ve Bugünü, Türkiye İş Bankası Yay., Ankara: 1989.

Durkheim, Emile, Toplumbilimsel Yöntemin Kuralları,. C. Bali Akal (Çev), Bilim Felsefe Sanat Yay. İstanbul: 1985.

Dursun, Çiler, Tv Haberlerinde İdeoloji, İmge Kitabevi, Ankara:2001.

Duverger, M., Sosyal Bilimlere Giriş, . Ünsal Oskay (çev), Bilgi Yay.

Ankara:1999.

Elele Dergisi, Mayıs, Haziran, Temmuz 1987

Geray, Haluk, Toplumsal Araştırmalarda Nicel ve Nitel Yöntemlere Giriş, Siyasal Kitabevi, Ankara: 2004.

Giddens, Anthony, Sosyoloji; Eleştirel Bir Yaklaşım, M.R.Esengün-İ.Öğretir (Çev), İstanbul: Birey Yayıncılık, 1998.

Giet, Sylvette, Özgürleşin! Bu Bir Emirdir:Kadın ve Erkek Dergilerinde Beden, İdil Engindeniz (çev.), Dharma yay. İstanbul:2006.

Göle, Nilüfer, Modern Mahrem- Medeniyet ve Örtünme, Metis yay., İstanbul, 2001.

Güçhan Gülseren, Tür Sineması, Görüntü ve İdeoloji, Anadolu Ü. Yay. Eskişehir, 1999.

Günaydın Gazetesi, 1 Mayıs- 30 Haziran 1987

Güneş Gazetesi, 1 Mayıs- 30 Haziran 1987

Güneş-Ayata, Ayşe, "*Laiklik, Güç ve Katılım Üçgeninde Türkiye’de Kadın ve Siyaset*", 75 Yılda Kadınlar ve Erkekler, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 1998.

_____, "*Türkiye’de Kadının Siyasete Katılımı*", Kadın Bakış Açısından 1980’ler Türkiye’sinde Kadın, Şirin Tekeli (der.) İletişim yay. İstanbul, 1995.

Hall, Stuart, , "*İdeolojinin Yeniden Keşfi: Medya Çalışmalarında Baskı Altında*

Tutanın Geri Dönüşü", Medya, İktidar, İdeoloji, M.Küçük (Der), Ark Yay.,
Ankara, 1994,

_____, "*İdeoloji ve İletişim Kuramı*", çev. Ahmet Gürata, Medya
Kültür Siyaseti, Süleyman İrvan (der), Ark yay. Ankara:1997.

_____, "*Kodlama ve Kodaçım*," Çev. Barış Çoban, Söylem ve
İdeoloji Mitoloji, Din, İdeoloji, B.Çoban; Z. Özarslan (Der), Su yay. İstanbul:
2003.

Hattatoğlu, Dilek, "*Çalışan Kadın ya da Ev Hanımı: Çalışmanın
Yaşantılanması ve Güçlenme*", Kadın Yaşantıları, Ayşegül Yaraman (haz.),
Bağlam yay. İstanbul:2003.

Heck, Marina Camargo, "*Medya İletilerinin İdeolojik Boyutu*", Çev. Barış
Çoban, Söylem ve İdeoloji Mitoloji, Din, İdeoloji, B.Çoban; Z. Özarslan (Der),
Su yay. İstanbul:2003.

Hürriyet Gazetesi, 1 Mayıs- 30 Haziran

Işık, S. Nazik, "*1990'larda Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle Mücadele Hareketi
İçinde Oluşmuş Bazı Gözlem Ve Düşünceler*", 90'larda Türkiye'de Feminizm,
Aksu Bora, Asena Günal (Der), İletişim yay. İstanbul:2002.

İlyasoğlu Aynur, Örtülü Kimlik, Metis yay. İstanbul: 2000

İnal, M. Ayşe, Haberi Okumak, Temuçin yay., İstanbul:1996

Kadınca Dergisi, Mayıs, Haziran, Temmuz 1987

Kandiyoti, D., “Ataerkil örüntüler, Türk Toplumunda Erkek Egemenliğinin Çözümlemesine Yönelik Notlar”, Kadın Bakış Açısından 1980’ler Türkiye’sinde Kadın, Şirin Tekeli (der.) İletişim yay. İstanbul, 1995.

_____, “Kadınlar ve Haneîçi Üretim”, Cariyeler, Bacılar, Yurttaşlar, çev. Aksu Bora ve diğerkleri, Metis yay. İstanbul: 1996.

_____, “Kurtulmuş ama Özgürleşmiş mi?”, Cariyeler, Bacılar, Yurttaşlar, Aksu Bora ve diğerkleri,(çev.), Metis yay. İstanbul: 1996.

Karakışla, Yavuz Selim, “Harp Malulleri ve Şehit Kadın ve Çocukları Çalıştırma Cemiyeti”, Toplumsal Tarih, sayı 99, İstanbul: Mart 2002.

_____, “Kadın Dergilerinde Osmanlı Hanımları ve Hizmetçi Kadınlar”, Toplumsal Tarih, sayı 63, İstanbul: Mart 1999.

_____, “Osmanlı Ordusundaki Kadın Askerler”, Toplumsal Tarih Dergisi, sayı 66, Haziran 1999.

Kardam, Filiz, Ecevit, Yıldız, “1990’ların Sonunda Bir Kadın İletişim Kuruluşu: Uçan Süpürge”, 90’larda Türkiye’de Feminizm, Der. Aksu Bora, Asena Günal, İletişim yay. İstanbul: 2002.

Kaypakoğlu, Serdar, Medyada Cinsiyet Stereotipleri, Naos yay., İstanbul: 2004.

Kejanlıoğlu, D., Beybin, Frankfurt Okulu’nun Eleştirel Bir Uğrağı: İletişim ve Medya, Bilim ve Sanat yay., Ankara: 2005.

- Kılıç, Zülal**, “Cumhuriyet Türkiyesinde Kadın Hareketine Genel Bir Bakış” 75 Yılda Kadınlar ve Erkekler, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 1998.
- Mardin, Aslı Davaz**, “Görünmezlikten Görünürlüğe: Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı”, 90’larda Türkiye’de Feminizm, Aksu Bora, Asena Günal (Der.), İletişim yay. İstanbul: 2002.
- MEDİZ, Kadınların Medya İzleme Grubu**, Medyada Cinsiyetçiliğe Son, Çağın Matbaacılık, İstanbul:2008.
- Millett, Kate**, Cinsel Politika, Seçkin Selvi (Çev.), Payel Yay. İstanbul: 1987.
- Milliyet Gazetesi**, 1 Mayıs- 30 Haziran 1987
- Minibaş, Türkel**, “Siyasal Partiler Yelpazesinde Kadının Konumu”, Kadın Gerçeklikleri, Necla Arat (der.) Say yay. İstanbul: 1996.
- Mutlu, Erol**, İletişim Sözlüğü, Ark Yay., Ankara: 1998.
- _____, Televizyonu Anlamak, Gündoğan Yay. Ankara: 1991.
- Narlı, Nilüfer**, “Türk Toplumunda İmam Nikahı Olgusu”, Kadınların Gündemi, Necla Arat (der.), Say yay.,İstanbul: 1997.
- Nokta Dergisi**, Mayıs, Haziran, Temmuz 1987
- Oskay, Ünsal**, “Önsöz” Söylem ve İdeoloji, Mitoloji, Din, İdeoloji, B.Çoban; Z. Özarslan (Der.), Su yay. İstanbul:2003.
- Rigel, Nurdoğan**, Haber, Der yay., İstanbul:2000.
- Rowbotham, Sheila**, Kadın Bilinci Erkek Dünyası, Şükrü Alpagut (Çev.), Payel

yay. İstanbul: 1998.

Sabah Gazetesi, 1 Mayıs- 30 Haziran 1987

Sakr, Naomi, “*Women-Media Interaction in the Middle East: An Introductory Overview*”, Women and Media in the Middle East, Power Through Self-Expression, Naomi Sakr (ed.), IB Tauris&Co Ltd., NY:2004.

Schroeder, Süheyla Kırca, Popüler Feminizm; Türkiye ve Britanya’da Kadın Dergileri, Bağlam yay., İstanbul:2007.

Shoemaker P., Reese D.S., “*İdeolojinin Medya içeriği Üzerindeki Etkisi*”, Medya Kültür Siyaset, Der. Süleyman İrvan, Ark.Yay. Ankara, 1997.

Sılay, Kemal, “*Erkeğin Ağzıyla Söylenen Gazel: Osmanlı Kadın Şairler ve Ataerkilliğin Gücü*”, Modernleşmenin Eşiğinde Osmanlı Kadınları, Madeline C. Zilfi (ed.), Tarih Vakfı Yurt Yay. İstanbul: 2000.

Smith, Roger, “*İmgeler ve Eşitlik, Kadınlar ve Ulusal Basın*”, Medya Kültür Siyaset, S. İrvan (Der.), Ark.Yay., Ankara: 1997.

Sosyalist Feminist Kaktüs, Mayıs, Haziran, Temmuz 1987

Sözen, Edibe, Söylem, Paradigma Yayınları, İstanbul, 1999.

Stratford, Teresa, “*Kadınlar ve Basın*”, Medya ve Gazetecilikte Etik Sorunlar, A.Belsey, R. Chadwick (Der.), Nurçay Türkoğlu (Çev.), Ayrıntı yay. İstanbul:1998.

Şener, Sevda, Yaşamın Kırılma Noktasında Dram Sanatı, YKY, İstanbul:

1997.

Tekeli, Şirin, “*Kadın Hareketi ve Kadın Kütüphanesi*”, Kadınların Belleği, Uluslararası Kadın Kütüphaneleri Sempozyum Tutanakları, 8-10 Ekim 1991, Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı yay. İstanbul:1992.

_____, Kadınlar ve Siyasal Toplumsal Hayat, Birikim Yayınları, İstanbul: 1982.

Tempo Dergisi, Mayıs, Haziran, Temmuz 1987

Tercüman gazetesi, 1 Mayıs- 30 Haziran 1987

Timisi, Nilüfer, Gevrek, Meltem Ağduk, “*1980’ler Türkiye’sinde Feminist Hareket: Ankara Çevresi*”, 90’larda Türkiye’de Feminizm, Aksu Bora, Asena Günal (Der.), İletişim yay. İstanbul: 2002.

Tokgöz, Oya, Temel Gazetecilik, İmge Kitabevi Yay., Ankara: 2003.

Tutanın Geri Dönüşü”, Medya, İktidar, İdeoloji, M.Küçük (Der.), Ark Yay., Ankara: 1994.

Türkiye gazetesi, 1 Mayıs- 30 Haziran 1987

Türkoğlu, Nurçay, Görü-Yorum- Gündelik Yaşamda İmgelerin Gücü, Der yay. İstanbul: 2000.

Türkoğlu, Nurçay, Kitle İletişimi ve Kültür, Naos yay., İstanbul:2003.

Ülkü, Güler, “*Söylem çözümlemesinde Yöntem Sorunu ve Van Dijk Yöntemi*”, Dursun, Ç. (Der.), Haber Hakikat ve İktidar İlişkisi, Elips Yayınları, Ankara:

2004.

Van Dijk, Teun, “Söylem ve İdeoloji, Çok Alanlı Bir Yaklaşım”, Çev. Barış Çoban, Söylem ve İdeoloji, Mitoloji, Din, İdeoloji, Der. B.Çoban; Z. Özarıslan, Su yay. İstanbul:2003

Van Os, Nicole A.N.M., “Geçmişten Gelen Kaynaklar, Gelecek İçin Kaynaklar”, Kaya Genç (Çev.), Toplumsal Tarih, sayı 99, İstanbul: 2002.

Van Zoonen, Liesbet, “Medyaya Feminist Yaklaşımlar”, Medya Kültür Siyaset, Ark yay., Ankara:1997.

Yaraman , Ayşegül, Resmi Tarihten Kadın Tarihine; Elinin Hamuruyla Özgürlük, Bağlam yay. İstanbul:2001.

_____, “Büyük Anlatılardan Ayrıntılara”, Kadın Yaşantıları, Ayşegül Yaraman (haz.), Bağlam yay. İstanbul:2003.

_____, Türkiye’de Kadınların Siyasal Temsili, Bağlam yay. İstanbul:1999

Yosmaoğlu, İpek, “Yüzyıl Başında Bir Kısım Osmanlı Hanımı Ve Talepleri, Öncü Feministler”, Toplumsal Tarih Dergisi, sayı 27, İstanbul: 1996.

İNTERNET KAYNAKLARI

“Dayağa karşı 20 Yıllık Mücadele”

<http://www.kazete.com.tr/arsiv/2007/61/?bolum=haberler&sayfa=toplum05>

(Çevrimiçi, 22.12.2007)

“Mor Çatı ve Aile İçinde Kadına Yönelik Şiddet” Mor Çatı tarafından yapılan sunum, Aile İçi Şiddet Sempozyumu, 10-11 Kasım 2005, düzenleyen Hürriyet Gazetesi,. <http://www.morcati.org.tr/bk01.php> (çevrimiçi 22.12.2007).

“Mor Çatı ve Aile İçinde Kadına Yönelik Şiddet” Hürriyet Gazetesi'nin Aile İçi Şiddet konulu uluslar arası sempozyumunda Mor Çatı tarafından yapılan sunum <http://www.morcati.org.tr/bk01.html> (Çevrimiçi 22.12.2007)

“Şiddete Karşı 20. Yıl Etkinliği”,

<http://www.yeniozgurpolitika.com/?bolum=haber&hid=17212>, (çevrimiçi 22.12.2007)

“Şiddete Karşı 20. Yıl Etkinliği”,

<http://www.yeniozgurpolitika.com/?bolum=haber&hid=17212>. (Çevrimiçi 22.12.2007)

“Töre Kurşunu İki Taksitte Vurdu”, Sabah Gazetesi, 24/02/2004.

<http://arsiv.sabah.com.tr/2004/02/27/gnd101.html#> (Çevrimiçi 04.05.2006)

Binark, Mutlu, *“Anaakım Medyanın Haber Metinlerinde Kadın Bedeninin*

Par(ç)alanması"

www.ucansupurge.org/newhtml/130204/130204medya2.php?PHPSESSID=58b

(çevrimiçi 15.02.2004)

Ergin, Çağlayan Kovanlıkaya, "*Kadın Sivil Toplum Kuruluşlarının Kadın Bilincine Katkıları ve Uçan Süpürge Örneği*", Çanakkale II. Sivil Toplum Kuruluşları Kongresi, 29 Ekim 2005

http://www.ucansupurge.org/index.php?option=com_content&task=view&id=2597&Itemid=77 (çevrimiçi 2 Kasım 2006).

Koçak, Mine, "80'li Yıllar Kadın Hareketi", Feminisite,

http://www.feminisite.net/news.php?act=details&nid=216#_ftnref1, (çevrimiçi 4 Mayıs 2007).

Koçali, Filiz, "*Kaktüs: İlk Sosyalist Feminist Dergi*",

<http://www.bianet.org/bianet/yazdir/9780>, (Çevrimiçi 08.01.2009)

_____, "*Bir Zamanlar Bir Kadınca Dergisi Vardı*",

<http://www.bianet.org/kadin/kategori/kadin/21/bir-zamanlar-bir-kadinca-dergisi-vardi>, (Çevrimiçi 21.10.2008).

Mora, Necla, "Haber Söylem Çözümlemesinde Van Dijk Yöntemi",

www.dorduncukuvvetmedya.com, (çevrimiçi 30.01.2007)

Mora, Necla, “*Haber ve Haber Söylemi*”,

<http://www.dorduncukuvvetmedya.com/dkm/article.>, (Çevrimiçi 15.09.2007)

Soygüder, Şebnem “*Basında yer alan magazin haberlerinde kullanılan fotoğraflarda etik sorunu*”,

<http://www.dorduncukuvvetmedya.com/dkm/article.php?sid=90>, (Çevrimiçi 22.12.2007)

Sözen, Edibe, “*Medya Kadına Buyuruyor: Kendin Olma Başkası Ol*” Yeni Şafak Gazetesi, 14.03.2006 , Fadime Özkan (aktaran), www.yenisafak.com.tr (çevrimiçi 21.11.2007).